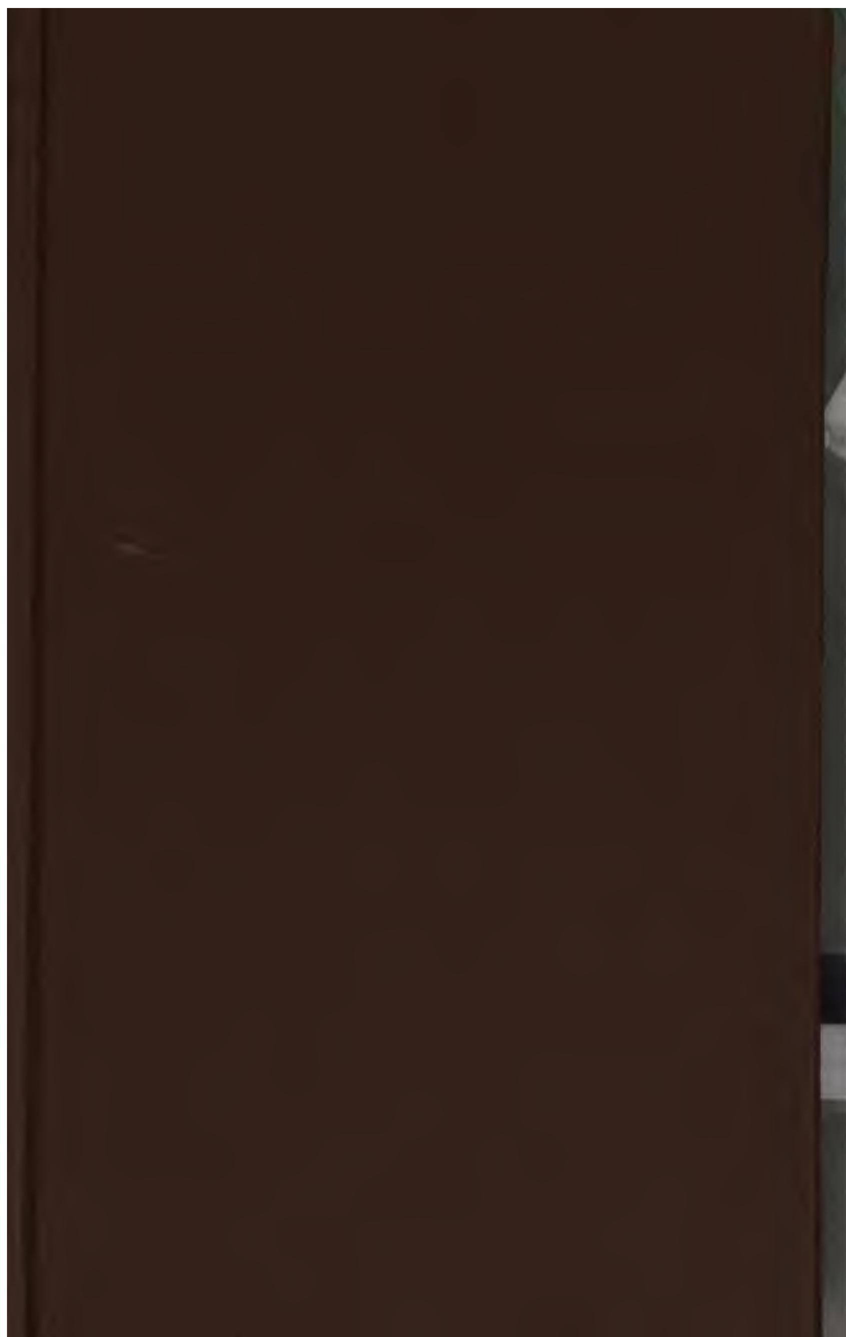
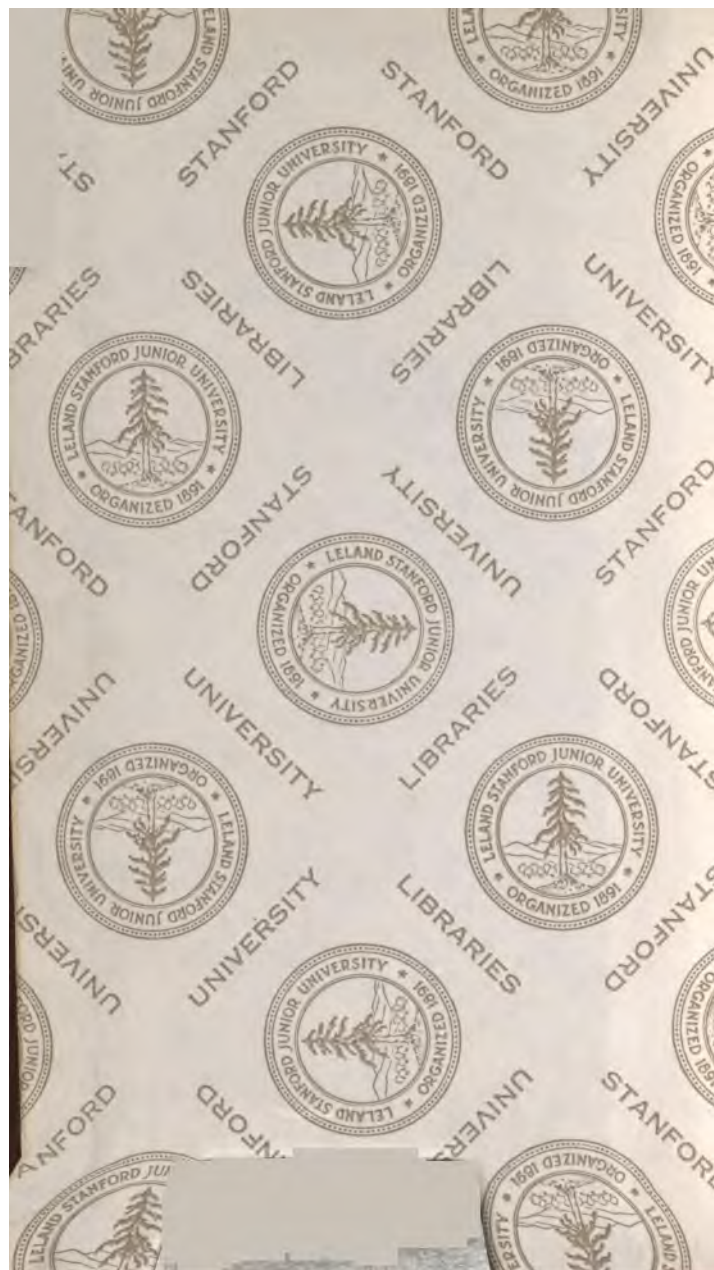

STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES
LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES
LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

JOHANNIS PETRI KOHLII
IN ACADEM. SCIENTIAR. PETROPOLITANA HISTOR. ECCLES. ET HUMAN. LITERAR. PROFESSORIS

INTRODUCTIO IN HISTORIAM ET REM LITERARIAM SLAVORUM, IMPRIMIS SACRAM,

SIVE

HISTORIA CRITICA VERSIONUM SLAVONICARUM MAXIME INSIGNIUM,

NIMIRUM

CODICIS SACRI

ET

EPHREMI SYRI,

DUOBUS LIBRIS ABSOLUTA.

ACCEDUNT

DUO SERMONES EPHREMI SYRI, NONDUM EDITI, DE SACRA COENA, FIDEI LUTHERANÆ TESTES AC VINDICES.

ALTONAVIÆ,
IMPENSIS *JONÆ KORTEN,* BIBLIOPOLÆ ALTONAVIENSIS,
CIƆ IƆ CCXXIX.

CONSPECTUS TOTIUS OPUSCULI.

Præfatio

Præfatio ad Lectorem.

Librum hic tibi offero, Amice Lector, non omnia licet, præcipua tamen literaturæ Slavonicæ, a nemine hucusque de industria pertractatæ, (a) *capita enarrantem. Non incongrue propterea introductionem in rem historiamque Slavorum inscribi posse judicavimus* (b). *Ad eum me scribendum quid induxerit: alio loco indicatum est. Jam, quid in hoc præcipue libro a nobis præstitum, quidque in posterum, si tibi non ingrata plane hæc nostra fore cognoverimus, vel simile huic argumeneo, vel diversum edere nobis constitutum sit: paucis, Lector, accipe. Quod igitur ad præsens institutum spectat: id potissimum in hac historiæ nostræ parte, quam, Deo*

(a) De libris & re literaria Ruthenorum peculiare scriptum meditabatur *Nicolaus Bergius*, summus in Livonia sacrorum antistes. Verum hunc nobis librum præmatura Viri fata inviderunt.

(b) Eo etiam consilio generaliori hoc titulo usi sumus, ut alia etiam Slavonicæ literaturæ partes, in posterum fortasse prodeuntes eodem titulo inscriptæ, commode adjungi possent.

volente, plures posthac sequentur, nobis datum esse putavimus, ut accuratam quandam, certissimisque ex monumentis erutam Slavonicorum bibliorum historiam qua decet fide, traderemus. In hanc quippe Slavonicæ literaturæ partem, quæ vel in ipsa historia Ecclesiastica caput constituit non postremum, paululum inquirens: tam incertam illam, tot plenam erroribus, tanta denique caligine obductam atque offuscatam inveni, ut præ cæteris omnibus exquisitam investigantis industriam exposcere ac flagitare videretur. Initium disquirendi fecimus a binis istis Slavonicorum bibliorum editionibus, Ostroviensi una, altera Moscuensi: quarum hancquidem eo diligentius accuratiusque exponendam duxi, quod reliquos omnes, quotquot hanc materiam tetigere, scriptores, vel nullam omnino, vel leviter admodum mentionem illius fecisse intelligerem. Majorem his lucem allaturi, binas NICOLAI HEINSII epistolas nondum editas, Holmiæ unam, alteram Hagæ exaratam, varia notatu digna complectentes, historiamq; Russicam quodammodo illustrantes attexuimus. In auctorem deinde Slavonicæ versionis ipsum inquirendi industria conversa: duas potissimum res faciendas putavi. primum ut communi illo ac pervulgato hominum errore, quo HIERONYMUS versionis hujusce auctor vulgo esse creditur, sublato; METHODIUM ac CYRIL-

LUM veros auctores esse ostenderem. deinde ut fontem erroris ipsum aperirem. HIERONYMUM auctorem falso dici, variis rationibus, ex historia ipsa petitis, demonstravimus. Fabulam hinc esse natam a Pontificiisque excogitatam ostendimus, ut extortam illam a METHODIO ac CYRILLO de bibliis Slavonica domestica lingua legendis, Pontificis dispensationem eo melius excusarent. Ulterius hinc progressi: alia etiam Slavonicæ dialecti biblia adduximus & examinavimus. Atque hic novus sese error refutandus nobis obtulit. eorum scilicet, qui præter biblia in Slavonicam linguam conversa, Ruthenice etiam consignata alia extare opinantur. qui tam longe patens error est, ut a nemine, Slavonicorum bibliorum mentionem aliquam inferente, commissum non esse videam. Hac denique versionis historia absoluta: ad alteram reliquis insigniorem Slavonicam versionem, nimirum EPHREMI SYRI partim historice, partim Critice exponendam nos contulimus, de variis Ephremi Syri versionibus nonnulla præmittentes. (c) Verum hæc aliaque pluribus commemorare jam non vacat. quæ benevolus ipse lector, hæc nostra pervolvendo, optime cognoscet. Addam tamen ver-

 bum

(c) *De bibliotheca quadam Slavonica scribenda* dissertationem addere nos quidem promisimus. sed ob temporis angustiam nobis præstare id jam non licuit: imposterum daturis.

GRAEVII & ANTONII MAJORAGII, quorum postremi Dissertationes epistolicæ *Mediolani quidem impressa, sed in Germania tamen rarissima ob argumenti partim raritatem, partim dicendi elegantiam ac puritatem inprimis digna, ut typis denuo exscribantur.*

XI. Vita JOHANNIS HEVELII, Mathematici superiori seculo celeberrimi, ex commercio ipsius epistolico, septendecim in folio tomis constante, autographo (k) aliisque fide dignis monumentis hausta.

Hæc inquam sunt, quæ ab aliquo jam tempore meditamur, non gloriolæ cujusdam captandæ, sed lectori inserviendi studio brevissime hic indicata scripta. Quod reliquum est, ea qua par est observantia, B. L. a te contendo, ut conatibus hisce meis quantumvis exiguis benevolentia tua obsecundare, quæque in scribendo forte a nobis commissa sunt errata, pro tua humanitate benevole excusare, pro doctrina corrigere modeste velis. Vale. Scribebam Hamburgi 1729. die 13 Aprilis.

(k) Magno pretio Dantisci comporatum hoc commercium nunc possidet Celeberrimus Vir *de Lilius* in utrisque Academiis scientiarum Petropolitana & Parisiensi Mathematicus & Astronomus, fautor & amicus noster maximopere colendus, a quo liberaliter nobiscum Petropoli communicatum accepimus multoque cum studio excerpsimus.

LI-

LIBER PRIMUS.

HISTORIA CODICIS SACRI SLAVONICAM IN LINGUAM CONVERSI.

CAPUT PRIMUM,

DE CODICE SLAVONICO IPSO, REBUSQUE IN EO CONTENTIS.

CONSPECTUS PRIMI CAPITIS.

§1. Continet præfationem de occaſione præſentis inſtituti, deque iis, qui in hoc argumento olim verſati ſunt, ſcriptoribus.

§2. De binis ſacri codicis Slavonici verſionibus, vel potius editionibus: OSTROGIENSI & MOSCUENSI in genere.

§3. Oſtendit, quomodo ſub CONSTANTINI Voliniensium Ducis imperio frequentior facta ſit bibliorum lectio.

§4. Docet bibliorum typis exſcriptorum in Ruſſia quondam defectum, ejusque defectus cauſam.

§5. Quo tempore ars typographica Ruthenis innotuerit, deque primis, qui in Ruſſia divulgati ſunt, libris.

§6. De bibliis aliisque libris SUMMI RUSSORUM DUCIS MICHAELOVITII (ſ. Michäelis filii) juſſu atque auſpicio impreſſis, deque Græco ſermone in Slavonicum converſis.

§7. Verſionis editionisque Bibliorum Oſtrogienſis brevis deſcriptio; ſimul auctoris, tituli &c. mentione facta.

§8. Editionis bibliorum Moſcuenſium titulum, auctores, variasque præfationes, aliaque diligenter excerpta continet.

§9. Indicat ſeriem librorum V. T.

§10. De ordine librorum N. T.

§11. De argumentis unicuique libro tum veteris tum novi fœderis præmiſſis.

§12. De nonnullis in calce libri poſitis; nimirum indice lectionum in Eccleſia habendarum, itemque diviſione librorum in certas portiunculas ad legendum deſtinatas.

§. I.

Inter cœtera ad Slavonicæ litteraturæ cognitionem pertinentia, non immerito desiderari adhuc videbatur expositio quædam accuratior versionum Slavonicarum. Nam etsi bene multi hodie ex Græca, Latina, Germanica aliisque linguis traducti in Slavonicam extent libri, (a) exquisita adeo industria confecti, ut

(a) Plerique libri Ruthenorum e Græco sermone, a Græcis, quorum magna semper in his terris frequentia, ipsorum sermone in Slavonicum; paucissimi, vel omnino nulli in linguam Russicam sunt translati. Hujus generis magnum numerum suppeditat Bibliotheca Cæsarea Moscuensis, cujus Catalogum nondum editum, quem Clarissimus ac politissimus Vir, Bibliothecæ Academicæ Petroburgensi Præfectus, J.D.SCHUMACHERUS liberaliter mecum Petropoli communicavit, possideo. In quo præter codices Græcos manuscriptos, in Clariss; SCHIADÆ Catalogo jam reperiundos, non exiguus etiam numerus Slavonicorum librorum, inprimis Græcorum patrum in Slavonicum translatorum, JOH. CHRYSOST, BASILII, ISAACI SYRI, JOHANN. CLIMACI (Lestwitza Slavonice dicti) aliorumque exhibetur. Sed & non pauci ex Latino idiomate translati libri prostant. Horum inter rariores referendi sunt duo priores Tomi Historiæ Ecclesiasticæ BARONII, quos a nemine, quod sciam, ullibi commemoratos, nescio quo loco impressos in folio Petropoli aliquando inter alios Slavonicos libros ad

cum aliis multis cujuscunque linguæ verſionibus certare queant: pauciſſimorum tamen a ſcriptoribus mentionem factam reperimus. (b) De codice ſacro in Slavonicam linguam converſo, quæ doctorum virorum ſcriptis memoriæ prodita leguntur, ejusmodi ſunt, ut eruditi cujuscunque & harum rerum ſtudioſi Lectoris ſitim commovere magis, quam reſtinguere poſſe videantur. Etenim ea, quæ partim doctiſſimus Gallus, inque arte Critica verſatiſſimus RICHARDUS SIMONIUS, *in hiſtoriæ Critica Veteris & Novi Teſtamenti* de hoc argumento ſcripſit, (c) partim eruditiſſimus ejusdem nationis Vir, JACO-

ad vendendum expoſitos videre mihi contigit. De aliis libris, e latino, Italico & Germanico in Slavonicum converſis, quorum Catalogum nuperrime auxit SAMUELIS PUFENDORFII, *de officio hominis* & *civis* liber, a doctiſſimo quodam Archimanditra in Ruthenam, quæ ipſi vernacula eſt, linguam traductus.

(b) Reliquis accuratius hæc perſecutus eſt Clariſſ. NICOLAUS BERGIUS, in libro ſuo de Eccleſia Ruthena, non uno in loco.

(c) Duobus in locis hanc verſionem laudat. Primo in hiſtoria Veteris Teſtamenti, (hiſtoire critique de vieux Teſtament) cap. 16. pag. 292. ubi ſacrum codicem, a Ruthenis in domeſticam (potius Slavonicam) linguam converſum, Rusſicisque characteribus impreſſum memorat. Deinde pag. 490. ubi hæc verba leguntur. C'eſt pourquoi je me contenterai, de remarquer, que Walton aſſure ici pluſieurs choſes, qui ne ſont pas tout a fait certaines; comme ce qu'il dit de la verſion Armenienne par Jean Chryſoſtome, de la verſion en langue de ceux de Dalmatie par S. Jerome, de la verſion en langue Slavone pa-

COBUS LELONGIUS in *Bibliotheca* ſua *ſacra* (d) partim qui primo loco nominandus erat, magnum patriæ quondam ſuæ & Kilienſis Academiæ decus, CHRISTIANUS KORTHOLTUS, in eleganti de variis ſcripturæ editionibus libro (e) tradit, ſpectemus, ejusmodi ſunt, ut aliorum diligentiam ex-

par Cyrillus ou Methodius &c. & paulo poſt. Il n'eſt point auſsi marqué, que dans l'epitre de St. Jerom a Sophronius, que ce Pere ait traduit l'ecriture en la langue de ceux de Dalmatie comme Walton l'aſſure. Mais St. Jerome temoigne ſeulement en ce lieu-la, qu'il a corrigé l'ancienne verſion de ſeptantes pour la donner a ceux qui parloient la langue, c'eſt a dire aux latins &c.

(d) Hic cap. XI. Sect. prima & reliquis controverſiam primo de auctore verſionis Slavonicæ, quam poſtea perſequemur, ediſſerit, ſuamque de hac cauſſa ſententiam aperit ac confirmat, dein ſect: 4. Bibliis Slavonicis manuſcriptis variisque ſacri codicis libris ſeparatim editis breviter recenſitis, Biblia Ruthenica (imo Slavonica) dialecto Moſcovitica (quod & ipſum falſum eſt) impreſſa, breviter deſcribit.

(e) In hoc libro 1686. Kilonii in 4. edito pag. 373. Cap. XXX. §. 10. de Ruſsica, proximaque pagina de Slavonica ſacri codicis verſione commemorat. Nullius tamen quam Wittebergenſis, Latinis litteris impreſsi, meminit. Nec de Methodii verſione, niſi pauca & incerta habet. Innuere tamen videtur duplicem illam, de qua mox dicturi ſumus, Slavonici codicis editionem his verbis: „p. 372. Habent ad hoc Ruſsi ſeu Moſcovitæ Biblia vernacula, quæ & ſuperiori ſeculo & noſtro non adeo pridem „tempore prodierunt. Provocat ibidem KORTHOLTUS ad OLEARII, in Itinerario Moſcovitico Perſico teſtimonium; at nihil amplius, quantum ex lectione ipſius conſtat hac de verſione tradit, quam ut vetus Teſtamentum ad ſeptuaginta virorum interpretationem, no-

citare potius voluisse, quam propter scriptorum Slavonicorum inopiam huic argumento satisfacere potuisse videantur. Haud difficulter itaque nonnullorum, fama doctrinaque eminentium virorum ad litterarias Slavorum res, scripto mandandas me, cum Petropoli adhuc agerem, Professoriumque obirem munus, identidem per litteras cohortantium, auctoritate consilioque sum adductus, ut mea qualicunque opera ac industria,

vum autem ad Græcum codicem ipsum translatum esse scribat. vid. pag. 276. Alios etiam auctores, qui tanquam aliud agendo, Slavonici codicis mentionem intulerunt, celeberrimus noster FABRICIUS in Biblioth. Græc. Lib. V. p. 259. adducit: USSERIUM de scripturis & sacris Vernaculis. p. 118. 371. JOH. SAUBERTUM in in polegomenis ad varias lectiones Evangel. Matthæi. p. 46. seq. Verum nihil hi novum afferunt. Sub initium hujus seculi prodiit quoque in octava forma Parisiis liber hoc titulo: *Syllabus omnium Scripturæ editionum ac versionum serie linguarum quibus vulgatæ sunt dispositarum* cum notis historicis ac criticis; de quo Richardus Simon. in Biblioth. Crit. Tom. III. p. 420. sis judicat. *En general les habiles gens & les curieux le trouveront trop sec. Il leur paroitra plutôt un simple catalogue de libraire, qu'une veritable Bibliotheque: Car a la reserve d'un tret-petit nombre d'endroits, ou il y à d'assez belles remarques de Critique, que quelques sçavans de Paris vous ont données, ce n'est, qu' un simple Index Biblicus.* Eundem autem hic liber, quantum ex Bibliotheca Critica Sainjorii s. Rich. Simon. colligere est, auctorem habet, quem Bibliotheca sacra, nimirum summe Reverendum Patrem Lelongium. Nihil itaque ab illis quos jam enumeravimus scriptis diversi habere vel inde constat.

ſtria, aliorum hic errata, facile excuſanda, pro mei ingenii modulo corrigerem domeſticæque huic inopiæ ſubvenirem. Ac conſtitueram equidem (ut ſubjuncta in calce hujus opuſculi, de Bibliotheca quadam Slavonica ſcribenda diſſertatio docebit) reliquas omnes Slavonicas verſiones, cum omnibus qui reperiuntur, Slavonice conſignatis libris, percenſere & ſcripto complecti. Sed partim librorum, quibus carere commode non poteram, & Slavonicæ linguæ interpretum defectus, partim meus ab Academia Petropolitana disceſſus cogitata perficere tum non ſinebant. (f) Ad reliquas igitur Slavonicæ litteraturæ partes æquali ſtudio pertractandas dum varia, quæ poſſum, undecunque ſubſidia conquiro, hæc interim ſpecimina *Benevole Lector* ſerena fronte accipias, meisque conatibus, ac hisce operis, etiamſi mutilis, parumque exaſciatis, non tamen, ut ſpero, plane inutilibus lectuque injucundis, quæ tua eſt humanitas rectumque in literas ſtudium faveas quæſo.

§. 2.

Longisſime, ſi quæ alia, Slavonica gens lin-

(f) Quid in hac eruditionis parte præſtiterit, quidque molitus olim ſit ſummus ſacrorum in Livonia Antiſtes NICOLAUS BERGIUS, rei Slavorum litterariæ ſuo tempore, cum a SPARFVENFELDTIO disceſſeris omnium peritisſimus; in ſubjuncta de Slavonica quadam Bibliotheca ſcribenda conſultatione uberius expoſuimus.

linguaque patet. (a) Nec ea tantum, quæ in notiſſimo illo, quod Romano Imperatori ſubeſt, Slavoniæ regno ſedem domiciliumque habet natio, verum omnes etiam genere linguave cognati populi, cujusmodi ſunt Bohemi, Ungari, Poloni, Rutheni, aliique multi Slavorum nomine appellantur. Hanc gentis varietatem lingua, ut plerumque fit, ſequitur. Proinde tot linguas dialecto Slavonicas, quot genere Slavos populos, habemus. Slavonica e. g. vocatur *Wendica* (b) *Sorabica*, *Bohemica*, *Polonica*, *Hungari.*

(a) Slavonicæ linguæ amplitudinem multi ſcriptores literis conſignarunt. in his *Herberſteinius* rerum Moſcovitarum P. 1. *Brerewoodus* in libro Anglico, in latinam poſtea linguam converſo: de ſcrutinio religionum & linguarum & alii, inprimis Clariſſ. & Doctiſſ Vir, Gymnaſii Berolinenſ. Rector *JOH LEONH. FRISCHIUS*, in *binis ſuis de Hiſtoria linguæ Slavonicæ Schediaſmatibus*, omnium accuratisſimis. Quamquam autem reliquis facile ampliorem hanc linguam eſſe fateamur: nonnulli tamen præter modum ſupraque omnem fidem hiſtoricam extendere conantur. Ita CONRADUS GESNERUS in tractatu *de different. Linguarum* p. 54. ſexaginta, qui hac lingua utantur, populos enumerat. vid. JUST. GEORG. SCHOTTELII opus *de Germanica lingua*, germanice conſcriptum p. 132. BREREWOODUS ipſe amplitudinem ejus exaggerare dicendo & tollere altius videtur. Ex nonnullis enim, quæ duobus populis communia ſunt vocabulis, linguæ ipſius communio non ſtatim efficitur.

(b) De hac lingua accuratius acturum ſe promiſit modo laudatus FRISCHIUS in tertio ſuo de Slavonicæ linguæ hiſtoria ſchediaſm. Eandem hujus linguæ hiſtoriam perſtrinximus, in Diſſertatione quadam Petropoli jam concin-

garica, *Russica*, aliæque quas omnes enumerare longum eſt, complures. Nec unius itaque generis eſſe vides verſionem bibliorum Slavonicorum ipſam, ſed pro linguarum, quæ Slavonicæ appellantur diverſitate numeroque & ipſam variare. Quapropter & Wendica

cinnata, de linguæ Slavonicæ fatis præſertim in Germania; illiusque cum aliis linguis, præcipue cum Germanica concentu; ubi, rejectis eorum opinionibus, qui vel ex Hebraico fonte eam, cum Abrahamo Frenzelio derivare, vel Græcæ cognatam eſſe volunt, ad eorum ſententiam acceditur qui plurima vocabula vel cum germanica lingua vel cum aliis ex hac ortum habentibus Anglica &c. convenire arbitrantur &c. De lingua Slavonica ejusque amplitudine conf. doctisſimum Anglum EDUARDUM BERNHARDUM in lib. quem V. E. LOESCHERUS in *literatore Celta* p. 29. ſub titulo Schediasmatis *de convenientia linguæ Britannicæ cum Slavica* pasſim citat: Verus libri titulus eſt *orbis eruditi literatura a Charactere Samaritico deducta*: Oxon. 1689. f. Atque idem ſine dubio liber eſt Eduardi, de quo Joh. Georg. Eccardus in Hiſtoria Studii Etymol. p. 33. *Deceptus etiam*, inquit, *valde eſt Vir alias doctus Eduardus Bernhardus in ſpecimine Etymoligici Britannici, quod e promiſſa ſed non edita diſſertatione, orbis eruditi literatura, excerptum paſſus eſt Hickeſianæ Grammat. Anglo-Saxonicæ annecti. &c.* Miror itaque pro inedita hanc diſſertationem etiam tum habuiſſe Eccardum, jam dudum editam. Cœterum de linguæ Slavon. amplit. conf. etiam. JOH. HERBINIUM, qui & ipſe ex Hebraico fonte hanc linguam derivat, *in Religioſis Kijovienſibus Cryptis* Jen. 1675. 8. editis p. 169. nec non *G. C. Kirchmayerum* diſſertat.: *De lingua Slavonica* Witt. 1697. & *Martin. Quiatcovium de Rozicze* in libro *de Utilitate linguæ Slavonicæ* Regiomont. 1569. 4.

dica & Bohemica, & Polonica, & Ruthena, (si quæ extarent) biblia, Slavonica dici possunt. Nos brevem quandam, codicis sacri in linguam Slavicam translati historiam tradituri, proprie sic dictam Slavonicam versionem, reliquarum matre lingua (c), conscriptam respicimus.

Du-

(c) Sunt qui inter mortuas, qualis Latina & Græca est, linguas Slavonicam antiquam referunt, & in libris tantum superstitem esse credunt. Quærenti tamen affirmasse Ruthenum quendam in Slavonia peregrinatum memini, incolas ejus regionis non alia lingua, quam vel antiqua Slavonica vel parum ab ea aut nihil diversa, uti. Clariss. tamen *FRISCHIUS in orig. Character. Slavon.* istius provinciæ linguam non nisi antiquæ Slavon. dialectum agnoscit. vid. init. ejus Schediasmatis. p. 4. Eruditus quidam Italus, *Benedictus Varchi*, in libro admodum raro, quem *l' Hercolano* inscripsit, *nel qual*, (ut in tituli pagina legitur) *si ragiona generalmente delle lingue ed in particolare della Toscana e della Fiorentina:* Venet. 4. 1570. in hoc inquam libro p. 94. ubi de divisione indoleque linguarum agit, Slavonicam similiter ut Turcicam &c. vivis linguis adnumerat: sic scribens: *Lingue vive si chiamano tutte quelle, le quali da uno o più popoli naturalmente si favellano, come la Turca, la Schiavona, l'Inglese, la Fiamminga, la Francesca,*&c. Forte an optime illi judicaverint, qui nec inter mortuas plane, nec vivas Slavonicam linguam referunt. Mortua non est quatenus cum appellatione, plurima vocabula in hodiernum diem antiqua retinuit. Non viva tamen, quatenus nullibi fortasse locorum pura & incorrupta hodie auditur. Mediam hanc quasi sententiam amplectitur quoque M. *Alexand Döderlin* Lycei Weissenb. Rector in libro quem *Slavonisch Russisch Heiligthum* inscripsit p. 13. „*die wahre alte Slavonische sprache* inquit „*ist diejenige*, *die eben heut zu Tage nicht sowol*

„ *von*

Duplex igitur hujusce versionis, s. Slavonicorum Bibliorum Slavonicis in terris est editio. (d) Quarum altera & prior editio Ostrogiæ, quæ Polonica, in Voliniensi dominio sita urbs est (e) anno millesimo quingentesimo octogesimo primo (1581): altera vero & posterior Moscuæ, (ubi sedem suam Rutheni Duces quondam fixerant) anno millesimo, sexcentesimo sexagesimo tertio, (1663) majori utraque forma prodierunt. Illius edendæ dux & auctor fuit Serenissimus ille *Princeps Ostrogiensis & Palatinus Kioviensis, Voliniæque DUX CONSTANTINUS* pace non minus quam bello summus.

§ 3.

Nimirum is præter cæteras heroicas, & Christiano Principe dignas virtutes, singulari quodam Ecclesiæ doctrinæque Christianæ fines propagandi studio eminebat. (a) In hac

„von dem gemeinen Mann geredet und geschrieben, als „von den Gelehrten in alten Büchern, wie oben erwehnet worden, gelesen wird. Mit welcher aber die Kianwische; oder der dialectus *um die Stadt Kiow in der „Ukraine und dem Strich Landes gegen Morgen in Moscau „hinnein (wie die Worte aus dem Munde eines hohen „Russen in einem Briefe lauten) sonderlich noch über„einstimmen mag.*

(d) Cæterum & in Germania Slavon. biblia prodierunt: quæ tamen, ut alibi ostendemus, non mera Slavonica dici queunt.

(e) A nonnullis Ostrosia, sed falso appellatur.

(a) Quoniam hic tanti Principis injecta mentio est; non ingra-

hac igitur curam tota mente incumbens, cum vix

gratum fore lectori putamus, eximia ejus in religionem merita, inque Evangelicos benevolentiam haud vulgarem ac prædicandam breviter commemorare. Hujus enim potissimum auctoritate & consilio circa finem seculi decimi sexti in Polonia, de unione, ut vocant sive consensione & concordia sacrorum græcos inter, Ruthenos & Evangelicos concilianda quam Græci aliquoties tentarant, concilia & conventus sunt habiti. Idem *Palatinus Kiovienfis*, anno 1595. ad synodum generalem Thoruni celebratam legatos misit, amicitiam suam officiaque Ecclesiis Evangelicorum deferens; seque suorum nomine sacrorum cum illis concordiam societatemque initurum declarans. vid. *Wengerscii*, vel qui hic ipse auctor est *Regenvolscii* historiam Ecclesiarum Slavonicarum Cap. 3. lib. III. ubi inter alia de laudatissimo Principe nostro hæc affert: Fuit is *CONSTANTINUS Dux* „*ab Ostrog*, *Palatinus Kiovienfis*, Patens duorum „filiorum *Janusſii Castellani* Cracoviensis &c. & *Ale*„*xandrini Palatini Volinienfis*, quorum ille ad Pon„tificios transiisse, hic in græca religione perstitisse dici„tur. Cum eodem hoc Principe anno 1599. *Christophorus Radzevilius Dux Birzenfis* aliique Evangelicorum rebus studentes, de concordia sacrorum Græcos inter & Evangelicos conjungenda sermones consiliaque contulerunt. Et Constantini quidem animum a pace concordiaque minime alienum ipsius verba illa de„clarant p. 480. non aliter violentam Ecclesiæ Dei op„pressionem in hoc regno & M. D. Lithuaniæ inhiberi „quam conjunctione hominum græcæ religionis cum E„vangelicis, quo Deus inflexerit animos tum Ostrogensis „Ducis tum aliorum &c. Res in eum quoque locum tum adducta est, ut articulis, in quos utrinque consentiretur conscriptis, in *Constantini* Principis palatio conventus ageretur: in quo conventu ipse initium dicendi fecit, inflammatum suum concordiæ constituendæ studium in hanc sententiam declarans. *Quod si mihi in hac vita diem illum videre contingat, quo Ecclesia nostra*

vix majorem Evangelii lucem in suis terris sperandam putaret, nisi sanctus ille codex, qui vel nullus plane (b) vel admodum rarus illo tempore in Polonia reliquisque Slavonicis (c) terris extabat, in Slavonicam (d) linguam conversus typisque exscriptus omnibus & singulis ad legendum pateret: communem

stræ cum vestra in sacris conveniret, libenter postridie tanto solatio me consolans, ex hac vita discederem.

b) De prima Slavonica versione quæ & qualis fuerit & quo tempore conscripta ac edita sit certum non scimus. Temere hic quidem multi statuunt, sed nihil probant. Omnium vero audacissime illi judicant, qui sanctum *HIERONYMUM* versionis primæ auctorem non tantum faciunt, sed & annum propemodum ipsumque, quo conscripserit diem, quibusque characteribus in ea usus sit determinare non dubitant.

c) Observatiunculam hic addendam esse puto de vera accurataque vocis *Slavi* scriptione, quam alii cum litera *C.* alii sine ea scribendam volunt. Nimirum ex etymologia vocis, scripturæ veritas judicanda est. Optima autem est a Slavonico vocabulo *Slava* gloria derivatio, quam solam etiam Rutheni aliique Slavici scriptores agnoscunt. Non dubium igitur quin verius absque c scribatur. vid. synopsin Ruthenorum Slavonice scriptum. p. 10. conf. M. Döderlin in lib. Russisches Heiligthum &c. ubi p. 11. *Slavonisch* inquit, *& Sclavonisch wird promiscue nach Belieben von den Scribenten geschrieben. Doch jenes öffters von den Alten, als welches abstammet von dem Wort Slavi, wie dieses von Slava, welches Wort im Slavonischen so viel als* Lob und Ruhm bedeutet.

d) A Methodii quippe temporibus consuetudo fuit, ut per totam Slavonicam Ecclesiam non domestica, sed ea ipsa qua Methodius in sacris utebatur lingua, nimirum antiqua Slavonica, & sacra administrentur, & omnia ad cœtum divinum pertinentia scripta emittantur.

nem hanc ſacroque coetui Slavonico perincommodam inprimisque gravem bibliorum inopiam levavit. Plurima quidem initio (quod e præfatione Græca & Slavonica diſcimus) huic laudabili inſtituto optimi principis impedimento fuerunt : inprimis falſæ & iniquæ malevolorum hominum criminationes. (e) Quibus ille rebus ad maturandum concitatus eſt : tantum aberat ut iis deterreri ſe pateretur. Prima fuit verſionis Slavonicæ ad Græcam ſeptuaginta virorum interpretationem exigendæ cura.(f) Viris itaque qui Slavonicam pariter & Græcam linguam probe noviſſent æquis conditionibus invitatis negotium dat, ut conjunctis operis ac conſiliis vetus primum deinde & Novum Teſtamentum ſ. fedus ea qua par eſſet

e) Quæ fata plerumque illi experiuntur, qui cauſſam Dei agunt & pro veræ religionis incremento incolumitateque animo excubant, eadem & Princeps noſter expertus eſt. Non deerant igitur, qui pium eius fervorem, puræque diſciplinæ propagandæ ſtudium ſugillabant, inimici. inprimis autem animus illius, in Evangelicos eorumque ſacra adeo propenſus, plurimorum, etiam ex ſuis, odium illi concitabat,

f) Quantum ex præfatione Moſcuenſibus bibliis præmiſſa & aliunde potuimus colligere, nulla iis verſio Slavonica, ante jam comparata, nec *Methodii* nec *Hieronymi* in transferendo ſubſidio fuit. Unde vel nullam extitiſſe vel temporis diuturnitate intercidiſſe, conſequitur. Non enim probabile eſt illos extantem ac parabilem illam non adhibituros fuiſſe

set diligentia, retentis singulis, quantum fieri posset textus Græci verbis ac phrasibus transferrent. (g) Quod illi mandatum, cum pro sua quisque parte iisque quibus instructus erat doctrinæ & linguarum præsidiis (h) aliquot annorum spatio effectui dedissent: excusus tandem liber est, brevique tempore tantum emptorum numerum invenit, ut, licet non exiguus exemplarium numerus impressus esset, intra paucos tamen annos, exempla ad unum omnia distraherentur. Ab hoc tempore in Volinia vicinisque regionibus frequentior bibliorum usus esse cœpit.

§. 4.

Minor tamen fuit exemplorum numerus, quam ut cæteris etiam apud quos biblia Slavonice conscripta recepta sunt, (a) populis supe-

g) Nimis profecto accurate hoc illi observarunt; adeo ut ne latum quidem unguem plerisque in locis a textu declinarint, quo tamen ipso obscurum sæpenumero sensum reddidere.

h) Hebraicæ linguæ non peritos admodum fuisse, versio ipsa loquitur, unde & fatentibus ipsis, Græcum quam Hebraicum codicem sequi malverunt.

i) Perantiquam illam & a majoribus acceptam & per manus traditam Slavonica lingua Scripturam sacram sacris conventibus Russorum legendi consuetudinem, non tam legibus sancitam quam successu temporis paulatim introductam esse credo. Quemadmodum apud inferioris Saxoniæ gentes in consuetudinem venit, ut eadem qua in superiore Saxonia utuntur dialecto Germanica, divinus codex in sacris conventibus legatur atque etiam explicetur. Nimirum quoniam primi sacrorum antisti-

tes

ſuppeteret. Pauca enim illa quæ interiores Ruſſiæ partes importabantur exempla, defe-ctui bibliorum ſupplendo non erant. Nullus enim adhuc, quantum nobis quidem innotuit, ſacer codex in Ruſſia impreſſus conſpiciebatur. Sed ab eo, quo Græca religio introducta erat tempore, vel Græca, vel plane nulla fortaſſe legebantur, ad minimum non integrum bibliorum codicem, ſed novum duntaxat teſtamentum, vel unum alterumve Scripturæ ſacræ librum impreſſum, vel potius manuſcriptum habuiſſe probabile eſt. Diligentisſimi enim ſemper fuerunt Rutheni in deſcribendis ſuis, vel a ſe factis, vel alia ex lingua translatis libris. Quo ſubſidio ut officinarum typographicarum defectum quondam, ita nunc impreſſorum quoque librorum penuriam multum ſublevant. (b)

§ 5.

Sero namque ad Slavicos populos in primis

tes hac lingua utebantur in eamque codicem ſacrum vertebant; non ſine ſummis incommodis ac difficultatibus potuit abrogari.

b) Nullum credo populum in deſcribendis libris tam laborioſum ac frequentem eſſe quam Rutheni ſunt; hinc plurimos apud eos homines videas qui per totum diem nihil aliud agunt, quam ut libros Ruſſicos deſcribant, nulla alia re victum quæritantes: hisque non tantum manuſcriptos & nondum editos, cujus generis ſunt libri hiſtoriam patriam complectentes, annales dicti, ſed impreſſos etiam rariores ac pretioſiores deſcribendos tradunt: ac ſæpe tabernas mercatorum Petropoli ingreſſus in quosdam ſermones Chryſoſtomi vel Ephremi Syri, vel ſacræ Scripturæ libros deſcriptos incidi.

mis Ruſſos literarum elementa, *Methodii* vel *Cyrilli* potius opera illata: ſerius imprimendorum librorum ars iisdem tradita. Circa medium enim ſeculi decimi quinti, admirando hoc artis ingeniique humani opere, qvod nemo neſcit, jam invento, nec a Germanis tantum, quibus ſola hujus inventi laus debetur, ſed *Italis*, *Gallis*, *Batavis* aliisque populis vehementer exculto: ſub finem ſequentis ſeculi demum, ex quo crebriora cum *Germanis* aliisque populis commercia intercedere cœperunt, nonnullorum ex ſacro ordine virorum, officinas typographicas inſtituentium opera hanc facultatem illi adepti ſunt. (a) Sed vix imprimendi initium factum erat, cum in acerrimo, quod tum incidebat bello, irrumpentibus in urbem Polonis eamque depopulantibus inſtitutæ nuper officinæ cum omni apparatu typographico, charta nimirum ad imprimendum deſtinata, varii generis typis, multisque ſine dubio jam tum impreſſis librorum exemplis conflagrarent. (b)

§. 6.

Ab illo tempore hæc ſcientia tanquam ſepulta

B

a) Literarum quidem elementa jam pridem tum habebant, quod clariſſ: *Friſchius* in orig. characteris Slavon. p. 4. „his verbis teſtatur. Seculo poſt C. N. nono Philoſo-„phus quidam natione Græcus, religione Chriſtianus, „nomine *Conſtantinus*, primus fuit qui linguam Slavo-„nicam literis Græcis ſcribere cœpit &c. Nec diſſentiunt Ruthenorum Slavonicæ linguæ manuſcripti.

b) De artis typographicæ in Ruſſia fatis hactenus commemo

pulta jacuit, donec Potentissimus summa-que

morata ex libro Slavonicæ linguæ, quem possidemus manuscripto depromsimus: cujus hic titulus est: *Rosisk o Raskolnitscheskoi Brinskoi Wierie, o utschenni ich, o dielach ich*, h. e. inquisitio in fidem, doctrinam & facta Roskolnikorum Brinskiensium: ubi circa initium rarissimi hujus nec in ulla alia Bibliotheca a me reperti codicis, in hæc fere verba scribit doctissimus famaque apud suos celebris auctor, Rostoviensis quondam Præsul „*Demetrius*, Typographicæ, inquit, artis natales in „annum mundi circiter 7061 cum *Magnus ille Moscoviæ* „*Dux Magni Basilii* filius imperio, Ecclesiæ autem Me„tropilita *Macarius*, Moscuæ habitans præsideret, inci„dit. Prima libris imprimendis destinata domus s. of„ficina Moscuensi in oppido extructa est. Factum autem „non diu post in obsidione, devastationeque hujus ur„bis, quam a Polonis patiebatur, ut cum multis splendi„dissimis palatiis officina hæc typographica incendio „periret. Quo ipso simul magna papyri copia cum re„liquo apparatu absumebatur. Tandem reparatum hoc „damnum est a Magno Duce *Michaelo Federovitzio* sub „imperii ipsius finem, dignitatem Patriarchalem tum tenente Josepho. Primus qui ex hac officina, quam ad suam mansisse memoriam *Demetrius* dicit, liber typis exscriptus est, circa annum a condito mundo 7152. in lucem exiit. Ut totum adeo seculum a primæ officinæ incendio ad reparationem a *Michaelis* filio factam præterfluxerit. Conf. Clariss. Frischii de histor. ling. Slavon. schediasma alterum: qui, cum manuscripto nostro quodammodo consentiens, Johannis Basilii imperio primam in Russia typographiam conditam, indeque anno mundi 7c72. Evangelia, Acta Apostolorum & epistola Apostolorum exiisse scribit. De re typographica Ruthenorum confer si libet: *Nicol. Bergium* l. c. p. 151. *Plures sunt*, inquit, *typographiæ. Antiqua videtur illa satis quæ Ostrogiæ adhibita est ad Biblia imprimenda, quam comparavit Dux Ostrogensis circa annum 1580. Deinde Kio-*

que decorum fama celebratus *Princeps Michaelovizius* ſapientiſſimo ſane conſilio eam cum cineribus quaſi collapſam erexit ac inſtauravit. Tam proſpere enim ac feliciter hoc illi ſucceſſit negotium, ut non exiguus, pro illorum temporum conditione, librorum numerus ex Moſcuenſium officinis tum ejus auſpicio prodirent. Hi, ſi non omnes, plerique tamen Eccleſiaſtici erant argumenti, tam puris, nitidisque characteribus, tamque candidæ chartæ impreſſi, ut mirum dictu ſit, & in Batavica quadam ſimilive officina typographica excuſi videantur. Qua in re conſentire mecum video Clariſſ. *Nicol. Bergium* p. 155. c. I. ſequentia referentem: *Nitidisſimis & charta & ſtilo utuntur, ut nihil reliquis typographiis Europæis concedant, vel in ullo inferiores ſint, cujus teſtes adduco biblia, libros Chryſoſtomi de ſacerdotio, liturgias & vitas ſanctorum anno 1700 editorum.* Præter cœteros Eccleſiæ libros, omnes propemodum, qui ab Eccleſia Ruthena recepti ſunt, doctores Græci, totus *CHRYSOSTOMUS*, aliquot in folio ſat ſpiſſis voluminibus conſtans (c) *BASILIUS* item magnus (Slavonice *BASILI WELIKI* dictus), aliique, quos aliquoties ipſe in privatis Ruthenorum bibliothecis oculis uſur-

Kiovia inſtructam crediderim: itidem *Moſcua*, ubi nunc Palatium Typographorum magnifice exſtructum plura prela continet, &c.

c) Aliam editionem in 4to forma, quæ neſcio tamen an omnia *Chryſoſtomi* opera contineat, Petropoli conſpeximus.

pavi (d) in folio plerosque editos, meroque Slavonico sermone scriptos tum temporis prodiere (e). Inprimis autem rarissimus adhuc in Russia sacer codex imprimentis manus flagitabat. Quare & de eo imprimis edendo typisque exscribendo Princeps ad religionis incrementa natus curam egit. Emissus igitur & hic liber est in folio s. majori forma: typis quidem non inelegantibus chartaque non immunda, reliquis tamen vel isto tempore vel postea divulgatis libris, præcipue *Ephremi Syri operibus*, quæ Petropoli nobiscum apportavimus, omnium

(d) Privatarum bibliothecarum Petropoli, imprimisque Moscuæ insignis est numerus, non aliis tamen quam Slavonico-Ruthenis vel Polonicis libris constantium. Nec Principem facile (Ruthena lingua Knas vocatum) vel nobilem illic invenies cui non Bibliotheca sit Ecclesiastici plerisque argumenti libris, & annalibus Ruthenorum manuscriptis instructa.

(e) Qui ad *Petri I.* gloriosissimæ memoriæ Ruthenorum Imperatoris memoriam sacri æque ac profani libri prodierunt, sermone omnes mere Slavonico utuntur. At pie defuncti Imperatoris auspicio dialecto Moscovitica conscripti quoque libri non pauci prodierunt, in his Serenissimi Principis Moldaviensis *Demetrii Cantemirii* systema religionis Muhamedanæ latino ni fallor idiomante ab auctore compositum, posteaque ab interprete quodam Rutheno, homine sane non indocto & inpolito *Ilinski* appellato, in Moscoviticam qua Rutheni hodie utuntur linguam traductum. Conf. clariss. FRISCHII sæpe jam citatum schediasma secundum: de lingua Slavon.

um quos vidi nitidisſimis longe poſtponendus. (f)

§. 7.

De binis Slavonicæ verſionis editionibus, earumque auſpicibus generatim commentati: de ſingulis ſpeciatim nunc agemus: contentas in iis res ordine exponentes. Oſtrogienſem, ut fatear, editionem ipſemet non vidi: nec potui ſane Petropoli cum eſſem, licet diligentisſime quæſitam inveſtigare. Habere ſe quidem in ſua librorum ſuppellectile, ex ſacro ordine quidam Polonus genere at græcæ religionis coram affirmabat, mihique mutuum eſſe daturum liberaliter ſatis promittebat: ſed, neſcio qua cauſa impulſus, promiſſo non ſtaret. Raritas fortaſſe libri ſummumque quod illi ſtatuitur, pretium fecit, ut detineret. Tam raro ſcilicet hunc codicem reperiri amicus quidam meus (a) vario eruditionis genere perpolitus ſignificavit ut a nemine, quantum ſibi conſtaret, præterquam ab Illuſtri Comite de Bruce, ſummo quondam rei armamentaniæ

B 3 apud

(f) Inter cœtera, peculiare hoc habet *Ephremi* verſio quod typis exſcripta eſt grandiuſculis: cum ſacer ille codex minuſculis conſtet, propter commodiorem fortasſis uſum.

(a) Idem me certiorem faciebat, varia in Oſtrogienſi verſione deprehendi, quæ Papiſmum ſaperent, ſuæque religioni non conſentanea Ruthenis videantur; in Moſcuenſi poſtea verſione omiſſa ac emendata,

apud Ruthenos præfecto (b) Petropoli possideatur. Ne quid tamen eorum, quæ de hac Ostrogiensi editione aliunde sciri possunt, lectorem celemus: ea, quæ doctissimus *Lelongius* in bibliotheca sua sacra (c) licet minus accu-

b) Hic vir, cujus majores Angli, quantum scio, fuerunt, inter principes Russiaci regni togatos æque ac sagatos heroes numerandus, multisque in pace non minus quam bello illustribus factis conspicuus, non postremum gratiæ locum apud beate defunctum Imperatorem Russiæ tenebat, quam cum aliis suis dotibus tum præclara multarum artium, imprimis Mechanicæ, Astronomicæ ac Physicæ fuerat consecutus. Instrumentorum ad Mechanicam & Astronomiam spectantium, itemque librorum varii generis rariorum tantus æstimatur est, ut multis sumptibus apparatum eorum ingentem sibi comparaverit. Imperatore mortuo munere se abdicavit inque villas suas non procul a Moscua sitas, ut per quietem otiumque remotus a belli cœterisque turbis consenesceret, secessit. Confer de eo si vis Schendonis vanderbegii Dissertationen epistolicam *de statu præsenti rei litterariæ* in Russia: non uni diario, inter alia *Galleria di Minerva* insertam; ubi sub ipsum initium de hoc Viro „illustri sic commemorat. Cujus celeberrimi rei me„tallicæ indagandæ ac promovendæ dicati Collegii lau„des enunciaturus, si illud tantum addidero, rerum Chy„micarum experientissimum & sagacissimum cultorem, „supremum rei tormentariæ atque armamentariis instru„mento bellico & navali refertis Præfectum *de Bruce* „huic præsidere, Virum videlicet, summam ab arte & „marte gloriam consecutum, serium & solidum subter„raneorum investigatorem & in rebus mineralogicis „tam ad Theoriam, quam Praxin instructissimum, pro „omni encomio sufficiet.

(c) Nemo quod sciam præter hunc scriptorem, editionis hujus meminit, saltim nemo uberius. Facit ejus quoque men-

accurate de ea congessit, proferemus. Scilicet hic Cap. XI. editionis Parisiensis, quo capite de Bibliis Slavicis, seu quæ ab idiomate Slavo habent originem (d) commentatur, sectione quarta hunc codicem sic recenset. Bi- „blia, inquit, Veteris & Novi Testamenti Sla- „veno Russica (e) s. ex Græco sermone in lin- „guam Slavam vel Illyricam translata, a Con- „stantino, *Cyrillo* dicto, Slavorum Apostolo, dia- „lecto Moscovitica & characteribus Cyrillia- „nis (f) jussu & impensis Ducis Ostroviæ „*Constantini Basilii*, cum ejus admonitione, „Sla-

mentionem in Biblioth. Græc. lib. IV. p. 200 *Celeberrimus noster FABRICIUS*, sed ὡς ἐν παρόδῳ tantum

(d) His verbis quæ rem istam auctori non satis cognitam fuisse indicio sunt, biblia ut opinor Slavonica dialecto scripta denotat. nam in eodem capite etiam Polonica, Bohemica Wendica aliaque Slavicæ dialecti biblia recenset.

(e) Perperam Slaveno Russicus vocatur hic codex, pura & incorrupta Slavonica lingua contextus. præterea nec *Slavenus* recte dicitur. *Slavi*, *Slavini*, *Slavoni*, dicimus non Slaveni: quod apud nullum scriptorem facile reperias. Accuratius autem vocantur hi populi vocabulo Slavorum, quod & antiquissimum & derivationi & origini vocis maxime respondet.

(f) Falsum est in Ostrogiensi codice dialectum Moscoviticam deprehendi. Tantum enim abest ut is dialecto Moscovitica utatur, ut sit omnino Slavonicus. nam si Moscovitica foret dialectus: Rutheni legentes omnia intelligerent. Jam vero ex *ERNESTI GLüCKII*, narratione Actis Eruditorum de anno 1705. inserta patet, nullam fere periodum totam Ruthenos, præsertim Laicos legentes intelligere. Deceptus eo fortasse est auctor, quod a Rutheno typis mandatum codicem in fine legerit.

„Slavonice & Græce (g) & oratione inter-„pretis ad Deum Slavice item & Græce, in „fol. Ostroviæ typis *JOHANNIS THEODORI* filii ex Magna Russia Anno mundi 7089. Christi 1581. Titulum hujus codicis, quem sine dubio ob Slavonicæ linguæ imperitiam, non intellexit, prætermisit. Admonitionem autem & ipsam Græce scriptam Latine redditam attexuit, quæ sic habet.

„Ego *CONSTANTINUS* dictus & in sacro „baptismate vocatus *BASILIUS*, gratia DEI, „salvatoris nostri, Dux Ostroviæ (h) Vaivoda „Kioviæ, Palatinus Volhiniæ electis in Chri-„sto & dilectis fratribus, non solum secun-„dum carnem sed & in spiritu sancto, omni-„bus linguam Slavicam scientibus & viventi-„bus in Ecclesia apostolica (i) & catholica ma-„gno studio pronuncio, versionem istam bi-„bliaque legenda commendo, Deoque grati-„as

(g) Hinc probabile fit Græcum natione in codice transferendo adfuisse.

(h) Haud scio an recte Ostrovia dicatur. Si namque ex Slavonico sermone dijudicanda appellatio sit, Ostrogium vel Ostrosium potius appellandum id oppidum fuerit. Ostroblam alii vocant. *Ostrov* quidem alias Ruthena & Slavonica lingua insulam significat, unde & una ex insulis, quibus Petropolis inædificata est, in quamque Academia jam nunc translata Basilii insula, Ruthenice Wasili Ostrow vulgo appellatur. Non puto tamen Polonicæ regionis oppidum inde denominatum, Ostroviumque vocandum esse.

(i) Nam ut Pontificii Ecclesiam suam: ita & Græci, idque majori fortasse jure, apostolicam suam vocant: alias autem omnes maxime Pontificiam veram non agnoscunt.

„as ago, quod benedictione & misericordia „sua atque erga homines amore dignatus sit „DEUS, qui me in hunc finem principem „constituit, ut hoc opus absolutum viderem, „quod nunc ubique videtis, np. Vetus & „novum Testamentum typis impressum, in „civitate a DEo custodita & in primaria sede „nostra Ostroviæ in Volhinia a creatione „mundi septies millesimo octingentesimo „primo: nato Christo 1501: s: millesimo quingentesimo primo (k)

Hanc Principis admonitionem, barbare satis & impure ab interprete translatam, sequuntur Typographi, Deo pro concessis sibi viribus gratias agentis, & coronidem quasi absoluto operi imponentis verba:

„Johannes Theodori filius, ex magna Rus„sia qui biblia ista Basilii jussu typis excuderat „gratias Deo reddit, quod dignus esset habi„tus, qui in omnibus divinam Scripturam „typis impressam publicaret.

Hæc sunt, quæ ex *Lelongio* mutuanda duximus. Reliquorum defectum Moscuensis, quæ ad Ostrogiense exemplar tota propemodum

(k) Error hic sine dubio est typographicus, & pro octingentesimo primo scribendum octogesimo nono : ut ex superioribus patet: pro quingentesimo primo, ponendum est quingentesimo octogesimo primo.

dum expressa est, editionis uberior expositio supplebit.

§ 8.

Ut ipsum codicis Moscuensis (a) titulum eumque non latinis tantum sed & slavonicis verbis expressum principio indicemus, ex impresso exemplo ipso sic descripsimus:

Hoc

(a) Rarissimus quoque in Russia, Petropoli præsertim hic codex est. Quindecim Petropoli, Moscuæ duodecim numis argenteis (Rubeln) constare sæpius audivi. Paucissimorum igitur in manibus est, egoque nusquam nisi apud illustrissimum Archiepiscopum Novogrodiensem, Theoph. Procopowitzium, sacri ordinis in Russia Principem ac præcipuum, Virum, supra quam dici potest, eruditionis, ingenii, humanitatis facundiæque laude florentem, deinde apud perillustrem Episcopum, Athanasium Condoidi, natione Græcum, amicum meum ac fautorem omni animi cultu ac veneratione prosequendum; virtute, ingenio, doctrina, comitateque summum; denique tertio apud illustrem virum, insigni apud Ruthenos munere conspicuum, literarumque fautorem Dom. Posnakovium videre cum licuit: qui postremus etiam liberalissime mecum communicavit.

primo [illegible] nullisque legibus circum scriptum imperatorem significat, ex Græco *αὐτοκράτωρ* factum. Nam est Slavonica vox composita est ex *Sam*

ipse,

26
dui
tio

eu
cis
im

(a

Вновагo завѣта
пиеллинискiй ia
зидрыми превод
нибога и спазителѣ
нсятидесятихъ лѣтъ,
нидладел фа, цара
етинѣ на желаемое
жязя Алеξiа Ми

Hoc eſt : (b) Biblija, ſirietz (c) knigi wetchago, i nowago ſawieta po jaſiku ſlawensku ot ebreiska w' elliniskii jaſik ſedmideſiatmi i dwiema bogomudrimi prewodniki, preſchde woploſchtſchenija goſpoda boga i ſpaſitel naſchtſchego jiſuſa Chriſta trech ſot piatideſiatich liet, na ſchelaiemoje powelienije Ptolomea Philadelpha, Tzara iegypſtka prewedenago prewodu, ninie na ſchelemoie podobnie powelienije welikago knaſa (d) Alexia Michailowitza wſeja welikija i malija i bielija Rosſiii Samoderſchtza (e) i po blagoſlowenno preoſchweſch-

(b) Quoniam Slavonicus hic character, Cyrillicus vulgo, perperam Hieronymianus dictus in Germania plerisque ignotus eſt: voces ſingulas, latinis literis expreſſas, hic apponere, nobis viſum eſt.

(c) Quod hanc vocem, in Slavonico claudit, literæ figuram habens, litera tamen non eſt ſed ſignum tantum quo tonus vocis indicatur. Habent quippe duo ſigna Slavi Jeri & Jad, quæ vocibus in fine adjecta tonum earum temperant, ultimamque ſyllabam vel leniunt, vel exaſperant: duobus Græcorum ſpiritibus quodammodo reſpondentia. Peculiare autem exterisque vix imitabilem pronunciationem deſiderant. Ut exemplo hoc illuſtrem Jasik vocabulum tonum ſuum in ultima, Spasitel autem in penultima habet.

(d) Olim Summus Ruthenorum imperans vocari ſe volebat Weliki Knas. h. e. magnus Princeps.

(e) Hic, quo a longis iam temporibus Rutheni Imperantes, uſi ſunt, titulus, Samoderſchetz (ut in nominativo ſ. primo caſu dicitur) abſolutum, nulliſque legibus circumſcriptum imperatorem ſignificat, ex Græco αὐτοκράτωρ factum. Nam eſt Slavonica vox compoſita eſt ex *Sam* ipſe,

ſweſchtſchennich Mitropolitow i Archiepiſkow i iepiskow prewodu biblii oſtroſchkija typographii, iaſche ſtoja drewnija biblii prawlena, ieliko moſchno po moſchtſchiju boſchieju posliedovvaſa, napetſchataſa vv' lieto ot ſosdanim mira ſ. r. o. vv. ot vvoploſchtſchenija ſche boga ſlovva a. ch. x. g.

Hactenus libri titulus, quem interpretis, quo Petropoli ſolebam uti, ſubſidio in latinum ſic convertimus:

„Biblia (f) hoc eſt liber Veteris & novi Te-„ſtamenti, ſecundum linguam Slavonicam, „ex Ebræo in Græcum ſermonem ſeptuagin-„ta duorum a Deo doctorum interpretum „ante incarnationem Domini Dei & Salva-„toris noſtri, Jeſu Chriſti, trecenteſimo quin-„quageſimo anno ex zeli pleno mandato „Ptolemæi Philadelphi Ægyptii Regis olim „translatus, nunc vero æque zeli pleno man-„dato Magni Ducis Alexii Michailovvitzii „totius magnæ & parvæ & albæ Ruſſiæ Auto-„cratoris & ex benedictione Sanctiſſimo-„rum Metropolitarum & Archiepiſcoporum „& epiſcoporum (g) ex translatione biblio- rum

ipſe, & derſchaju teneo, Germanice Selbſterhalter: amat enim Slavonica lingua compoſitionum frequentiam, tamque felix eſt in vocabulis rotunde ac ſcite componendis, ut vel tria ſæpe in unum posſit compingere.

(f) Ut eo facilius latina cum Slavonicis comparari poſſent latinitatis non adeo obſervantes ad verbum ita transtulimus.

(g) Hæc olim impresſis libris præſertim ſacris præponi-

mos

rum Ostrogiensis typographiæ, quæ secundum vetera biblia (h) correcta, quantum fieri potuit, ex potentia divina, expressus & impressus anno post conditum mundum 7102. post incarnationem verbi 1663. (indicta secunda mense 6to.)

In superiori paginæ, quæ titulum exhibet, parte hæc leguntur. Tzar (i) slavvi, h. e. rex gloriæ, quibus Christus, salvator noster, indicatur. Inferius positi sunt hi versus, Slavonico idiomate compositi:

Ma-

mos erat: Nunc vero postquam f. Synodus, quæ supremum Ecclesiasticum in Russia judicium est, ubique omnes ad Ecclesiam & Ecclesiasticum ordinem, matrimonium &c. pertinentes caussæ cognoscuntur, quæque uno Archiepiscopo, quatuor, ni fallor, episcopis, & nescio quot Archimandritis constat, a pie defuncto Imperatore constituta est, hæc verba præmittuntur Blagoslovveniem Svvieticischago etc. Synoda. h. e. benedictione Sanctæ &c. synodi.

(h) Quantum ego suspicor, Græca antiqua Biblia vel impressa vel manuscripta, ex quibus Ostrogiensis codex emendatus est, hic innuuntur: de Slavicis enim bibliis antiquioribus altum ubique est silentium.

(i) Hinc planum est vocabulum Tzar, quo Magni Russiæ Duces quondam insigniti sunt, Slavonica lingua Regem proprie significare. Suo jam tempore hoc observavit doctissimus & celeberrimus Vir *Nicolaus Heinsius* in epistola quadam ad Joachimum Pastorium ab Hirtenberg missam: quam ob argumenti raritatem; & quia adhuc, quantum scimus inedita, inter illas quas celeberrimus Vir *PETRUS BURMANNUS* in sylloge epistolarum Tomo V. de eo evulgavit epistolas non reperitur, variaque quæ ad præsens argumentum pertinent, complectitur, ita ut scriptam habemus, hoc loco inserere libet.

Intempestivum profecto accidit nobis & pror-

Mati w'ruzie schiwota duschu predavvat
Nadeschdu imuschich k' nei vv'schivvot
woswoschdaiet.
Jasche jako Chodataitzu imuschtschii schiwota
Otstupiti blaga kako imut takowa.

Hoc est:

Mater in manus vitæ animam tradit
Spem in ea collocantes, ad vitam ducit.
Illam sicuti patronam habentes vitæ
Quomodo relinquere possunt tanta bona?

Hos pagina sequenti excipiunt alii versus in tres illas, quas Russicum insigne præfert, co-

prorsus incommodum iter (a) Ruthenicum &c. Menses plus minus denos exegi ea in aula; ac primo temporis propemodum semestris spatio hæsi cubiculo adfixus, aut lecto, utplurimum tentatus quippe pedum acutis doloribus, cum interea equitationem mihi imperarent aulici agrestes, (b) si venerari Principem & ad conspectum ejus admitti vellem: ita enim ferre ritum gentis. Rheda cum venturum me in aulam sæpe numero offerrem, etsi ne gestationem quidem hanc sat commode laturus, repellebantur oblata, nec accessus interea temporis cuiquam ad me dabatur aut popularium meorum aut exterorum. Quæ nunc non enarro in contumeliam gentis, sed ut intelligas ac cognoscas, vix patuisse ad

coronas, caput aquilæ tegentes, facti non ille pidi. „Wo-

ad nos aditum illis, aut ad illas nobis, ex quorum colloquiis erudiri possem aut ea doceri quæ curiositati tuæ meæque ulla ex parte respondeant. Compellavi semel Metropolitam Gazensem, Paisium (c) Ligariden, hominem Græcum multaque artium bonarum fruge instructnm, utpote qui ætatis partem potissimum Romæ peregisset, senem per humanum. Sed postero die significatum est mihi jussu Athanasii Laurentii Nazckini, qui negotiis principum exterorum curandis est præpositus, rem aulicis indignam visam, quod non impetrata venia Czareæ Majestatis, hominem inter Ecclesiasticos multæ dignitatis compellassem. Missi etiam ad Ligariden, qui id ipsum in illo factum culparent: non enim me debuisse admitti. Ita fibula utrique nostrum injecta est, ne quam contraheremus alterius necessitudinem &c. Non erat, cujus consuetudine rerum Ruthenicarum peritior callentiorque evaderem. Didici tamen Czaaris nomen esse Slavonicum, ac Regem designare. Czaares in bibliis Slavonicis Davidem Salomonem, alios Israelis reges nuncupari. Unde in Slavonicam linguam irrepserit id vocabulum non est meum pro certo asseverare. Germanicis vocibus hic illic

„Wopreſchuſchtſchu miarzi w'kuju ſibył-
lo wientzi
„ Tri Moſcovia Triwienetzſchnoie imat?
„Ja-

illic Ruthenicam linguam adſperſam eſſe, eosque a Boruſſis originem traxiſſe, qui Mosciæ partem antiquitus inſederint, illud quoque narratum eſt mihi a noſtris hominibus. Addebant ſeniores, Patruum Principis hujus qui nunc imperat adſcire ſolitum ſibi in familiaritatem atque amicitiam interiorem Germanos ac Belgas, ſine ullo dignitatis aut natalium ſplendidorum delectu. Cum his illum commiſſationes inſtituiſſe ſat frequentes, totasque noctes perpotaſſe ac genio in dulſiſſe (d), veſtitum quoque compoſuiſſe ad ritus Germanicos, quod ex Boruſſia gentem ſuam oriundam eſſe aſſeveraret: cum Ruthenis vix ullam illi conſuetudinem fuiſſe; quos de ſuperbia ejus igentidem eſſe conqueſtos: peritiam ad hæc habuiſſe Germanici ſermonis: & hæc quidem, dum frater ejus rerum Ruthenicarum potiretur. Oratorem Polonicum, ſive is nuncius fuit, compellare ante diſceſſum haud potui, non permittentibus id Ruthenis. Miror ſparſiſſe illum, non potuiſſe me valedicturum admitti ad Principis conſpectum &c. Cœterum quod hactenus in literis Principis ad proceres Belgii noſtri tituli ſolerent adhiberi pa-

„Jako ieſt Troitzi teplaja ſluſchebniza, jako
wosderſchawſtwuiet.
„Europoiu, Aſieju, Semleju, Tritzſchaſtnija
Libyi
„Jako trech blagodati, ſoditelniza, jako
chranit
„Slatoja jeſperid. ot dobraja wſia tri
Hoc eſt:
Quærenti mihi dic Sibylla cur coronas
Tres Moſcovia tricoronata habet.
R. Quia eſt trinitatis ſedula cultrix
Quod dominabitur Europæ, Aſiæ, terræ
tripartitæ Libyæ
Quia trium gratiarum genitrix, ſervans
Aurea Heſperidum mala. O bona tria!
Aliis adhuc verſibus, in verba illa Pſalmi

parum reſpondentes Reipublicæ majeſtati, ac aliorum Principum exemplo, ut uſus probroſus hic ac indignus tolleretur, obtinui ac pervici, non tamen ſine multo ſudore, quod fruſtra ab oratoribus noſtris ante me iſtam in aulam deſtinatis fuerat tentatum &c. Holmiæ Suecorum a. d. VIII/XVIII Martii cIↄ Iↄc LXLI.

(a) Itineris hujus mentionem quoque infert J. G. GRÆVIUS in epiſtola quam ad HEINESIUM Moſcuæ adhuc degentem ſcripſit, inter reliquas GRÆVII epiſtolas a Clariſſimo BURMANNO editas reperiundam. *Hac hieme* inquit, *tanta fuit hic, ubi cælo longe fruimur clementiore frigoris acerrimi immanitas, ut vix ejus injuria potuerit in noſtris lectis vitari. Hinc facile licet exiſtimare, quo vos loco fueritis in illo tractu qui ver-*

Otnowitsia jako Orla junost iwoja, h. e. *renovatur sicut*

perpetuo frigore riget. Incredibili hac cura, per quam carebam omni delectatione, me ista relaxavit epistola, quæ te Moscuam incolumem venisse nunciat. Sed omnem tamen molestiam non exhausit, nec exhaurietur, antequam te reducem viderimus salvum & incolumem.

(b) Aliqua in hac *HEINSII* epistola occurrunt ab odio potius in Ruthenam gentem, quam studio veritatis profecta, quæ nos quidem tantum abest ut approbemus ut ne excusanda quidem penitus esse judicemus; quo pertinet, quod *agrestes atque incultos aulicos Ruthenorum*, appellat; nam etsi Ruthenorum quondam proceres non politis adeo excultisque, quam nunc sunt, moribus extiterint, non tamen agrestes propterea vocandi sint.

(c) Aliquoties Præsulis hujusce Rutheni meminit *GRÆVIUS* in epistolis suis ad alios eruditos scriptis. Primum in supra laudata *ad HEINSIUM* epistola; ubi sic scribit: *In ipso barbariei penetrali invenisse te musarum κειμήλιον vehementer miror, planeque animum induco meum ab ipsis musis Tui causa eo esse perlatum, ut esset, quo tuam oblectares solicitudinem, & obsidionem. Orationes Photii lucem nondum viderunt. Si a σεβασμιωτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ Paisio Ligarida illos possis impetrare, faxo ut hic edantur.* Deinde epistol. apud Burmann. 68. *Ad Paisium quoque*, inquit, *Ligaridem meas literas videbis propediem*: & in epist. 70. *Tu vicissim fac memineris ad Paisium Ligariden esse tibi literas parandas, quas uti paraturum te, jam sæpe numero es pollicitus, sic parari eas mora sine ulteriore jus fasque est, ni mavis meas sine tuis propediem Moscuam contendere.*

(d) Putida hæc sunt mendacia Gloriosissimo Principi afficta, inque maleferiatorum hominum ingeniis insulsis nata; non tam Heinsio quam, qui falso hæc retulerant, hominibus imputanda.

Tantum quod finieram hanc epistolam ab *HEINSIO* ad *Pastorium* exaratam, cum alia

ecce

ficut aquila juventus tua, præmiſſis: ſequuntur

ecce *Heinſii* epiſtola, perinde ut ſuperior inedita, ſimilisque propemodum argumenti, ad alium tamen Virum, nempe *JOHANN. PETR. TITIUM*, Dantiscani quondam Gymnaſii moderatorem celeberrimum, ſcripta, mecum a quodam amico meo ſingulari communicatur. Nec hanc igitur pigebit hoc loco adjungere, atque ab interitu forte timendo vindicare; Sic igitur illa habet:

NICOLAUS HEINSIUS
S. P. D.
JOH. PETR. TITIO.

Perveni ante menſem jam quintum ſalvus ad paternum larem, Vir Clariſſime, poſt exantlatos in publicis negotiis animi ac corporis labores haud perfunctorios, præſertim in itinere Ruthenico, ubi vix dixerim, plusne moleſtiæ devorandum nobis fuerit, cum barbara illa (a) & præfracta ingeniorum agreſtium contumacia luctantibus, an cum maxima viarum difficultate conflictatis aſſidue. Non jactarem hæc incommoda, ſi aut eo mentis eſſem robore, ut obfirmare me ſine tædio faſtidioque poſſem adverſus ſummam inſulſæ atque arrogantiſſimæ gentis ruſticitatem, aut iis corpuſculi ſane perquam imbecilli viribus, quæ jactationem moleſtioris viæ diuturnam facile ſuſtine-

tur preces ad Deum, gratias eidem agentes, quod

reret. Nam quod ſalvum me perveniſſe in patriam teſtabar modo, ita interpreteris volo, ut in lucro a me numerari ne neſcire videaris, quicquid lucis etiamnum traho poſt ſuperatas ac diſcuſſas feliciter Cimmerias barbariei tantæ tenebras, quarum meminiſſe animus etiamnum horret ac horrebit, quoad vixero. Sum enim adeo proſtratis viribus, ut & prodeam rariſſimus in publicum, & pedem ex hoc oppido non moverim, ex quo reverſus ſum ad meos. Cum continua præſertim debilitate pedum mihi eſt negotium, quam etſi profligari poſſe ſub vernum tempus uſu thermarum Aquenſium medicorum filii jubent ſperare; metuo tamen ne remedia intempeſtiva adhibenda ſint poſt inveteratum jam morbum. Sed hoc θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. Illud pejus moleſtiusque me habet, quod nunciant Leidenſes amici Gronovium noſtrum non poſſe cum valetudine in gratiam redire &c. Nathanaelem Frederum fovebo pro viribus ac officioſe habebo, quando mihi ſeſe is offeret. Juvenem enim non vidi hactenus, miſſis tuis ad me per noſtrum Grævium, una cum munere Jaskiano: pro quo gratias auctori muneris jam nunc per te ago. Nam ne ipſe per literas ſatis poſſim, valetudo prohibet minus confirmata

quod auxilio ſuo dignatus ad optatum finem bibliorum opus perduxerit. Interalia Ducis *Alexii Michealovitzi* in Deum pietate religioneque ſummis in cœlum laudibus elata, Divinæ ſupplicatur Clementiæ, ut ſi quid forte in convertendis bibliis erratum ſit, corrigeac ſupplere ipſa velit. Toti denique orientali Eccleſiæ, omnibusque Græco coetui addictis Slavonica lingua loquentibus, etiam atque etiam hic liber ad ſedulo legendum commendatur, æqui bonique ut conſulere velint, rogatis. (k) Proximum his locum tenet, præmiſſa operi epiſtola, qua quid præſtiterint

 quid

ta &c. Vale vir eruditiſſime, & me inter tuos habe, qui tuis ſtudiis immane quantum faveo. Dabam Hagæ Comit. CIϽ IϽC LXXI. III id. Decemb.

P.S. Gronovius animam agit.

(a) Nescio qua iracundia commotus, privatoque in Ruthenos odio percitus hæc & ſequentia clarisſimus auctor ſcripſerit: certe nimis dura liberiusque, quam par erat, dicta.

(k) Non unum ſed plures operi huic perficiendo manus admoviſſe ex his præloquii verbis patet: jakoſche i mi i „aſchtſcheſa ne moſchtſchiet pregrieſchtſchenii naſchig „i nam ſotruſchda iuſchtſchich ſia dielatalei ne doumic„nim oukratiſa, ili priloſchiſa ili otmieniſa ſam iſprawi. „Hoc eſt: Qui, ſi pro infirmitate noſtra, peccatis noſtris „contracta, eorumque qui nos adjuvant, auctorum im„potentia, vel aliquid deeſt, vel abundat, vel a re alie„num eſt, corrigas ipſe velim. Nomina ipſa vero auctorum qui vel huic vel Oſtrogienſi editioni operas ſuas impenderunt, ſilentio plane involvuntur. Nec aliunde de his conſtat.

quid non præstiterint editores inprimis indicant. Et in prima quidem præfationis parte sacrosanctum divinarum rerum studium extollitur, justumque ei pretium constituitur. Hoc unicum veritate fulciri, omnique studio ac contentione dignum: ab hoc denique uno quidquid in vita humana expetendum est pendere, graviter ac dilucide demonstratur. Et quæ hujusmodi generis sunt alia ad dignitatem, scrutinium indefessum, principium, scopum &c. SS. pertinentia. In cæteris observatione dignum scitumque illud est de Sacro cadice effatum: Ot boga s″ bogom, k″bogu. h. e. a Deo cum Deo, ad Deum, quæ sic intellgenda verba sunt: Sacram scripturam & auctorem Deum habere, & divina ejus gratia addisci, & in Dei gloriam converti oportere. Brevius: de virtute verbi divini, in commovendis percellendisque hominum animis, summa atque admirabili, aliisque ad sacram scripturam pertinentibus, non aliter, ac orthodoxos recteque sentientes viros decet clarissimi editores nostri differunt. (l) Qua quidem occasio-

(l) Ut in plurimis doctrinæ Christianæ capitibus Græcorum sacris addicti cum Lutheranis s. Evangelicis nemine non fatente concordant, ita de auctoritate dignitate & efficacia Scripturæ Sacræ, reliquisque ejus attributis pie ac religiose statuunt. Confer si vis libellum meum quondam a me Lubecæ editum de Ecclesia Græca Lutheranizante &c. quem ego libellum ut res tempusque tulerit locupletiorem aliquando accuratioremque emittam.

ſione pietatem, ſummaque in cœtum ſacrum merita Principis ſui iterum honorifice prædicant: his præcipue verbis. Sie wiedenie
„ſiu premoudroſt wosliubi i wſiska ot iunoſt,
„ſwojeja po niekoiego mudrago ſloweſi ne-
„wieſtu woditi ſbie i liubitel bit kraſot ie-
„ga, blagowiernii welikii Goſudar Tzar i we-
„likii knaſ Alexii Michaelovvitz i ne ſebie
„iedinomu po Sirachu trudiſa w' ſikanie ie-
„ja, no i wſiemiſchtſchſchtſchim nakaſani-
„ja wiedii iako premudroſt ſakrowenna, i
„ſakrowiſchtſche. h. e. hanc doctrinam & ſapientiam adamavit expetiitque a juventute (m) non aliam ex ſapientis illius effato ſponſam ambiens, non alia pulchritudine delectatus, ſummæ pietatis ſupremus Dominus, Imperator & magnus *Dux Alexius Michailowitzius* (n) nec in ſuum tantum ut Syracides loquitur, ſed & aliorum, diſciplinam appetentium uſum, inquirendi laborem convertit, non ignorans ſimilem eſſe abſconditam ſapientiam theſauro, nulli hominum patenti.

 His

(m) Slavonicum vocabulum iunoſt, valde conſonat cum latino juventus: & multæ ſunt aliæ voces tam ſibi ſimiles, ut vel latinas quis dicat ex Slavonicis (quod mihi ſit vero ſimilius) vel ex latinis Slavonicas progerminaſſe, de quo, ſi Deo voluerit, ac vivamus alibi fortaſſe plura.

(n) De hujus laudatiſſimi Principis vita factisque diarium manuſcriptum rariſſimum in folio Slavonice conſcriptum ac Petropoli quondam emptum poſſideo: quod etſi in tritis ac vulgaribus maxime occupetur: multa tamen & momoratu digna habet.

His verbis, quantum huic Principi Slavonica gens codice ſacro propemodum deſtituta, pro hoc edendorum bibliorum beneficio debeat, ſubjungitur. Primum eſſe ajunt *Alexium Michaliden*, qui de bibliis vel recognoſcendis vel divulgandis ſalutare conſilium inierit: cum nemo majorum ſuorum inſigni regio evinctorum ad hoc animum adjecerit (o). Exponunt deinde quid in hac Moſcuenſi editione (p) præſtitum ſit ſingulare. Primam fuiſſe errorum tollendorum curam. Non pauci quippe in codicemOſtrogienſem irrepſerant typographorum non minus quam editorum translatorumque culpa commiſſi errores, in ipſum Eccleſiæ Græcæ diſciplinam, ut accepimus, ex parte aliqua impingentes, qui ſi non omnes, extantiores certe in noſtro codice ſublati ſunt: plerisque in margine certo quodam ſigno notatis. At libere tamen ac ſincere ipſi fatentur, loca ſupereſſe bene multa politius a doctis limanda & emendanda majorique cum ſtudio accurationeqne ad Græcam quam

(o) Hoc loco ſancti etiam concilii omnium np. Metropolitarum, Archiepiſcoporum & Epiſcoporum in eandem tum curam incumbentium induſtria ac pietas laudatur.
(p) Clariſſimus Bergius in Moſcuenſi codice deſcribendo paulo diligentior, de Oſtrogienſi nihil aliud fere commemorat, quam ut editionem ejus ſcribat, multo illa ſplendidiorem eſſe. Unde utrasque ab eo oculis ſaltim eſſe uſurpatas, ſuſpicor.

quam ſecuti ſunt (q), ſeptuaginta interpretnm verſionem, exprimenda ac conformanda. Hanc eſſe tamen culpam ſuam negant; varia, quo minus accuratioribus ſibi eſſe licuerit impedimenta excuſantes. Primum quidem manuſcriptis, quibus illi tamen, qui ſcriptas jam olim impreſſa corrigunt ac recognoſcunt, inſtructi eſſe debeant, codicibus antiquis fideque dignis caruiſſe. Dein præſto fuiſſe negant in transferendi corrigendique negotio tales, quales ad id rite obeundum requiruntur, Slavonicæ juxta ac Græcæ linguæ bene gnaros & ad minutiſſima quæque accurato ſtudio intentos laborum adminiſtros. Tempora denique cauſantur tranquilla minus bellaque neſcio quæ Ruthenis eorumque Sacris infeſta, quæ præter cœtera multa, hoc ſecum incommodum ferre ſoleant, ut ſcientia plane omnis jaceat cumque religione literæ divinæ pariter ac humanæ ſepeliantur: omniaque vel evertantur, vel impediantur ad religionem amplificandam bonasque artes colendas percipiendasque ſuſcepta conſilia. Magnam quoque hujusce culpæ partem tribuunt maleſanæ quorundam ineptorum hominum, qui jam tum Eccleſiam Ruthenam turbabant, hæreſi, qua ni-

C 5

(q) Sunt qui vel Hebræum textum vel vulgatam Hieronymi verſionem Methodium æque ac reliquos codice in vertendo ſecutos aſſerunt, quod Pontificii præſertim magnopere defendendum putant: verum irrito plane, ut ex ſequenti capite patebit, conatu.

nihil rectum, nihil orthodoxum, nisi quod antiquis scriptis, erroribus licet varii generis quam maxime scatentibus (r) conveniat, opinentur. Quo fiat, ut quidquid tandem in antiquis Ecclesiæ libris, cum cura emendatum, & maculis quæ jam dudum insederant, repurgatum inveniant, non probent, sed innovatum, sacroque cœtui damnosum existiment (s) Horum quantum fieri possit vel in-

(r) De erroribus quibus antiquiores libri partim interpretum, partim scribarum inscitia ac incuria passim affecti reperiuntur, eorumque errorum caussis late differitur in supra nominato Slavonico manuscripto ab archimandrita Rostoviensi Roskolskiorum hæresi opposito Cap. VIII. *de libris veteribus & novis.* Refert. ibidem plerosque sacros libros Wolodomiri jam tempore a Græcis hominibus e Chersone advectis, paucos postea a Ruthenis in linguam Slavonicam conversos; verum ut difficillima sit ex alia lingua in aliam minus notam translatio, plurimis & vocibus & phrasibus passim male intellectis, confuse alia, nonnulla ambigue, perperam pleraque ac vitiose translata reperiri. Mendorum numerum auxisse officii sui negligentes & indoctos scribas, qui vel omittendis aliquot litteris, quod vitium Opis Slavonice dicitur, vel immutandis ac transponendis, vel obscure pingendis literis, sæpe lapsi sint. Tantum tamen abesse ut in impressis postea libris menda expurgata, ut potius adaucta videantur. Quos ipsos tamen mendorum plenissimos libros, a *Raskolskiorum* doctoribus vere antiquos (Starii Knigi) & genuinos æstimatos, legi, suisque unice commendari &c.

(s) Sine dubio enim schismatici illi, quos *Raskolski* Rutheni vocant, hoc loco innuuntur: quos eo jam tempore ab Ecclesia Græca, vel Ruthena potius divortium fecisse constat. Qui præter cætera quibus a reliquis dissen-

inſcitiæ vel pertinaciæ cedendum putantes, corrigere omnia, ſi vel maxime ex autographis e Græcia allatis (t) potuiſſent, conſulto tamen noluiſſe. Futurum quippe prævidebant, ut mutatum nimis codicem cane & angue pejus fugientes, his contra ſe verbis uterentur: quam tu nobis apportas verſionem depravatam penitus & corruptam? quid malum! ad nos e Græcia ſervitutis jugo oppreſſa, omnique plane doctrina nunc carenti, allata ſubleſtæ fidei manuſcripta? His aliisque rebus, quæ accuratiorem verſionem tum impediverint obtentui ſumtis inque excuſationem ſui allatis, ſatius quidem viſum fuis-

diſſentiunt, doctrinæ momenta, nullos recentioris ævi libros in Ruſſia impreſſos, & vel leviter immutatos ac correctos admittunt, ſed ut hæreticos fideique antiquæ & incorruptæ contrarios damnant eosque averſantur. Hos enim hoc loco indicari, præfationis illa docent. „Suſpicari hoc eos poſſe, qui ex incongrua ſua & inſeſ„ſa penitus opinione, veteres unice libros retinendos ac „legendos, novos omnes, præſertim emendatos de me„dio tollendos clamitent, mala omnia iis apprecantes „qui &c. De his autem Ruthenæ Eccleſiæ ſchiſmaticis, data opera nos agemus, cum totam hujus ſectæ hiſtoriam, quibus doctoribus, quo tempore, qua occaſione exorta, quomodo ad noſtram usque memoriam propagata ſit, ex manuſcripto, quod ſæpius jam citavimus, codice fideliter excerptum deſcribemus.

(t) Utrum codices bibliorum manuſcriptos, Græcos ac Slavonicos qui in Moſcuenſi bibliotheca aſſervantur, præſertim antiquiſſimum illum & pretioſiſſimum quatuor Evangeliorum codicem Græcum in ſubſidium vocaverint: non conſtat. Vero ſimile tamen eſt cum, niſi fallor, jam tum adſuerint.

fuiſſe dicunt, in tempus magis opportunum hoc edendornm bibliorum negotium differre, quam minus accurata emittere. Sed morem gerendum fuiſſe juſſui ac voluntatiSummi Ducis, impreſſionem urgentis, ſapienterque ita judicantis: conſultius eſſe præſentibus quibuscunque uti, quam longiori mora interpoſita animorum populi ſui ſalutem negligere ac retardare. (u)

Ad calcem præfationis nonnulla a ſe correcta loca ſpeciminis loco afferunt. Ita in libro Geneſ cap. 42. v. 3. pro isjadoſcha ſedmie kravv, hoc eſt & comederunt ſeptem vaccas, in Slavonica Oſtrogienſi editione perperam impreſſum legitur i Vidoſcha ſedmie kravv,

(u) Nos quidem de nullis antea jam luci expoſitis bibliis commemoratum quidquam legimus. Nec doctisſimus clarisſimusque *Joh. Leonh. Friſchius*, in diſſertatione de Slavonica lingua, poſteriori, cap. ſecundo hiſtoriamRuſſiæ typographicam brevisſimis quaſi lineis depingens, ullius ante Moſcuenſem Alexii Principis auſpicio adornatam editionem, viſæ meminit. Verba ejus digna quæ apponantur. Rusſi, inquit ab urbe Moſcovia (vel potius Moſcua) ſede Tzaris, Moſcovitæ dicti non inter ultimos fuerunt qui typographias inſtituerunt. Primam quidem Tzaris *Johannis Baſilii* filii *Ivvan Baſilevvitz* curæ debent. E qua anno mundi 7072. prodierunt Evangelia, Acta Apoſtolorum & epiſtolæ Apoſtolorum, poſtquam integrum decennium Typographiæ huic adornandæ inſumptum eſt. Typographi primi fuerunt *Jvvan Hoderſon*, & *Peter Timoſiefſſon*. Poſt hæc vero integra biblia juſſu *Alexii Michaelovvitſch* in lucem edita ſunt & quidem ut in titulo hujus editionis Ruſſi fatetur (forte fatentur) literis Oſtrogicis ſecundum iſtud vetuſtum exemplar (1581. editum) correcta.

kravv, h. e. & venerunt septem vaccæ & in Judith. cap. 1. lin. 3. pro jegda tum impressum est ggo. (x) Finitur tandem præfatio versibus quibusdam Slavonicis, Stichi (y) Slavonice appellatis, quibus ad biblia sedulo legenda ac vestiganda lectores excitantur: sic incipientibus: Wsakago tzschina pravvoslavvnii tzschitateliu, gospodu bogu blagodarenije vvosdai, jako blagodateliu &c.

§. 9.

Subsequitur in codice nostro series & ordo librorum Veteris & Novi Testamenti, Slavo-

(x) Hæc vox contracta est & per compendium seu abbreviaturam ut barbare vulgo vocant, scripta, id quod superposita curva linea indicat, amant enim hujusmodi literarum compendia Rutheni. In impressis libris non adeo frequentia sunt, in manuscriptis autem libris frequentissima, quæ obscurissimam propterea scripturam & difficillimam lectionem efficiunt. Unde merito clariss. *Frischius* c. 1. diss. prima pag. 9. furorem calami calligraphicum & tachygraphicum reprehendit, cæterum de his scribendi compendiis, literisque superpositis lineis eundem *Frischium* cit. loco p. 16. ubi quomodo abbreviaturæ legantur aperit.

(y) Finita præfatione tempus locusque impressionis accuratius indicatur. Scilicet decimo nono anno regiminis *Alexii Michaelovitzii* ao. ætatis filii Principis *Alexii Alexevitzii* primo, & *Theodori Alexevitzii* tertio anno (hi postea ambo mortui sunt) a condito mundo 7072. Error itaque sine dubio typographicus est apud clariss. *Frischium*, quando hoc ipso 7072. anno Evangelia aliosque libros ex prima Russisiæ typographia, quam *Johannis Basilidis* curæ adscribit, prodiisse memoratur. In qua typographia impressi libri nulli hodie conspiciantur; nec aliqui fortasse prodierunt.

vonice Riadovvii Tzſchin, (a) h. e. conſtitutus vel verus ordo dictus. Atque hunc ordinem ab eo qui in ſeptuaginta virali, (Schmidii ſaltim editione) verſione ſervatur, paulo diverſum eſſe animadvertimus. Cum enim ibi poſt Nehemiam ſequatur ΕΣΘΗΡ, Ιωβ, ψαλμοι, in Slavonico codice, Nehemiam liber ſecundus & tertius Esdræ (b) Esdram Tobid. h. e. Tobias, & hunc rurſus Judith atque Eſther, hos denique Hiobus & Pſalterium excipiunt. Deinde in Slavonico cantici canticorum librum e viſtigio ſequitur ſapientia Salomonis, qui contra ea in ſeptuaginta virali verſione Prophetis eſt poſtpoſitus. Jeremiam ſequitur Baruch, qui in Græco codice inter Prophetas vix numeratur, ultimumque fere Veteris Teſtamenti locum tenet. Omiſſi denique in Slavonico codice, libri ſunt Apocryphi ἡ ἐπιστολη Ιερεμιυ, των τριων παιδων αἰνεσις, Σωσαννα &c. His de collocatione ſacro-

(a) Hæc fortaſſe vox Slavonica ortum habet a Rada Pactio: quia hic ordo ab Eccleſia ſemel ordinatus ac conſtitutus eſt. *Tzſchin* ordinem ſignificat, quod & de ſacro munere uſurpatur.

(b) Non deſunt hi libri in Græco, ſed in alium tantum locum ſunt conjecti. Nimirum ſecundus ſequitur Malachiam, qui Slavonice ſic incipit: I ſotworil Joſia paſchu wo Jeroſolomie goſpodu bogu ſwoiemu, i poſche paſchu &c. h. e. & agitavit Joſia paſcha Hieroſolymis Domino Deo ſuo, quæ verba Græce ſic redduntur. καὶ ἤγαγεν Ιωσιας το πασχα &c. Tertius Esdræ liber in nonnullis editionibus non repetitur, qui in Slavonico ſic orditur. Wtorije knigi Jesdri Proroka, ſina Aſariewa, h. e. ſecundi libri Esdræ prophetæ, filii Aſriæ &c.

crorum V. T. librorum paululum immutata prælibatis, non opus esse arbitror seriem librorum ipsam apponere, vel hinc facile colligendam. Tantummodo hic titulos ac inscriptiones librorum a Græco & Hebraico deflectentes vel obscuriores exponam evolvamque. Vetus Testamentum ipsum vocatur vvetchii savvieta : quorum postremum sine dubio a savvieschtschavvaju : διαταττω derivatur. Primus liber Mosis Bitija : h e. existentia, sive ortus (c) alter isgod. h. e exitus, quartus tzschisla : h. e. numerus : quintus liber vvtorija sakon : h. e. secunda lex appellatur. Josua vocatur Iisus Nanin, secundum Græcos interpretes Ιησȣς Ναυη. Judicum libri inscribuntur Sudei Israilevvich, h. e. Judices Israelitici (d) Quatuor libri regum vocantur Slovve sadnii. Ecclesiastes (e) vocatur quoque Tzscherkovvnik

(c) Hoc vocabulum idem significat quod γενεσις, ac derivatur sinedubio a Biwaju ; sum, existo, procedo.

(d) Sudija, Slavonice, judiciem.

(e) Tzscherkow, apud Slavos Ecclesiam s. templnm sacrum denotat: Ruthenice dicitur Tzscherkwe. Simile quodammodo illi est germanicum Kirck. longius tamen distat, qnam ut secure hinc derives. Variæ sunt alias doctorum de Germänicæ vocis etymologia sententiæ, quorum alii ab Hebræo, alii, ut celeberrimus *Diecmannus*, in peculiari de hac voce schediasmate, a Græco, derivare conantur, Nobis verosimilior fit ex Slavonica lingua derivatio. Sero quidem ad Slavos cum religione templa pervenerunt, at nihil inde sententiæ decedit. Forte ex iis est vocabulum, quæ ex paganismo in Christianum cœtum transsumta Quis enim templis plane caruisse cum pagani essent negaverit? Saltim templo analogum ut Scythæ ipsi habuerunt. Omni-

um

nik, quod idem ſignificans vocabulum eſt. Proverbia Salomonis appellantur Pritzſchti Salomoni. Canticum canticorum Piesni,pieſnem dicitur. Sapientia Salomonis Premudroſti Salomon; Propheta Jeſaias Jiſus Prorok (f) Threni Jeremiæ vocantur Platzſch Jeremievv &c.

§. 10.

Librorum Novi Teſtamenti hic titulus adhibetur: Oglavvlenie knigi novvaiu ſavvieta, h. e. index librorum novi Teſtamenti: eidemque hæc verba præmittuntur: Priide bo iſtinna goſpod naſchtſch Jiſus Chriſtus, ſin i slovvo boſchie na tzitajet Evangelie, h e. Exiit enim verus Dominus JEſus Chriſtus filius & gloria divina ad prædicandum Evangelium. Evangelia & acta apoſtolorum, quæ Dieliania Apoſtolskaia nuncupantur communem ordinem ſequuntur. Hæc epiſtola excipit a S. Jacobo ſcripta, hanc Petrinæ, has Johanneæ; has Judæ. Quintum locum tenet epiſtola ad Romanos (a) ſextum utraque ad Conrithios; ſeptimum epiſtola ad Galatas, octa-

um optima ac convenientisſima, minimeque coacta videtur ex Slavonico vocabulo *Kerkaju* ſepelio derivatio, Notum quippe in vulgus eſt primæ Eccleſiæ Chriſtianos, iis ipſis quibus mortui ſepeliebantur locis, ſacrorum celebrandorum gratia primo conveniſſe.

(f) Protok compoſitum eſt ex pro ante & reſchtſchiu dico: quaſi prædicens.

(a) Slavonice vocantur k"Rimlanom poslanie, h. e. ad Romanos literas, Poslanie u. vocatur epiſtola.

octavum ad Ephesios, nonum ad Philippenses: Decimum ad Colossenses: undecimum utraque ad Thessalonicenses (b) duodecimum utraque ad Timotheum, tertium decimum epistola ad Titum, quartum decimum ad Philemonem, quintum decimum denique locum epistola ad Hebræos (c) data tenet. Post illa Apocalypsis Johannea.

§. II.

Catalogo librorum sacri codicis subjicitur brevis expositio argumentorum in unoquoque V. & N. Test. libro contentorum. Slavon. Oglaweni knigi wetgago i nowago sawieta. Ita e. g. libro bitija, s: geneseos argumentum tale præmittitur, quod partim de creatione universi, partim de turris Babylonicæ structura linguarumque divisione &c. lectorem instruit. Horum summariorum quæ vocant, Bergius quoque mentionem fa-

 cit

(b) Slavonice k"sulunenom : h. e. ad Thessalonicenses.

(c) Eodem ordine has epistolas canon quinquagesimus nonus Synodi Laodicenæ anno Chr. 464., congregatis ad eam ex diversis Asiae Provinciis patribus, habitæ, eo ipso, quo libros Veteris & N. Testamenti canonicos & regulares a non canonicis sejungit, loco enumerat. Quæ quidem synodus cum tanti olim habita sit, ut facti in illa canones in codicem canonum Ecclesiæ universæ recepti sint, non mirum est Ecclesiam Græcam ejusque filiam Ruthenam, ad supra commemorati canonis amussim normamque sacrorum librorum seriem ac positum ordinasse. conf. Joh. Georg. Pritii introductionem in Novum Testamentum p. p. 16. 17. & cap. de epistola Jacobi, p. 40.

„cit his verbis. (d) Sed & Veteri Testamento „præfatio prolixa præmittitur & hinc subjun„guntur summaria s. præcipua capita cujusque „libri, ex quibus contenta facile possunt a le„ctoribus addisci & memoriæ mandari. Non omnibus tamen libris brevia tantummodo summaria, sed & integræ nonnullis præfationes præfixæ sunt. Ita e. g. Psalmis introductionis commentariique instar præmissa est epistola Athanasii Archiepiscopi Alexandrini ad Marcellinum, qua obscuriora libri loca illustrantur. Titulus hic est: ischvvos„vviatich otzshia naschtschego Athanasia (e) „Archiepiscopa Alexandriskago k' Markeli„nu o tolkovvani Psalmovv Poslanie. h. e. sanctissimi patris nostri Athanasii Archiepiscopi Alexandrini ad Marcellinum de explicatione Psalmorum epistola. Hujus tale est initium: Pochvvalaju tvvoju jesche ot Christie vvoliu Prevvosliublenne Markeline &c. Non singulis autem Veteris Testamenti libris argumenta sunt apposita: quod factum in Novo est. In Matthæum præfatio reliquis est longior, auctore Theophylacto

(d) Vide Nicolai Bergii egregium librum de statu Ecclesiæ Ruthenæ pag. m. 103. edit. Lubecens. prima n. edit. est Holmiensis: Lubecæ postea recusa, utræque in 8vo prodierunt.

(e) Rutheni legunt Aphanasia: Græcorum hodiernorum quibus hanc literam acceptam ferunt, pronunciationem imitari.

cto Bulgariæ Archiepiscopo, (f) sicque inscriptus. Theophilacta Archiepiscopa Bolgarskago predeslovvie, iesche ot Mathea svviatago evangelia: h. e. Theophylacti Archiepiscopi Bulgarici præfatio quæ in Matthæi sancti Evangelium. Præfatio ipsa sic incipit. „Ischeubo presche sakona oni boschtvvonii „Muschie ne pisanmi &c. In ea quæ Divi Lucæ Evangelio præmissa est dissertatiuncula, Antiochenum natione, professione medicum fuisse, disciplina quavis excultum, nec Hebraicæ ignarum linguæ scribitur: (g) cum quo tamen asserto minime cohærent ea quæ de eodem hoc Evangelista, in acta apostolorū præfati scribunt: pictoriæ scilicet artis tantummodo peritum fuisse: (h) porro Hierosolymas

(c) Est hic Theophylactus Acridæ in Bulgaria episcopus circa a. 1070 clarus. De quo cum Bellarminus, Labbeus ipseque Caveus stricte nimis egisset, tanto accuratior in eo recensendo est Casimirus Oudinus Tom. II. de scriptor. Eccles. p. 707. Patria Constantinopolitanus, Chrysostomi ipsiusque scriptorum maximus admirator fuit. De hoc inter alia Oudinus non sub Michaele Theophili filio, quem Porphyrogenetum vocant, nec sub Basilio Macedone, sed Romani Pontificis Alexandri II. imperio vixisse, asseverat. Præsens hæc Predeslovvenie desumta sine dubio est ex ejusdem in quatuor Evangelia commentariis, quæ in plurimis adhuc bibliothecis, variis sub indicibus manuscripta asservantur.

(g) Slavonice sic scribitur Antiochianin oubo bie rodoi wratzsch sche Chitrostuo i wnieschnei mnog. h. e. Antiochenus natione in arte autem medicus, & in disciplinis multis &c.

(h) Primariam, quam professus est, artem pictoriam debere dici

mas eo, quo Christus Evangelium profitebatur, tempore pervenisse ajunt. de quo tamen alii scriptores tacent. Evangelium suum decimo quinto post adscensionem Christi anno literis mandasse, ipso Evangelii initio adducti existimant. Meminere quoque incredibilis illius in Paulum Apostolum amoris, eumque ut perpetuum ac indivulsum se illi comitem dederit, effecisse. (i) Ut de reliquis jam librorum argumentis, quibus sola Johannis Revelatio caret, nihil commemorem, (k) §. 12.

dici plurimi scriptorum affirmant. Medicinam tamen alii. f. Physicam substituunt. Ita n. Reading, in vita ejus Anglice conscripta: he bekame, inquit, particularii well skilld in Physik, wich he made his profession. Pictoriæ arti se dedisse in cæteris Pritio negare visum est.

(i) Cum Evangelistæ cujusque imago in Evangelii ipsius limine depicta compareat, Apostoli Lucæ sic adumbrata est effigies, ut sexangularem superne crucem conspicias, violentæ, qua periit, mortis genus indicantem. Notum enim est in Græcia Evangelii annunciati causa, affixum cruci periisse. Nicephorus ab arbore suspensum credit. Tam indivisi cœterum comites Paulus & Lucas extiterunt: ut vix in morte ipsa alium alius reliquerit. Amicitiam eorum summam describit Readingius p. 230. his verbis, That Luke became St. Pauls Companion in Travels and Follow labourer in the work of the ministry is evident from both their writings, &c. He follovvd' him in all his dangers.

(k) In Johannis effigie radiis circumdatus in antro sedens juvenis conspicitur librum cui calamo inscribit manu tenens: addito verbo Prorok, h. e. propheta. A juvenis latere barbâ stat promissâ senex, cujus superne capiti hæc inscripta sunt. JOAN. BGSLOW. h. e. D. Johanni Benedicto.

§. 12.

In calce totius operis ſequitur hoc indice tractatulus : Sowornik Dwanadeſatim Meſezam. h. e. collectio duodecim menſium , in quo, menſium ordine ſervato , quinam ſacris diebus, in Evangeliſtæ, Apoſtoli, ſancti aut martyris, quisquis ille ſit, memoriam textus biblici in templis adſtanti populo prælegendi ſint, docetur: quales e. g. Menſe ſeptembri die natzſchalo, indicta,&c. h. e. initio novi anni & feſto beati patris SimeonisColumnaris,Slavon:Stolpnika dicti,exEvangelio particulæ recitentur.(a) Succedit alius tractatus, qui ſic inſcribitur. Okaſanie glavvam Evangelikim outrennim apoſtolom i evangeliam is wieſtno ſedmizam vvſego lieta &c. h e. ordo vel & enumeratio capitum Evangelicorum matutino tempore legendorum, Apoſtolorum & Evangeliorum conſtituta. Non omittendum hic, ſed verbo indicandum eſt, quomodo generatim primo, deinde & ſpeciatim Novum Teſtamentum a Ruthenis dispeſcatur. Generatim illud in binas partes Evangelii & apoſtol. (b) hoc eſt Evangelia

(a) Eſt hic Simeon ϛυλίτης, qui ut Græce a ϛυλη columna ita Slavonice a ſtolp columna ita nuncupatur , junior ſine dubio , qui ſeculo VI. vixit, qui ut a ſeniore ſeculi Vti Stylita diſtinguatur, junioris cognomen habet. Uterque autem Stylita dictus, quod in columna quadam in ſolitudine excitata ſolitariam & a celebritate hominum remotam vitam agebant.

(b) Græci eodem modo dividunt, vid, Allat, de libris Eccl. Græcorum,

lia & apostolica scripta dividunt. Quorum illud quatuor Evangelia hoc autem Acta Apostolorum & epistolas cum revelatione Johannea complectitur. Speciatim singula sacrorum librorum capita in certas portiunculas, quas Satzschali vocant, distribuunt. Sunt autem Satzschali certæ ut diximus sacri codicis particulæ in Ecclesia constitutis temporibus recitandæ non a satzschinaiu ordino, ut nonnemo suspicetur, sed a natzschal initium sic dictæ. Mentionem quoque earum fecisse video clariss. Dom. Nicolaum Bergium in sæpe jam laudato de Ecclesiæ Ruthenæ statu libro: ubi pag. 107. Præter divisionem, „inquit, in certa capita nostris respondentia, „plerumque (c) in minora fragmenta N. T. „quoque dividunt Zaczalas (d) s. inceptio-„nes, ita ut apud Moscovitas Matthæus ha-„beat capitula 116 pleraque adeo parva ut „tribus aliquando tantum constent versibus. Marcus 71. Lucas 114 &c. idque ad imitationem Græcorum fecisse recte putat, qui N. T. in περικοπας dividunt.

CA-

(c) Non plerumque sed semper in omnibus Bibliis, Psalmis & Evangeliis hoc faciunt.

(d) Non saczalas, sed satzschalas scribendum erat: cum Slavonica litera hanc & scriptionem & pronunciationem postulet.

CAPUT II.

DE

PRIMO SLAVONICÆ BIBLIORUM VERSIONIS AUCTORE.

CONSPECTUS CAPITIS.

§ 1. Hiſtoriam de vero Slavonici codicis interprete jampridem in controverſiam vocato brevi complectitur.

§ 2. Num *Sancto Hieronymo* prima verſio Slavonica vindicari queat Auctori?

§ 3. Argumentorum pro *Hieronymo*, ut creditur, pugnantium expoſitio.

§ 4. Refutatis his argumentis, *Hieronymum* auctorem falſo dici oſtenditur: qua occaſione & de alphabeto duplici Slavorum *Cyrillico* & *Glagolitico* diſſeritur, neutriusque auctorem eſſe *Hieronymum* probatur.

§ 5. *Joh. Georgii Stredovskii* Pontificii ſcriptoris objectio ſpecioſa diſſolvitur.

§ 6. Quæ res hunc errorem de Slavonicæ bibliorum verſionis auctore *Hieronymo* genuerit: & quis adjuverit eum.

§ 7. *Methodium* ac *Cyrillum* eosque ſolos verſionis auctores dicendos liquido confirmatur.

§ 8. *Methodii* ac *Cyrillii* genus, patria, vita denique ac facta breviter ſummatimque exponuntur.

§ 1. Quod

§. 1.

Quod libris vel deperditis, vel iis accidit, quorũ auctores ignorantur, ut ab aliis alius auctor his tribuatur: idem & codici sacro in Slavonicã linguam translato contigit. Ab illo enim quo vel auctoris ipsius nomen ignoratum, vel ipsa bibliorum versio (a) desiderari cœpit, tempore de vero libri auctore varie disceptatum est. Tres autem potissimum sunt inter se dissentientes familiæ. (b) Quorum alii quidem *Hieronymum* Ecclesiæ Latinæ doctorem, alii *Methodium* ejusque socium versionis auctorem habent: alii vero incertam plane rem esse ajunt, nec *Hieronymo* magis quem *Methudio* aut cuivis alii versionem attribuunt. (c) Primam sententiam, ut magis

D 5 com-

(a) Prima *Methodii* versio inter amissas sine dubio referenda est. Saltim an ea ipsa sit, quæ hodie in Slavonicis coetibus legitur & usurpatur, non certo constat, nusquam enim quod sciam manuscriptum quoddam Methodiani codicis exemplar cum quo conferri illa possit reperitur.

(b) Reliquis accuratior in his recensendis est *Jacobus le Long* Tomo primo *Bibliothecæ sacræ* (editionis Parisinæ de ao. 1723. in fol.) Articulo VI. p. 453. Sect. 1. a quo nonnulla prout opus ac visum est mutuabimur.

(c) Nonnulli Cyrillum eumque solum ejus auctorem statuere videntur. in cæteris Theologus nostras, non unus e multis *Christ. Kortholtus* in libro *de variis Scripturæ editionibus* his verbis p. 373. *Dicuntur etiam Slavi versionem habere Biblicam in lingua vernacula Cyrillo auctore &c.*

communem plerique Pontificii sequuntur. Totam *Bohemorum* gentem jam olim eadem opinione imbutam fuisse legimus. (d) Nec ab ea discedit præcipuus eorum scriptor *Dubravius*, (e) tam indubitatum hoc esse sibi persuadens, ut suo tempore *Hieronymi* versionem ipsam extitisse, eamque Dalmatis reliquisque Illyricis populis in usu fuisse fidenter afferat. Immovero tempus ipsum, quo popularibus hanc suis translatam dederit, determinat. Nimirum *Gratiano* ac *Theodosio* imperium gerentibus id factum tradit. In eadem opinione videtur esse *M. Joh. de Thvvrotz* in *Chronic. Hungar.* (f) Itemque „Slavi, districtus de *Lipena*, duræ cervicis po„pulus ad fidem erat conversus, & baptiza„tus, cui sacerdotes catholici *secundum trans„lationem B. Hieronymi* Doctoris, S. Matris Ec„clesiæ sacramenta ministrarunt &c. Nec adeo mirum sit Pontificiæ disciplinæ homines, quibus *Hieronymi* illa translatio bibliorum tanto in honore est, ut etiam linguis authenticis eam propemodum anteponant, hanc sententiam tenere. Lutheranos autem ipsos, in eandem pedibus ire, cui non inopinatum accidat? Ex his *M. Abrahamus Frentzelius*

(d) In libro I. *Histor. Bohem.* & Legongius. l. c.

(e) In eandem sententiam pedibus ivit Weleslavinus in *Calendar. Histor.* 30. Septemb.

(f) Cap. XLVII. p. 108. qui auctor junctus reperitur aliis *Bohem.* scriptoribus in Tomo *rerum Hungaricarum* Francofurti 1600. in fol. edito.

lius Cofela-Lufatus, verbi divini minifter *Schonavienfis*, in præfatione ad librum *de originibus linguæ Sorabicæ* (g), quamvis verba illa ex *Hieronymi* epiftola ad Sophronium, ad probandum eum Slavonicæ verfionis auctorem, plerumque afferri folita : *meæ linguæ hominibus dederim* &c. ad verfionem Hieronymianam minime trahi velit : rem tamen ipfam non negat, fed difertis verbis Hieronymum Slavonicorum bibliorum interpretem facit. Nec errantium hic numero plane eximendus eft Clariffimus doctiffimusque nofter *Bergius*, qui cum eandem effe cum *Hieronymi* Dalmatica verfione, Ruthenam feu Slavonicam potius non afferat : *Hieronymo* tamen confcriptam lingua Dalmatica verfionem Rus-

(g) Hæc præfatio præmiffa eft libro primo 1693. in 4to Budiffæ edito, de vocabulis Sorabicis materialiter & formaliter Ebræis agente. In præfatione de Slavon. gentis origine, iisque omnibus, qui Slavonicam linguam vel calluerunt, vel ornarunt atque amplificarunt, viris ; quibus præter Helmoldum aliosque Hieronymum quoque annumerat : denique & de antiquis Slavonicæ gentis provinciis ac terminis verba facit. Liber ipfe non adeo magni momenti effe videtur : plerisque derivationibus ex Hebræo fonte, coactis longeque petitis, quo factum eft, ut fententiam ejus adeo operofe fpiffoque volumine propofitam eruditi omnes riderent. vide de hoc libro pluribus judicantem clarisfimum ac doctiff. virum *Chrift. Henric. Weisfium* in antiquitatibus MifnicoSaxonicis 1727. 8vo Chemnitii editis. Cap. de lingua Sorabica &c. generatim ita judicat : Hebraicam ego linguam ut fanctam veneror : ut omnium quæ funt linguarum genitricem non ita fimpliciter & nude agnofco.

Russica illa priorem haud abjudicet. Si Mos-
„covitica, inquit Translatio eadem est,
„quam *Hieronymus* in lingua Dalmatica exhi-
„buit, quæ Slavonica, vel ejus dialectus, cum
„certum sit, quod extiterit ejusmodi biblio-
„rum versio, licet auctores ignorati &c.
„*Hieronymo* utique tribuenda quoque Mosco-
„vitica, sed ut verum fateamur non videmus
„cur ab illustris *Scaligeri* sententiâ receda-
„mus, qui observavit, extare translationem
„in linguam Slavonicam Hieronymi, Dal-
„matica posteriorem, charactere Serviano,
„non ut illa Hieronymi Dalmatico; & hanc
„ipsam esse, cujus in Moldavia Russia &c. ho-
„dieque usus est. At unum evitare errorem
studens vir doctissimus in alterum incidit.
Quisquis enim alterutram harum versionem
Hieronymo tribuit, utramvis ei quodammo-
do vindicare existimandus est. Tanta enim
est utriusque linguæ convenientia, tantaque
versionum similitudo, ut qui unam perpige-
rit, alteram quoque adornasse, facillime
evincatur. Non defuere tamen ex no-
stratibus ipsisque Pontificiis, qui nimiam
ita sentiendi audaciam temeritatemque
facile animadvertentes *Methodio*, id quod
suum erat postliminio vindicarunt. Post-
re-

Citato loco Frentzelius: scilicet exemplaria, inquit, omnia ver-
„sionis utriusque *Hieronymianæ* & *Methudianæ* (Cyrillia-
„nam alii vocant) omnia fere ad Turcas s Christianos
„sub Turcis viventes abiisse intellexerunt *Primus Truber-
rus* & *M. Georg. Dalmatinus* &c.

remus non est gravissimus ille historiarum scriptor *Cromerus*, eodem quo nos postea adversantium dicta refutabimus, argumento adversus *Dubravium*, modo commemoratum usus, nemini nisi *Methudio* & *Cyrillo*, duobus Slavicæ nationis Apostolis, non modo D. *Hieronymo*, sed etiam *Mauritio* imperatore longe posterioribus (i) versionem adscribit. Ex recentioribus qui versionem *Hieronymianam* ceu inane figmentum exploserunt duos tantummodo, sed qui instar omnium esse possunt Viros nominabo: *Richardum Simonium* & *Joh. Albert. Fabricium*, per totum qua patet literarium orbem celebratos. Quorum ille in *bibliotheca Veteris Testamenti* (k) contra Waltonum tuetur, *Hieronymum* non magis Versionis Slavonicæ, vel Dalmaticæ, quam vel *Armenicæ*, *Chrysostomum* vel *Gallicæ antiquæ Carolum quintum* auctorem vocari oportere. Hic vero np. celeberrimus D. *Fabricius* in *Bibliotheca Græca* Volum. VII. (l) „Solet etiam, inquit, *Chrysostomus* a quibusdam

(i) Scripserat *Dubravius*, sub *Theodosii* & *Gratiani Imperatorum* imperio *Hieronymum* biblia transtulisse, his ita respondet Cromerus lib. 1. de rebus Polonicis Cap. „XV. In hoc quem auctorem secutus sit, præter vulgi „opinionem non invenio. Quid autem si translationem „illam Cyrillo auctori non modo Hieronymo sed etiam Mauritio imperatore longe posterioribus adtribuamus?

(k) p. 490. Tout cela, inquit, est fort incertain & meme faux pour la plus part &c.

„(l) p. 682. id. lib. IV. p. 79. Quæ de antiqua, inquit, Sla-„vo-

,,dam venditari auctor Versionis Armenicæ ,,Bibliorum , sed quam non minus quam ,,Slavonicam *Hieronymo* tributam chimæris ,,accensere licebit. Multis eruditornm το ἐπεχειν hic quoque placuit, totam hanc rem incertam esse affirmantibus nec indubitanter posse alicui, præsertim uni & soli, quicunque sit, versionem Slavonicam trbui ac vindicari. Apud antiquos certe scriptores vel nullam omnino vel raram admodum illius mentionem esse factam diffiteri non possumus. Meminisse ejus cuiquam videatur *Theodoretus* ante *Hieronymi* seculum jam clarus, lib. 5. de curandis Græcorum affectibus, ubi sic scribit: Πασα γαρ ἡ ὑφ᾽ ἡλιῳ τωνδε των λογων ἀναπλεως· Και ἡ Εβραιων φωνη ου μονον εἰς την των Ἑλληνων μετεβληθη, ἀλλα καὶ εἰς τὴν τῶν Ρωμαιων καὶ Αιγυπτιων, καὶ Περσων καὶ Ινδων καὶ Αρμενιων καὶ Σκυθων καὶ Σαυροματων, καὶ συλληβδην ἐιπειν, εἰς πασας τας γλωττας αἷς ὡπαντα τα ἐθνη κεχρημενα διατελεῖ. h. e: ex ,,versione Sylburgii: Universa enim facies ,,terræ, quantacunque soli subjicitur, ejusmo-,,di verborum plena jam est: Hebraici vero ,,libri, non modo in Græcum idioma conver-,,si sunt, sed in Romanam quoque linguam, Ægypti-

,,vonica sacrorum bibliorum versione ad *Methodium* vel *Cyrillum* aut falso etiam ad *Hieronymum* auctorem relata plerique narrant, de industria prætereo. Clariss. *Lelongius* loc. cit. p. 435. Quid ipse potissimum, in-,,quit, sequar, nescio; in *Christanni* & *Cromeri* sen-,,tentiam inclino, præsertim cum non satis constet an ,,*S. Hieronymi* temporibus *Slavi Illyricum* tenuerint, &c.

„Ægyptiam, Perſicam, Indicam, Armenicam-„que & Scythicam, atque adeo Sauromaticam: „ſemelque ut dicam in linguas omnis, qui-„bus ad hanc diem nationes utuntur. Verum enimvero ſi veterum res geſtas & antiqua fide digna hiſtoriarum monumenta fideliter perluſtrantes, quænam hoc loco Scythica quæ Sarmatica, vel Sauromatica gens ab auctore indicetur perquirimus: per neutram ab eo commemoratarum verſionum, nec per Scythicam, nec per Sarmaticam intelligi Slavonicam antiquam poſſe, conſtabit. Scythicæ quidem gentis hiſtoria, ſive originem ejus, ſeu amplitudinem propriasque ſedes ſpectes, impedita valde eſt, multisq; etiamnum tenebris involuta. At non deſunt tamen, qui valde eam dilucidarunt, magnaque induſtria expoſuerunt, atque ex ultima antiquitate eruere conati ſunt ſcriptores. Præter cœteros conſulendus eſt celeberrimus, eruditiſſimusque Vir, præcipuis noſtri temporis hiſtoricis annumerandus, Verbi divini miniſter in Hungaria meritiſſimus, *Matthias Belius*, in Prodromo Hungariæ antiquæ & novæ Noribergæ 1723. majori forma editæ: capite I & ſequentibus; ubi de origine primum Scytharum, deinde de primis eorum ſedibus, tum de migrationibus & coloniis: deinde de religione, poſtremo de lingua, ingeniis, ſapientia, bellis, coloniisque breviter ſed erudite agit, accuratius aliquando, multoque il-

luſtri-

lustrius in Opere ipso, quod Summi IMPERATORIS CAROLI SEXTI auspicio nunc parat, cujusque magna omnium est exspectatio, de singulis traditurus. Non parvam quoque obscurissimæ huic historiæ lucem spondent ista, quæ clarissimus Vir *Theophilus Siegfriedus Bayerus*, Academiæ scientiarum Petropolitanæ Professor, collega meus longe æstumatissimus, multisque nominibus a me colendus, de hoc ipso argumento: Scytharum scilicet, origine reliquisque antiquitatibus, docte commentatus est: quæ dudum, ut novi, absoluta, si vel in actis Eruditorum Petropolitanis, quæ nunc exspectantur vel quomodocunque edita comparebunt, non dubium est ingenti omnium applausu exceptum iri. De lingua Scythica, in quam suo jam tempore scripturam sacram conversam esse memorat *Theodoretus*, nemo diligentius curatiusque memoriæ prodidit supra laudato Clarissimo Belio, in *Veteri litteratura Hunno-Scythica*, quam Lipsiæ 1718 duodecim fere plagulis in 4to editam, accuratius emendatiusque se editurum historiæque Hungariæ inserturum clarissimus Auctor Prodromi sui pag. 62. promittit: in quo libro Capite V. libri primi p. 3. de lingua Scythica sic scribit: „Lingua Scythica nequit a „confusione illa Babylonica, quam gentes „pleræque omnes adfectant, arcessi, eo „quod insano illi molimini non interfuerunt Japhetitæ, Scytharum parentes. Ad

„pri-

„primam ergo & incorruptam illam, proxi-
„me acceſſit vetus Scytharum idioma, cu-
„jus rei hodienum in vocibus Hungaricis, ex-
„tant veſtigia. Veteris linguæ Scythicæ quæ-
„dam reliquiæ ex Herodoto adferuntur. &c.

Sauromaticæ porro gentis nomen ſi quæri-mus: omnium illi accuratiſſime judicare, proximeque ad veritatem accedere nobis videntur, qui *Getarum* quondam populum, Sauromatas, Geticamque linguam Sauromaticam quoque dictam pronunciant. Ejusdem propemodum ambiguitatis eſſe fateor, ſarmatarum, ac ſcytharum vocabulum, iis omnibus, qui ſcythiam europæam olim inſederunt populis, *Plinio* lib. III. hiſtoriarum teſte, ſauromatis græce, latine ſarmatis vocatis: ut proinde ad slavos quoque nomen hoc pertinuiſſe non immerito forte quis ſuſpicetur. Sed nihil tamen his movemur, quin, ut in aliis multis hiſtoricorum locis, ita in hoc præcipue adducto *Theodoreti* teſtimonio Getas Sauromatarum nomine putemus indicari. Plures certe hoc credere ſuadent, quam diſſuadent, rationes. Primam ac præcipuam nobis ſuppeditat *Ovidius*, ſcriptor æque fide dignus, ac poeta elegans & diſertus: quiquidem in variis carminum ſuorum locis Getas Sauromatasque componit, quodque alio loco de Getis dixerat, Sauromatis alibi attribuit. Ita e. g. libro V. Triſtium Elegia VII. ſic canit:

Sarmaticæ major Geticæque frequentia gentis,
Per medias in equis itque reditque vias.

& lib. III. ex Ponto, epistola ad Cottam II.

Hic quoque Sauromatæ jam vos novere Getæque:
Nam didici Getice Sarmaticeque loqui.

& lib. III. Tristium Eleg. III.

Inter Sauromatas esse Getasque putas?

Lib. I. Elegia IV.

Sors tulit in Geticos Sarmaticosque sinus.

Ut taceam alia plura loca, ubi disertus noster Ovidius modo ad Getas, modo ad Sauromatas, se relegatum inque exilium missum queritur: quæ loca diligenter collecta & erudite illustrata vides in dissertatione epistolica, ad illustrissimum Comitem *Rabutinum*, Cæsaris Augusti, in aula Petropolitana legatum, qui ante annum & quod excurrit Petropoli, cum Viennam reditum pararet, mortuus est, directa, *de Tomis Ovidii exilio* Lipsiæ 1727 quatuor plagulis in 4to edita. Vel hinc igitur patet, per Sauromaticam hic versionem minime Slavonicam, sed Getica lingua consignatam indicari. Accedit *Hieronymi* testimonium, qui in decantata illa ad *Suniam* & *Fretelam* Hieronymi amicos, epistola: codicis s. in geticam linguam translati meminit. *Quis hoc*, inquit, *crederet, ut barbara Getarum lingua Hebræam quæreret veritatem & dormitantibus imo contemnentibus Græcis ipsa Germania spiritus sancti eloquia scrutaretur?* Cœterum de hac Sau-

Sauromatica, aliisque antiquissimis bibliorum versionibus conferre licet celeberrimi *Joh. Frider.* Mayeri Historiam versionis Germanicæ Bibl: Lutheri &c. Hamburgi 1701. 4. editam, variis in locis, eique annexam Johann. *Reiskii* ad Mayerum epistolam, de versione German. ante Lutherum. Generatim de hoc Theodoreti loco eruditi sic statuunt: oratorum more potius, quam ut historicum fide dignum, quique ea quæ scripsit, satis diligenter vel inquisiverit, vel scire etiam potuerit, hic scripsisse.

§. 2.

Historia Slavonicæ versionis in controversiam ab eruditis vocatæ summatim exposita: age jam videamus de causis quibus adducti istius sententiæ defensores versionem hanc controversam *Hieronymo* tribuendam existiment.

Firmissimum ita sentiendi ex ipsius *Hieronymi* verbis sibi petunt præsidium, quæ leguntur in epistola ad Sophronium data, Tomo III. operum ejus f. 79. *Nec hoc dico, quo prædecessores meos mordeam, aut quicquam his arbitrer detrahendum, quorum translationem diligentissime emendatam olim meæ linguæ hominibus dederim* (a). Hæc verba istius

(a) Eadem fere verba ab *Hieronymo* passim, ut Frencelius auctor est, repetuntur, nimirum lib. II. adversus Ruffin. §. 227.

ſententiæ patroni de nulla alia quam Slavonica bibliorum verſione ab *Hieronymi* ſtudio profecta accipi debere contendunt. Huc enim pertinere extrema Doctoris verba: *meæ linguæ hominibus dederim*, quibus in Dalmatarum popularium ſuorum uſum comparatam eſſe demonſtretur: neminem adeo hiſtoriæ eſſe imperitum, qui Stridone quæ fuit Illyrici quondam civitas, *Hieronymum* natum, linguaque ac genere Dalmatam fuiſſe neſciat. (Ex iisdem verbis *Hieronymus* (b) characteris Slavonici inventor eſt *Stredofskio* in ſacra Moraviæ hiſtoria: Habebant quidem inquit Slavoni ſuos olim characteres a S. *Hieronymo* in commodum ſuæ linguæ hominum inventos, & haut dubie ante hoc Moravis etiam uſitatos &c.)

§. 3.

Quam parum firmitatis hæc habeant cum ex ipſo verborum ſenſu, tum ex hiſtoria patet. Ad verba ipſa quantum attinet, non poſſunt illa meliori jure ad Slavonicam trahi linguam verſionemve, quam Saxonis Grammatici illa, quæ in præfatione ad Hiſtoriam ſuam Danicam habet: Nec ignotum

227. & 241. Non negat hoc *Richardus Simonius* in his verbis. Il n'eſt point auſſi marqué que dans l'epitre de S. Jerom a Sophronius, que ce Pere ait traduit l'ecriture en la langue de ceux de Dalmatie &c. tantum modo negat ex alio *Hieronymi* loco hanc verſionem claris verbis demonſtrari.

(b) Vid. ejusdem Cap. VI, p. 215.

„tum volo, Danorum antiquiores majorum „acta patrii sermonis carminibus vulgata „linguæ suæ literis saxis ac lapidibus inscul„penda curasse: de Gallica aut Italica lingua possunt explicari. (a) Nimirum ex tota illa epistola ad Sophronium scripta perspicuum est, latinam *Hieronymi* versionem, linguæ suæ hominibus, id est eorum qui latinam linguam vel intelligunt, vel loquuntur, usui destinatam his verbis significari. Nec aliter hæc verba accepit e„tiam *Richardus Simonius* (b) *S. Jerome*, in„quit, temoigne seulement en ce lieu-la, „qu'il a corrigé l' ancienne version de „septantes, pour la donner a ceux, qui par„loient la langue, c'est a dire aux latins, comm' il est aisé devoir, en lisant cette Epitre, & non pas aux Dalmates. Eandem horum verborum explicationem dat perspicacissimi ingenii vir *Nicolaus Serrarius* (c) „*Hieronymi* locum ita explanans: *Erasmus*, „in-

(a) Ubi ad verba Saxonis *lingua sua literis*, doctissimus *Stephanius* in not. p. 14. observat: Danicam hic linguam vetustam indicari, cujus in rhythmis usus fuit, quam veteres Asamal, h. e. Asiaticam, vel Asarum linguam vocarunt, a communi illa lingua paululum remotam, quæ nuspiam in septentrione purior adhuc quam in Islandia Danorum provincia asservetur.

(b) in Histoire Critique de vieux Testament pag. 490. edit. in 4.

(c) Vid. Lelong. p. 436 & Serrarium in prolegomenis biblicis capite 20. quæstione secunda: ubi simul ostendit, ex hoc ipso *Hieronymi* loco male intellecto de Hieronymiano

„inquit, Sixtus Senensis & recentiorum alii „*D. Hieronymo* quandoque tribuunt versio„nem Bibliorum Dalmaticam. neque tamen „*S. Hieronymus*, qui suas versiones non in„diligenter notavit, ejus unquam meminit, „neque veterum ullus. nam quod ex epistola „ad Sophronium argutatur Franciscus Juni„us lib. 2. cap. 16. eum linguæ suæ hominibus „translationem dedisse, id verum est de lin„guæ latinæ, non Dalmaticæ hominibus: „quia non de dalmatica, sed latina Psalterii „emendatione agebat, ut patet ex ejus epi„stola ad Paulum &c. Verum ac germanum hunc esse verborum *Hieronymi* sensum ex plurimis quoque parallelis, ubi eadem hæc verba *linguæ meæ hominibus* repetuntur, ac soli Romanæ linguæ, eamque loquentibus conveniunt, locis clarissime intelligitur. Horum ut nonnulla a supra laudato *Frencelio* jam collecta, afferamus (d) libro I. apolog. adversus Ruffinum Tract. fol. 200.

na bibliorum Slavonicorum versione sententiam unice natam esse.

(d) Hæc aliaque parallela loca diligentissime jam collecta dedit supra commemoratus *Frencelius* in præfat ad origines linguæ Sorabicæ, in qua tametsi communem errorem sequens Slavonicam interpretationem *Hieronymo* non abjudicet; ex his tamen *Hieronymianæ* epistolæ verbis sententiam hanc elici posse negat. Parallelis in medium allatis locis hæc subjungit. Proinde in supra allegatis verbis, *meæ linguæ hominibus*. neutiquam Dalmatæ intelligendi sunt, immo vero Latini. Nam de versione latina e LXX. interpretum codice a se translata loquitur *Hierony-*

200. Laudavi, inquit, *Eusebium* in Ecclesiastica historia, in digestione temporum in descriptione S. Terræ & hæc ipsa opuscula in latinum vertens meæ linguæ hominibus dedi. Idem Hieronymus in epistola ad Theophyl. Tom. II. fol. 311. sic ait. Quiquidem super hac re, & antequam scriberes ad occidentem epistolas miseram, ex parte hæreticorum strophas meæ linguæ hominibus indicans. Et Tom. III. præfat. in Josuam. f. 15. Et ut inprimis, quod sæpe testatus sum, sciat, me non in reprehensionem veterum nova cudere, sicut amici mei criminantur, sed pro virili portione offerre meæ linguæ hominibus. Huc pertinet, quod Tom. III. Oper. f. 25. in præfat. ad Jobum latinam linguam suam vocet, quodque alio item loco latinos suos nuncupet. Et quomodo quæso Dalmatas suæ linguæ homines vocarit piæ memoriæ Doctor, quos ille cives aut populares nunquam habuit? Scio equidem S. Hieronymum vel in ipsa, quæ Dalmatia dicta est, provincia, vel in vicinia ejus natum, Stridonem urbem (e) in Dalmatiæ quondam,

ronymus. Idque denuo ex aliis ejus locis demonstrata e. g. lib. 2. advers. Ruffin. T. II. op. f. 223. Egone contra 70 interpretes aliquid sum locutus, quos ante annos plurimos diligentissime emendatos *meæ linguæ studiosis dedi*? &c

(e) De Patria ejus sic scribit *Joh. Fabricius* in Historia Biblioth: suæ Tom. I. p. 202. urbe Histriæ (quæ provincia vulgo Istria vocatur) natus; de qua vide Comenium de

Pannoniæque, ut Bonfinius auctor eſt, confinio poſitam, quam idem hic auctor a Gothis everſam, dein ab iisdem ſancti Hieronymi reverentia inſtauratam, tandemque ab Hunnis iterum everſam eſſe teſtatur, patriam habuiſſe (f). At Dalmatam genere fuiſſe aut in ea, ubi Dalmaticæ Slavicæque linguæ gentes habitarunt, vel quæ vicinas eas habuit, civitate natum inque lucem editum hunc Eccleſiæ doctorem eſſe, a nullo ſcriptorum fide digno relatum legi. Contrarium potius teſtantur gravisſima hiſtoriarũ monumenta. In his *Martini Cromeri* hiſtoria Polonica, cujus fidem nemo facile in dubium vocabit, lib: primo capite decimo quinto, pro certo tradit *Hieronymi* temporibus infeſtatam quidem a Slavis fuiſſe Dalmatiam & Illyricum

de Eccleſ. Slavonicis p. 4 Brown itineiar. p. 219. & acta menſtrua A. 1700. p. 275. De hac ipſa Du Pinius in Bibliotheca Eccleſ: eodem, ubi de Hieronymo agit, loco, Tom. Tertio p. 138. in notis hæc habet. Cette ville eſt appellé Stridona par Ptolomée, quelques uns la confondent avec Strigna, qui eſt dans l'Iſtrie, d'autres pretendent qu'elle eſt differente. conferatur: etiam de hac urbe, Chriſtophori Cellarii liber utilisſimus, omnibusque qui antiquitates rimantur imprimis neceſſarius, quem Geographiam antiquam inſcribit, duobus in 4 voluminibus conſtantem, quem Lipſiæ nuper recuſum eſſe conſtat.

(f) Hæc diſſertatio cum aliis in ſimili fere argumento verſantibus doctisſimorum eo tempore ac celeberrimorum virorum diſſertationibus reperitur in Chamberlaynii, clarisſimi Angli collectione orationum Dominicarum variis linguis ſcriptarum: quæ collectio omnium ſine dubio in hoc genere eſt accuratisſima, p. 29.

cum, at minime occupatam. Ex eodem Bohuslaus Balbinus in epitome rerum Bohemicar. ad annum 1677. inque notis ad *Christannum* p. 69. Slavos, inquit, non esse veteres „Dalmatas neque Illyrios, sed Justiniani tem„pore, aut paulo prius occupasse paulatim Dal„matiam & Illyricum. Eandem cum memoratis scriptoribus sententiam tuetur illustris *Leibnitzius* in dissertatione philologica de variis linguis, (f) diserte tradens: circa *Justiniani* demum tempora Slavos Illyrium intrasse; eodemque loco, perperam Glagoliticum alphabetum a nonnullis auctori Hieronymo, gente Illyrio adscribi putat, falsa persuasione linguam veterem Illyricam ex Slavonicarum genere fuisse. (g) His igitur aliisque scriptoribus, qui fidem omnem merentur, Slavorum in *Hieronymi* patriam adventum in ea quæ ab ipso patre longe remota sunt tempora aperte referentibus: nescio quid amplius de rei gestæ veritate dubitet Lelongius, „inque hæc verba scribat: Quid ipse potis„simum sequar, nescio; in *Christanni* ta„men & *Cromeri* sententiam inclino, præ„sertim cum non satis constet an S. *Hierony„mi* temporibus (anno post Christum natum „400) Slavi Illyricum eaque loca tenuerint. Hactenus primum ac præcipuum illud ex *Hieronymi* verbis petitum argumentnm eos, qui hic a nobis dissentiunt, nihil admodum juvare ostendimus. Ne quis tamen dubitan-

di

(g) Vid. eund. pag.

di locus ullus cuipiam relinquatur : omnis plane Slavonici Dalmaticique ſermonis expertem fuiſſe Hieronymum paucis etiam monſtrabimus. Nam ut ex uno plerumque errore plures alii oriuntur, ita factum quoque eſt ut Slavonica quadam bibliorum verſione Hieronymo afficta, eidem Slavonicæ linguæ peritia (h) immo vero ſingulare quoddam alphabetum aſſignatum ſit. Tantum autem abeſt ut alphabetum hujusmodi concinnaverit beatus Vir , ut eo ſermone ſcripta legere potuiſſe, exploratum non ſit. Nativam hanc certe linguam illi non fuiſſe jam ſupra demonſtravimus (i). Multo minus autem inſtitutione ac diſciplina habue-

(h) Unde non dubitat *Frencelius* in ſæpe citata præfatione *Hieronymum* Slavonicæ linguæ peritis, quin & ſtatoribus „& amplificatoribus accenſere : ſic ſcribens. S. Hieronymus qui floruit circa a. 390, primas manus Slavon: linguæ admoviſſe perhibetur, ſed æque hoc falſum eſt quam quod de Apoſtolo Andrea, ſarmatice locutum eſſe, ſcribit.

(i) De patria ejus Hiſtoria Eccleſiaſt: Hungariæ &c. quam clarisſimus *Frid, AdolphusLampius* nuper edidit p.6, hæc „habet. S. Hieronymus qui ad ann Chr, 420. migravit „ad Dominum, natus Pannonius fuit, licet juxta quos„dam Dalmata, ejusque patria dicitur fuiſſe Stridon ad „Saburiam flumen, ut Buno in Geograph. Cluverii tradit, „Alii intra Muram & Dravum fluvios prope arcem *Csäh* „*Tornga* patriam conſtituunt, Bertius in tab, Geogra„phicis in deſcriptione regni Hungariæ p. 472. edit. Am„ſtel. ita de patria ejus ; In eodem pene tractu prope vi„delicet Album regalem eſt Stridon S. Hieron. patria, „*Melchior Inchhoferus* in annal. Hungar. ad a 304. ait „Hiero-

buerit. Nam neque ab ipſo nec ab aliis memoriæ proditum legimus, eum vel in patria Dalmatia Pannoniave quondam dicta, in qua perbreve tempus commoratus eſt, vel Romæ, quo ad majorem ingenii cultum capiendum a parentibus mature miſſus, vel in oriente, in quo maximam vitæ ſuæ partem contrivit Slavonicas literas didiciſſe. (k) In eo quo contra *Ruffinum* ſcribit, libro & quidem altero Philoſophum, Rhetorem, Grammaticum, Dialecticum; Hebræum denique, Græcum, Latinum, adeoque trilinguem ſeſe vocat: at nullam Slavonicæ linguæ mentionem facit. quam ſane, ut difficillimam, reliquas omnes præſertim enumerans, ſilentio non præteriſſet. Idem in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorũ verſiones ſuas reliquas enumerans, Slavonicæ mentionem pla-

„Hieronym. natum Stridona qui locus diei itineris distat „a *Saberia*, quod noti nominis in Hungaria eſt oppidum. Eidem auctori hoc loco civibus ſuis *Hieronymum* Evangelium annunciaſſe probabile videtur. Verum de eo tacent hiſtoriarum ſcriptores.

(k) Idem modo citatus liber his verbis hoc teſtatur: Siqui„dem aliquam vitæ ſuæ partem in patria ſua Pannonia „tranſegerit, cum per multos ad Orientem in Syria & Cha„naanis terra (quo ex patria migraverat) Bethlehemi in„primis exegerit annos, orationibus, hymnis, ac ſacris voluminibus vertendis & enarrandis vacans, vid. p 6 idem „pag. 10. hæc addit. Siquam vero, etſi ob longiorem e „patria abſentiam perexiguam, in propagatione fidei „Chriſtianæ apud ſuos ſympatriotas e longinquo adven„tantes, jam tum indigenas, præſtitiſſe potuit ope„ram &c.

plane nullam facit. Την καινην, inquit, διαθηκην τη ἑλληνικη ἀκριβεια ἐπισωσαμην, την παλαιαν προς το Εβραικον μεθεφρασα: h. e. No-„vum testamentum in Græcam linguam accu-„rate transtuli, vetus ad Ebraicum converti. Hæc aliaque plura argumenta cum Slavonicæ linguæ imperitiam in Hieronymo clarissime demonstrent: quid de alphabeto eidem vulgo adscripto judicandum sit vel me tacente intelligitur. Nimirum hoc illis commentum debetur, qui in eo operæ plurimum studiique consumunt, ut Slavonicam dari *Hieronymi* translationem plebeculæ persuadeant. Non diffitendum est duplicem existere Slavonicum characterem, Cyrillicum unum, alterum Glagoliticum: (l) quorum illud a Methodii socio Slavonicæque gentis doctore maximo, *Cyrillo*, hoc autem ab auctore quodam incerto, inventum & comparatum est. Ad *Hieronymum* vero auctorem alterius originem referendam esse nemo affirmabit? Nam

(l) Unde ita dicatur, incertum. Cæterum de hoc duplici alphabeto Slavonico præter cæteros agit *Chamberlaynius* in supra citato libro, facitque distinctionem inter *Stylum Hie-„ronymianum* & *Cyrulicum*. Eodem loco Leibnizius „sic scribit: Alphabeta hodierna Europæa omnia ex la-„tinis formata sunt, demtis duplicibus Slavonicis, uno, „Cyrillico, altero, ut parum apte vocant (glagola enim „linguam significat) Glagolitico. Omnium accuratissime hæc bina Slavonicæ linguæ alphabeta descripsit clariss. Vir *J. Leob. Frischius* in *origine Characteris Slavonici, vulgo dicti Cyrulici*: Berolini anno super: edito.

Nam ut Cyrulici, (m) ſive potius Cyrillici characteris inventum Conſtantino Philoſopho, Cyrilli nomine a Pontifice ornato, unice acceptum ferendum eſſe vel nomen ipſum eidem inditum declarat (n): ita Glagoliticum, ut vocant, alphabetum longe recentioris eſt originis, quam ut *Hieronymo* tribuatur. Errant igitur, qui *Glagoliticum Hieronymo* alphabetum tribuentes Hieronymianum illud vocant. Quid enim gravius eſt ipſius Pontificis Johannis octavi teſtimonio, qui in epiſtola, jam pluribus commemoran-

(m) Cyrulicus ex eo ortum habere videtur; quod prius L juſto brevius forte ab aliquo ſcriptum fuit: ut ex lit I. & priore L, U, fieret: h. m. Cyriılico, pro Cyrillico: unde Cyrulico factum, qua ratione enim a Cyrillus (Græce Κυριλλος) Cyrulicus deduci queat?

(n) Confer totum ſchediaſma primum clariſſ. *FRISCHII* linguæ Slavonicæ hiſtoriam exponens. Jungi huic poteſt vetuſti illius auctoris a *FREHERO* editi qui circa annum Chr. 878. ſcripſit, teſtimonium. Qui poſtquam narraſſet, *Adalvinum*; orientalis Pannoniæ *Richbaldum* conſtituiſſe Archipresbyterum: hæc adjungit: hic multum temporis ibi demoratus eſt, excercens ſuum poteſtative officium, ſicut illi injunxit Archiepiſcopus ſuus, usque dum quidam Græcus *Methodii* nomine, noviter inventis latinis literis (credo ſcribendum eſſe Slavonicis) Latinam linguam doctrinamque Romanam atque literas auctorabiles latinas Philoſophice ſuperdicens (forte ſuperducens) vileſcere fecit &c. Gemina ſunt illa *Dioclis* presbyteri in hiſtoria regni Slavoni apud *Lucium de regno Dalmatiæ*, p. 288. *Conſtantinus*, inquit, vir ſanctiſſimus ordinavit presbyteros & literam lingua Slavonica componens, commutavit Evangelium Chriſti atque Pſalterium &c.

tuerit. Auctor quidem historiæ Ecclesiasticæ religionis christianæ in Hungaria vicinisque regionibus fata enarrantis, quam nuperrime celeberrimus ecclesiæ reformatæ Theologus, *Frid. Adolph. Lampius* cum suis accessionibus e docti cujusdam in Hungaria quondam munere sacro functi scriniis collectam in lucem dedit: hic inquam auctor totus in eo est, ut lectoribus persuadeat, non solum *Hieronymi* tempore Christiana sacra slavorum in terris domicilium habuisse, sed & *Hieronymum* civibus suis Hungaris, in Pannonia circa annum Christi 380 sedes figentibus & ibidem anno 445 habitantibus Evangelium prædicasse. Probari id posse autumat ex

gine tamen hujus alphabeti nondum plane certus sum. Vix enim adduci possum ut iis assentiar, qui vel a Cyrillico non distinguendum vel e *Cyrillico* esse ortum glagoliticum asseverant: tanta enim utrosque characteres comparantibus diversitas elucet, ut nulla propemodum litera alterius similitudinem referre, aut ex ea nata esse potuisse videatur. Equidem, si *Truberi* primum tempore hæc inprimendi ratio innotescere coepisset, præter Dalmaticum s. Latinum characterem, & hunc glagoliticum eidem adscriberem: præsertim cum *Philippi Nicolai* in lib. de *regno Christi*, & aliorum testimoniis, plane novas Slavonicas literas invenisse hic dicatur. Verum judicium hic meum suspendo: Clarissimi *Frischii* aliorumque harum rerum peritiorum tantisper opinioni accedens, dum aliunde fieri nobis liceat certioribus.

(r) *κατ ἄνθρωπον* enim hic disputamus, concedentes adversariis Hieronymi cives fuisse dalmatas, slavonicæ linguæ gnaros,

Hieronymi epiſtola ad Lætum ſcripta : ubi hæc inter alia leguntur : Depoſuit pharetras „Armenius, Hunni discunt Pſalterium , Scy„thiæ frigora fervent calore Evangelii, Ge„tarum rutilus & flavus exercitusEccleſiarum „circumfert tentoria. Verum jam ſupra ad illum *Theodoreti* locum, qui in libro ipſius *ἑλληνικων παθηματων θεραπευτικη, ἠ ἐυαγγελικης ἀληθειας ἐξ ἑλληνικης φιλοσοφιας ἐπιγνωσις* : h. e. *Græcarum affectionum curatio, ſeu Evangelicæ veritatis ex Græca Philoſophia agnitio*, inſcripto, ſermone V. ad Græcos infideles, *περι φυσεως ἀνθρωπȣ*, edit. Sylburg. p. 81. reperitur: ad hunc inquam locum jam ſuperius annotavi, per Scythas Getasque longe alios, quam Dalmatas aut Slavos, populos intelligendos eſſe. Longe quidem lateque olim patebat Scytharum nomen, quippe quod, docente *Cellario* Geographiæ Antiq. Tom. II. p. 539. ad omnes propemodum ſeptentrionales gentes, Aſiæ maxime, pertinuit: quin & Getæ, Thraces multique alii populi Scytharum quondam nomine appellabantur : imprimis Sarmatæ; non tamen omnes, ſed ii tantum, qui in citeriori Aſia verſabantur. id quod *Scylacis* iſta apud *Chriſtoph. Cellarium* Tom. II. p. 539. principio Aſiæ teſtantur : *ἀπο ταναιδος δε ποταμȣ ἀρχεται ἡ Ασια: πρωτον ἐθνος ἀυτης ἐςιν ἐν τω ποντω Σαυρομαται.* Slavos autem, vel earum regionum, in quibus natus *Hieronymus* dicitur, incolas Scytharum nomine inſignitos nusquam profecto legi. Per

Scythas ſine dubio denotat *Hieronymus* non procul a Ponto Euxino habitantes Scythas, Getarum populo vicinos conterminosque. ad quam conjecturam eo inprimis ducor, quod & in modo adducto *Hieronymi* loco, ſæpeque alias apud *Ovidium* reliquosque fide dignos auctores *Scythæ Getæque* proxime conjunguntur. Per *Getas* autem ab *Hieronymo* ſignificari hic putem *Sauromatas*, vel potius *Tomitanos* Ovidii poetæ exilio celebres factos. Nec parum in hac me vel ſententia vel conjectura confirmat *Walafridi Strabonis* ille locus a *Jacobo Uſſerio*, in *hiſtoria dogmatica controverſiæ inter orthodoxos & Pontificios* de Scripturis & ſacris vernaculis p. 116. adductus, ubi hæc verba *Strabonis* ex Cap. 7. *de rebus Eccleſiaſticis*, afferuntur: *Et ut hiſtoriæ teſtantur, poſtmodum ſtudioſi illius gentis divinos libros in ſuæ locutionis proprietatem tranſtulerunt: quorum adhuc monumenta apud nonnullos habentur. Et fidelium fratrum relatione didicimus, apud quasdam Scytharum gentes, maxime Tomitanos, eadem locutione divina hactenus celebrari officia.* Quo quidem loco per Tomitanos non niſi *Getas*, generali quadam appellatione Scythas quoque dictos, indicari: quodammodo *Hieronymi* illa probant, quæ jam ſupra ex epiſtola ejus ad *Suniam* & *Fretelam* oppido prolixa, (quam emendatiorem olim notisque illuſtratam orbi dedit Lutetiæ Pariſ. *Joh. Marcianus*) attulimus: quæ hujusmodi ſunt: *Quis hoc*, inquit, *crederet, ut barbara Getarum lingua Hebraicam*

quæ

quæreret veritatem , & dormitantibus jam & contemnentibus (falſo aliæ editiones *contendentibus*) *Græcis*, *ipſa Germania Spir. S. eloquia ſcrutaretur?* Notum enim eſt ex Plinio ſcriptore Romano, aliisque hiſtoricis cum antiquis tum recentioribus, Getarum metropolin Tomos exſtitiſſe. In his *Cellarius* ad hæc verba *Sexti Rufi* in breviario c. 9. *Ita ditioni Reipublicæ ſex Thraciarum provinciæ ſunt conquiſitæ : Thracia, Hæmimontius, Moeſia inferior, Scythia, Rhodope, Europa:* ad hæc inquam verba notat clariſſimus *Cellarius* : *Scythia pars Moeſiæ inferioris veteris, proxime Danubii oſtia, Scythia a Scythis ſeu Getis incolis appellata, etiam Scythia minor ſ. inferior , cujus metropolis Tomi erant.* Idem ex variis etiam *Ovidii* locis clariſſime perſpicitur : e. g. ex lib. *de Ponto*, *Elegia III.*

Littus ad Euxinum ſi quis mihi diceret, ibis
Et metues arcu ne feriare *Getæ*;

& Eleg. X.

Hic mihi in Euxino bis tertia ducitur æſtas
Littore pellitos inter agenda Getas.

quæ ſi cum illo Ovidii loco, quo ſe Tomitanæ urbis incolam diſerte vocat:

Naſo Tomitanæ jam nunc novus incola terræ

contendimus, eosdem eſſe cum Tomitanis Getas, dilucide apparet. Alia quidem ſuadere videntur illa lib. I. Epiſtola ad Maximum II.

Non vacat, in qua ſint poſiti regione Tomitæ
Quærere: finitimo vix loca nota Getæ.

ubi extrema verba forte ſic quis intelligat: vix finitimo h. e. vicino Getæ nota ſunt Tomitana loca: Verum hic verborum iſtorum ſenſus eſt: tam ignota & abdita ſunt hæc Getarum loca, ut vel vicinis populis ſint parum explorata. Conſtat enim ex aliis poetæ locis non accolas tantum ſed & incolas Tomitanæ civitatis fuiſſe Getas. Ita Triſtium lib. V. Eleg. VII. conterraneos ſic deſcribit:

Turba Tomitanæ quæ ſit regionis, & inter
Quos habitem mores diſcere cura tibi eſt?
Miſta ſit hæc quamvis inter Graiosque Getasque:
A male pacatis plus trahit ora Getis.

& deinceps.

Hic quoque ſunt igitur Graiæ, (quis crederet?) urbes
Inter inhumanæ nomina barbariæ.
Huc quoque Mileto miſſi venere coloni,
Inque Getis Graias conſtituere domos.

Nec alium inde ſenſum elicuit diſſertationis jam ſupra a me allatæ auctor *de Tomis Ovidii exilio*, ante biennium Lipſiæ impreſſæ, qui pag. 26. ſuper hac re ita ſcribit: *Quæ omnia paulo diffuſius hactenus recenſendo haut extra oleas evagaſſe videbor, dum de Ovidiana Tomos verba facturo, eandem non Sarmatas ac Getas ſed &*

& Græcas incoluisse, ad frustraneas supra recensitas quorundam speculationes aliter erudiendas, probandum incumbebat. In his clarissimi auctoris verbis attentionem imprimis nostram meretur, quod & *Sarmatas* ipsos Tomitanæ civitatis incolas fuisse tradit. Nimirum hinc lucem accipiunt *Theodoreti*, *Chrysostomi*, *Tertulliani* ista loca, quibus in Sarmaticam quoque linguam sacra jam tum biblia translata legimus: certoque inde cognoscitur ac comprobatur, per Sarmatas non alios nisi Getas, Sarmatarum concives ac socios ibidem indicari. *Theodoreti* locum jam supra p. 62. adscripsimus. Gemina huic sunt *Chrysostomi* & *Tertulliani* loca. quorum ille Homilia LXXXI. in Matthæum καὶ ἡ μνημη, inquit, τȣ γενομενȣ ȣκ ἐμαρανθη. Ἀλλα καὶ περσαι, καὶ Ινδαι, καὶ Σκυθαι καὶ θρακες καὶ Σαυρομαται καὶ το των Μαυρων γενος καὶ ὁι τας Βρετ̓τανικας νησȣς ὀικȣντες το ἐν Ιȣδαια γενομενον λαθρα ἐν ὀικια παρα γυναικος πεπορνευμενης περιφερȣσι. h. e. *& memoria illius quod factum est non emarcuit; sed & Persæ & Indi, & Scythæ, & Thraces, & Sauromatæ & Maurorum genus, quique Brittannicas insulas inhabitant, clam domi factum a muliere meretrice, palam undique concelebrant.* Hic autem scil. *Tertullianus* lib. adversus Judæos: *Christo*, inquit, *subditos fines & Sarmatarum & Dacorum & Germanorum & Scytharum & abditarum multarum partium & insularum multarum nobis ignoratarum & quæ enumerare minus possumus, in quibus locis Christi nomen, qui jam venit,*

regnat. Hæc inquam loca cum ſupra alla-tis comparantibus, manifeſtum eſt, *Straboni* Tomitanos, *Hieronymo* Getas dictos, a *Chryſoſtomo*, *Theodoreto*, *Tertulliano* denique Sauromatas, Sarmatasve appellari. Quo accedunt ſcriptorum veterum Romanorum æque ac Græcorum teſtimonia qui vel utrosque populos non diſtinguunt, vel ut proximos ſibi maximeque vicinos deſcribunt. Exempli loco afferam *Plinium* in hiſtoria N. Lib. IV. c. 12. ſic ſcribentem: *Ab eo* (ſcil. Iſtro flumine) *in plenum* (forte in planum ſcribendum eſt) *quidem omnes Scytharum ſunt gentes, variæ tamen littori appoſita tenuere: aliàs Getæ, Daci Romanis dicti, aliàs Sarmatæ, Græcis Sauromatæ, eorumque Hamaxobii aut Aorſi, aliàs Scythæ degeneres &c.* Ex his jam patet errare eos qui ex ſupra citato *Hieronymi* loco, quando Scythiæ frigora calore Evangelii fervere, Getarum rutilum & flavum exercitum Eccleſiarum tentoria circumferre, ait, probare conantur, *Hieronymi* jam tempore, patriam ipſius Illyricum, ſive Pannoniam, totamque Slavorum terram Chriſto nomen dediſſe. Provocant alii ad *Euſebii* locum lib. 3. de vita *Conſtantini M.* ubi præter Syros epiſcopos, Phoenices item, *Arabes*, *Palæſtinos*, *Thebanos*, *Lybicos*, *Meſopotamios*, *Perſas &c. Scythas quoque* Niceæ adfuiſſe narrat: ſed fruſtra: cum, ut alibi jam demonſtravimus, Scytharum nomen ad Slavos Illyricosque, ſaltim ad eos, qui Hieronymi tempore has terras tenebant

po-

populos, minime pertineat. Non ausim itaque cum clarissimo *Bergio* l. c. p. 55. asserere, negari non posse seculo IV. a nato Christo Concilio Niceno interfuisse & illi calculum addidisse quendam Russorum f. Slavorum episcopum: evidentissimo testimonio non omnem fidem Christianam in exilium missam fuisse. Nititur ille *Imhoferi* testimonio, qui ad annum 325. quo Nicena synodus celebrabatur, observat: *Dominum Stridonensem ex Provincia Pannoniae illi interfuisse, sine dubio Slavum, utpote Stridonis, quae Dalmatiae urbs fuerit, incolam*: quam falsum autem minimeque fidum hoc sit testimonium, illi norunt, quibus & inauditum eo tempore in Pannonia Illyricoque adhuc fuisse Slavorum nomen constat; longe post demum eo ingressorum. Non fide magis digna sunt illa, quae ad annum 870. p. 86. tradit: *Reperiri in generali concilio Antiocheno anno 363. adfuisse antipatrem Rhossos seu Rhos, qua nomenclatura Rutheni a Graecis vocari sueverint, eundemque cum reliquis synodali epistolae ad Jovianum datae apud Socratem lib. 3. cap. 21. subscripsisse.* Opponent alii innumera patrum ecclesiae Graecorum aeque ac latinorum testimonia, quibus illi non unam tantum alteramve gentem, sed universum plane terrarum orbem seculo jam quarto & quinto Christianum factum praedicant: non obscuro indicio Slavos quoque ipsos, seu potius Illyricos, Hieronymi ἐπιχωρίους, Christianis jam tum sacris accessisse. Afferent e. g. *Eu-*

sebii illum locum in Oratione de laudibus Constantini M. p. 662. edit. Vales. *Quid tam eximium ad Christi divinitatem evidenter declarandam, quam non solum promittere, apostolos se facturum piscatores hominum &c. verum etiam tantam virtutem tantamque facultatem illis tribuere, ut monumenta scriptis mandarent, librosque ederent, iique tam magnam apud omnes haberent & auctoritatem & existimationem,* ὡς καθ᾽ ὅλης οἰκουμένης παντοῖα γλώσσῃ βαρβάρων τε καὶ ἑλλήνων μεταβαλλομένας, παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι μελετᾶσθαι, h. e. *ut in omnes tam barbarorum quam Græcorum linguas, quæ in toto terrarum orbe existunt, converterentur, omnesque gentes in illis perdiscendis studium & operam ponerent &c.* Porro in rem suam convertent *Anastasii Sinaitæ* Patriarchæ Antiocheni illa in hodego Cap. 22. p. 339. *Dicta enim Evangelica & apostolica scimus universim depravari non posse:* διαδοθέντος καὶ γραφέντος τοῦ Εὐαγγελίου ἐν τοῖς γράμμασι τῶν ἑβδομήκοντα δύο γλωσσῶν καὶ ἐθνῶν: h. e. eo quod Evangelium septuaginta duarum linguarum & gentium literis consignatum sit (s). Ad hæc aliaque in contrarium allata loca regerimus, hyperbolice magis ac metonymice quam sensu proprio atque ex ve-

(s) Ad hæc verba doctissimus *Mayerus* in historia versionis Lutheri p. 142. observat, propterea septuaginta duarum numerum memorari, quod vetus opinio sit, in confusione babylonica sermonem generis humani pro numero virorum, turris babylonicæ exstructionem moderantium in 72 nec plura idiomata a Deo dispersum fuisse.

veritate patres sic scripsisse: siquidem in vulgus constat, omnibusque qui antiquos annalium libros legere, exploratum est, innumeram gentium multitudinem, seculo adhuc post Christum natum quarto, quinto, sexto &c pagano cultui, incredibile quantum inhæsisse. Deinde si Thraces e.g. Hunnos, Getas aliasque barbaras & incultas nationes ab *Hieronymo* aliisque inter Christianos relatas legimus, non de tota semper gente sed nonnullis duntaxat Christiana sacra amplexis, id est intelligendum. Hunnos quidem certe constat Hieronymi tempore nominis Christiani hostes se præbuisse infensissimos: tantumque ab Evangelio discendo absfuisse, ut in excidium potius interitumque ejus conjurasse quasi viderentur. In hanc enim sententiam Hieronymus ipse in epistola ad Oceanum de Vita *Fabiolæ* nobilis matronæ Romanæ Lib III. epist. 10. scribit. *Quærentibus nobis dignum tantæ feminæ habitaculum, cum ita solitudinem cuperet, ut diversorio Mariæ carere nollet: ecce subito discurrentibus nunciis Oriens totus intremuit, ab ultima Mæotide inter glacialem Tangim & Massagetarum immanes populos, ubi Caucasi rupibus feras gentes Alexandri claustra cohibent, erupisse Hunnorum examina quæ pernicibus equis huc illucque volitantia cædis pariter ac terroris cuncta complerent.* & deinceps addit: *Abigat JEsus ab orbe Romano tales ultra bestias. Insperati ubique aderant, & famam celeritate vincentes, non religioni, non dignitatibus, non ætati,*

non vagientis miserebantur infantiæ. Cogebantur mori, qui dudum vivere cœperant: & nescientes malum suum inter hostium manus ac tela ridebant. Consonus inter omnes rumor, petere eos Hierosolymam & ob nimiam auri cupidatem ad hanc urbem percurrere. &c. Adde. Lib. III. epist. IX. sub finem. Inprimisque huc spectat Hieronymi ille locus in epist. ad Heliodorum. Lib. II. epist. 24. Horret, inquit, *animus temporum nostrorum minas persequi. Viginti & eo amplius anni sunt, quod inter Constantinopolin, & Alpes Julias quotidie Romanus sanguis effunditur. Scythiam, Thraciam, Macedoniam Dardaniam, Daciam, Thessalonicam, Achaiam, Epiros, Dalmatiam, cunctasque Pannonias Gottus, Sarmata, Quadus, Alanus, Huni, Vandali, Marcomanni vastant trahunt, rapiunt. Quot matronæ, quot virgines Dei & ingenua nobiliaque corpora his belluis fuere ludibrio. Capti episcopi, interfecti presbyteri &c. Subversæ Ecclesiæ, ad altaria Christi stabulati equi, &c.* quæ hæc postea sequũtur: *Immunis ab his malis videbatur oriens & tantum nunciis consternatus. Ecce tibi anno præterito ex ultimis Caucasi rupibus immissi in nos, non jam Arabiæ, sed septentrionis lupi tantas brevi provincias percurrerunt. Quot monasteria capta!* &c.

His omnibus ita se habentibus, cum ne probabari quidem Slavonicæ Illyricæque gentis ad Christiana sacra accessus *Hieronymi* seculo factus possit: gravius etiam illi errant, qui vel Slavonicæ versionis vel Slavonicarum literarum ortum ab *Hieronymo* audent repetere: ad supra

ſupra allatum *Hieronymi* teſtimonium, quo *ſuæ linguæ hominibus, translata biblia dediſſe* ſcribit, nequicquam provocantes. Cujus tametſi falſitatem ex variis locis eadem plane verba exhibentibus, ſatis ſuperque jam ante detexerimus: non alienum tamen erit unum alterumque tum omiſſum & poſtea a me repertum hoc loco addere. Unus reperitur in epiſt. inter *hieronymianas* LII, in qua *Epiphanius* epiſcopus Cypri ad *hieronymum* ſcribit ejusque & Theophili ſtudium in refutandis Origeniſtis commendat: ſicque habet. „Jam autem „puto te aliquid operis edidiſſe & juxta prio„rem epiſtolam, qua te ſuper hac re fueram co„hortatus, elimaſſe librum, quem tuæ lin„guæ homines legant. Audio enim & ad „occidentem quorundam hominum naufra„gia perveniſſe, qui non contenti perditione „ſua volunt plures habere mortis participes: hem quid clarius rem maniſeſtat? quis jam amplius dubitabit per Hieronymianæ linguæ homines latinos indicari, cum ii ipſi qui modo linguæ ejus homines appellabantur, occidentis incolæ poſtea vocentur? Alter locus eſt in lib. II. *apologiæ* adverſus *Ruffinum* Tom. I. „opp. p. 760. „Gratias ei debeo agere, quod „cum tanta ſylua ſit criminum unum mihi „erroris vel falſitatis crimen objecerit. Ego „ne contra 70 interpretes aliquid ſum locu„tus? quos ante annos plurimos diligentisſi„me emendatos meæ linguæ ſtudioſis dedi, „quos quotidie in conventu fratrum ediſſero,

„quo,

„quorum Psalmos jugi meditatione decan„bam &c. Tertius est in eadem apologia: ubi paulo post sic queritur: „O labores ho„minum semper incerti! o mortalium stu„dia, contrarios interdum fines habentia? „unde me putabam bene mereri de latinis „meis & nostrorum ad discendum animos „concitare, quod etiam Græci versum de la„tino non fastidiverint, in culpam vocor. &c. Nec dissimulat hunc sensum verborum genuinum Hieronymianus interpres *Marianus Victor* qui in Opp. Paris. 1609. duobus Tomis in fol. editis ad illa *Hieronymi* ex epistola ad *Sophronium* petita verba: *hoc est*, inquit, *LXX* „interpretum editionem diligentissime e„mendavi & latinis legendum dedi. Lati„nos enim suæ linguæ homines semper vocat, „non, ut quidam falso putant, Dalmatas. Eadem fere Tom. I. p. 739. super simili Hieronymi loco commentans repetit, his verbis: „Latinos suæ linguæ homines vocat, non Dal„matas, ut multi existimant, eoque dicendi ge„nere sæpe utitur: idque facit, quod ipse in„ter diversarum linguarum degeret homi„nes. Atque hæc hactenus de primo ac præcipuo adversariorum argumento ab ipsius *Hieronymi* testimonio desumto: quæ si cum illis, quæ de D. *Hieronymi* patria (t) Hieronymianis

(t) Libet hic interponere amici cujusdem de patria Hieronymi mecum communicatas, eruditas sane nec improbabiles conjecturas Disputatio, inquit, est inter eruditos de Stridone sive Sidrona (ut a *Ptolemæo* vocatur) patria D. Hie-

nis temporibus a Slavis aut Dalmatis nondum inhabitata ac infessa, gravissimorum scriptorum auctoritate nixi, disseruimus, conferantur: nullum cuipiam dubium remansurum opinor, quin a sententia illa, de codice sacro ab *Hieronymo* in slavonicam converso, quantocius discedat.

§ 5.

Hieronymi, utrum ad Illyricum (si nempe Illyricum in sensu stricto de Liburnia & Dalmatia sumitur) an vero ad Pannoniam sit referenda. Ipse quidem *Hieronymus* de se ipso scribens in Catal. Script Eccles. nihil certi definivit, dicens tantum: *Hieronymus* patre Eusebio natus oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit. Ante omnia autem hac in controversia, quemadmodum in tota geographia antiqua tempora probe distinguenda sunt, si igitur quaestio est de statu harum regionum ante & sub Constantino M. cum D. *Hieronymus* natus est, hae regiones a finibus Germaniae usque ad Daciam & Moesiam in Pannoniam & Illyricum dividebantur: Pannonia rursus in superiorem & inferiorem; & Illyrium in Liburniam & Dalmatiam. Jam si Geographi veteres Pannoniae & Illyrici fines accurate & una ratione constituissent, perfacile esset totam hanc controversiam dirimere. Sed veteres Pannoniam modo cum flumine Savo terminarunt, modo usque ad montem Albium s. Albanum extenderunt. cum igitur *Stridon* intra Savum fluvium & Albium montem sita fuerit, facile apparet quam obscura res sit. Accedit etiam quod nemo veterum Geographorum, praeter Ptolemaeum hujus oppidi mentionem fecit: qui Lib. II. c. 17. Sidrona illud vocat inque Liburnia ad fines Dalmatiae collocat. Inter recentiores celeb. *Cellarius* Geogr. antiquae Tom. I. p. 567. putat: Stridonem ad Pannoniam potius inferiorem cis Savum quam ad Illyricum esse referendum. Ego vero, quod tamen pace tanti viri dixerim, tum auctoritate Ptolemaei, tum testimoniis veterum, qui testati sunt Pannoniam non

[illegible] ultra

§ 5.

Aliud hic autem diverticulum quærit clariss: Stredowski9. Sententiæ quippe infirmitatem facile animadvertens distinguit versionem Slavonicam Glagolitico charactere scriptam a versione quæ Cyrulico charactere consignata est: & hanc quidem, nemine non fatente, Methodio ac Cyrillo, istam vero Hieronymo auctori relinquendam esse statuit. Operæ pretium erit verba ipsa auctoris adscribe-„re: (a) Nihilo minus, inquit, discretione hic

ultra Savum esse extendendum, adducor, ut potius credam Stridonem magis ad Illyricum & speciatim ad Liburniam pertinuisse. Postea vivo adhuc *Hieronymo*, quemadmodum omnes pene Romani imperii provinciæ, ita hic tractus etiam longe aliter divisus est. Seculo enim IV. & V. omnis tractus a Rhætia ad Thraciam, generali vocabulo Illyricum, non exclusa Græcia, vocatus est, tutissimumque est dicere, Stridonem ea ætate ad Illyrium pertinuisse. Longum vero foret omnes gentium barbararum incursiones, quæ tum vivo *Hieronymo*, tum post mortem ejus sec. V. in has regiones factæ sunt enarrare. Nam ut præcipuas tantum attingam, cum sanctus ille pater adhuc superesset, Gothi omnem hunc tractum depopularunt, & Stridonem solo plane æquarunt, ut hodie ne vestigia quidem hujus oppidi supersint. Sequenti tempore Huni has regiones in potestatem redegerunt; post Attilæ mortem a Gothis rursus expulsi. Sequuntur Gepidæ; illos exceperunt Longobardi, hosque Avares; VII. circiter seculo ex Moravia & Bohemia Slavi in his quoque regionibus sedem collocarunt, unde hodie adhuc Slavonia nomen tenet. Cæterum si quis scire cupiat, quomodo hodie regio vocetur, in qua olim Stridon sita fuit, illorum mihi sententia præ cæteris arridet, qui Stridonem in hodierna Bosnia constituunt.

(a) vide sis D. Stredowskii Moraviæ sacram historiam pag. 229. sequ.

„hic opus eſt: alia enim ſcripturarum in Sla„vonicam linguam translatio eſt Hierony„mi verſio, quam Dalmatæ Illyricique „apicibus Glagoliticis ſcriptam retinent, alia „charactere Serviano (b) ſ. Cyrillico, cujus in „Raſcia, Bosnia, Bulgaria, Muldavia, Rus„ſia &c. & inter nationes Slavonicas quæ li„turgiam Græcis cœrimoniis obſervant, & „Conſtantinopolitano Patriarchæ ſubſunt: & „hujus verſionis S. Cyrillus & Methudius „Moraviæ præſules ſtatuuntur auctores (c). Quod ad verſionem Dalmaticam attinet, Hieronymo tributam eandem & agnoſcit magnus ille Scaliger, qui docente *Friſchio* p. 10. eam ob cauſam Hieronymo alphabetum quoddam ut inventori adſignat, quod ejus verſio Bibliorum Dalmatica, ſcripta ſit characte-

(b) Servianus dicitur Cyrillicus character, quia apud Serviæ incolas in uſu eſt: ſed minus commode, ut clarisſimus Friſchius in diſſertat. de orig. character. Cyril. p. 10. judicat: cum ita præter necesſitatam fiat πολυώνυμος, h. e. plura nomina adipiſcatur.

„(c) Addit Stredowskius: Cyrillo Methudianam bibliorum „verſionem Slavis ſupra dictis immediate veniſſe in no„titiam, iis nempe, qui ante Moravos fidei receperant „lumen, cum aliis ſcriptis ad ædificationem ſpectanti„bus a Methudio & Cyrillo relictam, illis autem qui „poſt hoc tempus per fideles e Clero Moraviæ opera„rios ad Chriſtianam diſciplinam traducti ſunt ex Mora„via præſulibus ſanctis eſſe transmiſſam. Hæc Stredowskius de verſionibus quas ſibi fingit binis Slavonice conſignatis prodit. Utum vero Methodiana antiqua verſio ad nos pervenerit, eademque ſit ac hodierna & quomodo a Dalmatica verſione differat: de eo nullum verbum.

ractere Dalmatio, i. e. Latino, non Serviano. Nec ipsum clarissimum Frischium, in hujusmodi rebus cœteroqui versatissimum, ab hac opinione alienum esse video: Hieronymianum quippe Cyrillicum characterem non immerito dici putans propter versionem ab eo profectam.(d) Neque enim novam sibi versionem videri codicem Slavonicum, sed Hieronymi Dalmaticam, literis tantum aliis scriptam, in paucis ob dialectum mutatam; idque verosimile sibi fecisse ait Hieronymi partim auctoritatem & in scientia linguarum excellentiam, partim etiam seculi quo Cyrillus & Methodius vixit barbariem & ignorantiam. (e) Nec ipse in alia omnia discesserim, modo quis unicum aut in ipso *Hieronymo* aut in alio quodam scriptore fide digno, locum ostendat qui sententiam

(d) Eadem ratione addit Hieronymianum dici posse Cyrillicum characterem, qua etiam Glagoliticus, quo libri Ecclesiasticæ devotionis, qui in hunc usque diem apud Slavonicas gentes quasdam in usu sunt, non propter inventionem, sed propter Hieronymi versionem Hieronymianus dicitur. quam in rem citat Blondi Italiam illustratam reg. 10. quam recte autem Blondus citata a clariss. Frischio verba scripserit, statim apparebit

(e) Vid. le Long in bibliotheca sacra Attic. VI. Sect. I. p. 435. ubi de S avicis bibliis agit. Idem bibliotheca sacra citato loco de hac Dalmatica Hieronymi versione valde dubitanter scribit. Dalmatica, inquit, bibliorum versio nonnullis ab Hieronymo Dalmata composita videtur.

tiam illam ſua auctoritate roboret. Verum enim vero ſententiam hanc valde ſuſpectam uti facit, quod rerum geſtarum monumenta nihil de ea produnt: neſcio quid figmenti piæque fraudis, ut aliqui loquuntur ac ſentiunt ſubeſſe videatur. Aut enim eadem eſt hæc verſio Hieronymi Dalmatica atque Methodii illa, vel ab eadem diverſa. Eandem eſſe ſi conceſſeris: ad Methodium auctorem illa revocabitur. At ſi diverſam eſſe dixeris: eandem vel nesciviſſe Methodium, vel uti ea noluiſſe, vel nondum omnino extitiſſe conſequitur. Hieronymum vero nesciviſſe verſionem bibliorum jam tum confectam, vel non inveniſſe, non magis probabile eſt, quam eum cognita & inventa uti noluiſſe. Relinquitur, ut Methodii temporibus Hieronymianam verſionem nullam extitiſſe dicamus. Fuerit enim iſta, quam diſſentientes volunt, Hieronymi Doctoris verſio Dalmatico ſermone (f) ſcripta: tanta tamen certe Slavonicam & Dalmaticam linguam diverſitas non intercedit, ut non cum maximo ſuo commodo Dalmaticam, ſi tum extitiſſet, verſionem Methodius, in Slavonica ſua conficienda adhibere potuiſſet. Illo præſertim

(f) Cum enim in ea urbe natus eſſet Hieronymus, quæ in Dalmatia erat ſita, cujus incolæ Dalmatica, quod diverſum ſentientibus placet, lingua loquerentur; neceſſarium utique erat non alio quam Dalmatico ſermone conſcriptum Hieronymianum codicem eſſe, tueri ac defendere.

tim tempore, cum iſtæ linguæ multo minus, quam hodie, diſſimilitudinis haberent. Idem quippe fatum plerumque linguæ experiuntur, quod formoſa facies: de qua poëta ille non incelebris eleganter canit:

- - - quantumque accedit ad annos
Fit minor & ſpatio carpitur ipſa ſuo.

Quamquam enim linguæ non ſemper formarum inſtar longinquitate temporis corrumpantur, ſed majora ſæpe pulchritudinis incrementa accipiant, (de qua re lingua Germanica noſtra illuſtre exemplum præbet): incredibiles tamen ſubire ſolent mutationes, ut eandem in principio imaginem propemodum referentes, poſt aliquot interjecta ſecula, vix ſibi cognatæ videantur. Tanta autem linguis quas diximus diſſimilitudo non eſt: communia fere, ut ex ſpecimine orationis Dominicæ ſubjuncto apparebit, vocabula habentibus. Quæ enim Dalmatæ exprimunt (g): Otcſe naskoyi yeſſina Nebeſſih, ſuetiſſe yme twoye, Pridi Kraleſtwo twoie, Budi wolja twoja, kako na nebeſich tako na ſemlii, hæc ita Slavonica lingua expri-

(g) Dalmatica ſumta ſunt ex libro qui ſic inſcribitur: Oratio Dominica πολυγλωττος καὶ πολυμορφος; nimirum plus centum linguis, verſionibus ac characteribus reddita & expreſſa; Londini in 4. 1713. Dalmaticorum verborum integritatem præſtare non poſſum, totus enim liber ut mendis graphicis ſcatet, ita fidem integritatis dubiam facit etiam illud, quod integræ ſyllabæ in textu deficiunt, quæ in lectione reperiuntur: quin tota vox *iſche, qui*, in textu omiſſa, lectioni inſerta eſt.

primit: Ot ſche naſch iſche jeſſi na nebeſiech da Swiatitſa ima twoje: da pridet Tzarſtwije twoje, da budet wolja twoja iako na nebeſi, i na ſemli. h. e. pater noſter, qui es in cœlis ſanctificetur nomen tuum, veniat regnum tuum, fiat voluntas tua, ſicut in cœlis, ita & in terra (h).

His rationibus adductus Dalmaticam illam Hieronymo tributam verſionem, dum firmiora afferantur, in commentis & fabulis numerare me fateor: eoque magis, quod nullam ſacri codicis verſionem Dalmaticam extare ſcimus. Quæ enim Georgio Dalmatino aliisque interpretibus Vitæbergæ lucem vidit translatio, merane Dalmatica ſit, valde dubito. Nam etſi Dalmatico, hoc eſt lati-

(h) Slavonica Orationis Dominicæ verba ex codice ipſo Slavonico deſcripſimus, ut nullum adeo mendum in mea irrepſerit. In Londinenſi autem, quam ſuperiori pagina citavimus collectione, ut in plerisque reliquis, non pauca verba, in lectione præſertim, corrupta ſunt. In textu ipſo pro dabudet legitur, da bude &c. in lectione pro *otshe naſch. iſche ieſi na nebeſiech*, perperam ſcriptum eſt oche nash izghæ yeaſe manæbæſægh, pro *da ſuiatitſa ima tvvoje*, legitur falſo exaratum da ſucateſa ima twoæ, pro *da priidet Tzarſtvvie tvvoje:* da predet tzaazſtvia twoæ: pro *da budet vvolja tvvoja iako na nebeſi i na ſemli*, h. e. fiat voluntas tua ſicut in cœlo, ita & in terra, corrupte ſcribitur: de boodet volya tuoja iako na nebeſeæ i naſemlee. Tametſi enim hanc lectionem Anglicæ linguæ pronunciationi accommodatam eſſe ſciam, non ita tamen Anglici ſermonis pronunciatio me fugit, ut non pasſim erratum perſuaderi mihi patiar.

no charactere utatur, doctissimusque Lelongius Slavonica, Dalmatina, s. Vendica &c. biblia eam vocet, contrarium tamen sentire multa suadent. Hoc certe dubitationem non habet ante Methodium Ecclesiæ doctorem nec biblia Dalmatico sermone scripta, nec Dalmaticis, hoc est latinis literis expressam Slavonicam linguam quemquam vidisse. (i) Opponent hic nobis aliqui cum clarissimo *Frischio* Dalmaticum Hieronymi codicem una cum aliis fortasse libris compluribus amissum in hodierna tamen versione, sive Methodii sive alius cujusquam Slavonica versione diversis tantummodo literis consignata superesse (k). Primum autem incerta

(i) Posterius affirmat clariss. *Frischius* de orig. character. „Cyrul. p. 4. *Constantinus* inquit *Philosophus*, Slavoni„cam linguam græcis literis scribere coepit, quod alii an„te eum latinis tentarant. Quæ ejus conjectura sine dubio inde oritur, quod jam ante *Constantinum* sacra biblia in Dalmaticum sermonem, ab Hieronymo translata latinisque characteribus conscripta putet: a qua nos sententia, salvis aliorum judiciis, dissidemus.

(k) Hanc sententiam suam doctissimus Vir his verbis pag. 10 & 11. proponit; Codex Slavonicus non videtur esse no„va versio, sed *Hieronymi* Dalmatica, literis tantum aliis „scripta & in paucis ob dialectum mutata; id quod doctis„simi hujus patris auctoritas & in scientia linguarum ex„cellentia, seculi vero quo Cyrillus & Methodius vixit „barbaries & ignorantia verosimillimum facit. Hanc singularem sententiam, quam cum nemine quod sciam communem habet, utrum eruditis probaverit aut probaturus sit Vir clarissimus adhuc equidem dubito. *Stredowskius* certe has duas versiones *Hieronymi* & Methodii dilucide distinguit;

ta ac dubia res eſt, ex quo fonte hauſta, a quibus & quo tempore conſcripta ſint hodierna Slavorum biblia; cum nulla harum rerum veſtigia nec alibi usquam nec in Moscuenſis codicis præfatione reperire potuerim. deinde cuivis hodiernam Slavonicam bibliorum verſionem legenti, cumque vulgata illa *Hieronymi* verſione, quam ipſe ſine dubio in Dalmatico codice componendo quam acerrime ſecutus fuiſſet, conferenti, maximam utriusque verſionis varietatem ac diſcrepantiam eſſe facile apparet. Præterea totum vetus ſcripturæ in bibliis quidem Slavonicis teſtamentum, non ex Hebraico, quem *Hieronymus* tamen Hebraicæ linguæ gnarus in bibliis transferendis exprimebat fonte, ſed ex Græca ſeptuaginta interpretum verſione, translatum eſſe conſtat. At enim antiqua codicis *Hieronymiani*, quo Slavi circa Eccleſiæ ſuæ primordium uſi ſunt, facies apud poſteros deformata eſt. Facilius autem hoc dicitur quam probatur: de quo omnis hiſtoria tacet. Denique tantum tamque implacabile odium, variis ex cauſſis ortum, *Methodii* & *Cyrilli* jam ætate Latinam Græcamque Eccleſiam, omniumque ſociorum animos diſtraxerat, ut illa ab hujus, hæc ab illius ſacris tanquam a peſte cum refugeret, altera alterius libros forte, Eccleſiaſtici præſertim uſus, ne inſpiceret quidem: tantum abeſt ut *Methodius* Græcorum ſacrorum tena-

cissimus (l) acerrimusque propugnator Latini doctoris versionem gravissimorum errorum suspectam, omnibusque Græcis invisam ad imitandum sibi proposuisset. Ac Petropoli quidem non memini me videre Latini cujusdam doctoris Ecclesiæ monumenta: præter duos priores Annalium *Baronii* tomos, eosque, quod valde miror, in Slavonicam linguam conversos, luculenterque typis impressos (m). Unde quam parum hodieque vel *Hieronymi* vel aliorum Ecclesiæ latinæ patrum auctoritas apud Ruthenos ceterosque cum Ecclesia Græca sentientes valeat, ut eos vix legere dignentur, intelligi potest. Fallitur itaque *Johannes Schwabius* in dissertatione sua Jenæ anno 1662. sub præsidio celeberrimi Theologi *Joh. Ern. Gerhardi* habita, quam

(l) Quantopere suæ Ecclesiæ sacris adhæserit *Methodius*: ex eo liquet, quod, Pontificis potestati quantumvis subjectus, non veritus sit domesticæ linguæ in sacris usum per totum Slavorum coetum introducere, non prius a conatu suo desistens,, quam cum maximo suo labore, vitæque etiam ac honoris periculo Pontificem ejusque asseclas, machinas omnes contra moventes, in consensum perduxisset: de quo inferius plura.

(m) Cum in his *Baronii* annalibus non pauca Ecclesiæ Græcæ placitis minus consentanea, nec ea satis digna legantur: facile adducimur ut credamus, non ab orthodoxo Græco sed Pontificiorum partibus studenti, inque Romanis scholis educto, cujusmodi hominum Crypto-Pontificiorum multi in Græcia, Græcæque religioni addictis regionibus passim volitant, suæquæ doctrinæ semina clandestine spargunt, inque Græcorum libros, τῆς ὀρθοδοξίας specie non raro inferunt, hanc versionem profectam esse.

quam *Tzurkovv Moskovvskii*, five *de religione ritibusque Ecclesiasticis Moscovitarum* inscribit (n), in qua dissertatione Cap. I. sententiæ suæ seu errori potius, de bibliis Slavonicis ad vulgatam *Hieronymi* versionem concinnatis, firmamentum ac robur conciliaturus: hoc inde probabile esse ait, quod utræque versiones, cum Vulgata, tum Slavonica, auctorem habeant Hieronymum: in hæc verba scribens: „Hic judicio lectoris committimus an „forte dubio huic ista ratione fieri aliquo „modo satis possit, si ex antiquitatis Secre„tariis repetatur, quod *S. Hieronymus* sacros „libros in Dalmaticam transtulerit linguam. „Id quod licet Cardinalis Bellarminus lib. II. „de V. D. v. 16. in dubium vocare videatur, „ejus-

(n) Sæpenumero recusa est hæc dissertatio, satis quidem ampla, sed non sine multis erroribus, cum historicis tum typographicis. duo cum primis in ea nos quidem desideramus. Primum est justum veritatis scribendæ studium. alterum fide dignorum testium ac monumentorum subsidium. studiosum partium fuisse, ipso initio statim prodit. Domesticis autem fide dignis, idoneisque testibus caruisse eosque ignorasse: vel hinc intelligitur, quod libellum, quem ex *Gerhardi* bibliotheca secum communicatum ait, lingua & literis Moscoviticis impressum, symbolum fidei (quæ ipsius verba sunt) ac literarum ductus exhibentem, inter primos ac præcipuos, quos adhibuerit, testes numeret At hunc ipsum libellum, quem sæpe egomet Petropoli in manibus habui, ac pervolvi, nihil aliud continere scio, quam alphabetum Slavonicum, ejusque pronunciationem græcis literis expressam, cum symbolo Athanasii, nonnullisque quotidiano usui destinatis precibus. De religione autem ritibusque Ecclesiasticis Ruthenorum altum hic silentium.

„ejusdemque hyperaspistes, impudentissimus „Jesuita Gretserus penitus neget : ultro ta-„men Erasmus largitur. Idem paulo post „repetens : quod si, inquit, alicui minus „credibile videtur, quod Dalmatica illa bi-„bliorum versio, quæ *S. Hieronymum* habet „auctorem, sit ea ipsa, qua Moscovitæ ho-die utuntur &c. Deinde errat *Angelus Roc-cha*, in bibliotheca Vaticana, in appendi-„ce p. 339. sic tradens: In hanc (scil. Illyri-„cam,) linguam, a *S. Hieronymo* scripturam S. „Slavonicis literis, & a *S. Cyrillo Servianis* cha-„racteribus translatam fuisse, credendum „est. Item *Postellus* introductione XII. lin-guarum: ubi, *Gothi*, inquit, *teste Scaligero, sacra Græco ritu celebrant lingua veteri Gothica; in usu autem quotidiano magna ex parte teutonis-sant. Dalmatico idiomate Hieronymus Vetus ac Novum Testamentum cum sacrificio & precationi-bus traducta reliquit.* Eundem errorem eti-am erravit, familiam hic quasi ducens, illu-stris *Scaliger*, qui in doctissima illa ad *Paulum Merulam*, anno 1599 mense Martio scripta epistola, quæ de quatuor Europæ linguis ma-tricibus & majoribus & de minoribus septem, unde reliquæ omnes ibidem propagarunt, linguis agit, quæque *Pauli Merulæ Cosmogra-phiæ*, quam vocat, generali Parte II. lib. 1. cap. 8. p. 271. (edit. in 4. de anno 1605) inserta reperitur, sic scribit: *Linguæ boge* (hoc est Sla-vonicæ) *duplices characteres sunt: Ruthenici seu Moscovitici, e Græcis depravati, totidem numero*

&

& figura pene similes, adjunctis pauculis barbaris: item Dalmatici, qui & Hieronymiani, eadem potestate, totidem numero, sed figura longe dissimillimi. Atque adeo duplex sacrorum librorum translatio, Rutenica recentior & Hieronymi vetustior. Scaligerum sequitur *Azorius* Jesuita, lib. VIII. institut. moral: cap. 26. sect. *sexto quaeritur:* sic pronuncians: *Objiciunt protestantes, quod Jacobus Apostolus Chaldaice aut Syriace apud Judaeos liturgiam composuit; qua nunc quoque fortasse utuntur Æthiopes, Maronitae, Armeni: Basilius & Chrysostomus Graece pro Graecis: Hieronymus perhibetur Dalmatica lingua liturgiam composuisse. Concedo: sed id factum est quia illi extorserunt* (o). Cum quo consentit *Sixtus Senensis* lib. IV. *Bibliothecae sanctae, in Hieronymo:* quo loco: *transtulit,* inquit, *Hieronymus, ut ipsemet in epistola ad Sophronium* (p) *testatur, universum totius Scripturae corpus in Dalmaticam linguam, ad utilitatem nationis suae gentium, quae usque in hanc diem hujus translationis lectione cum*

 vene-

(o) quam acriter hanc opinionem quondam defenderint Dalmatae, *Theodorus Bibliander* de ratione communi omnium linguarum pag. 15. his verbis exponit. „Habet „gens Dalmatica (inquit *Marianus Victorius*) & Missam „& alias divinas preces, Illyrica conscriptas lingua, se- „disque Apostolicae auctoritate (quam a Paulo II. habue- „runt) publice illis ubique utuntur. Eas autem a D. „*Hieronymo* accepisse persuasissimi sunt, ut captis potius „armis omnes disperire malint, quam eas relinquere.

(p) *Jacobus Usserius* alius esse opinionis videtur. saltim ex *Hieronymi* illa epistola nullam probandi caussam duci posse exstimat, in libro de Scripturis & sacris vernaculis, in

veneratione utuntur. item *Alphonsus de Castro* lib. 1. hæres. cap. 15. *Fatemur*, inquiens, *olim sacros libros in linguam vulgarem fuisse translatos, beatumque Hieronymum in linguam Dalmaticam eos vertisse.* Ut alios plures, in his *Galenisium, Hosium, Erasmum, Chemnitium* (q) *&c.* taceamus.

§. 6.

Quemadmodum autem, (ut medicorum filii nos docent) ad morbum quemlibet,

in quo passim de Methodio ac Cyrillo, bibliisque ab eo translatis agit (ut p. 117, 221, 246, & 47, 245 & 46, 371, seq. denique p. 463.) hic inquam p. 221. in hæc verba loquitur: quamquam in illa ad *Sophronium* epistola, quæ est 143. per linguæ suæ homines latinos potius intelligere videatur, quam Dalmatas; ut in prooemial. lib. 3 in Hier. & in 6. & 10. Zachar, &c.

q) Miror hæc statuentem Chemnitium refutasse *Bellarminum*, totamque rem de bibliis ab Hieronymo Slavonice conversis, Pontificiis cæteroqui fere omnibus certo creditam, in dubium vocasse. Ita hic enim Tom. I. opp. quæ Colon. 1615. duob. Tom. in fol prodierunt Cap. XVI. de Verbo Dei lib. II. p. 51. ubi ad objectionem *Chemnizii*: Hieronymum ipsum testari, se vertisse scripturam in linguam Slavonicam: respondet: „Inprimis nos negamus, posse „scripturas verti in linguas vulgares. Utrum autem *Hie*„*ronymus* verterit in linguam Slavonicam divinas literas, „non certo scio. Nusquam enim id legi apud *Hierony*„*mum* vel apud ullum veterem: tamen si id fecit, non ideo „fecit, ut publice legeretur Scriptura Slavonica, sed ad „consolationem eorum hominum, qui ea sine periculo uti „poterunt, quemadmodum & apud nos hoc tempore cer„tis quibusdam hominibus conceditur. Hactenus Bellarminus, qui tamen propterea tantum rem astute negat, inque dubium vocat, ne quid caussæ suæ, de Scripturis vernacula lingua non legendis, hinc decedat.

bet curandum, ejusdem cauſam cognoscere exploratamque habere plurimum conducit: ita ad errorem quemcunque ex animis hominum evellendum imprimis juvat erroris fontem recludere. Non alienum itaque ab hoc loco, ſed cauſſæ melius cognoſcendæ quam maxime accommodatum erit, ſuperius a nobis expoſiti figmenti originem ac fontem, unde hæc omnia, quæ de verſione Hieronymi ejusque alphabeto Slavonico circumferuntur, manarint, quantum conjectura aſſequi licet, aperire. Sola igitur, ſi quid intelligo, a *Methodio* ac *Cyrillo*, Slavorum Apoſtolis quondam mota, ſummaque cum laude finita, de ſacris Slavorum non latino, ſed domeſtico, quem omnes caperent, ſermone celebrandis controverſia, hunc quaſi partum infelici Lucina editum excluſit aluit ac ſuſtentavit. Hi enim, quos modo commemoravimus Duumviri, præconia quæque ſuperantes, cum pro ſua judicii acrimonia, doctrinaque non vulgari, multorum annorum uſu experientiaque confirmata facile intelligerent, quam inconveniens, quamque colendis rite & propagandis Chriſtianorum ſacris impedimento ſit, ignota plane ac inaudita vulgo lingua divinum peragere cultum, ſanctisſimaque oracula proponere: Deo plusquam hominibus obediendum rati cum Apoſtolis: antiquam latino ſermone ſcripturam legendi docendique & divinum in conventu cultum peragen-

gendi consuetudinem abhorrentes, auctoritatis Pontificiæ securi, domestica, hoc est Slavonica lingua in sacris uti statuerunt. Videntes autem, si res illa, quam animo meditarentur, ad Romani Præsulis aures pervenisset, obnixe eum omnia facturum, ne res conficeretur: insciente Pontifice & inconsulto suum consilium exsequi voluerunt: secuti vetustum illud Ecclesiæ Græcæ, non alia quam domestica, videlicet Græca lingua in sacris conventibus utentis, institutum; a quo recedere, cum eandem in cæteris ritibus sequerentur, religioni sibi ducebant. Negat quidem in historia sua *Dubravius* Histor. Bohem. lib. II. suo impulsu *Methodium* ac *Cyrillum* hoc fecisse, sed a Bohemis, domestica lingua rem sacram peragi postulantibus, coactos: qui in hunc fere modum rem gestam exponit. Sacro fonte abluendum fuisse Regium Principem recens natum. Quod Munere ad Methodium ceu principem sacrorum Antistitem delato: latinorum, ut consueverat, more rem hanc divinam facere, solitamque baptismi formulam latinis verbis conceptam prælegere eum adstantibus cœpisse: sed irruentis populi, domesticæ suæ linguæ quam intelligerent, non peregrinæ usum flagitantis, clamoribus partim interpellatum, partim minis deterritum, quod reliquum erat sacrorum, Slavonica lingua absolvisse. Atque ab hoc tempore, ad Pontificem primo, deinde ad totum concilium re

de-

delata, publicoque conſenſu ac communi omnium ſaffragio conceſſa, & tanquam miraculo, per auditam ipſius Dei vocem, ut dictitabant confirmata, patriam, nempe Slavonicam linguam divinis Slavonicarum Eccleſiarum ſacris adhiberi cœptam. *Methodio* tamen & *Cyrillo*, Slavorum doctoribus inſignem illam ſalutaremque mutationem vel unice vel præcipue acceptam ferendam: his rationibus inducti exiſtimamus. Primo ne ſpeciem quidem aliquam veroſimilitudinis habet, ſua ſponte populum, antiquorum plerumque rituum quam tenaciſſimum, jamdudum receptam ſibique a majoribus ſuis traditam, latino ſermone ſacra celebrandi conſuetudinem, uno impetu, a nemine incitatum abrogari mutarique poſtulaſſe. *Methodii* potius ac Cyrilli inſtinctu, ſæpiusque repetitis graviſſimis adhortationibus hoc quidquid eſt immutationis eveniſſe concedendum eſt. Nec deſunt huic rei probandæ fide digni teſtes. In his vetuſti illius monumenti, quod jam ſupra pag. 77. laudavimus, circa annum Chriſti 878. de converſione Bojariorum & Carenthariorum ſcripti, inque *Freheriano* ſyntagmate ſcriptorum rerum Bohemicarum primum locum tenentis auctor, *Methodium* (*Cyrillo* non excluſo) diſertis verbis domeſticæ linguæ receptæ auctorem auſpicemque pronunciat his „verbis: usque dum quidam Græcus, *Metho*-„*dii* nomine, noviter inventis Slavinis litte-

„ris

„ris linguam latinam doctrinamque Roma-„nam atque linguas auctorabiles latinas Phi-„losophice superducens, vilescere fecit cun-„cto populo ex parte missas & Evangelia Ec-„clesiasticumque officium eorum qui hoc la-„tine celebrarant (a). Ubi per verba illa: *atque linguas auctorabiles latinas philosophice superducens*, hoc significare vult scriptor: Methodium, utpote non rudem ac plebeji ingenii hominem, sed acutum nec obesæ naris philosophum, linguæ latinæ, quæ auctoritate publica recepta erat, proptereaque auctorabilis vocabulo barbaro hic vocatur, usum ceu ridiculum & absurdum quid notatum improbasse. Iisdem fere verbis hoc testatur *Bernhardus* Monachus *in Kremtsmonster*, qui circa ann. 1180 de origine Bavarorum scripsit (in catalogo testium

(a) Hic locus inprimis memorabilis, maximeque ad institutum nostrum faciens in sæpius citata Historia Ecclesiastica Hungar. a celeberrimo Lampio in lucem emissa p. 14 depravatus plane ac corruptus nescio cujus culpa sic legitur: *usquedum quidam Græcus Methudii nomine, noviter inventis Latinis literis latinam linguam doctrinamque Romanam atque literas auctoritabiles latinas philosophice superdicens vilescere fecit &c.* pro *Latinis* namque scribendum *Slavinis*, pro *superdicens* autem superducens, h. e. inducens, obliterans. Retinenda tamen lectio in his verbis: atque *literas auctorabiles latinas.* Cum enim jam ante linguæ latinæ meminisset, *literas* hic scripsisse auguror, ut vel literas etiam ipsas latinas a Methodio abrogatas indicet. Atque hoc ipsum argumento nobis est, non Dalmaticis sed Cyrillicis literis, quas vocant, monumenta sacra quondam consignata.

ſtium veritatis lib. 9.) *Poſt hunc*, (*Osbaldum*) inquit, *interjecto tempore aliquo ſupervenit quidam Slavus ab Hiſtria & Dalmatia partibus, nomine Methodii qui adinvenit Slavinas literas & Slavice celebravit divinum officium & vileſcere fecit latinum.* Similiter *Aventinus* lib. IV. annal. p. 434. (edit Ingolſt.) *Eadem tempeſtate*, inquit, *Methodius &c. vertit divina oracula in vernaculum Slavorum ſermonem, perſuaſitque popularibus Dalmatiam incolentibus, ut exploſa lingua latina &c. ſuum conſecrarent eloquium.* *Martini Cromeri* accedit teſtimonium, qui, lib. III. rer. Polon. a *Methodio* & *Cyrillo* illud effectum eſſe ſcribit, aſſentiente Pontifice M, ut Slavis ſua lingua in ſacris uti liceret: adde *Æneam Sylvium* Hiſtor. Bohem. c. 13., inprimis *Azorium* Inſtit. moral. lib. 8. c. 26. aperte fatentem, ante ſexcentos annos Cyrillum a Romano Pontifice impetraſſe, & Romanum Pontificem acriter contendiſſe, ut ſacræ *preces* &c. in linguam Slavonicam verterentur. Vel ipſe *Stredowskius*, pontificius ſcriptor negare non audet, *Methodii* ac *Cyrilli* unius conſilio auctoritateque Latinæ linguæ uſum ex ſacro Slavorum cœtu proſcriptum exulare: etſi multo aliter, quam Dubravius rem iſtam enarret (b). Nimirum

(b) Non poteſt enim non unusquique paulo erectioris ingenii & ſupra vulgum ſapiens homo, hanc Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem ceu abſurdam & riſu dignam explodere. Non minus enim ridiculum eſt, ignota in ſacris lingua uti, quam ſurdo fabulam narrare, aut Tartarica lingua loquenti, germanicam orationem recitare velle.

rum eo tempore quo Radislaus Moraviæ Rex, imperii fasces teneret, Antistites Bavaros, S. S. Cyrilli & Methudii in propaganda sacra disciplina successibus in Moravia collatisque in eos a Pontifice honoribus invidentes, varias iisdem nocendi, illorumque opera disturbandi iniisse vias. eosdem certiores factos, domestici in re divina sermonis usum Ecclesiis illorum, quibus præessent, omnibus permissum: commodissimam hanc odium explendi suum & antiquam in sacris potestatem recuperandi occasionem habentes, apud *Nicolaum* Primum, Pontificem, nominam eorum detulisse, atque ut novis studentes rebus, patriaque instituta violantes, hæreseos accusasse. Nihil hic autem de facta a *Methodio* baptizatione, nihil de eo ad domesticæ linguæ usum a populo coacto. Subscribit denique sententiæ nostræ *Johannes Octavus* Pontifex epistola, qua Slavis, Latinæ Ecclesiæ in Moravia addictis, (c) publicum Slavonicæ linguæ in divina re facienda usum permisit: quam quidem a viris clarissimis memoratam suisque scriptis insertam, ab

(c) Nonnulli existimant tum primum Moraviæ cætibus Slavonicæ linguæ in sacris usum permissũ esse: sed si *Stredowsk-kio* fides habenda, jam *Ladislai* Moraviæ Regis tempore hoc factum a *Nicolao Papa*, cum ad caussam dicendam *Methodius* ac *Cyrillus* vocati Romam essent, controversiamque illam de domesticæ linguæ in sacris usu, in toto concilio diu ventilatam, audita de cælo vox in *Methodii* ac *Cyrilli* favorem tandem decidit. vid. *Stredowsk* p. 244. seq.

ob argumenti gravitatem memoratu digniſſimam, cum & nobis hic calculum ſuum apponat, integram huc transſcribemus. Literas „Pontifex ait Slavonicas, a Conſtantino quon„dam (d) Philoſopho repertas, quibus Deo „laudes debitæ reſonant, jure laudamus, & „ut in eadem lingua Chriſti, Dei noſtri præ„conia & opera enarrentur jubemus. Ne„que enim tribus tantum (e) ſed omnibus „linguis Dominum laudare auctoritate ſacra „monemur, quæ præcipit, dicens: Laudate „dominum omnes gentes & collaudate eum „omnes populi. Et Apoſtoli repleti ſpiritu „ſ. locuti ſunt omnibus linguis magnalia „Dei. Hinc & Paulus cœleſti quoque tuba „inſonat, monens: Omnis lingua confitea„tur, quod Dominus noſter Jeſus Chriſtus in „gloria eſt Dei patris. De quibus etiam in

H „pri-

(d) Omnino hic cum *Pagio* in Crit. T. III. ad ann. 880. pro *quodam* Philoſopho, *quondam* legendum eſſe clariſſ. *Friſchius* obſervat, jamdudum enim, cum hanc Papa epiſtolam ſcriberet, Slavonicæ literæ inventæ erant, nec adeo ignoti aut ignobilis erat nominis Cyrillus, præſertim iis temporibus, ut a quodam Philoſopho inventos ſcripſerit: ad tantam enim dignitatem a *Nicolao* Pontifice, eo ipſo quo cauſæ dicendæ gratia Romæ verſaretur, tempore evectus fuit, ut pallio, quod Archiepiſcopalis officii inſigne eſt, indueretur.

(e) Latinam ſcilicet, græcam & Hebraicam linguam intelligit. Clariſſ. *Jenckinus Thomaſius* natione Anglus ſingulare in eo divinæ providentiæ argumentum ponit, quod præter germanicam, his præcipue tribus linguis Chriſtiana in toto mundo ſacra peragantur, vid. orat. & diſſert. ejus junctim editas in 8. Altdorffii.

„prima ad Corinthios epiſtola ſatis & mani-„feſte eos admonet, quatenus linguis lo-„quentes Eccleſiam Dei ædificemus. Nec „ſane fidei vel doctrinæ aliquid obſtat, ſive „miſſas in eadem Slavonica lingua canere, „ſive ſacrum Evangelium & lectiones divi-„nas Veteris & Novi Teſtamenti bene trans-„latas & interpretatas legere (f) aut alia Ho-„rarum officia pſallere. Quoniam, qui fe-„cit tres linguas principales, Hebr. ſcil. Græ-„cam & Latinam, ipſe creavit & alias omnes „ad laudem & gloriam ſuam. Teſtatur quo-que

(f) Miror quod hanc epiſtolam *Stredowskius* commentariis ſuis cætera abſolutisſimis *de vita & rebus geſtis Methodii ac Cyrilli* non modo non inſeruerit, ſed nec minimam ejus injecerit mentionem, cum alias tamen duas ab eodem Pontifice ad eundem datas; unam p. 316 alteram p. 327. totas adjecerit: ſed ideo fortaſſe fecit, ne reliquis epiſtolis hanc jungens, auctoritatem ac infallibilitatem Pontificiam nimis ſuſpectam redderet ac dubiam Profecto enim ſi quis has duas, quas ſupra commemoramus, epiſtolas ab eodem Pontifice eodem fere tempore conſcriptas inter ſe confert; apertas ibi nulloque modo excuſandas contradictiones, infallibilitatem Papæ penitus enervantes deprehendit. Cum enim in illa epiſtola primo loco a nobis poſita, Slavonicæ linguæ in ſacris obeundis uſum penitus concedat, ita ut nec miſſas excludat, in hac contra, orationes quidem ad populum Slavonice haberi poſſe concedit; a miſſis tamen omnibus abeſſe oportere præcipit, latina vel Græca lingua celebrandas. De hac epiſtola inter alia ſic judicat *Whartonus* in notis ad *Uſſerii* librum de ſacris vernaculis: partem ejus potiorem Romanæ ſedis Majeſtati & prærogativis ampliandis inſumi, variisque argumentis texendis, quibus Slavi in ditionem ejus tranſire inducantur, &c. vid. libri hujus, p. 373.

que ejusdem Pontificis epiſtola ad *Methodium* Pannonienſis tum Eccleſiæ Archiepiſcopum anno 879. data, quæ eſt epiſt. 195. Concil. Tom. IX. p. 127, neminem niſi Cyrillum, mutatæ linguæ auctorem omniumque turbarum cauſam eſſe habitum. Inter alia enim hæc ibi verba legimus. Audimus etiam, „quod miſſas cantes barbara h. e. Slavina „lingua: unde jam literis noſtris, per Pau- „lum Epiſcopum Anconitanum tibi directis „prohibuimus (g) ne in ea lingua, ſacra „miſſarum ſolennia celebrares, ſed vel in „latina, vel in Græca lingua, ſicut Eccleſia „toto terrarum orbe diffuſa & in omnibus „gentibus dilatata cantat. Prædicare vero „aut ſermonem in populo facere tibi licet, „quoniam Pſalmiſta omnes admonet (h) (Pſ. „116) Dominum gentes laudare; & Apo- „ſtolus (Philip. 2.) omnis, inquit, lingua con- „fiteatur, quia Dominus Jeſus in gloria „Dei patris. Data Kalend. XVII. Jul. Indict.

(g) Multum hic operæ conſumit *Stredovvskius* p. 317. ut *Methodium* ex omni contumaciæ culpa eximat. Serius igitur quam ut ad Pontificis mandatum ſe componere potuerit, primam interdicti epiſtolam ei redditam eſſe falſo contendit: cum integer annus interceſſerit. aliunde quoque e. g. ex alia *Johannis Pontificis* epiſtola, p. 315. a *Stredovvskio* expoſita, apparet, non una in re *Methodium* ab Eccleſiæ Latinæ placitis, nulla Pontificiæ auctoritatis ratione habita, recesſiſſe.

(h) Eodem fere dicto Pſalm. ſcil. 150. verbis illis: *Omnis ſpiritus laudet Dominum*, Methodius ſe ſuamque cauſſam apud Pontificem, defendiſſe legitur. vid. *Stredovvsky* p. 237.

(i). Hæc & ſimilia teſtimonia Cyrillum ejusque ſocium atque adminiſtrum Slavonici domeſtici ſermonis uſum publicum introduxiſſe probant : quæ tamen eatenus tantum admittimus, quatenus linguam Slavonicam ab iis invectam, non quatenus latinam prius abrogatam & antiquatam tradunt. Fieri enim qui potuit, ut antiquam illi linguam abrogarent, qui primi omnium in Moravia reliquisque Slavorum terris Evangelium annunciantes, domeſtica ſtatim lingua, h. e. Slavonica, interprete utebantur? Valetque hic tritum illud Philoſophorum dictum: privatio ſupponit habitum. Primos autem ſacrorum ſtatores in Moravia cœterisque Slavorum regionibus Methodium & Cyrillum extitiſſe: teſtis eſt *Matthias* de *Micovia* Chronic. Polon. cap. 13. in hæc verba ſcri-„bens: *Cyrillus* & *Methodius* miſſi a Michaële „Græco imperatore ad poſtulatum principis „Slavorum in Moraviam, cum fundamenta „jeciſſent ibi Chriſtianæ fidei: evocati tan-„dem Romam & inquiſiti, quare in lingua „Slavonica divina celebrarent, & non in „latina &c. Teſtes item annales MSt. *Andr.* „*Danduli*, Ducis Veneti, a *Lucio* citati, „qui ita rem exponunt. Anno 874. „*Conſtantinus*, natione Theſſalonicus, vir „catholicis divinisque Scripturis eruditus, & „in

(i) Hanc epiſtolam exhibet *Severin: Binius* tom. 3. concil. par. 2 p. 975. b. n. 195 qui tamen priorem, quam inſerere fortaſſe non auſus eſt, omiſit.

„in variis idiomatibus peritus Regem Bul-
„garorum cum gente ſua ad fidem convertit &c. *Dandulum* autem hæc eadem mutuatum eſſe affirmat *Lucius* ab hiſtoria presbyteri *Dioclis* (vel Diocleatis) quam regumDalmatiæ nomine *Maurus Orbinus* in opere ſuo, nuncupato, *il regno degli Slavi*, incluſam vulgavit anno 1601: cum quo etiam convenit teſtimonium *Porphyrogenniti in vita Baſilii Macedonis*. Confer de hac re *Henricum Whartonum*, eruditum Anglum in notis & additamentis ad *Jacobi Uſſerii*, Armachani Archiepiſcopi *hiſtoriam dogmaticam controverſiæ inter Orthodoxos & Pontificios de ſcripturis & ſacris Vernaculis* Londini 1690. in 4. editam ubi p.
„371. hæc tradit. Quæ de *Methodio* & Cyrillo
„referunt Hiſtorici ab illuſtriſſimo Primate
„(Uſſerio np.) laudati, parum accurata ſunt.
„Id quidem conſtat hosce Slavis a ſe conver-
„ſis S. S. & Liturgiam lingua vernacula tradi-
„diſſe. Latinis autem ritibus, vel liturgiæ
„auctoritatem abrogaſſe, purum putum
„commentum videtur, nulli fundameuto
„nixum. *Methodius* & *Cyrillus* enim illos,
„inter quos verſati ſunt, Slavos primi omni-
„um ad fidem Chriſtianam converterunt,
„adeoque qualemcunque liturgiam primi o-
„mnium induxerunt.

Nova igitur hac lingua cum maximo multorum ſcandalo, nec minori Pontificiæ auctoritatis detrimento, in Slavonicum ſacrum cœtum a *Methodio* ſocioque ejus inve-

ſta, atque ab ipſo Pontifice, qui majores turbas metuebat, vel invito conceſſa, comprobataque (k): Pontificii iſtoc facinus Antiſtitum duorum variis ſimulationum involucris tegere ſtudebant. Neceſſitate compul-

(k) Quam invitus hanc ipſam conceſſerit, quaque aſtutia Methodium Romam acciverit eumque quovis modo ſibi devincire ſtuduerit Pontifex, ſcite admodum ac venuſte exponit *Whartonus* in notis ad *Uſſerii* ſupra laudatum librum: p. 373. Invitus admodum, inquit, Johannes „(VIII. Papa) licentiam ſacra vulgari lingua celebran„di Slavis dedit; veritus ſcilicet, ne, ſi præfracte renue„ret, illi Patriarchæ Conſtantinopolitani ditioni Bulgaro„rum exemplo ſeſe ſubmittant. A Græcis ſacerdotibus „converſi erant, adeoque Patriarchatui CP jure ſubjiciendi „erant. Verum *Johannes* Methodium aſtu quodam Ro„mam anno præcedenti arceſſiverat ſpecie quidem, ut „doctrinæ ſuæ, quam nonnulli minus orthodoxam eſſe „apud Papam criminati erant, rationem redderet, re vera „autem, ut eccleſiam recens fundatam Romano Patri„archæ ſubjiceret. Methodium igitur tanquam obſidem „quendam Slavis charisſimum honoribus & amicitia cu„mulatum Romæ detinuit, & ut Slavos inſigni quodam „beneficio Romanæ ſedi devinciret, vernacula liturgia „uti illis concesſit &c. & poſtea: Ipſe autem Papa ante„quam iſtiusmodi ratio intercederet: Liturgiam vernacu„le celebrari adeo non probavit, ut in epiſtola ad Method. „ao. 879. data ipſum eo nomine comminaretur. Cæterum non perpetua hac licentia Slavi uſi ſunt, ſed a *Gregorio* VII ſive *Hildebrando* eadem rurſus privati, adeo ut *Wratislao* Bohemiæ duci roganti vehementius repulſa daretur, eo quod non immerito Scripturam omnipotenti Deo placuerit quibusdam locis eſſe occultam, ne ſi ad liquidum cunctis pateret, forte vileſceret. Hæc verba ſunt Reſcripti ex A. 1080. Pontificii dura non minus quam abſona & S. S: ipſi contraria lib. VII. epiſt. 2. conf. epiſt. *Reiskii*, *Mayeri* hiſtoriæ verſionis Bibl Lutheri inſertam p. 136.

pulſos *Methodium* ac *Cyrillum* latinæ linguæ Slavonicam in ſacris adhibendam ſubſtituiſſe (l). Propter illorum enim qui latinam Græcamque linguam callerent, iisque ſacra proponerent, paucitatem non potuiſſe rebus ſuis communique commodo aliter conſulere, quam ut Slavonicæ linguæ tantummodo peritis hanc inopiam levarent, eosque populo hac lingua erudiendo præficerent (m). Inde factum eſſe, ut paullatim *Methodio* pro-

(l) Verum quidem eſt eo, quo Methodius florebat, tempore, latinas Græcasque literas propemodum neglectas ac incultas jacuiſſe; unde quam rari tum fuerint eruditi facile intelligitur: tanta tamen non erat inopia, præſertim eorum, qui ſacris Latina lingua recitandis, quod magnæ artis non erat, idonei videri poſſent. conf. quæ ſupra, adverſus eos, qui non ſua ſponte ac deliberato animo ſed coactum *Methodium* latinæ linguæ conſuetudinem antiquaſſe tenent. His nunc adjungo Aventini teſtimonium „in Annal. lib. IV eadem, ait tempeſtate *Methudius* Phi„loſophus Venedas invenit literas, vertitque divina ora„cula in vernaculum Slavorum ſermonem, perſuaſitque po„pularibus Dalmatiam incolentibus, ut exploſa lingua La„tina, & exſibilato ritu Romano, ſuum conſecrarent eloqui„um. Poſthæc in regnum Bojariæ perrexit, Liburnia, No„rico, Pannoniis Venedis habitantibus idem perſuaſurus.

(m) Vid. *Stredovvskium.* cit loco p. 229. ubi inter alia, Idcirco, inquit, plurimos doctrina morumque commendatione conſpicuos viros, non attento, quod ſermonis latini vel Græci carerent uſu, presbyteratus donarunt honoribus, & ab eodem tempore ad augendam conſervandamque fidelium devotionem miſſos, horas canonitas & reliqua Chriſtianitatis officia, in Eccleſiis publica voce (hoc eſt ut nos interpretamur, domeſtica omnibus nota lingua) reſonare ſtatuerunt, cunctisque ſacerdotibus ſuis ad alia vernacula uti lingua indulſerunt.

pemodum invito, Slavonicæ linguæ in Moraviam reliquasque Slavinas regiones, uſus ſe inſinuaret. His illi prophaſibus *Methodii*, ſanctorum in numerum a Pontifice relati, facinus excuſant. Auctoritatem vero infallibilitatemque pontificis, quæ maxime hic agebatur, tuendi ac conſervandi via non alia relinquebatur, qnam ut miraculum aliquod fingentes, ab ipſo Deo Slavonicæ linguæ in ſacris faciendis uſum comprobatum, ratumque habitum pronunciarent. Aut approbandum enim hoc erat *Methodii* aliorumque de domeſticæ linguæ uſu ſibi concedendo poſtulatum, aut reprobandum. Neutrum facere Pontifici licebat. Nam ut concedendo ſuam ſuorumque anteceſſorum infallibilitatem: ita abnuendo Slavorum, qui metuendi tum erant, animos jam exacerbatos offendiſſet. Hinc quam Pontifici ipſi periculoſam fore aſſenſionem prævidebant, ipſi Deo tanquam auctori affingere non verebantur (n). In ipſo enim quod ſuper hac re in urbe Roma habitum eſt, cui *Methodius* ac *Cyrillus* cauſæ dicendæ ergo interfuerunt concilio, cum in utramque partem diu de hac controverſia diſputatum eſſet: hanc vocem cœlitus auditam eſſe dicebant: *Omnis ſpiritus laudet Dominum, & omnis lingua confiteatur ei.*

(n) Vid. *Stredovvskium* p. 255, 56, 57. &c. ubi rem omnem ut geſta eſſe fingitur, exponit. Alii auctores idem narrant: in circumſtantiis autem ſeu rationibus exponendis maximæ variant; non minimo illo vanitatis indicio.

ei. Quod & rudiori plebeculæ penitus persuaserunt. Denique non melius ut suis rebus ita Pontificis dignitati se consulturos putabant, quam si vulgatæ Hieronymi versioni, per universam Romanam Ecclesiam receptæ, atque ad *Methodii* ac *Cyrilli* ætatem ubique locorum adhibitæ, ejusdem propemodum auctoritatis eademque forma conscriptam Slavonicam subjicerent ac surrogarent: persuadentes posteris (o) sacrum codicem cœterosque qui in Ecclesiis legi solent, libros non a *Methodio*, Græcæ religioni addicto, sed ab eodem, qui vulgatam bibliorum versionem conscripsisset auctore, *Hieronymo* profectos esse. Horum namque qui a primario Romani cœtus doctore translati confectique essent librorum a Pontifice concessum usum, non tam fore vel Romano Præsuli ignominiosum atque exprobrandum, vel reliquis Pontifici subjectis cœtibus offendiculo judicabant, quam si *Methodium* ac *Cyrillum*, Græcæ fidei homines, inque plurimis doctrinæ capitibus Romanis dogmatibus adversatos, auctores esse constaret. Ejusdem

 enim

(o) Probabile enim est non eo jam tempore quo *Methodius* vivebat, sed aliquo demum temporis spatio interjecto, commentum hoc Pontificium excogitatum inque vulgus datum esse. Nam alias facile patefacta fraus esset: multis, qui hujus facti conscii essent, adhuc viventibus. Posteris autem, ante actarum rerum minus gnaris, eo facilius hoc persuadebant, quo, ob ingruentem magis magisque barbariem, omniumque literarum neglectum tempora ad fabulas spargendas erant aptiora.

enim auctoritatis sinceritatisque habendi videbantur libri a summo Ecclesiæ doctore, cœlesti numine afflato, *Hieronymo* confecti, sive latine illi sive Slavonice exarati legerentur. Et parum interesse videbatur, sive Dalmaticam quis *Hieronymi*, sive eandem atque illam, vulgatam sacri codicis versionem legeret. Nec poterat adeo hæc res vel legibus ab infallibili Præsule Romano latis fraudi esse, vel reliquis Ecclesiæ Romanæ cœtibus propter dissimilem dispensandi rationem juris quidquam, ex æqualitate fluentis, concedere. Quæ enim in Slavonica Ecclesia afferri poterat dispensandi ratio, reliquis non suppetebat. Manet itaque in hodiernum diem fabula, *Hieronymianam* esse, qua in Ecclesiis hodie suis Slavicæ gentes utuntur, versionem. *Hieronymianos* item hoc est ab *Hieronymi* ingenio profectos, reliquos in Ecclesiis receptos libros. Posterius enim Clariss. *Frischius* in orig. charact. Cyrulici p. 11 docet, his verbis. „Eadem, inquit, ratione, qua „etiam character Glagoliticus quo libri Ec„clesiasticæ devotionis, qui in hunc usque diem apud Slavonicas gentes quasdam in usu sunt, non propter inventionem, sed propter *Hieronymi* versionem *Hieronymianus* dicitur (p). Ac inter alios quidem Ecclesiasticos li-

(p) Nos potius eam ob rationem a Pontificiis hoc nomine appellatum esse Glagoliticum characterem credimus, ut alphabeto cujusdam Slavonici inventorem esse *Hierony-*

libros: divinum officium, ſive qui miſſarum formulas ac cœrimonias continet, librum ab *Hieronymo* in Slavonicam linguam converſum eſſe fidenter affirmat Pontificius ſcriptor *Blondus* (q). Sic enim in *Italia illuſtrata* reg. XI Hieronymus, ait, officium divinum, quo catholici utuntur Chriſtiani, ex Græco in idioma Slavonicum traduxit, quod glorioſus *Pontifex Eugenius VII.* per noſtras manus illis confirmavit.

§. 8.

Hieronymianæ Verſionis fabula, idoneis argumentis a nobis refutata, veraque ejus origine

nymum, linguæque adeo Slavonicæ peritum fuiſſe, populo eo magis majorique cum ſpecie perſuadeant.

(q) Viro celeberrimo *Matthia Belio* teſte hodienum miſſalia, Slavonice conſcripta. ſed non niſi Glagoliticis ſ. Hieronymianis characteribus imprimuntur. Ita enim iſte in *vetere literatura Hunno Scythica* p. 8. *Dalmatæ,* inquit, *Raſciani, Slavi, Boſnii, Croatæ, Carni, Moſcovitæ ſ. Ruſſi Græcas litteras, ſed novis quibusdam ductibus deformes, ſuas fecerunt. Sed de Slavonicis litteris diſtinctius dicendum, quod natio nobis vicina eſt. Sunt eæ nimirum duplicis generis, Cyrillicæ & Glagoliticæ: iſtas poſteriores Dalmatæ & Croatæ paſſim uſurpant atque a S. Hieronymo, qui Stridone natus eſt, inventas credunt. iisdem miſſalia, quibus ritus faciendorum myſteriorum continentur Romæ hodienum inprimi, auctores idonei perhibent.* Genti enim huic beneficio peculiari a ſummo Pontifice Rom. jam tum ao. 870. indultum eſſe legimus, ut ſacra facere posſit lingua ſibi vernacula, utut ſuper ea re non levem controverſiam exortam legamus inter Archiepiſcopum Juvavenſem qui nunc Saltzburgenſis dicitur *Adelvinum* & *S. Methodium,* conf. *Joh. Weichardi Valvaſſor* Ehre des Hertzogthums Crayn lib. VII. c. V. VI.

gine detecta: ad verum Slavonicæ bibliorum versionis auctorem indicandum venimus. Qui de rebus Slavorum sacris memoriæ prodiderunt, Slavonicæ versionis auctorem plerique silentio prætermittunt. Oppenbuschius in dissertatione sub celeberr. *Danhauer* præsidio Argentorati habita, de religione Moscovitarum, hæc tantum memorat. Biblia in Slavonicam fuderunt linguam. Regenvolscius sive (ut alias vocari se voluit) Wengerscius in historia Ecclesiarum Slavonicarum, bibliorum tantum meminit Slavonicorum utriusque Testamenti. Nos probatissimorum hominum testimoniis, præcipue domesticis, quæ nemo facile, (nisi cavillaturus,) in dubium vocabit, subnixi, sæpe laudatis Slavonicæ gentis Doctoribus *Methodio* ac Cyrillo primam Slavonicam sacri codicis, interpretationem, vel eandem cum hodierna, qua nunc Russi utuntur, vel aliam, sive ea superstes adhuc sive amissa sit, tribuimus. Primum ac præcipuum hic testem sistimus librum Ruthenorum manuscriptum perantiquum, resque ad Ecclesiam pertinentes fideliter (a) enarrantem, qui Slavonica lingua scriptus, *Stepennaja Kniga*, h. e. gradualis liber vulgo appel-

(a) In bellis Ruthenorum, aliisque rebus ad statum civilem spectantibus, describendis non semper fidem mereri hoc scriptum fatemur, cum ridenda sæpe miracula, aliasque fabellas pueriles plane ac inconditas lectoribus persuadere velit, ejus seculi quo consignatum est ignorantia, ac credulitate natas; in rebus tamen Ecclesiæ exponendis simplex omnique fingendi suspicione alienum est.

pellatur. Hunc ipſi, interprete quodam Slavonicæ bene gnaro adjuti, conſulentes, (diu enim hunc librum ex Bibliotheca Academica quæ Petropoli eſt, com̃odatum penes nos habuimus) ita de hac re capite XI. tradentem „invenimus. Ablegatos a Michaele Impe„ratore Orientis Methodium & Conſtanti„num, filios Leonis Theſſalonicenſis, qui, cum „multos libros ſacros transtuliſſent & peculia„re quoddam alphabetum, (b) ſuo ex inge„nio concinnaſſent, magna cum laude Eccle„ſiæque fructu Evangelii docendi munus o„bierint; Methodio tandem Moraviæ epiſ„copo conſtituto, Conſtantino autem in „monachali vita, quæ Cyrilli nomen illi in„diderit, defuncto. Hic etſi generatim duntaxat libros ſacros a Methodio & Cyrillo translatos eſſe memoretur, nec in quam linguam eos converterint, clare diſerteque indicetur, alphabetum denique quale confecerint, non addatur: ex ipſo contextu tamen aliisque circumſtantiis manifeſtum eſt Slavonice translatos libros, in primis codicem ſacrum, qui maxime deſiderabatur, & Slavonicum alphabetum ſignificari. De alphabeto quidem ab illis invento alio loco, Stepennaja ſic prodit, oniſche priſcſchedſche i na Tzſchaſche ſoſta

(b) Ut Græci alphabetum a primis duabus literis alpha & bita appellant: ita eandem appellationis rationem obſervantes Rutheni ac Slavi, alphabetum *as buki* nominant. as enim primam in eorum alphabeto literam a, buki, autem alteram ſc. b. conſtituit.

ſtawlat piſmena Asbukownaja slawenskim iaſikom Bolgonſche i Slovveni, i Serbi, i Arbanaſi i Baſſane i bowſiech tiech, edin iaſik Sruſieiu, h. e. illi vero abeuntes, continuo adornarunt ſcripturam quandam Alphabeticam linguarum Slavonicarum, (ſcil. in uſum) Bulgaris & Slowenis & Serbis, & Arbanaſis, & Baſſanis & omnibus iis qui Ruthenorum lingua loquuntur. Secundus Teſtis erit *Diocleas* presbyter, cujus hæc verba ſunt in hi-„ſtoria Regni Slavorum (c) Conſtantinus, vir „ſanctiſſimus ordinavit Presbyteros, & lite-„ram lingua Slavonica componens, commu-„tavit Evangelium Chriſti atque Pſalterium „& omnes divinos libros, V. & N. Teſtamen-„ti de Græca lingua in Slavonicam linguam. Nam etſi *Cyrilli* tantummodo mentionem hic inferat: *Methodium* tamen, fidelem ejus ſocium laborumque adminiſtrum non excludit: quemadmodum & illi, qui *Methodium* duntaxat auctorem citant, *Cyrillo* neutiquam hanc laudem eripere volunt. Tertium hic Teſtem adducimus *Aventinum in annal. Bojorum* ita ſcribentem. „Eadem tempeſtat *Me-„thudius* Philoſophus (d) Venedas invenit lite-„ras

(c) Hujus auctoris monumentum deprehenditur apud *Lucium de regno Dalmatiæ* p. 288. vid. & Lelong l. c. p. 436. ubi ſimile fere teſtimonium *Chriſtanni*, Boleslai II. Bohem. Ducis fratris, qui ao. 993. floruit, adducitur.

(d) Perperam *Methodius* Philoſophus vocatur, non enim ille ſed Cyrillus in excellentiori quodam ſenſu Philoſophus cognominatus eſt. Multo adhuc graviores in *Aven-*

„ras (e) vertitque divina oracula in vernacu-„lum Slavorum ſermonem. His veterum fide dignis teſtimoniis recentiorum ſcriptorum quædam adjungimus. Præcipuum autem in his locum tenet *Stredovvskii* illud utpote Pontificii hominis teſtimonium. Qui etſi *Hieronymo* libentiſſime hanc gloriam uni vindicaſſet: veritate tamen adductus, *Methodium* ac *Cyrillum* in ſocietatem ejus admittit, paſſimque & illis Verſionis Slavonicæ opus attribuit. Sic pag. 96. *Methodii* ac *Cyrilli* commorationem in Cherſona urbe deſcribens, Evangelium, quod ipſis prædicandum erat cum aliis ſacris libris, ad populum erudiendum aptis in Slavonicam ibi linguam convertiſſe tradit: ut alia quibus hoc idem teſtatur, loca prætercam. Auctor Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Hungariæ &c. a clariſſ. *Lampio* ſuperiori anno editæ (p. 14) ſæpe commemoratam verſionem *Methodio* ſic adjudicat. Sin-„gulare multis ſine dubio præſidium attulit „curata paulo poſt hæc tempora (poſt tem-„po-

ventino errores obſervant eruditi. *Goldaſtus* in *comment. Bohem.* l. 2. cap. 5. multa de rebus Moravorum regum ſcripſiſſe, ſed confuſe, ait. *Stredovvskius* quoque p. 306. eum reprehendit, quod acta S. *Methudii* per plures annos in Slavoniæ partibus patrata in unum tempus contraxerit.

(e) Venedi ſ. Wendi (quo nomine Slavi in Germania quondam habitantes proprie inſigniuntur) ſolent & Slavi & contra appellari. vid. *Bugenhagii* Pomeraniam quam clariſſ. Gryphisvvaldenſis Profeſſor, D. *Balthaſar*, ex manuſcriptis nuper edidit. in 4.

„pora Carol. M.) ſacrarum literarum in lin„guam Dalmaticam (Slavonicam hic intel„ligit) translatio. Quamvis enim ipſe Hiero„nymus a Sixto Senenſi lib. IV. Bibliothecæ „ſanctæ pro auctore hujus verſionis habea„tur, qui cum multi alii paria faciunt: idonea „tamen auctoritate hæc traditio eſt deſtitu„ta. Provocatur quidem ad Epiſtolam ipſi„us Hieronymi ad Sophronium, quæ numero „eſt 134. verum magis in proclivi eſt Hie„ronymum illo in loco per linguæ ſuæ homi„nes Latinos quam Dalmatas intelligere. „Quare ſatius erit eorum accedere partibus, „qui *Methodio* (f) & *Cyrillo* circa ann. 860. non „ſine fructu, ſed & non ſine moleſtia in illis „oris laborantibus Dalmaticam (hoc eſt Sla„vonicam) verſionem attribuunt. Huc ſine dubio quoque reſpicit illuſtris *Herberſteinius* commentario rerum Moscovit. de Ruthenis hæc referens (p. 1.) primo characteribus carebant; poſtea Michael Rex Conſtantinopolitanus literas Slavonicas in Bulgariam anno 6406 miſit (g). Tum primum non ea duntaxat quæ tum gerebantur, ſed etiam omnia

quæ

(f) De vera vocis Methodii ſcriptione hæc monenda ſunt. Alii *Methudius*, alii vero *Methodius* ſcribunt. Verum *Methodius* omnino ſcribendum eſt: cum & Græci auctores omnes Μεθόδιον cum vocent, & Græcæ originis cognomen ſit: ex μετὰ poſt & ὁδὸς via derivatum.

(g) Sine dubio *Methodium* & *Cyrillum* hic intelligit, quippe quos a *Michaele* Orientis imperatore ad Slavos erudiendos doctrinaque imbuendos ſacra ablegatos ſupra memoravimus.

quæ a majoribus acceperant & per longam memoriam retinuerant, ſcribi cœperunt. (h) Adjungere his tandem placet *Godofr. Henſchenii* & *Daniel: Papebrochii* teſtimoniũ, reperiundum in Actis Sanctorum menſe Majo Tom. I. 1680. Antvverp. in fol. edit. p. 16. Utriusque, inquiunt, ſcil. *Methodii* & *Cyrilli* inſigne opus eſt Novum ac Vetus Teſtamentum aliorumque librorum plurium in Slavonicam linguam, (quæ eadem Ruthenica eſt) facta converſio &c.

Objiciunt hic aliqui contra ſentientes illius, quo *Methodius* & *Cyrillus* vixerunt, ſeculi barbariem, ac rerum inprimis divinarum ignorantiam, perque eam vix probabile eſſe putant, Slavonicam verſionem, non inſcite ac indocte factam, tum demum prodiiſſe. Nimis autem, ut dicam quod ſentio, infirmum ac imbecille hoc argumentum eſt. Fuerint enim iſta tempora, in quæ Slavorum Antiſtitum ætas incidit, barbariei tenebris plane circumfuſa: non tamen hoc impedit, quo minus aliqui inter tot rudes homines ac indoctos inventi fuerint eruditi, præſertim a quibus præter Slavicæ Græcæque

I lin-

(h) Paulus Jovius in legatione Moſcovit. p. 26. *Hieronymum* & *Cyrillum* in transferendis bibliis facit ſocios; ſic tradens: in Illyricam linguam ingens librorum ſacrorum multitudo translata extat induſtria maxime divi *Hieronymi* & Cyrilli &c. Idem autem hoc eſt ac ſi quis Lutherum ac Chryſoſtomum primæ Germanicæ bibliorum verſionis jungeret auctores.

linguæ, nec plane nullam diſciplinæ ſacræ cognitionem, vix aliud quidquam exigeretur. Seculo poſt Chriſtum natum octavo in ſumma literarum pariter & ſacrorum ignoratione verſati ſunt homines: hæc ipſa tamen ætas *Alcuinum*, *Venerabilem Bedam*, ceterosque eruditione conſpicuos Viros tulit. Eodem loco Præſules noſtros fuiſſe conſtat: inter eruditorum ſeculi ſui principes numeratos. Vel ipſum Philoſophi nomen quod *Cyrillo* dederunt, hoc declarat. De quo *Stredovvskius*. p. 89. Quæ, inquit, ingenii fama, „ubi orbi inclaruiſſet, paſſim ab omnibus, „quaſi nomine proprio per excellentiam „Philoſophi nominabantur (ſolum tamen *Cy*-„*rillum* cognomen hoc tuliſſe legimus): & „quidem *Cyrillum* ab ipſa pueritia ob ſummum „ingenium Philoſophum fuiſſe vocatum, *Leo* „*Oſtienſis*, & alii cum *Jacobo de Voragine* in Hiſtor. *de S. Clemente* teſtantur. Neque vero non poterant ſupra ſeculi ſui captum ſapere, ob ingeniique acumen ſenitere ii, qui ab ineunte ætate ad rerum ſcitu dignarum artiumque liberalium ſcientiam, quam diligentiſſime a parente ipſo fuerant educati. Quam rem teſtimonio ſuo idem auctor confirmat, eodem loco ſic ſcribens: „Ipſe enim genitor *Conſtantinus* pro filiis ſuis ut par erat ſollicitus, haut ignorans quanti intereſſet Reipublicæ, eruditos relinquere filios, poſtquam literis Græcis & latinis apprime fuiſſent inſtructi, artibus liberalibus eosdem

„quam

„quam optime imbuere satagebat.: (i) & quæ sequuntur. Inprimis autem *Methodii* frater *Cyrillus*, ob ingenii nitorem variæque eruditionis laudem cum singulari quadam linguarum peritia conjunctam a scriptoribus prædicatur. Ac Græcæ quidem linguæ, perinde ac Slavonicæ cognitionem ostenditMagni illius Alexandrini Patriarchæ *S.Cyrilli* liber contra *Julianum Apostatam* conscriptus, quem Præsul noster, ex singulari,quo in *Cyrillum* ferebatur amore, in Slavonicum convertit (k). Hinc postea adjecit apologos, quos idem ille Alexandrinus Præsul (l) contra *Photium*, familiarem primo suum,deindeConstantinopolitanæ sedis invasorem, Græca lingua exaravit, bonæ frugis plenos, variisque ingenii doctrinæque luminibus distinctos. Quorum

(i) Auctoritatem hic allegat *Balbini* in *Miscell. Bohem. Decad* I. l. 4. pat. 1. § 1.

(k) Meminit hujus libri *Christanus* in Vita S. *Ludmillæ*, *Bartholomæus Kraffa in vita* S. *Cyrilli* & *Methodii* n. 6. & 7.

(l) Hujus librum hodieque in veteribus Bohemiæ bibliothecis, speciatim in Crumloviensi societatis Jesu, vetustissima exemplaria manuscripta repetiri, ante ducentos & amplius annos vetere Slavorum lingua, hujus sancti Apostoli nomine vulgata, Balbinus memoriæ prodit, quæ si in manus suas pervenerint editurum se Franciscus Hornius jam olim promisit. Latine jam Parisiis sub titulo *speculi sapientiæ*, & Viennæ ao. 1630. e manuscripto codice, *Balthasaris Corderii* opera typis exscriptus dicitur. Posterioris editionis exempla se possidere *Stredowskius* dicit, aliquando fortasse proditurum; confer de utroque libro *Stredowskium* p. 230.

librorum primum quidem ex autographo descriptum ante seculum & quod excurrit, in *Reuchlini* bibliotheca Erffurdiensi, Slavonicis exaratum literis extitisse docet *Sarnicius*. Multo plures etiam libri in Slavonicam translati linguam *Cyrillo* nostro adscribi vulgo solent. Quorum quidem ingentem multitudinem relictam esse *Paulus Jovius* & alii nobis narrant. Vix autem verosimile hoc illis videbitur, qui innumeros atque continuos *Cyrilli* labores, quos in Ecclesiis Slavorum plantandis constituendisque sustinuit, secum reputant.

§. 8.

Posteaquam *Methodium* ac *Cyrillum* veros Slavonicæ bibliorum versionis auctores esse demonstravimus: non ingratum Lectoribus erit, si de patria eorum, genere item ac vitæ instituto pauca attexamus. Auctore *Stredovvskio* patrem habuerunt *Constantinum*, Philosophum cognomento dictum, civem ac Patricium Romanum, ex illustri Romanorum familia natum. Is Constantinopoli, quo demigraverat, valedicto: sedem omnium rerum ac fortunarum suarum Thessalonicæ collocasse fertur. Romanum genere fuisse Cedreni illa in compendio histor. probare videntur. *ξυνεβη δε καὶ ἑτερον τι το ὁδηγησαν καὶ βεβαιωσαν τὸν ἀρχοντα προς ἐυσεβειαν. Απληςως ὗτος ἐχων προς τα κυνηγεσια, καὶ βυλομενος τυτοις ἐντρυφᾶν* &c. *Μεθοδιον τινα μοναχον, Ρωμαιον το γενος,*

γενος, ζωγραφον την τεχνην, ἐκελευσεν ἱςοριας „πληρωσαι το οἰκημα &c. (a) h. e. alia res quoque „tum evenit Regem ad pietatem manu quasi „ducens, in eaque eum confirmans. Cum e„nim in explebili venandi cupiditate flagaret, „intemperantius aliquando his ſuis deliciis u„ſurus: Methodio monacho, genere Romano, „arte pictori, ut picturis hiſtoricis habitaculum „ſuum inſtrueret mandat. De nomine parentis merito dubitatur: cum ſupra allatum Slavonicum manuſcriptum *Stepennaja Kniga*: *Leonem Theſſalonicenſem* eum vocet. Ceterum hic vir relicta Conſtantinopoli Theſſalonicam, florentiſſimam quondam & opulentiſſimam, hodieque inprimis amplam & celebrem Græciæ civitatem habitatum ubi conceſſerat: anno poſt natum Θεανθρωπον circiter 813. hoc inſigne fratrum par *Methodium* ac *Cyrillum*, non gemellos quidem, at paulo tamen intervallo natos ſuſcepit. De quibus quemadmodum & ſibi & patriæ felicia quæque promittebat: ita primis ſtatim ab annis ut bene ſapienterque educarentur, præcipuam curam egit. Omnibus itaque iis quibus tenera adoleſcentum ætas impertiri debet literarum ſtudiis, artibusque liberalibus partim ipſe, pro ſua qua præditus erat eruditione inſtituit, partim aliis, imbuendos tradidit

(a) Vid. *Cedren.* edit, verſionisque Xylandrinæ, Baſileenſ. p. 443. qui eodem loco Methodium vocat *θειον Ἐπισκοπὸν τα θεια μυςηρια*, unde jam tum epiſcopum fuiſſe ſequitur.

dit. Ad quam pater nam filiorum educandorum curam, cum præclara ipſorum indoles docileque ingenium accederet: non poterant non ex hoc tam fertili beneque culto ſolo lætiſſimi quoque & uberrimi percipi fructus. Poſitis enim, ut decet, literarum fundamentis: ad interiores admiſſi literas ea ceperunt incrementa, ut inter æquales non tantum exſplendeſcerent: ſed etiam grandioribus doctrinæ palmam dubiam facerent. Cujus fama cum ad *Theodori*, *Theophili* Imperatoris conjugis aures perveniſſet, quæ literas artesque liberales cum ipſis magiſtris ac eruditis a *Michaele Balbo* Conſtantinopoli quondam ejectas, reſtituendi conſilium ceperat: haud invito fecit ut inter cæteras fama florentes Viros *Methodium* ac *Cyrillum* quam liberaliſſime eo vocaret (b). Hi vero non multo poſt, quam huc venerant, *Methodio* Conſtantinopolitano tum Antiſtite Eccleſiaſtico muneri præfecti ſunt (c). Monachorum habitu ibidem indutos nonnulli tradunt. Sed negat *Stredovvskius*, priusquam e Græcia Slavorum terras adierint, monachorum ordini acceſſiſſe. ad quam rem probandam his fere utitur argumentis. Primo vetuſtum apud

(b) Vid, *Stredovvsk*: p. 90 & 91. ubi & aliam quare hos Duumviros *Theodora* vocaverit, cauſam memorat.

(c) Vid. eundem pag. 91. ubi & quales monachi tum facti dicantur, ſcil. ordinis S. *Baſilii* ſignificat: non citat autem, a quibus monachi jam tum extitiſſe illi: putentur, auctores.

pud Bollandum, Translationis S. Clementis, &c. auctorem *Gandericum Veliternum* Episcopum, *Cyrilli* ac *Methudii* æqualem hic tacere. Deinde nullum ordinis sui hominem, h. e. monachum s. pullatum, (quod monachum eum facturum probabile sit) sed alios plane omnes, uti e. g. *Paulum Kaich*, *Slavimirum*, *Joh de Venetiis*, & qui plures hujus generis homines sunt, laborum sacrorum socios ministrosqne sibi adscivisse. Deinde si pullati exstitissent: pro ea qua ordinis sui sanctos prosequuntur, veneratione, non Apostolis, *Petro*, *Paulo* &c. sed ex suo potius ordine nonnullis templa in Slavicis terris exstructa sine dubio consecraturum fuisse. (d). His aliisque *Stredovvskii* argumentis, per se fortasse non adeo firmis, annalium Ruthenorum quos *Stepenaja Kniga* inscribi diximus, auctoritas accedit. Quorum quidem diserto testimonio longe post demum, quam Duumviri nostri Slavorum terras intraverant, *Cyrillus* pullatorum ordine suum nomen professus est. *Methodium* autem huic ordini unquam adscriptum fuisse nusquam legimus. Accidit interea, dum hi duo fratres Constantinopoli versarentur, anno circiter 845, ut Gazarorum Princeps, singulari quodam numinis instinctu percitus: legatos ad Theodoram Imperatricem mitteret, petitum, ut nonnullos

(d) Vid. *Stredovvskium* p. 92. & sequent. ubi & alia quibus monachus non fuisse probet argumenta, affert, variasque objectiones diluit ac refutat.

ad se spectatæ pietatis doctrinæque viros divini verbi præcones mitteret.(e)Ad quod illa faciendum paratissima, *Methodium* ac *Cyrillum* statim ablegavit (f). Hic rebus suis ex animi sententia confectis, Bulgarorumque

(e) Factum hoc est anno 843. ex supputatione Stredovvskii pag. 95. Antequam Gazaros petierint, Chersone, Græcorum sine dubio colonia, & multos qui Slavonica lingua loquebantur incolas civesque tum habente, sermonem Slavicum didicisse Stredovvskius affirmat. Sed multæ hic res concurrunt, unde non tum primum Slavonicam linguam imbibisse, sed jamdudum antea scivisse conficitur. Primo enim probabile non est, Theodoram Michaelis III Imperatoris Matrem ejusmodi viros, qui populi ad quem mittendi erant, linguæ rudes essent ablegasse. Deinde ob frequens quod cum Gazaris aliisque Slavis Græciæ intercedebat commercium, plurimis Græcorum, præsertim eruditis familiarem hanc linguam fuisse verosimile videtur. Denique ex Stredovvskii ipsius supputatione tam breve spatium legationem Gazarorum divini verbi ministros flagitantium & primum Methodii ac Cyrilli in Gazaris adventum intercedit, ut linguam interea quam difficillimam perfecte didicisse nedum libros sacros complures transtulisse, incredibile videatur. Anno enim 843. Legatos Gazarorum Constantinopolin pervenisse, sequenti autem 844. munus suum nostros jam auspicatos fuisse scribit. vid. lib. ejus pag. 95. & 200. Quidquod? Illyricum natione Methodium fuisse a non nullis statuitur? vid. Acta Erud. a. 1705. p. 240. ubi *Ernesto Glückio* harum rerum peritissimo hæc sententia tribuitur.

(f) Hanc rem *Stredovvskius* p. 95. ita narrat: Læta fronte hæc Gazarorum legatorum postulata excepit pro filio suo Theodora, habitoque cum S. Methodio Patriarcha (qui alius erat a nostro Methodio) consilio: Cyrillum ad hoc negotium destinavit, qui itineris comitem postea fratrem adsumsit.

que Rege *Bogore* picta quadam extremi judicii imagine ad Christiana ſacra perducto: ad Moravos pergunt. In quibus eadem uſi felicitate: plurimos ſtatim Chriſtianorum ſacris initiarunt. In his Radislaum Moraviæ Regem primum fuiſſe Stredovvkius p. „212. hiſtoriæ ſuæ tradit. „Die, inquit, declarata in ſolennisſimo populi con„fluxu *Radislaus* & *Suatoplucus* Reges, cum in„genti Reginæ Miloslavæ ſolatio palam We„leradii a S. S. Apoſtolis aquis ſalvificis ſunt „abluti: quorum exemplo alii Principum „Dynaſtarumque Moraviæ plurimi prævie „neceſſariis imbuti, per eosdem baptiſmi be„neficio Eccleſiæ Chriſti ſunt adunati. Relicta tandem Moravia, ad alias Slavorum regiones profecti, totam propemodum Slavoniam, generatim ita appellatam imperio Chriſti ſubjecerunt. Vere itaque ſcribit in Hiſtoria ſua Eccleſiaſtica Sec, IX. § 1. p. 233. *Fridericus Spanhemius*, ſeculo poſt Chriſtum natum nono, *Cyrillo Methodii* ſocio docente Polonos æque ac Slavos Chriſtianam fidem recepiſſe. Quod vero Principem Slavorum doctorem Cyrillum nominat: in eo parum accuratus eſt: cum *Methodius* potius ſolus Moraviæ epiſcopus a Stepennaja Kniga dictus, primas tenuiſſe cenſeatur. Hinc & plerique converſionem Moravorum aliorumque Slavorum memorantes, *Methodii* ut plurimum, *Cyrilli* rarius meminerunt. Memorat inter alia *Papebrochius* in Ephemeridibus

Græco Moſcis Tom. I. menſis Maji p. 16. *Cyrilli* tantummodo, non *Methodii* memoriam a Ruſſis celebrari. Miramur, inquit, quomodo Rutheni Cyrilli cultum exceperint, ſine ulla memoria *Methodii*, ſaltim in his tabulis. Non dubium tamen eſt, *Methodium* de quo libri ipſorum annales, honorifice multa tradunt, æque ac *Cyrillum* a Ruthenis coli feſtoque annuo celebrari: a Moravis certe nono Martii die uterque ſancte colitur, vid: Acta ſanctorum laudato loco, nonumque Martii diem quo die de utrisque amplius commentantur. Atque Coſma Pragenſis in Chronicis Bohemorum (Hannoviæ 1621. in fol. impreſſ. p. 8. lib. I.) *Goſtovii*, inquit, genuit *Borivous*, qui primus dux baptizatus eſt a venerabili *Methodio* Epiſcopo in Moravia, ſub temporibus *Arnolphi* imperatoris & *Zuatoplik*, ejusdem Moraviæ Regis. De Cyrilliani nominis, Conſtantino, (ſic enim initio vocabatur) impoſiti origine non una eſt auctorum ſententia. *Stredavvskius*, a Sancto *Cyrillo*, Patriarcha Alexandrino, inter preces eidem apparenti, hoc illi datum putat: dum his verbis eum compellaverit. Quadraginta ab hinc dies intercedent cum ex hoc miſero vitæ carcere dimiſſus, ad æterna domicilia evocaberis. (g) quod antequam fiat *Cyrilli* nomen adciſcas

(g) Ex Actis ſanctorum Tom. I. Menſ. Maji p. 16. die nono Martii Cyrillus obiit: quo die etiam in martyrologio Romano, una cum fratre *Methodio* in numerum ſanctorum receptus invenitur. Sunt qui Cyrillum noſtrum, cum *Hieroſolymitano* illo Epiſcopo cui catecheſes, licet falſo for-

ciſcas volo. Atque ab hoc tempore *Cyrilli* (h) nomen a Papa ipſo confirmatum tuliſſe ſcribit. Verum ad reliquas a *Stredovvskio* vel excogitatas vel temere creditas fabellas hoc pertinere quis non videt? Nihil videlicet aliud, quam novum quod ſub vitæ finem ingreſſus tandem eſt, monaſticæ vitæ genus hoc illi nomen indidiſſe veroſimile eſt. Sic enim fieri ſolere conſtat, ut cum vitæ genere nomen ſimul pullati mutent.

Hæc in brevius contracta de *Cyrillo*, *Methodioque* (i) Slavorum Doctoribus hic monenda duximus. Reliqua vero, quæ plurima

taſſe, vulgo adſcribuntur, confunduut, id quod fecit *Mutius Paulſa* de Bibl. Vet. ſed non ſine magno errore, cum ſeculo hic quarto, ille demum nono vixerit: conf. *Schvvab.* diſſertat. Cap. I.

(h) Hunc *Cyrillum* auctor Synopſeos, qui in Slavonicam translatus & Petropoli impreſſus liber eſt, Slavorum, Cimbrorum, Scytharum aliasque antiquas Slavonicas & Ruthenas res complexus, Wolodomiri tempore vixiſſe putat, ſic ſcribens in cap. quod inſcribitur oSovviet Wladimirow: po otſcheſtvvii ſche ſvviatago Kyrilla Philoſopha ſoswa k"ſebie Wladimir &c. h. e. poſt diſceſſum autem ſancti *Cyrilli* Philoſophi, congregavit ad ſe Wlademirus &c. Cum enim Cyrilli noſtri ætas in ſeculum nonum incidat, Wlodomirus Ruſſiæ Monarcha decimo contra vixiſſe ac floruiſſe fertur.

(i) Dubitat in ſupra commemorata diſſertatione *Schvvabius* idemne hic *Methodius* ſit cum illo qui apud *Aventinum* hiſtoricum cit. loco Venedas, hoc eſt Slavonicas literas inveniſſe dicitur: ſed ſine ulla ratione; cum eundem eſſe in vulgus conſtet, nemoque unquam in dubium hoc vocaverit.

ma supersunt, historiam & res gestas Bohemorum, Polonorum aliorumque Slavici generis populorum complexi annales: præcipue *Joh. Georg. Stredowskii* historia de vita rebusque gestis Methudii ac Cyrilli prodita (k) larga manu suppeditabunt. Postremus tamen auctor caute omnino legendus est: quippe qui pro veris historiis, inanes ac pueriles sæpe fabulas lectoribus tradit. Huc pertinet e. g. mirabilis ille maris recessus, quem Trajano Imperatore, cum fluctibus immittendum Clementem jussisset, eve-

(k) Integer libri titulus, quem a Venerand. D. *Fabricio* officiose mecum communicatum, in hoc meo qualicunque opusculo concinnando diligenter evolvi, talis est: *Sacra Moraviæ historia*, sive vita S. S. *Cyrilli* & *Methudii*, genere Civium Romanorum: prærogativa patriciorum Constantinopolitanorum: eruditione perspicacissimorum Philosophorum: gradu Ecclesiastico *Welebradensium* Archiepiscoporum Gentis Moraviæ, Bohemiæ superioris, Silesiæ, Gazariæ, Croatiæ, Mongreliæ, Circassiæ, Bulgariæ, Triballiæ, Bosniæ, Russiæ, Dalmatiæ Pannoniæ, Daciæ, Carinthiæ, Carniolæ & universæ pene Slavoniæ Zelantissimorum Apostolorum ex diversis historicorum tum impressorum tum scriptorum codicibus, ex continuata majorum traditione, & publicis fide dignis instrumentis, atque Romanorum Pontificum bullis, acerbo sudore collecta, cui ob concatenatam temporum & rerum seriem, diversa antiquitatum monumenta, uti sunt: Moravorum bella, paces, foedera, calamitates, veteres superstitiones &c. adjiciuntur: luci publicæ exposita a Joh. Georg. *Stredowskio* Protonotario Apostol. &c. nec non Pavlowicii Parocho. Solisbaci 4. 1710

evenisse scribit: Verba ipsa auctoris digna „sunt quæ adscribantur. Quibus concitatus, „inquit (p. 97.) Trajanus, misit illuc, qui „Clementem alligata ad ejus collum ancho-„ra in profundum dejicerent. Quod cum „factum esset, Christianis ad littus orranti-„bus, mare ad tria milliaria recessit: eoque „illi accedentes ædiculam marmoream, in „templi formam & intus arcam lapideam, „ubi Martyris corpus conditum erat, & juxta illud anchoram, qua mersus fuerat, invenerunt. &c. Quibus gemina sunt illa „quæ sequuntur. Dehinc ut gloriosi sui „martyris Dominus conservaret memoriam, „omni anno tempore passionis ejus per se-„ptem dies ad tria milliaria mare recedebat, „& siccum iter ad ædiculam, ubi Clementis „corpus ab Angelo repositum erat, adventan-„tibus præbebat. Et quid mirum est si hujus farinæ plura passim invenias: cum ipse in titulo libri fateatur, se non ex fide dignis tantum monumentis sed ex continuata etiam majorum traditione historiam suam repetiisse (l)?

(l) Hoc etiam vitium liber habet, quod inculto maxime ac barbaro orationis genere utatur: sæpius itaque hos flosculos: *angustiatur ades, necessitor dicere, scripta interprelata, honoris zelantissimus, pravie monere, vetusti Reges, conspicua granditas*, aliosque multos subinde sparsos vides.

CAPU

CAPUT. III.

DE VERSIONE SLAVONICA IPSA, VARIISQUE REBUS AD CODICEM S. SLAVONICUM SPECTANTIBUS.

CONSPECTUS CAPITIS.

§ 1. Quosnam fontes in transferendo Slavonico codice interpretes ſecuti ſint, disquiritur.

§ 2. Breve judicium exhibet de verſione.

§ 3. Aliquod ejus ſpecimen ex veteri Teſtamento profert.

§ 4. Specimen aliud ex Novo.

§ 5.

§ 5. Exponit editionem sacri codicis Slavonici Vitæbergensem.

§ 6. De aliis partim editis partim manuscriptis codicibus Slavonica lingua scriptis exponit.

§ 7. Varias Novi Testamenti editiones recenset.

§ 8. Psalterium, inprimis piæ gloriosæque memoriæ Imperatricis jussu impressum percensetur.

§ 9. Quale pretium Veteri æque ac N. T. a Ruthena Ecclesia statuatur, aperit, communemque errorem, vetus Testamentum ab illis repudiari convicioque corripi depellit.

§ I. Ve-

§. 1.

Venit aliquando in quæſtionem: utrum Slavonici codicis Vetus Teſtamentum ad Ebraicum an ad ſeptuaginta virorum interpretum verſionem converſum rectius dicatur? Vetus Slavonici codicis Teſtamentum, non ex Ebræis fontibus ſed ex Græca ſeptuaginta Interpretum verſione derivatum: vel ipſe titulus Oſtrogienſi & Moſcuenſi editioni præfixus demonſtrat. Novum autem illius codicis Teſtamentum unde ortum habeat, in dubium alicui vocetur: fonte ex quo manavit minus clare indicato. *Godefridus Olearius*, in primo libri ſui, quo Perſicum ac Ruthenum iter deſcribit, capite (p. 276.) vulgatum *Hieronymi* codicem Novi Teſtamenti fontem eſſe arbitratur. Das alte Teſtament, ait, haben ſie nach der 70 Griechiſchen Dollmetſcher Verſion, das neue aber nach der gemeinen Uberſetzung in Slavoniſcher und Ruſſiſcher Sprache geſchrieben, &c. At nullum hujus verſionis expreſſum in Slavonico (ut poſtea patebit) exſtat veſtigium. neque hoc aliunde, ut ſupra indicavimus, probabari poterit. Ex Græcis igitur virorum θεοπνευςων fontibus Novum illius codicis fedus omnino defluxit (a). De novo Teſtamento con-

(a) Verba *Johannis Sauberti* in prolegom. ad varias lect. *Math.*

contrariam tamen tuetur ſententiam *Joh. Schvvabius* cit. loco ſic prodens: *Moscovitæ ſacras utriusque fœderis tabulas habent, ſed minus fideliter translatas, cum Veteris Teſtamenti verſio ex LXX. interpretum translatione, Novi autem ex vulgata Verſione latina adornatæ ſint.* Dubium quidem hic ſibi ipſi movet addens: *illud forte ſcrupulum injicere alicui poſſet, quomodo Rusſica ſ: Slavonica Nov. Teſt. verſio juxta vulgatam verſionem latinam adornata ſit, cum Græca, per quas Ruſſi ſ. Moscovitæ religionem Chriſtianam acceperunt, averſo ſemper ab Eccleſia latina fuerint animo, minimeque adeo conſentaneum, ut cum Græca lingua, qua Nov. Teſt. tabulæ originaliter conſcriptæ ſunt, vernacula eis ſit: fonte deſerto rivulos ſectati fuerint, hoc eſt verſionem N. T. ſive Slavon: ſive Rusſicam non juxta textum Græcum, qui tamen illis in communi uſu ſed juxta ejus verſionem latinam in gratiam Moscovitarum adornarint.* Huic autem dubio ipſe ſtatim, minus licet appoſite ac congruenter reſpondet. Merito itaque refutatur ab *Andrea Bergio*, qui in ſæpe laudato libro pag. 100. & ſequ: poſtquam varia loca ibidem ab eo allata Verſionis Slavonicæ Nov. Teſt. cum vulgatæ verſionis bibliis contuliſſet: noſtræ ſententiæ penitus accedit, ſic inter alia ſcribens: *unde*

K *nos*

Matth. p. 49. verſionem, inquit, Slavon. in noſtris verſatam manibus a vulgata illa multum abſcedere pluribus tu vidi, dubium mihi non ſit Græc. N. T. a Græcis Chriſtianis acceptum vernacula ſua Slavonica transtuliſſe Ruſſos.

nos collationem instituentes, discrepantiamque inter utramque invenientes, cum Slavonica presse verborum ordinem, a quo vulgata sæpius recedit, sequatur, non dubitamus asserere e fonte factam, & amicum Oppenbuschii haud accurate utramque contulisse.

§. 2.

Quamquam vero in hac utriusque fœderis versione Slavonica non indoctos quondam homines elaborasse appareat: tamen in ea nunc etiam esse quod emendetur, politiusque limetur, vel inde intelligas, quod Rutheni de accuratiori, linguis authenticis magis consentanea versione non semel cogitarunt. Ipseque mihi coram fassus est quidam eruditione & dignitate eminens Præsul, cui præter cæteros doctrina, Græcaque & Ebræa lingua præstantissimos Viros, novæ cujusdam Slavonicæ versionis conscribendæ negotium ab Imperatoria Majestate fuerat demandatum, (a) quamplurima in Slavonicis bibliis loca reperiri, correctoris manum flagitantia (b). Nec posse aliter putabat integri-

(a) De hoc ita referunt Acta Erudit. Lips. anni 1705. p. 383. Ut sacræ literæ in lingua Ruthena emendatius legerentur; supremus Moscorum monarcha curam novæ atque accuratæ versionis Theologis aliquot insignioribus demandavit.

(b) Huc pertinet judicium illud *Glückii*, præpositi quondam Livoniensis, de bibliis Slavonicis latum, quod Acta Erud. „anni 1705. his verbis proponunt. Sed illud remedium „nondum sufficere Glückius existimat; cum haut pauca in

tegritati ſuæ opus hoc reſtitui, quam ſi denuo ſumma cum induſtria ad Ebræum Veteris Teſtamenti, Græcumque Novi Teſtamenti textum quam fieri poſſit diligentiſſime exigatur.

§. 3.

Quo facilius autem de ea, quæ nunc eſt, Slavonica verſione, lector intelligens judicare poſſit: duo tantum in præſens loca, ex Vetere unum, alterum ex N. Teſtam. ex ipſo codice Moscuenſi, interpretis opera ad verbum Latine reddita ſpeciminis loco hic inſerere voluimus. Atque ex veteri quidem initium Capitis Primi Geneſeos, ab interprete Slavo ſic translatum.

W'natſchal (a) ſotwori Bog nevvo i ſemliu i ſemla (b) bie nevvidima, i ne ukraſchena, i tma vverchu besdni, i DuchBoſchii noſchaſcheſa vverchu vvodi, i retzſche Bog, da budet ſvviet, i biſt ſvviet, i vvidie Bog ſvviet, jako dobbro, i raslutſchi Bog meſchdu ſvvietom, i meſchdu tmoju. i naretſche Bog ſvviet, Den: a Tmu naretſche noſchtſch. I biſt vvetſcher, i biſt utro den jedin. I retzſche Bog, da budet Tvverd poſredie vvodi i vvodi, i budet raslutzſchaja poſredie vvodi

K 2 i vvo-

in verſionem irrepſerint menda alia, & cum ipſa analogia fidei pugnantia ut jam a longo tempore publico S. Czareæ Majeſtatis mandato interdictum ſit ne a quoquam imprimeretur denuo ac in lucem mitteretur.

(a) Oſtrovienſis editio vertit *Iskoni*. h. e. ab initio.

(b) Oſtrovienſis *Semlaſche*; h. e. terra autem.

i vvodi, i bist tako. I sotvvori (c) Bog Tvverd, i raslutschi Bog mesdu vvodoiu, jasche (d) podtvverdiju, i posredie vvodi, jasche (e) nadtvverdiju, i naretzsche Bog Tvverd nebo. I vvidie Bog, jako dobro: i bist vvetzscher i bist utro, Den vvtorii. I retsche Bog, da soberetsa vvoda, jasche pod nebesem vv' sovvocuplenie edino, i da javvitsa suscha, i bist tako. I sobrasa vvoda, jasche pod nebesem vvsoimi svvoja, i javvisa suscha. I naretsché Bog, suschu Semliu, a fostavvi vvodnija naretsche More, i vvidie Bog, jako dobro. I retzsche Bog da prorastit Semla bilie travvnoe, siejuschtsche siema po rodu i po podobiu, i drevvo plodovvito tvvoraschtscheje plod, jemusche siema ego vv'nem, porodu na semli i bist tako. i isnese semla biblie travvnoje, siejuschtschee siema po rodu i popodobiu, i drevvo plodovvito tvvoraschtschee plod iemusche siema jego vv'nem porodu na semli, i vvidie Bog, jako dobro. I bist vvetscher, i bist utro, Den Tretii. I retsche Bog, iako dobro (f). I bist svvietila na tuerdi &c.

Hoc est:

In principio creavit Deus cœlum & terram & terra fuit deserta & vacua, & tenebræ in profundo, & spiritus Dei motitans se

(c) Ostroviensis *istvvorii.*
(d) Ostroviensis addit *bie* fuit.
(e) Ostroviens. hic iterum addit *bie* fuit.
(f) Ostroviensis habet Iretsche bog da budut swietila, h. c. & dixit Deus ut fierent lumina.

se superaquis, & dixit Deus ut fiat lux, & facta est lux. Et vidit Deus lucem quod bona, & divisit Deus inter lucem & inter tenebras: & vocavit Deus lucem diem, & tenebras vocavit noctem. & factus est vesper, & factum est mane, dies primus. & dixit Deus, ut fieret firmamentum inter aquam & aquam & ut divideret inter aquam & aquam. Et factum est sic. Et creavit Deus firmamentum, & divisit Deus inter aquas quæ supra firmamentum & inter aquas quæ infra firmamentum, & vocavit Deus firmamentum cœlum; Et vidit Deus, quod bonum, & factus est vesper & factum est mane, Dies secunda. Et dixit Deus ut congregetur aqua, quæ super cœlis in unum confluxum, & ut appareat siccum, & factum est sic. Et congregata est aqua quæ infra, & omnia pertinentia ad eam , & apparuit siccum, & vocavit Deus siccum terram, & congregationem aquarum vocavit mare, & vidit Deus quod bonum. Et dixit Deus ut produceret terra virides herbas, seminantes semen secundum genus & speciem arbores virides proferentes fructus, quarum semen in ipsis secundum simile in terra, & factum est ita. Et produxit terra virides herbas, habentes semen secundum speciem, & simile sui, & arbores fructiferas, ferentes fructus suos, semen suum in se, secundum speciem in ter-

ra. Et vidit Deus quod bonum, & factus eſt veſper & factum eſt mane, Dies tertius. Et dixit Deus, ut fierent lumina in firmamento, &c.

§. 4.

Ex Novo Teſtamento Evangelium quo Chriſtus a diabolo tentatus legitur, in ſpecimen adferemus : quod Slavonice ſic redditum.

Togda Iiſus vvosvvedèn biſt duchom vv' puſtiniu iskuſitiſa ot diavvola : i poſtivvſa dnii tzſchetiri deſate i noſchtſchii tzſchetiri deſate, posliedi vvſalká i priſtupl knemu iskuſitel, retzſchè, aſche ſin jeſi boſchii, rzi jako da kamenie ſe gliebi budut. Onſche otvvieſchtſchavv retzſche, piſano eſt, ne ot gliebie edinom ſchivv budet tſchelovviek, no ot vvſakom glagolie iſchodaſchtſchim, isouſt boſchiich. Togda pojat ego diavvol vvo ſvviatii grad, i poſtavvi ego na krilie Tzſcherkovvniem, i glagola jemu : aſche ſin jeſi boſchii : vv'rſi ſaniſu : piſano bo jeſt, jako angelom ſvvojim ſapovvieſt ot tebie ſochraniti ta i na rukach vvosmut ta, da ne kogda pretkneſchi okamen nogu tvvoju. Ketzſché ſche jemu Jiſus : paki piſano jeſt, ne iskuſiſchi goſpoda boga ſvvoiego. Paki pojat ego diavvol na goru vviſoku ſielo, i pokaſa jemu vvſa tzarſtvvia mira i ſlavvu ich. I glagola jemu ſia vvſa tebie dam, aſche pad pokloniſchimiſa. Togda glagola jemu Iiſus idi

idi ſa mnoju ſatana. piſano bojeſt, goſpodu bogu tvvoemu pokloniſchiſa, i tomu edinomu posluſchiſchi. Togda oſtavvi jegò diavvol, i ſe angeli priſtupiſcha i sluſchachu jemu. Hæc: ita ad verbum transferas:

Tunc Jeſus deductus eſt a ſpiritu in deſertum, tentandi cauſa a diabolo. Et cum jejunaſſet quadraginta dies & quadraginta noctes, poſtremo eſuriebat. Et accedebat eum Tentator, dicens: ſi filius es Dei, dic ut ex lapide hoc panes fiant. Ille vero reſpondens dixit: ſcriptum eſt, non ex ſolis panibus fore ut vivat homo, ſed ex omnibus verbis exeuntibus ex ore Dei. Tunc aſſumſit eum Diabolus in ſanctam urbem, & ſtitit eum in tectis templi. & dixit ad eum, ſi filius es Dei, dejice te in terram: ſcriptum eſt enim, quod angelis ſuis mandet de te, ut cuſtodiant te, & in manibus geſtent te, ne quando offendas in lapidem pedem tuum. Dixit autem illi Jeſus iterum ſcriptum eſt, ne tentes Dominum Deum tuum. Iterum asſumſit eum diabolus in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ad eum: hæc omnia Tibi dabo, ſi venias adorans me. Tunc dixit ei Jeſus, ito pone me Satana; ſcriptum eſt enim, Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli ſervies. Tunc reliquit eum Diabolus, & ecce angeli accedentës miniſtrarunt ei.

§. 5.

Ceterum in Slavonici codícis editionibus, verſionibusque recenſendis occupato, mentio hic quoque inferenda eſt bibliorum Slavonicorum Vitæbergæ majori in forma 1584 impreſſorum (a) quamquam illa non proprie Slavonica ſed Slavonicæ tantum dialecti, ſicut Bohemica, Vandal. &c. vocari queant. „Hæc autem ita recenſet *Lelongius*: (b) Biblia „inquit, Slavonica, Dalmatica, aut Vanda-„lica ſ. Illyrica, literis Latinis, interprete „*Georgio Dalmatino*, cum ejus prolixa præfa-„tione idiomate Germanico ſcripta, auſpi-„ciis atque ſumtibus ordinum Carniolano-„rum Auguſtanæ confeſſionis literis Latinis „ſacrorum Bibliorum partem priorem h. e. „Vetus Teſtamentum interpretatus eſt &c. Hactenus Lelongius: de lingua, qua ſcripta ſit hæc verſio, mirum in modum, ut videmus fluctuans. modo enim illam Slavonicam modo Dalmaticam, modo Illyricam, modo Vandalicam eam appellat. Ad nullam tamen harum linguarum Truberiana hæc verſio proprie referenda eſt: eo qui Carniolæ, ac vicinarum provinciarum incolis vernaculus eſt, ſermone ſcripta, id quod teſtatur *Georgius Crügerus*, qui in elaboratiſſima ſua, quam Vitæbergæ 1675. *de Serbis* habuit, diſſertatione, in notis ad §. 4. Croaticam hanc ver-

(a) Typis exſcripta ſunt hæredum Joh. *Krafftii*,
(b) Vid. *Lelong*. Bibl. Sacrum ædit. poſtr. in fol. p. 442.

versionem, in Vitæbergensi bibliotheca a se visam, nuncupat (c). Nonnulli totius codicis hujus, Vetus scilicet & Novum Testamentum complexi, auctorem faciunt *Dalmatinum*: sed falso: cum Vetus duntaxat Testamentum ab illo, novum a *Trubero* translatum sit: teste inter alios *Frentzelio*, qui in præfat. ad origines Ling. Sorab. partem hujus codicis priorem, h. e. V. T. a *Mag. Dalmatino*, Novum Test. a *Primo Trubero* confectum esse scribit. Idem, transferendi codicis occa-
„sionem expositurus, scilicet exemplaria, in-
„quit, omnia versionis utriusque Hieronymi-
„anæ & Methodianæ, (Cyrillianam alii vo-
„cant) ad Turcas, s. Christianos sub Turcis viventes abiisse intellexerunt *Primus Trube-*
„*rus* & *M. Georg. Dalmatinus* (d) hac occasio-
„ne cœperunt de nova versione instauranda
„quæ B. Lutheri esset conformis, cogitare.
„quoque facilior compendiosiorque lectio
„foret: Latinis literis Slavorum linguam
„optime posse exprimi decreverunt, & quæ
„sequuntur. Verum ut taceam nunc, commentitia esse ac falsa, quæ de Hieronymiana versione narrat, nec dici pro certo posse unquamne antea Methodiana versio im-
„pres-

(c) Addit *Crügerus* hanc versionem Glagolico s. Cyrillico Charactere, Christianis in Turcia familiari, conscriptam esse. Verum in hoc errat: cum ea non alio quam Latino s. Dalmatico Charactere constet.

(d) A nonnullis Dalmata vocatur, sed parum, ut videtur, accurate.

pressa extiterit, aut perlata sit in Turciam: aliud omnino his viris bibliorum edendorum conscribendorumque censam dedit. Nimirum Anno 1561. *L. Baro Johannes Ungnad*, (e) decus familiæ *Comitum de Weissenfelswolff*, (f) patriæ suæ Carniolæ, vicinisque regnis & provinciis in rebus religionis purioris succurrere volens, Versionis N. T. & aliorum librorum edendorum consilium cepit, & dirigente doctissimo Theologo *Primo Trubero*, opemque ferentibus *Antonio Dalmata*, sacerdote ex Servia, & *Stephano Consule*, sacerdote ex Bosnia typographiam triplici charactere instructam, Cyrillico scilicet, Glagolitico & Latino, in Ducatu Würtenbergico comparavit. Sumtum in eam rem quidem suppeditavit: quo tamen ex parte sublevatus est munificentia Regis Bohemi *Maximiliani*, & trium

(e) Verba sunt Clariss. *Frischii* in orig. charact. Cyrill. p. 12.

(f) *Thuanus* lib. 38. ann. 65. Comitem hunc appellat, *Joh. Ungnadinum Sonneckium*, de quo ita scribit: cum incredibili propagandæ religionis desiderio arderet: immensis quoque sumtibus biblia sacra & Theologorum aliquot scripta in linguam Turcicam & Croaticam converti & ad Gentes illarum linguarum peritas transferri curavit. Sed fallitur; quando in Turcicam quoque linquam biblia conversa prodit, quamquam enim in populorum etiam, qui Turcarum imperio subjecti sunt, usum ea cesserint: non tamen Turcica sed Croatica vel Carniolana tantum lingua excusa sunt. Corrigendus hic ergo celeberr. *Kortholtus*, qui in libro de variis Script. edit. eam quam nunc recensemus versionem p. 197. Turcicis annumerat, Novumque T. Turcicum Oxonii anno 1666. vulgatum esse tradit.

trium Electorum Principum, Saxonici Brandenburgici & Palatini, Landgrafii item Hassiæ & Ducis Wirtenbergici. Hæc typographia fuit prima, e qua in Germania prodierunt libri charactere Glagolitico expressi. *Abrahamus Frentzelius* cit. loco, Pentateuchum literis Latinis scriptum, primum librum censet a *Dalmatino* editum & Lublini a 1578. excusum. at falsus in eo est clarissimus Vir, cum ante duodecim (g) & quod excedit, annos jam Novum Testamentum, duabus partibus, quarum prior comprehendit Evangelistas & acta Apostolorum, posterior Epistolas Apostolorum & Apocalypsin Tubingæ Anno 1562. in 4to prodiisset. Ac hujus quidem libri solum *Truberum* auctorem editoremque esse ex dedicatione ejusdem patet. Utramque enim hujus codicis partem, docente Clariss. *Frischio*, dedicavit Primus *Truberus Maximiliano*, Regi Bohemiæ, Germanicis verbis: describens simul religionem Græcorum, cui plerique Christiani Slavonica lingua loquentes & Cyrillicis Glagoliticisque literis utentes in Bosnia, Servia & Bulgaria addicti sunt (h). Novum foe-

(g) Hujus exemplar se possidere refert: propterea sibi carum magnique pretii æstimatum, quod e manibus Dalmatini ad se pervenerit: cui hæc auctor manu sua adscripserit: Venerando atque Doctiss. D. *Johanni Faschang*, Ecclesiæ quæ Christo in Tolssnick Carinthiæ colligitur, pastori vigilantissimo &c. M. Dalmatinus d. d. d.

(h) Laudat hic quoque subsidii hujus Regis ad erigendam hanc utriusque characteris Typographicam, causam, ut sci-

fœdus exceperunt præter Poſtillam, ex Lutheri, Melanchtonis, *Brentii* ſcriptis concinnatam, Loci Theologici *Melanchtonis* eodem 1562 anno impreſſi. (i) Ex quo intelligitur, minime primum librum dici poſſe Pentateuchum a *Dalmatino* editum, ſed inter poſtremos

ſcilicet Chriſtiani horum regnorum imo Turci ipſi, quibus eadem lingua ibi Vernacula eſt, Scriptur: S. legere posſint. Confirmat etiam quinque gentes, ſive incolas in Croatia, Dalmatia, Boſnia, Servia & Bulgaria, duplices has characterum figuras habere, ſed tantum in libris ſacris &c. Refert denique quod interpretes ſive novæ, novi Teſtamenti hujus verſionis auctores in plerisque latinam Eraſmi & GermanicamLutheri ſecuti ſint verſionem, non tamen neglectis aliis, inprimis Bohemica, propter quædam difficiliora vocabula, hæc verba ſunt clar. *Friſchii* p. 17. 181.

(i) Hunc librum, quem ex D. Profeſſoris *Köhleri* accademia mutuum ſe accepiſſe narrat, ſine dubio innuit Clarisſimus *Döderlinus* in libro ſupra laudato, Sclavoniſch Rußiſch Heiligthum &c. p. 10. ſic ſcribens: ich habe auch folgende Bücher conferiret: (1) *Antonii Dalmatini* zu Tübingen ao. 1562. gedruckte Glaubens-Artickel undCatechiſmum. ad quæ verba doctisſimus Vir, in notis p. 16. hæc addit: ſonſt hat auch im ſechzehenden Seculo M. *Georg. Dalmatinus* ein Evangeliſcher gelehrter Prediger in Ober-Krayn ein Gebeht-und Pſalmbuch in ſlavoniſcher Sprache zum Vorſchein kommen laſſen: welche beyde Büchlein Mag. *Felicianus Truber.* 1595. zuTübingen in erwehnter Sprache, doch mit lateiniſchen Literis nachdrucken laſſen, und ich ſelbſt beſize &c. Sed primo in eo fallitur, quod *Georgium Dalmatinum* a priori *Dalmatino* quem cum multis aliis *Antonium*, falſo vocat, diverſum eſſe putet: deinde nec memini alicubi *Feliciani Truberi*, cujusdam a *Primo Truberi*, quem vocant, vel diverſi vel ejusdem cum eo mentionem injectam deprehendiſſe,

mos potius referendum esse. Sed & in eo hallucinatur *Frentzelius*, quod antequam totus S. Bibliorum codex Vitæbergæ lucem viderit, solum Pentateuchum *Dalmatino* editore prodiisse tradit. Quippe qui in præfatione bibliis præmissa, certiorem facit lectorem, *Primum Truberum* jam ante Novum Testamentum & Psalmos lingua Vandalica scriptos, typis curasse exprimendos (k) se vero ante paucos annos Pentateuchum, Proverbia Salomonis & Ecclesiasticum in linguam Vandalicam traductos emisisse in lucem (l). Integrum hujus sacri codicis titulum, ex *Guiel. Crowwæi* elencho scriptorum in S. S. Londini edito (p. 23.) petitum exhibet in citato libro suo celeberrimus Theologus nostras *Christianus Kortholtus*, eodem, quo de versione Bohemica, Hungarica, Slavonica agit, capite, sic confectum: „Biblia, tu jeuse, smetú Pis„mu, stariga, inu noviga Testamenta, Sla„vanski, tolmazhena skusi. Juria Dalma„tina. Latine: Biblia h. e. sacra scriptura „Vet. & Novi Test. Slavonice translata per „*Geor-*

(k) In Catalogo librorum qui Glagolitico charactere e Typographia Tubingiana prodierunt Psalmorum non meminit *Frischius* p. 17. ibidem tamen impressos exivisse Lelongii Bibliotheca p. 443. testatur: Psalmi enim, inquit, Croatice ex versione Primi *Truberi* Tubingæ 1566. prodierunt.

(l) Hæc aliaque de Wittebergensi codice a Polycarpo Lysero quondam notata atque ex ipsius literis excerpta vide in *Lelongii* Bibliotheca sacra p. 443. edit. in fol.

blia nostra Vitæbergensia redeamus: eundem hunc codicem esse auguror quem Venerand. D. Pater *Johann. Harduinus* in explicatione illa satis nota imaginis Veronensis (r) operibus ejus selectis in fol. p. 97. diariis item eruditorum Gallicis de ann. 1707. inserta, Gallicoque sermone conscripta, in sententiæ suæ defensionem affert. Ni-

fessorem &c. libro ipsius German. adjecta, his verbis: *Ipse articulum Slavorum reputans, cujus extra declinationem usus in lingua non est, plus simplici vice Bohorizii (quem, quæ summa Tua Vir optime humanitas est ultro mecum communicasti) horulas, quæ Grammaticæ vicem præstant, adii successivas* 1584. *Vitebergæ editas, sed frustra adii*: & paulo post. *Scripturam quidem dum salutas Cyrillicam de qua & Glagolitica, linguæ Slavonicæ distinctos idiotismos exprimentibus laudatus Bohorizius tuus pluribus nos docet.*

(r) Duæ alias imagines Veronicæ appellatæ dicuntur inveniri. Primum illa, quæ Romæ servatur, impressa sudario ab sancta illius nominis femina, Christo crucem portanti oblato. Deinde illa quam sua item expressam de facie *Augaro* misisse Christus creditur, de qua postrema hic agitur. Hæc quomodo Constantinopolin translata sit habemus a *Basilio* Imperatore descriptum, ipsa nunc creditur extra muros Genuenses servari in Ecclesiis, quæ olim Armenorum monachorum fuit. Confer Papebrochium & socios ejus in Act. Sanct. Mens. Maji, p. 30. in Ephemerid. Græco-Ruthenis ad verba illa: *memoria imaginis Christi non manufactæ.* De his ἀχειροποιήτοις imaginibus Jesuita Gretserus, tractatum quoque scripsit, quem *Papebrochius* insignem vocat.

Nimirum ut verba infra imaginem Christi scripta: *Obras Gospodin na Ubrus*, h. e. *imago Domini in sudario*, non Slavonica, sed Græca esse (s) demonstret: provocat ad biblia Slavonica, in bibliotheca collegii societatis Jesu, ut ait, extantia, ex quibus modo dicta verba: *imago Domini in sudario*, sic Slavonice reddantur: *Pild* vel *Poldoben Gosdul v' antvvelo.* Verum eo deceptus est doctissimus Vir, quod pro bibliis Slavonicis ipsis, in ea, quæ Slavonicæ sunt dialecti, Carniolana scilicet nostra, vel Wendica inciderit.

Dubitat *Schvvabius* in dissertatione, quam sub præsidio *Gerhardi* Jenæ habuit *de Ecclesia Moscovitica*, an eadem hæc Wittebergensis versio sit atque Slavonica. Quod equidem valde miror, cum ex ea ipsa, quam subjunxit oratione Dominica, cum Slavonica collata, harummet discriminen aperte videatur. Hæc enim ex versione Wittebergensi, quam *Truberus* (t) edidit, sic fluit: *Ozha nash, kir si v' ne-*

L

(s) Harduinis ex his verbis, hunc versum Græcum exsculpit:
ωβεγε δη γε γεαφις χεμα πανονας ἀκεσα.
a Variis propterea sugillatus, inter alios a celeberr. *La Crosio* in vindiciis Veterum Scriptorum pag. 136.

(t) De hoc Viro, qui Carniolanus fuit, Henetæ linguæ in primis gnarus consule D. *Jacobi Andreæ* orationem in mortem ejus habitam. De hoc *Philippus Nicolai* in *Regno Christi*, lib. I. p. 7. *Hic*, inquit, *cum anno* 1550. *Heneta scriptionis artem primus invenisset, præter Psalterium Davidis, catechesin, Lutheri, Aug. Conf. LL. CC. & examen Melancht. adhæc librum Christianæ concordiæ, & Lutheri Postillam, quam vocant domesticam, N. quoque T. trans-*

nebesih, Posuezhénu bodi lime tuoie, pridi k'nam krailestvu tvvoie, s'idise vvolia tvoja, kakor nanebi, taku na semlii, kruh nasch usak dainjii dai nam dones, inu odpusti nam dulge nasche, kakor tudi mi odpustimo dulschnikom naschim: inu ne upelai nas v'iskusno, tamazh reschi nass od slega, sakai tvvoie je krailestru, muzh, zhhast vekoma Amen. (u)

§. 6.

Vitæbergensi editione qua fieri potuit accuratione a me exposita (a) ad alias etiam Slavonicæ

transtulit. Refert *deinde Baronis Ungnadii, oratoris Cæsarei suasu hoc fecisse: de quo paulo post narrat, quod Georgianum natu majorem Principem Quarquare Atabas vocatum Christianum jam factum Græco Augustanæ confessionis exemplari donaverit atque ad constantiam in fide Christiana excitaverit.*

(u) Eandem orationem in dissertat. sua inseruit *Schvvabius*, sed non tam accurate scriptam, quam nostra, quæ ex supra citata collectione orationum Dominicarum Londinensi p. 41. desumta est.

(a) Reperiuntur quoque Slavonicæ versionis nonnulla in clarissimi *Eliæ Hutteri* bibliis polyglottis, id quod præter *Kortholtum* in libro de variis Sac. Script. editionib. &c. nos docet celeberrimus Doctor ac Professor Lipsiensis, Fautor ac patronus noster summopere colendus D. *Johannes Gottlob Carpzovius* in *Critica sacra codicis* Hebræi Par. I. cap. IX. ubi paragrapho 2. qua de polyglottis „celebrioribus lectorem instruit, *Elias*, inquit, *Hutterus*, „Lusatus, linguæ S. & cognatarum Professionum publi„cam Lipsiæ 1577 nactus, haud ita multo post ab *Electo*„*re Augusto* 1579. in aulam accersitus, ut ex ejus institu„tione Hebræam linguam hauriret princeps, tandemque „anno 1583. honorificentissimo ornatus & dimissus testimo-

cæ dialecti versiones breviter indicandas pergam, ex *Lelongii* partim bibliotheca, partim aliunde sumtas. Huc pertinent e. g. Biblia Vandalice, jussu *Friderici Guilielmi* Electoris Brandenburgici conversa & edita. (b) Deinde

„monio, peragratis Lubeca, Hamburgo, Praga: denique „Noribergæ sedem suam fixit, suisque sumtibus typogra„phiam, scholam linguarum & bibliopolium constituit, „unde Ann. 1599. biblia sacra prodiere Ebraice, Chaldai„ce, Græce, Latine, Germanice & Slavonice in fol. &c lau„data vero editio anni 1599. sex columnis memoratos tex„tus dividit, ita tamen ut in diversis editionis ejusdem „exemplaribus ultima columna loco Slavonici, Gallicum, „in aliis rursus Saxonicum, in aliis Italicum exhibeat &c. Hactenus *Carpzovius*. Nobis tale bibliorum Hutterianorum exemplar, quod Slavonica contineat, videre adhuc non contigit. Hinc qualis sit illa versio, num pure Slavonica, an Slavonicæ tantum dialecti, certo affirmare non possumus. Slavonicam tamen esse probabile est, cum Ruthenica (vel potius Slavonica) biblia apud *Hutterum* se vidisse memoret *Adamus Boboritzius*: conf. *Jacobum Usserium* citat. loco. p. 221. ubi hæc adjungit: apud „eundem biblia tum Moscovitica tum Croatica linguæ „extitisse, apparet ex specimine operis polyglotti, præfixo „bibliis quadriling. Tom. I. quales etiam complures Psal„mi in Euchologio quod penes me est manuscriptum li„teris Servianis s. Illyricis, reperiuntur. Cæterum ejusdem Slavonicæ linguæ versio inserta quoque videtur *bibliis maximis*, (quæ vocantur) cura & labore *Johannis de la Haye* anno 1660. Lutetiæ XIX Tomis editis: de qui„bus celeberrimus *Kortholtus* cit. loc. sic scribit: cum reli„qui codices non nisi translationes suppeditent linguis „eruditis, ut vocant, adornatas: novum hoc opus idio„ma præterea *Illyricum*, Gothicum &c. adjicere. Verum de hoc quoque, nobis nondum viso, certi nihil constat.

(b) Hæc sine dubio sunt Wendica: de quibus vide *Jacob. Tollium* in epistola secunda itinerarii pag. 42.

de Biblia Pruthenice seu lingua Veteri Pruthenorum ejusdem jussu reddita, nondum forsan in lucem emissa. (c)

Exspectabunt hic fortasse nonnulli a me recensionem quoque bibliorum Ruthena lingua conscriptorum. sed frustra. cum nullum equidem adhuc, quam Slavonicum codicem sacrum a Ruthenis possideri sciam. Ut audiendi propterea non sint, qui vel Slavonicæ versioni similem, vel ab ea diversam distinctamque versionem bibliorum Russicam hic sibi fingunt. quorum quidem postremum præter *Richardum Simonium* (d) & *Christ. Kortholtum* (e) video fecisse *Lelongium*, singulare, iis

(c) *Tollius in epistola itineraria* cit. loc. *addit: præter hos sc. Vandalos & Pruthenos veros, s. Borussos priscæque originis inter subjectos se numerare, & eorum quoque lingua exprimi biblia curasse Elector narrabat: hocque idioma Borussorum veterum diversissimum esse a Germanico quo utuntur alias incolæ.*

(d) Moscovitæ inquit, Iberi s. Georgiani, populi quoque qui colchidis regiones incolunt, suos etiam habent contextus sacri versionis, & non ita pridem biblia *sermone & characteribus Moscoviticis edita sunt*. vid. supr. cit. loc. in histoire Critique.

(e) Hic Cap. XXX. de variis S. S. edit. p. 372. §. 10. Habent adhoc, inquit Russi s. Moscovitæ biblia Vernacula, quæ & superiori seculo & nostro non adeo pridem tempore prodierunt. *Petrus Paul Vergerius* in libro anno 1559. edito, cui tit. A gl' inquisitori che sono per Italia del catalogo dei libri haretici p. 46. hæc ipsa se vidisse narrat sic scribens: Sed biblia nunc versa sunt & excusa jam a quibusdam annis in lingua Ruthena. Illa Vilnæ in Lithuania conspexi. Recensite nunc hanc versionem in cata-

iis caput aſſignantes. Contra ea alii, uti e. g. *Uſſerius*, *Schvvabius*, *Bothvvidus*, aliique multi Rusſicum Slavonicumque bibliorum codicem pro uno eodemque habent. In his *Godofredus Henſchenius* & *Daniel Papebrochius* in Actis ſanctorum ſupra adducto loco, *utriusque*, inquiunt, *ſcil. Methodii & Cyrilli inſigne opus eſt Novum ac Vetus Teſtamentum aliorumque librorum plurium in Slavonicam linguam, quæ eadem Ruthenica eſt, facta converſio.* Ac vidi nuper catalogum bibliothecæ publicæ Utrajectinæ ante aliquot annos in folio editum, in quo diſertis verbis Slavonica biblia, Ruſſica quoque, communi quodam catalogorum errore, appellantur. Sed dixeris ab *Erneſto* tamen *Glückio* verſionem quandam Ruthenice contextam prodiiſſe. Enimvero quamplurimos ſcio ſic eſſe perſuaſos; ſed falſo, cum hæc *Glückii* Germani hominis translatio fortaſſe licet perfecta, atque elaborata, (f) nunquam tamen nec in Batavia nec in Ruſſia lu-

 cem

catalogo veſtro &c. Me itaque feliciorem fuiſſe fateor Vergerium, cui nunquam (credo nec aliis) vidiſſe licuit.

(f) Hoc colligitur ex novis *Literariis maris balthici* anni 1701. ubi, transferri nunciatur biblia Rusſica ex idiomate authentico in linguam Rusſicam cura et ſtudio *Erneſti Glück* Livoni. Deinde ex his Actor. Erud. verbis de an. 1705 p. 240. *Erneſtus Glück, præpoſitus Livonienſis, qui poſt Narvam a Rusſis expugnatam, captivus Moſcuam abductus eſt, dolet, quod Rutheni nondum fruantur accurata ſatis bibliorum verſione Slavonica: cum ea qua hactenus utuntur, vitio ſeculi, quo a Methodio* Illy-

cem viderit. Quomodo enim in Typographia Amstelodamensi, Petri Magni, Russorum Imperatoris auspiciis anno 1698. ab *Elia Kopievvicz* erecta (g) hæc versio anno 1698, ut persuadere nobis vult Bibliotheca sacra *Lelongii*, prodierit? cum ex Actis Eruditorum Lipsiensibus anni 1705 pateat, hanc ipsam *Glückii* versionem, jam olim a se ad fontium normam compositam in direptione hostili bibliothecæ ipsius universæ, cumNarva prædæ militum diripientium pateret, amissam esse: auctoremque illius novam Novi Testamenti versionem denuo conficere cœpisse. Nec probabile plane est auctore *Glückio* vel in-

Illyrico, confecta est, magna obscuritate laboret, ut vix periodum integram Laicus Ruthenus ad amussim possit intelligere &c. Itaque novam plane versionem adornari optandum fuerit. neque ad eam rem quisquam ipso Gluckio magis futurus est idoneus.

(g) Conf. clariss. *Frischii Histor Ling. Slavon.* §7. ubi hæc verba *Eliæ Kopievitz*, s. *de Hasta Hastennii* ex præfatione ad Grammaticam ipsius latinam adducit: *Propriis sumtibus comparavi typographiam ad imprimendam solam Grammaticam.* In hac dedit quoque catalogum cum editorum tum edendorum librorum, postremis sunt annumeranda Biblia Ruthena. neque enim credibile est, quod in Biblioth. sacra *Lelongii* p. 441. refertur, laudari Bibliorum Ruthenorum editionem in catalogo librorumRussicorum in hac typographia editorumFrancofurti Germanice publici jurisfacto 1710. Credendum hic potius auctori der aufgefangenen Briefe, der dritten Ravage drittes Paquet, pag. 249. ubi recensitis,qui ex Kopievvitzii typographia jam tum prodierant libris, Biblia Russica cum Lexico Latino-Russico ineditis annumerantur.

integrum ſacri codicis Volumen, vel partem ejus in Ruthenam linguam tranſlatam in lucem poſtea exiviſſe, cum eodem, quo novam incepiſſe verſionem legimus, anno obiiſſe conſtet. Saltim quinto hujus ſeculi anno biblia illa nondum prodiiſſe, multa probant. In his, quæ memoriæ Trevoltianæ anno 1706. p. 1068. referunt: *poſt Glückii obitum Petrum Alexiovitzium, Magnum Moscoviæ ducem, hanc ipſam verſionem perfici jusſiſſe.* Nec in actis eruditorum Lipſienſibus anni 1705. & ſeq. de hac bibliorum editione relatum quidquam legitur. dolere potius narrant D. *Glückium*, quod Rutheni nondum fruantur accurata ſatis S. S. bibliorum verſione Slavonica. Memini quidem audiviſſe aliquando de novi teſtamenti editione ſatis ſplendida quæ in Batavia quondam prodierit. Verum certum eſt nulla unquam biblia, quà vetus, quà novum teſtamentum in Batavis prodiiſſe. Quæ autem anno hujus ſeculi circiter vigeſimo ſecundo piæ memoriæ *Imperatoris Petri Primi* auſpiciis ac juſſu ibidem in lucem exiverunt, Hollandica tantum lingua conſtant in folio, ſic impreſſa; ut ſingulis paginis in duas columnas diviſis, una Hollandice imprimeretur, altera Ruthenis, Petropoli poſtea addendis, vacua reſervaretur. Ac vidi ipſe aliquando in officina typographica Petroburgenſi quamplurima ſacri codicis exemplaria candidis regiisque chartis ſic impreſſa, ut dimidium paginæ verſio-

ni Batavæ insumtum, reliqua ejus pars vacua relicta esset. Cujus rei caussam cum ab ejusdem officinæ correctore exquirerem, propterea hoc esse factum respondebat, ut Slavonica versio in altera paginæ columna Petropoli adderetur. Habuisse enim in animo dicebat pie defunctum Imperatorem, utrasque has versiones Hollandicam & Slavonicam uno volumine complexas emittere. nec commodius se hoc facturum putasse, quam si Hollandica separatim primo in Batavia, deinde Russica Petropoli curaret imprimenda. intercedente autem Imperatoris morte negotium esse interruptum. Atque hæc ipsa biblia sunt, quæ in novis publicis *Schiffbeckiensibus* de anno 1722. num. 4. pro Moscoviticis falso venditantur, dum ita de illis relatum legitur: „Der Czaar lässet die „Bibel zu Amsterdam in Moscovitischer Spra„che drucken, und zwar auf einer Seiten, „damit auf der andern was beygeschrieben „oder annotiret werden könne: den Satz „müssen sie nicht brechen, sondern alle bey„behalten, weil der Czaar entschlossen, die„se Bibel nachdrucken zu lassen, und soll es „selben in die 60000 Fl. zu stehen kom„men, nemlich, was angienge diejenigen „Exemplarien so gedruckt worden, mit de„nen Littern, die gesetzt sind. Mit dieser „Bibel habe der Czaar den Vorschlag, dass „eine jede Familie oder Haushaltung von „ihm ein Exemplar durch alle seine Länder „kauf-

„kauffen ſoll, worauf er eine Taxe ſetzen „vvolle, für die groſſe, mittlere und gerin„ge Standes-Perſonen, vvelches nach einer „Calculation dem Czaaren ein Conſidera„bels aufbringen dörffte, ſo damit continui„ret vverden ſolte, ſo offt ſich neue Haus„Geſinde durch Heyrahten vvieder ſetzen; „und in Summa keiner ſoll eine aparte Haus„haltung führen oder angehen, ohne eine „Bibel, vvodurch der Czaar ſeine Nation ge„dächte vvas vveiſer zu machen, ſo einfältig „ſolte gehalten vverden, damit die Geiſtli„chen ihnen auch nichts anders einpredigen „könten, als vvas mit der Schrifft überein„käme, ſowol alt als neuen Teſtaments, und „vvas am meiſten von dieſer Nation zu ver„vvundern iſt, daſs die Geiſtlichen ſelbſt zu „dieſem Werck Anlaſs gegeben, vveil ſie in „vvenig Jahren mehr Erleuchtung gefunden, „als alle die Zeit, da ſie in ihrem Lande „gleichſam in der Blindheit aufgevvahſen „gevveſen, und nicht gedacht, daſs einige „Menſchen von mehrerm Verſtande, als ſie, „gevveſen. Hæc inquam nova publica Holſatica de bibliis, quæ piæ memoriæ Imperatoris auſpiciis in Hollandia prodierunt, quibus hæc adjicimus, laudabile hoc Imperatoris inſtitutum feliciter quidem inceptum, ſed præmatura ipſius planeque intempeſtiva morte proh dolor! interruptum eſſe. Præter pauca enim exemplaria, (h) in quibus Slavonica

 æque

(h) Ex archivis, ut vocant, Imperatoriis, tria horum biblio-

æque ac Hollandica reperiuntur, quæque paulo ante obitum Imperasoris e Petropolitana typographia sæpe repetito Imperatoris mandato exiverunt, (i) nulla propemodum conspiciuntur. Quæ causa est quod, quæ passim forte latitant exemplaria maximo pretio vendantur. Atque hæc ipsa sine dubio biblia sunt, quæ *Glückii* versionem continere vulgo putant: quippe quæ nunquam nec in Hollandia nec alibi evulgata est. (k) Talem certe quæ dialecto mere Russica conscripta sit, nondum impressam liquet. Nec talem fortasse *Gluckius* unquam aut confecit, aut in animo habuit conficere. quod nec fieri erat opus nec per antiquam Ecclesiæ Ruthenæ consuetudinem fortasse licebat.

Hæc de impressis Slavonicæ gentis codicibus. (l) De manuscriptis nunc pauca addam. Sunt

bliorum exemplaria nuper, ut audio, in Academicam bibliothecam translata sunt, quorum unum Slavonica & Hollandica continet, alterum duntaxat Slavonica, in tertio notis adjiciendis spatium relictum est.

(i) Relatum nobis est, pie defunctum Imperatorem festo quodam die, cum plurimos Ruthenorum proceres ad convivium vocatos secum haberet, misisse qui bibliorum aliquot exemplaria ex officina typographica peterent. quæ quidem allata inter accumbentes proceres divisisse, reliquosque ad ea emenda etiam atque etiam excitasse.

(k) Hinc constat errare eos, qui sacra apud Ruthenos vernacula, hoc est Russica lingua celebrari, bibliaque hac lingua legi tradunt: quod præter *Schvvabium* Cap. II. dissertat. *Usserium* cit. loc. p. 246. aliosque plurimos fecisse video.

(l) Præter duas supra laudatas bibliorum Slavonicorum editiones,

Sunt autem ſequentia. I. Biblia Slavonica; codex in pergameno ſcriptus, qui extabat in bibliotheca *Nicolai Heinſii* p. 1. catalogi. II. Biblia Slavica. Codex Ms. in folio in Lotharingia, Bibl. S. Michaelis ad Moſam ord. S. Benedicti. III. Vetus Teſtamentum lingua Slavonica charactere Cyrilliano, Bibliothecæ *Segueriana* p. 35. catalogi. Meminit quoque *Henricus Wharonus* in additamentis ad *Uſſerii* hiſtoriam ſupra laudatam p. 371. codicis ſacri Slavonici manuſcripti, quem in bibliotheca quondam *Lambethana* ipſe conſpexerit: his verbis utens: *Porro verſionem & Liturgiam Cyrillicam hodiernum extare vero non eſt abſimile. Amplisſimam enim librorum Slavonicorum copiam in catalogo bibliothecæ Seguerianæ videre eſt. Extat etiam manuſcriptum in bibliotheca Lambethana, codex lingua & literis Slavinicis (quales a Cyrillo inventi dicuntur) pulcherrime exaratus. Illum animadverti continere acta apoſtolorum, quibus titulus eſt, daania Apoſtoleſca, (emendatius hic legendum dieania Apoſtolska, quæ verba latine redduntur Acta apoſtolorum) & alia quadam, forſan epiſtolas Pauli canonicas & apocalypſin cum liturgia ad finem addita. An verſio Cyrillo debeatur nec ne, non habeo quod affirmem, cum linguam minus intelligam.*

§ 7. No-

tiones, Oſtrovienſem ſcil. & Moſcuenſem in folio, habetur quoque editio in octavo neſcio quo loco, characteribus ſatis nitidis impreſſa, quam Petropoli olim inter cæteros Ruthene ſcriptos libros apud clarisſimum Domin. Profeſſorem Grosſium me conſpexiſſe memini.

§ 7.

Novi Teſtamenti editionum major eſt numerus. *Saubertus in prolegomenis ad varias lectiones S. Matthæi* p. 48. mentionem facit Novi Teſtamenti una cum Pſalmis neſcio qua forma editi absque loco & anno; hiſce ab eo „verbis deſcripti: Qua ego, inquit, uſus ſum „verſione, typis itidem exſcripta, ſanctorum„que auctorum Novi Teſtamenti librorum „ruditer ac ſine omni arte formis ligneis in„ciſis imaginibus pasſim inſignita, ea uti nul„lum indicium vel anni vel loci, quibus ex„cuſa fuerit, quantum deprehendi, præ ſe fert, „ita eandem Moſcovii alicujus uſibus inſer„viiſſe atque ex Rusſia neſcio quo fato in Ger„maniam translatum fuiſſe pene extra dubita„tionis aleam pono. Sane enim coriaceum „compaginis involucrum, Moſcoviticis voca„bulis atque characteribus ex uno latere, „quod frontiſpicium libri tegit, eſt deſigna„tum. Et præterea imagines, quas dixi, arti„ficem Moſcovium arguunt &c. Nec levi „ſuſpicione nitor, ipſum hunc codicem in æ„de aliqua ſacra forte ab ipſo Popa ſ. antiſti„te ſacris in eccleſiis prælectionibus fuiſſe ad„hibitum. Atqui in noſtro codice præter „Novum Teſtamentum totum, in quo tamen „epiſtolarum ordo paulo eſt tranſpoſitus, Ja„cobi, Petri, Johannis & Judæ epiſtolis ante „Paulinas, immediate poſt acta Apoſtolorum „collocatis, præfatio ſingulis Novi Teſta„menti libris ex Theophylacto aliisque patri-

„tribus Græcis ab initio adjuncta eſt: etiam „conſpicitur in principio libri charactere „Moſcovitico ex V. T. ſolum Pſalterium Da- „vidis, quod præ aliis antiqui fœderis ſcriptis „divinitus inſpiratis in ſacris Rusſicis maxime „fuiſſe uſitatum diſcimus ex Oleario &c. Pa- „riter in noſtri codicis epigraphe Cap. XIII. „epiſt. ad Romanos hujusmodi ceræ & qui- „dem miniatulæ gutta notata extat. Quæ „omnia produnt profecto librum illum, ſi „non ex ipſis templi adytis ac ſacrariis, ſaltim „ex privatis Ruſſorum ſcriniis ereptum ad „nos pertigiſſe: Hæc clarisſimus *Saubertus* de ſuo, quem poſſedit, Novo Teſtamento, de quo nobis quidem nihil conſtat, in prolegomenis commemorat. In libro ipſo ſubinde varias lectiones ex Slavonica verſione petitas affert. quæ tamen circa nomina propria utplurimum verſantur, doctisſimumque virum Slavonicæ linguæ vel legendæ vel intelligendæ non ad modum gnarum fuiſſe ſatis produnt. Ita exempli cauſa pag. 64. ad Cap I. Matth. verſ. 11. Ιωσιας δε εγεννησε τον Ιεχονιαν, hæc annotat: *Textualem lectionem probant Epiphanius, Chryſoſtomus, Euthymius &c. His accedit Moſcovitius interpres qui tamen pro Jechonia legit Echoniju.* cum eadem tamen ſit lectio Slavonica atque Græca. Slavi enim ac Rusſi, quod celeberrimum virum præteriit, το e in principio poſitum *ie* pronunciant. ſic e. g. *Ecatharina* efferunt *Jecatharina*; *ego* illius, *iebo*, &c Simili modo in his verbis *Ioſias che rodiEchoniju*,

niju, h. e. *Josias autem genuit Echoniam* το *Echoniju* pronunciandum est *Jechoniju.* Ad Cap. V. Matth. v. 47. το : τελωναι ὀυτω a Moscovita reddi putat ὀυζαιρηνυν: cum sic tamen verba Slavonice reddantur: *aschtsche bo liubite liubaschtschich vvas : kuiu msdu imate, ne i mitareli* (credo legendum *mitari*, ita enim ubique alias οἱ τελωναι appellantur) *toschde tvvorat?* h. e. & si amatis amantes vos, quale præmium habebitis, nonne vectigalium redemtores hoc faciunt? Cap. VIII. v. 5. ad verba τω Ἰησου &c. Moscovita, inquit, reddit δε ἐμουσκαπερνασμα. Nos vero ita scriptum invenimus *vvschedschusche jemu vvkapernaum* h. e. eunte autem illo Capernaum. Ad Cap. VIII. v. 15, & quidem ad verba διηκονει αὐτοις, Moscovius, ait, σλουδαχε ἐμου. Sed vera lectio est *isluschasche iemu.* h. e. & ministravit ei. Cap. X, v. 25. pro *vveelzevvula* falso legitur a *Sauberto* βεολζεβουλα, in his verbis *aschtsche gospodin domu vveelzevvula nar ekoscha, kolmi patsche domaschna jeho?* h. e. si dominum domus beelzebul vocarunt, quanto magis eos qui de familia ejus? Cap. XIV. v. 34. το Γεννησαρετ a Slavo non redditur γενησαρετ, ut ille putat, sed *semliu genisaretsku* in his verbis: *i preschedsche proidoscha vvsemliu genisaretsku.* h. e. *& proficiscens pervenit in terram genesaret.* Cap. XXI. v. 1. το Βηθφαγη non legitur Slavonice Βυθφαγιυ, sed *vv'vvythsphagiju.* Cap. XVII. v. 64. ad verba ὀυτως ὀυκ &c. Saubertus hanc notam addit: Moscovius habet τακωλη νεβοζμογοστε. Sed enim vera hic est lectio

lectio. *i glagola Petrovvi takoli nevvosmogoste iedinago Tschasa pobdieti somno* h.e. *& dixit Petro itane nequitis unam horam vigilare mecum?* Lelongius in biblioth. ſacra (p. 442.) meminit Novi Teſtamenti ex Græco lingua & literis Moſcoviticis impreſſi, ruditer ac ſine arte, formis ligneis inciſis imaginibus inſigniti, in quo ſingulis N. T. libris præfatio ex Theophylacto aliisque patribus Græcis ab initio adjuncta ſit, cum Pſalterio Davidis in folio, absque anno & loco in Bibliotheca Baſileenſi extantis. a) Eadem pagina meminit Teſtamenti ex lingua Græca de novo translati in idioma Rutheno-Slavonicum dialecto Moſcovitica ſtudio monachorum S. univerſitatis in cœnobio adventus S.S. & vivifici ſpiritus fraternitatis ſpiritualis Vilnenſis, religionis Orthodoxæ Græcæ, a quibus Theodorico Sapiehæ Subcamerario Witpeſcio &c. nuncupatum eſt, cui præmittitur Pſalt. & cant. canticorum &c. Vilnæ in 8. 1623.

Inter reliqua Nova Teſtamenta recenſet *Lelongius* Glückianum illud falſo extare creditum, idque Moſcuæ ao. 1702 impreſſum eſſe aſſeveranter tradit: teſtimonio in primis Hungari neſcio cujus eruditi nixus, quem non dubitare ait, quin verſio ſit *Ernesti Gluckii* qui poſt expugnatam Narvam captivus Moſcuam deductus, paulo poſt Ruſſorum impe-

(a) Quæ de literis hic Moſcoviticis quibus N. T. impreſſum ſcribit, de dialecto item Moſcovitica qua ſequens N. T. conſignatum eſſe commemorat, lectoribus ſe offerunt: ex ſupra dictis falſa eſſe conſtat.

imperatori 6000 imperialium annuo salario suam addixit operam ut illustrem juventutem Russicam in bonis artibus instrueret, & libros nonnullos eximios, veteres ac recentiores in linguam Russicam ex aliis idiomatibus converteret. Addit denique initium transferendi a N. T. factum esse. His jungo Novum Testamentum quod in catalogo librorum Moscuensium nondum edito reperitur A. M. 7188. adeoque circa finem seculi decimi sexti impressum n. 773. Wendicæ & Croeticæ dialectus Testamenta sequentia nobis pandit Lelongius.

I. Novum Testamentum Vandalica lingua in bibliis Polyglottis.

II. Croaticum in bibl. Electorali Dresdensi.

III. Novum Testam. lingua Hartvatschim s. Croatica, characteribus Cyrillianis &c. interprete Primo Trubero. in 4. Tubingæ: ex offic. Georg. Grappenbachii. 1553.

IV. Idem ibid. ex offic. Raxsti 1557.

V. Idem nuncupatum Alberto Marchioni Brandenburgico. 2 Vol. 4. ibid. 1565.

VI. Idem literis Cyrill. Wolfgango Comiti Palatino Rheni, interpret. Trubero, Staton. Dalmat. & Stephano consule Istriæ. 156; ibid. 4.

VII. Idem 2 Vol. 8. ibid. 1577.

VIII. Idem literis tum Glagoliticis tum Cyrullicis 2 Vol. 4. ibid. 1581.

IX. Nov. Testam. Croatice characteribus Glagoliticis 4. Tubing.

His

His denique adjungere placet tres Novi Teſtamenti editiones, quas ipſi in manibus habuimus, ſeduloque perluſtravimus. Ex his duas priores nobiscum ex ſplendidiſſima ſua librorum ſupellectibili perhumaniter communicavit Venerandus Vir, Theologus Hamburgenſium celeberrimus, Joh. Chriſt: *Wolffius*, quarum prima hunc præfert titulum : Kniga nowago ſawieta wnei ſche Pſaltir blagoſchinaiem Proroka i Tzara Davida , blago sloweniem bsie. prewed ego mlti Goſpodina Otza Innokentia Riſiela ml. bo. Archimandrit &c. labri kiewo Petzſcharskoi : perwoe typom isdade w liet ot roſcheſtwa Chriſtowa a ch i a. h. e. 1630. Meſetz Dekembr. Indicta 20. h. e. liber novi Teſtamenti in quo & Pſalterium benedicti Prophetæ & Regis Davidis , benedicente Deo , precibusque ſuis auxiliante Domino, Patre Innocentio Riſiela , divina gratia Archimandrita &c. in monaſterio quod Kioviæ eſt Pezarskienſi : primum typus editus, anno poſt nativitatem Chriſti 1630.

Locus ubi impreſſus eſt hic N. T. liber in fronte illius non comparet. In extrema tamen pagina (b) his verbis indicatur. Napetzſchatana biſt kniga ſia , w'pravvoslavvnoi i ſvviatoi vvelikom Lavvrie Kinovviakiovvo

M Petz-

(b) Solet enim plerumque in libris Slavonicis impresſionis locus in calce poni. quod non obſeryaſſe credo Lelongium aliosque, qui multis S. S. codicibus, loca, ubi typis exſcripti ſint, non adjecta, perſuadere nobis volunt

Petzſcherskago, Stauropiegiu Archiepiscopa, Konſtantinopolskago, Patriarchi vvſelinskago. h. e. typis exſcriptus eſt liber hicce in ſplendido & ſancto magnoque Monaſterio Kievienſi Petzſarskienſi, Stauropiegio, Archiepiſcopo Conſtantinopolitano, Patriarcha Orientali. Cœterum præter figuras aliquot ligno inſculptas, nihil ſingulare hic codex habet. Calendarium quod in fine adjectum eſt, eleganti manu, colore rubro nigroque pictum, itemque lectiones Evangeliorum & Epiſtolarum ſecundum uſum Græcorum, & reliqua eodem modo, quo cœteræ Novi Teſtamenti editiones exhibet. Præmiſſa eſt brevis præfatio ad lectorem, quæ nihil tamen notatu dignum complectitur. In principio Evangelii Matthæi, figura crucis Chriſti a Conſtantino Magno in cœlo viſæ, cum adſcripto verbo νικᾶ, conſpicitur: deinde paginis aliquot interjectis, compellatur lector, ut errores forte commiſſos benevole, excuſet & corrigat: (his quidem verbis: Aſche koe pregrieſchenie vv kniſie ſei obraſchtſcheſchi Liuboviu ispravvi, i proſchtſcheniju naſche nedoſto inſtivo ſpodobi. &c. h. e. ſicuti errores fortaſſe inveneris pro humanitate corrigas, &c. Notandum hoc eſt ſingulis epiſtolis Paulinis cœterisque annum quo ſcriptæ ſunt in calce adſcriptum inveniri.)

Altera, quam Venerandi Wolffii Bibliotheca nobis ſuppeditavit, editio Novi Teſtamen-

menti Slavonica lingua ſpripti hunc habet titulum: Bo Slavvu ſvviatia edinoſuſchtſchnia, ſchivvotvvoraſchtſchia i nerasdielimia Troizi, otza i ſina, i ſvviatago ducha, Povvelieniem, blagotſcheſtivvieiſchago, vvelikago Goſudara naſchego Zzara i vvelikago Kniſa Petra Alexievvza, vvſea vvelikia i malia, i bielia Rosſii ſamoderſchtza: Priblagorodnieiſchem Goſuderie naſchem Tzarovvizzie i vvelikom Kneſie Alexii Petrovvitzii: blagoslovvenie mſche Preoſvvaſchtſchennich Archiereevv Meſchdupatriarſcheſtvvom, napetſchataſa, blagodochnovvennaja kniga ſia novvago ſavvieta, vvtzarſtvvuiuſchtſchem vvelikom gradie Moskvvie: vvlieto ot ſotvvorenia mira 7210. ot roſcheſtvvàſche poploti boga slovva 1602. Indicta 10. menſe Februario. h. e in gloriam unius ſubſtantialis, vificantis & indiviſæ Trinitatis, Patris & Filii & ſancti ſpiritus, juſſu Chriſtianiſſimi, magni Domini noſtri Zzaar, & magni Ducis Petri Alexiovitzii, totius magnæ & parvæ & albæ Rusſiæ autocratoris: & maxime illuſtri proſapia orti, Domini noſtri, Zaaris filii Alexii Petrovitzii; benedictione autem ſanctisſimorum Archiſacerdotum, Patriarcharum locum tenentium, impreſſus hic liber benedictus N. T. in Czareenſi magna civitate Moſcua, poſt natum Chriſtum 1702. Ornatus & hic liber eſt figuris, æri, ut videtur inciſis, minus elegantibus. Singulis diſtichon Slavonicum adſcriptum legitur. Ita e. g.

imagini, S Matthæum adumbranti, hoc subscriptum est.

Evangelie Matthæi sujat pisasche
Roschdschasa vvploti Boga vvosvvieschtschasche.

h. e. *Evangelium Matthæi sanctum scribens, carne induti (vel quicaro factus est) natales describit.*

Pauli Apostoli imaginem hi versus comitantur. Pavel isbrannii iasikom utzschitel
vv'vvieru Christovvu mudr basch lovvitel.

h. e. Paulus electus linguarum doctor sapientiam vestram sub fidem Christi redigit.

Acta Apostolorum præcedit imago Christi crucis ligno affixi: subjunctis his versibus:

Bog Tzschelovvek bist Tzschelovvieka radi
Raspiat na Krestie mira griech sagladi &c.

h. e. Deus homo factus, hominum causa cruci se affigi passus est, ut peccatis mundum liberet.

Singulare hoc codex habet, quod Apocalypsis Johannea in aliis codicibus reliquis scripturæ Novi T. libris juncta, hic plane disjungatur; post calendarium demum, catalogum festorum &c. reperiunda. (c) Possem hic quoque subjungere codices N. T. manuscri-

(c) Recentissima Novi Testamenti sine dubio editio est, quæ in forma quarta ao. 1725 Petri Magni, Patris patrum, ut in titulo est, jussu lucem vidit; parum aut nihil a reliquis diversa.

ſcriptos, variasque quatuor Evangeliorum, quæ ſeparatim multoties prodierunt, editiones, quorum aliquot etiam manuſcripta in Moſcuenſi bibliotheca dantur. ſed ne prolixior in hujusmodi ſcriptis enarrandis fuiſſe videar: omiſſis reliquis, recentiſſimam duntaxat Pſalmorum editionem brevibus ſignificabo. Prodiit illa Petropoli juſſu Catharinæ Alexievvnæ, Beatæ memoriæ Imperatricis anno ab orbe condito 7234, poſt Chriſtum natum 1726. fol. Sequitur titulum Symbolum ſancti *Athanaſii*, ubi hæc inter alia verba occurrunt: Quæritur. Potzſche ſomu posnavvaietſa Duch ſvviatii ot otza i ſina ? h. e. quomodo dignoſcitur ſpiritus ſanctus a patre & filio? Reſpondetur: po ypoſtaſiechi: poneſche ieſt iſchodaſchtſch: h. e. per hypoſtaſin, quia eſt procedens. Huic ſymbolo jungitur brevis inſtructio, quomodo iis, qui ſacra cruce ſe ſignant, digiti componendi ſint; quod ita fieri jubetur, ut cum pollice priores duo digiti committantur: ne, ſi aliter fiat, S. trinitatis myſterium dividere nos velle videamur. Totum Pſalterium in viginti, ut ſolet, kathiſmi, ut Slavonice vocantur, h. e ſeſſiones dividitur, quarum modo duæ, modo tres, pro feſti ſanctitate, in Eccleſiis populo præleguntur. In calce conſpiciuntur variæ cantiones ſacræ, & Pſalmi ſelecti, diebus feſtis recitandi. Deinde inſtructio & regula ſanctorum patrum, quomodo ab eremitis, monachis & Chriſtia-

nis quibuscunque Psalterium (d) canendum sit. Occurrunt denique preces & troparia morientium & mortuorum statui accommodata, atque a parochis recitari solita. &c. Totus hic Psalmorum liber, instructus est Tolkovvanie, h. e. interpretationibus varii generis, ex Eusebio, Theodoreto, Athanasio, Chrysostomo, aliisque patribus desumtis. In fine ejusdem præscriptæ sunt preces Pomianik dictæ, quas pro omnibus fundere Christanus debet. Psalterii quidem, Russica lingua consignati, mentionem infert *Usserius* cit. loc. pag. 221. sic scribens: *Rusfi sua lingua habent Psalterium Davidis, quod apud Ostracenses impressum est, N. Testamentum, Acta Apostolorum, Pauli epistolas omnes, ut est in narratione de religione eorum ad David. Chythræum anno* 1581. *scripta* p. 236. &c. Verum in hoc æque fallitur Vir doctus quam qui tota biblia Rusfice seu Moscovitice translata extare putant.

§ 9.

Antequam historiæ meæ filum abrumpam, ne-

(d) In totum Psalterium concordantias quas vocant ephori sui D. ILINSKII, Rutheni hominis, ope adjutus olim concinnavit illustrissimus CANTEMIRIUS, Moldaviæ quondam Principis filius natu major, easque piæ memoriæ Imperatrici Catharinæ manuscriptas obtulit, quæ in*primi* eas statim jussit: nondum tamen, quod sciam, editas.

necessum esse arbitror, intolerabilem illum, qui Ruthenis vulgo exprobrari solet, bibliorum V. T. contemtum, fabulam esse ostendere. Præter alias enim errores Ruthenæ Ecclesiæ cum summa injuria temere impactos, & hic affingitur, quod Vetus Sacri codicis Testamentum pro impuro, obscænisque historiis scatenti libro habeant, planeque indignum illum judicent, qui templis, Divino numini consecratis, nihil que profanum admittentibus inferatur. Sic enim Olearius in citato suo libro p. 276. scribit. Die heilige Bibel haben sie &c. aber es ist seltsam; sie lassen niemals die gantze Bibel in ihre Kirche kommen, sagen, es vvären im alten Testament viel garstrige unkeusche Sachen, vvodurch die Kirche, so ein heiliger Ort, könne verunreiniget vverden, haben daher nur einige Schrifften der Propheten, neben dem neuen Testament vvelche sie darin tractiren. In Häusern aber ists vergönnet die gantze Bibel zu haben. His propemodum respondent illa auctoris des veränderten Russlandes: Ich habe in keinen Kirchen und Klöstern das alte Testament gesehen, wol aber das Neue Testament, auf dessen Band und Schmuck sie ein Grosses wenden, das alte Testament aber, ausser dem ersten Buche Mosis, glauben sie zur Erbauung der Gemeine nicht nützlich zu seyn. Verum inane hoc figmentum est, vel a malevolis in Rutheni cœtus opprobrium excogi-

gitatum, vel ab iis, qui rerum Ruthenarum non bene gnari sunt, profectum. Nam etsi moris non sit, Vetus Testamentum in templis asservari, ac populo prælegi, non magis tamen propterea in S. S. injurii dicendi sunt Rutheni, quam Evangelici, aliive religionis generi addicti, apud quos Evangelistarum & Apostolorum duntaxat scripta publice in concionibus leguntur atque explicantur. Diffiteri interim non possumus multo majori plane in pretio honoreque apud eos Novi, quam Veteris Testamenti, sive fœderis codicem haberi, quem sane illi non secus venerantur ac colunt, quam vel Alcoranum suum Turcæ, vel suos divinæ legis libros, quos Thora, vocant, Judæi. De priorum vix tolerando novi fœderis cultu clariss. *Nicolaus Bergius* in sæpe allegato libro, capite decimo, quo de Sacra Scriptura aliisque Ruthenorum sacris libris edisserit, sequentibus testatur. „Hic jam, inquit, commoda „sese offert occasio, disserendi de libris, quo„rum usus in templis ipsorum. Primo loco „nominanda S. Scriptura N. T. &c. Hic au„tem paulo curatius inquirendum in partes „illas Scripturæ S. quas templis inferunt: „quas inter eminent quatuor Evangelistæ (Ruthen. *Evangelie*) qui MSt. (e) & splendide com-

(e) Nescio tamen anne impressi quoque in altaribus hoc mo-

compacti laminis argenteis ornati, in altaribus syndoni involuti, inveniebantur: tam sancte habiti, ut non nisi signo crucis primum muniti, & peculiari amiculo manu involuta, contrectare eadem ausi fuerint. Sed acta Apostolorum & epistolæ (Apostol ipsis dictæ) in cathedra ecclesiastica (f) reponuntur.

modo asserventur. Ipsi, ni fallimur, impressum aliquando in altari jacentem in nescio quo Rutheno Tzerque s. templo offendimus.

(f) Per cathedram Ecclesiasticam non credo intelligere hic suggestum quem nos vocamus sacrum, sive locum illum, quo verba facere ad populum parochi nostri solent: quippe qui ignotus, nec in usu est Ruthenis, nullibique plane locorum, quam in duobus vel tribus ad summum, quæ Petropoli excitata sunt, quæque, dum viveret, ipse frequentare solebat cum Augustissima sua conjuge Gloriosissimæ memoriæ Imperator, templis, Petrino scil. Paulino & Sanct. Trinitatis (Ruthen. Troiza dicto) conspicitur. Ingentem quippe horum suggestuum, sermonumque qui ad populum circumstantem publice haberi solent, utilitatem ex merito secum perpendens pius Imperator, eorum usum in populo suo incipiebat introducere. Unde jam tum ipso vivente sæpius in templo S. Trinitatis a Summe Venerando Præsule Theophane aliisque Slavonica lingua habiti ac recitati sunt sermones, quibus Cæsar ipse cum proceribus suis, magna populi multitudine cinctus interfuit, quorum nonnulli etiam typis mandati extant. Alioqui his locis, quæ orationibus sacris reciandis dicata sunt, publicis, Rutheni carent Qua propter nec poterat hæc spectare auctor: sed respicit hic potius pulpitum illud cui acta apostolorum, aliique N. T. libri, inter prælegendum incumbunt, non adeo erectum, sed ad terram magis reclinans, aliaque quam qua suggestus nostri sunt forma prædi-

tur. Psalterium Davidis (g) cum variis sanctorum liturgiis & patrum fragmentis, licet illi defuerint, ad manus esse debent.

ditum: conf. Leon. Allat. & alios de Templis Græcor. ut item Berg. p. 88. ubi de nomine τραπεζα verba facit.

(g) Psalterium Davidis frequenter lectitant nec de manibus propemodum reponunt Rutheni.

FINIS LIBRI PRIMI.

Ad

AD
LIBRUM PRIMUM
HISTORIÆ VERSIONUM SLAVONICARUM ADDENDA
ET
CORIGENDA.

AD CAP. I. §. 7.
DE
CODICE BIBLIORUM OSTROVIENSI.

Quæ de codice ſacro Oſtrovienſi, diligenter quidem illa, at minus tamen, ob codicis illius defectum, accurate ſupra tradidimus, iis jam nunc, poſtea quam librum ipſum ex voto tandem nacti ſumus & inſpeximus, nonnulla addere viſum eſt. Præter omnem enim ſpem exſpectationemque noſtram accidit, ut cum celeberrimum nuper *Fabricium* noſtrum, Virum omni præconio majorem, ſalutandi gratia accedens, de Slavonicis bibliis ex eo quæ-
rerem:

rerem: non modo se possidere affirmaret codicem bibliorum Slavonicorum Ostroviensem, ex celebrati quondam nominis Theologi *Danielis Severini Sculteti* Hamburgensis bibliotheca comparatum; sed &, quæ summa est Viri humanitas, inque omnes literatos homines propensio, mecum se libenter communicaturum, si opus esset, promitteret. Quod cum lubentissime accepissem: ad conferenda ea cum aliis editionibus statim accessimus, atque hæc inde notatu digna in candidi lectoris usum excerpsimus & enotavimus:

„Titulus libri hic est. Biblia (s. vvivvlia) si„rietz knigi vvetchago i novvago savvieta po„jasiku slovvensku ot evvreiska vv'elliniskii „jasik sedmi desat i dvviema blagomudrimi „prevvodniki: preschde vvoploschie gospoda i „spasitela naschego Is. Cha. t. i. lieta, nasche„laemoe povvelienie Ptolomea Philadelpha „Tzara Egypetska prevvedenago svvodu „s'tschtschaniem, i prilieschaniem jeliko „moschtshno, pomoschtschioju boschieju „posliedovvasa, iispravvisa vv'lieto povvo„ploschtschenii gospoda boga i spsa naschego „Is Cha. a ph p a. h. e. Biblia hoc est, liber „veteris & novi Testamenti ex Hebræa in „Græcam linguam septuaginta duorum Theo„didactῶν interpretum ante incarnationem „Domini salvatoris nostri Jesu Christi, tre„centesimo octavo anno, intento mandato „Ptolomæi Philadelphi Regis Ægyptii, con„fecta versione, quanta fieri potuit diligen-

„tia

„tia expreſſa, & correcta, anno poſt incar-
„nationem Domini ſalvatoris noſtri Jeſu
„1581.

Ea, quæ titulo averſa eſt, pagina præter varios verſus Slavonicos, ſacræ ſcripturæ, ſereniſſimique Editoris laudem ac præconia continentes, Volhiniæ Principis *Conſtantini* inſigne, ex tabula, ligno inſculpta, expreſſum, & his quatuor libris $\frac{KK}{KO}$ circumdatum, conſpicitur. His poſtea ſuccedunt tres præfationes toti operi præmiſſæ. Prima eſt oratio Euchariſtica ab ipſo ſerenisſimo Duce *Conſtantino* Græca lingua, cui Slavonica e regione adjecta eſt compoſita, qua Deo optimo maximo, pro auxilio in his bibliis edendis ſibi præſtito agit gratias: quæ oratio ſic orditur: Θεε πατερ παντοκρατωρ αἰωνιε ἀναρχε καὶ παντοδυναμε, συ ουν μονος ἀθανασιος, καὶ φαιδρυνων αἰδιως, ὀυθεν ουν Γειτνιαζων εν σοι &ς. Poſtrema hæc ſunt, digna, ut opinor, quæ adſcribantur: Καγω Κωνςαντινος, ἀγορευωμενος καὶ ἐν ἁγιω βαπτισματι βασιληος, χαριτι σωτηρος ἡμων Θεου Δουξ Ὀςροβιας, βοηβοδας Κιοβιας καὶ προεδρος Βολινδιας, τοις δε ἐκλελεγμενοις &c. ποθεινως ἀγορευω, ὁτι ουν ἐυλογια καὶ ὀικτιρμω καὶ Φιλανθροπια θεου ἠξιωθην ἀρχη ποιησαι, καὶ ἰδειν μὲ ουν το τελος, ἐνεκεν του παροντος, ὁ νυν γαρ ὑμιν πανταχου θεωρησθαι ὡςτε ουν τετυπομενην παλαιαντε καὶ νεαν Διαθηκην δηλουσθαι.

Ἐν θεωφυλακτη πολει καὶ ἀρχηκια ἡμων Ὀςροβιας ἐν Βολινδια, ἐτει ἀπο κτισεως κοσμου ἑπτα-

χηλιος

χηλιοςτω ογδοηκοςω ενατω. Και χειρυ γονιας χιλιοςω, πεντακοσιοςω, Ογδοηκο ςω πρωτω, Βοηδρημιωνος ισαμενυ. Horum verborum versionem jam supra pag. 14. ex *Lelongii* Bibliotheca desumtam, dedimus; minus tamen in nonnullis accuratam. Primo enim verba illa Græca: ὅτι ἠξιώθην ἀρχηποιησαι καὶ ἰδειν με ἐν το τελος, non vertenda sunt: *quod dignatus sit Deus, qui me in hunc finem principem constituit, ut hoc opus absolutum viderem*, sed ita potius, *quod dignus habitus sim, qui & initium facerem, & finem etiam viderem præsentis instituti.* Verba enim illa ἀρχη ποιησαι omisso per typographi & correctoris negligentiam ν corrupte hic leguntur pro ἀρχην ποιησαι: quod clarissimus *Lelongius* forte non animadvertit. nostram autem veram esse lectionem Slavonica probat versio: quæ ita vertit: *Spodobichsa natschalo poloschiti i sobroschenie vvidieti diela sego.* h. e. *dignatus initium facere, & finem videre operis hujus.* Deinde, quod supra jam p. 25. ostendimus, pro septies millesimo *octingentesimo primo, ponendum est, octogesimo nono, pro quingentesimo primo, quingentesimo octogesimo primo.* Tertio omittenda non erant postrema verba Βοηδρημιωνος ισαμενυ: quæ mensem, quo absolutum hoc opus est, Augustum significant.

Sequitur altera præfatio, eundem ut videtur, *Constantinum* Ducem habens auctorem: eo diligentius a nobis recensenda, quod & rarissima dignissimaque scitu contineat,

neat, &, quoniam mera Slavonica conſcripta eſt, ab omnibus qui de Slavonicis bibliis memoriæ prodiderunt, *Lelongio*, *Uſſerio* aliisve, ob linguæ Slavonieæ imperitiam intacta relicta ſit. Primum hoc notandum eſt, quod principio præfationis refert: eo, quo bibliorum edendorum opus ſuſceperit, tempore, nullum nec ſe habuiſſe, nec in dominio plane ipſius inventum eſſe Slavonico ſermone conſcriptum, quem in conſilium adhiberi potuerit, codicem. Accidiſſe tamen poſtea non ſine maxima ſua voluptate ut ex Ruſſicis oris ea ipſa quæ Magni *Ruſſirum Ducis Wolodimiri* temporibus, ante quingentos jam annos in Slavonicum ſermonem translata ſunt biblia, *Garaburdii* cujusdam opera tandem nactus ſit. Verba ipſa Slavoni-
„ca digna ſunt quæ apponantur: Ibo i knig
„glagolemich wiwlia „; w'ſwod ſego diela
„natzſchalſtwom neimiechom, dabi naſchemu
„iswoleniju knatzſchalſtwu ſego ſodieania
„wowſem bila dowolna. no i wo wſiech ſtra-
„nach rodu naſchego, jaſika Slawenskago,
„niſch jedina obrieteſa ſowroſchena w'ſiech
„knigach wetchago ſawieta. Tokmo ot
„blagotſcheſtiwa i w'prawoslawii isradno ſi-
„atelna Goſudara i welikago Knaſa Ioanna
„Waſiliewitza Moskowskago i protzſchaja,
„bogo isbrannim muſchem Michailom Gara-
„burdoju, Piſarem welikago knaſtwa litom-
„skago, ſopritioſchnim moleniem iſproſche-
„nuju ſpodobichomſa priati ſobroſchenuju
„vvi-

„wiwliu ſgretſcheska jaſika ſedmi deſat i „dwiema prewodniki , mnoſchae piati ſot „liet na slowenskiu prevvedenuju jeſchtſche „ſavvelikago Wladimera kreſtivvſchego ſem- „liu Ruskuju. Taſche innich vvivvlii mno- „go isobritochom &c. h. e. ut & liber, vocatus biblia, initio ſuſcepti hujus negotii (ſci- „licet bibliorum edendorum) non ſuppetiit, „qui noſtro propoſito , cum hoc incipere- „mus, omnino ſuffeciſſet. Sed & in omni- „bus partibus gentis noſtræ Slavonica lin- „gua conſcriptus nec unus codex invenieba- „tur omnibus Veteris Teſtamenti libris con- „ſtans. Tantum a ſumme religioſio & glo- „rioſiſſimæ memoriæ Auguſtiſſimo Domi- „no & Magno Duce Johanne Waſilovvitzio „Ruſſiæ & reliqua : per Deo electum virum „Michaelem Garaburdium, ſcribam Magni „Ducis Lithuani, ſedulis precibus digni ſu- „mus habiti accipere integra biblia ex ſe- „ptuaginta duorum interpretum Græca ver- „ſione, ante quingentos & ultra annos Magni „Wolodimiri, qui Ruſſicam terram baptizan- „dam curavit tempore, in Slavonicam linguā translata. "Hæc inquam eſt aſſertio *Conſtantini* Ducis de primis, lingua Slavonica conſignatis, bibliis : qua lucem ea accipiunt & confirmantur, quæ, tacente hic hiſtoria, de prima Slavonica verſione, ejusque auctoribus & antiquitate, dubitanter quandoque in hiſtoria noſtra tradidimus. Novumque argumentum hoc nobis præbet neminem præter *Methodi-*

um

um Moraviæ Antiſtitem, cum *Cyrillo* fratre, Slavorum biblia, eaque non de vulgata, ut Pontificii & noſtratium aliqui falſo putant, ſed Græca ſeptuaginta virali verſione converſa, adornaſſe. Tametſi enim Auguſtiſſimi Ruſſorum Imperatoris, cujus ſub auſpicio Chriſtiani facti Rutheni ſunt, memoria; hoc eſt ſeculo poſt Chriſtum natum decimo, primam Slavonicam verſionem concinnatam a Principe dicatur: cum quidem Methodius ac Cyrillus ſeculo, poſt Chriſtum natum, nono vixerint: certum tamen eſt, ex ipſis etiam Ruſſorum annalibus, aliisque multis circumſtantiis, non aliam quam Methodianam verſionem a Principe hic ſignificari. Cumque aliis fortaſſe multis Princeps, eadem ætate eodemque tempore *Wolodimirum Methodiumque* vixiſſe credidit; non longo certe ſpatio temporum a ſe diſtantes. Sequitur hinc etiam quodammodo vera eſſe, quæ clariſſimus *Whartonus* in additamentis ad *Jacobi Uſſerii hiſtoriam dogmaticam* &c. p. 371. ſcribit: verſionem & liturgiam Cyrillicam hodienum veroſimile eſſe extare. Cum enim Cyrillicam hanc verſionem, a Ruſſorum duce non ſine multis precibus impetratam, in Oſtrovienſi nova verſione conficienda vel in primis adhibitam eſſe appareat: vix dubitationem habere videtur, pleraque Methodiani codicis eſſe retenta, ut in nova adeo hac verſione vetus quaſi Methodiana ac Cyrillica ſupereſſe videatur.

Alterum hoc notatu dignum in præfatione

noſtra occurrit , præter ſupra commemoratum Slavonicum codicem, multa alia, variis linguis ac characteribus (Slavon. raslitzſchnich piſmen i jaſikovv) conſcripta biblia reperiſſe, eorumque normam ut ſequerentur, quatenus cum ſacra ſcriptura conſonent, interpretibus mandaſſe. Tantam vero bibliorum verſionum, ac codicum diſcrepantiam deprehendiſſe, tam multa Scripturæ loca dubia, perperam ſcripta,ac depravata, ut maxima cura animique ſollicitudine affectus ſit, parumque abfuiſſe , quin edendi bibliorum conſilium abjecerit. Huc tandem acceſſiſſe varias hominum malevolorum calumnias,eorumque qui ſuſceptum opus adjuvarent, paucitatem. Quæ omnia , graviſſima licet conſilii impedimenta, non tanti tamen ſibi eſſe viſa, ut animum plane deſponderet, atque a conſilio ſuo diſcederet. quin potius ad rem, quam aggreſſus eſſet perficiendam, alacriorem eſſe factum, certiſſima ſpe fretum, fore, ut Deo adjuvante difficultates omnes ſuperet. Hac mente certos homines,literarum peritos,quaqua verſum ablegaſſe. qui diverſis terrarum orbis partibus, in his Italia, Candia Inſula aliiſque remotiſſimis regionibus peragratis, multisque Græcis, Serbicis & Bolgaricis monaſteriis viſitatis: ad Vicarium denique Apoſtolorum, Orientalis Eccleſiæ Principem, ſanctiſſimum Jeremiam, Archiepiſcopum Conſtantinopolis ac novæ Romæ, pervenerint, incorruptum planeque emendatum

tum ab eo bibliorum exemplar, cum aliquot Græcæ Slavonicæque linguæ ac literarum peritis interpretibus flagitantes. Quem quidem, Deo animum flectente, adeo propensum & obsequentem invenisse, ut & antiquum codicem bibliorum, a mendis omnibus purgatum & ad Slavonicam versionem conficiendam idoneos homines illis tradiderit Hæc cum latinis verbis expresserim: in eorum, qui Slavonicam linguam intelligunt, gratiam Slavonico eadem sermone repetiturus sum. Sego radi, *inquit*, poslanmi i pisanmi svvoimi mno-
„go stran dalekich vvselennia prochoda: ja-
„ko Rimskia predieli : tako i kandinskia O-
„strovvi, patzschesche mnogo monastirei
„Grezkich Serbskich i bolgarskich, dasche i
„ido samago apostolom namiestnika, (a) i
„vvsea Tzerkvve vvostotzschnia (totius Ec-
„clesiæ orientalis) stroeniju Tzschinu natz-
„schalnika, pretzschestnach (sanctissimum)
„Jeremia (b) Archiepiscopa, Konstantina
„grada, novvago rima (novæ Romæ) vvse-
„lennia Patriarcha (totius orbis Patriarcham)

(a) Notatu dignum est Constantinopolitanum hic Patriarcham, non ut Romanus ille, Christi, sed modestius multo Apostolorum vicarium (Slavon; *Apostolom namiestnika*) a Græcis appellari.

(b) Idem hic *Jeremias* est quicum Theologis nostratibus, in primis Tubingensibus, *Martino Crusio* reliquisque de religione Græca & Lutherana epistolicum commercium intercesit, Græce ac latine postea Vitæbergæ majori forma impressum.

„vvisoko prestolnia Tzerkvve Doidoch,(ma-
„gnæ προεδρίαν habentis Ecclesiæ Antisti-
„tem) trebuja sotschtschaniem i molienem
„prileschnim, tako liudi nakasanich vvopisa-
„niach, svviatich ellniskich i slovvenskich,
„jakosche¡i svvodovv dobrie i spravvlenich
„(ut & versionem bonam & correctam) i po-
roka svva vvsakago kromie svvieditelstvvo-
„vvanich &c.

Refert denique in præfatione Princeps, sese & codices & interpretes partim a Jeremia Constantinopolitano Præsule, partim aliunde ex animi sententia nactum, cum iis æque ac cum aliis multis sacrarum literarum peritis rem deliberasse: communique tandem suffragio optimum fuisse judicatum, septuaginta duorum Græcam versionem (c) utpote Hebræis maxime convenientem, quoad ejus fieri possit, summa cura diligentiaque vertendo exprimere.

Sequitur tertia præfatio s. pre de slovvie, ad omnes fideles & pie credentes Christianos directa, quibus præfixa hæc sunt Scripturæ dicta Joh. V. *Scrutamini scripturas*, &c. & Matth. VII. *non omnes dicentes ad me Domine, Domine:* in qua præfatione præter cætera ad sacrum codicem pertinentia, utilitas, quæ maxima inde hauritur, eximiaque ejus auctoritas, & divinitas satis ample (tribus scili-

(c) Hanc versionem vocat *svvod drevvnago pisania slavvnago*, h. e. versionem S S. antiquam celebrem: addens hanc ipsam sibi videri reliquis omnibus magis respondentem *Hebræis* ac Slavonicis.

ſcilicet foliis & dimidio) exponitur. Claudunt denique eam nonnullæ preces ad Deum Euchariſticæ, quibus hæc infra adjecta ſunt: *Sia predeslovvania Skaſanja* &c. *mnogogrieſchnim Geraſimom Danilovvitzſchem ſoſtavvleno bie* : h. e. *hæc præfatio a peccatis pleno Geraſimo Danilovvitzſchio compoſita eſt.* Tandem coronidis loco additi ſunt verſus rhythmici Slavonici, triginta diſtichis conſtantes ; quibus & *Wolodimiri*, Auguſtiſſimi illius Ruſſorum Imperatoris, qui ad Chriſtiana ſacra Ruthenos perduxit & *Conſtantini noſtri*, Sereniſſimi Volhiniæ Principis, quo Duce & auſpice hæc biblia prodierunt, laudes decantantur: uti e. g. in hoc diſticho:

Wladimer bo ſvvoi narod kreſchtſcheniem proſwietil,
Koſtantinſche blagoroſumia piſaniem oſvvietil.

h. e.

Wladimirus enim ſuam gentem baptiſmate illuſtravit
Conſtantinus autem ſacras & ſapientia plenas ſcripturas exornavit.

Carmen hoc excipit ſeries ordoque librorum veteris & novi Teſtamenti, qui idem hic plane eſt, atque in bibliis Moſcuenſibus pag. 45. a nobis expoſitus. Deſunt hic tamen ſummaria, quæ vocant, & præfationes, ſingulis veteris Teſtamenti libris illic in Moſcuenſi bibliorum editione præmiſſa. At in Novo Teſtamento eadem atque in Moſcuenſi codice

tum

tum numero, tum argumento ſummaria reperiuntur. Sola Apocalypſis heic etiam præfatione caret. Singulorum librorum fini, capitum, quæ in iis continentur, numerus, adjicitur. Tertio Maccabæorum libro hæc ad calcem adſcripta ſunt. *Hic tertius liber Maccabæorum in reliquis bibliis non invenitur nec in Slavonicis ipſis* (antiquis ſcilicet e Ruſſia acceptis) *nec in latinis nec in Letticis* (Slavonice *Latskich*) *tantum in Græcis & Bohemicis* (Slavonice *Tzſcheskoi.*) *Neque nos autem omittere eum voluimus.* Quibus ex verbis apparet præter cæteras multas bibliorum verſiones Letticam quoque & Bohemicam jam tum extantes, noſtros adhibuiſſe. Ad finem codicis adjectum eſt calendarium Græcum; cum annexa precatiuncula Euchariſtica, Græce ac Ruthenice conſcripta, qua Deo optimo maximo pro incepto feliciter perfecto & abſoluto gratiæ perſolvuntur. Extremum eſt typographi illud. *τα μὲν γὰρ παροντα θεοδεκτα ἱκαὶ ψυχόγωγικα βιβλια παλαιας τε καὶ νεας διαθηκης τετυπωνται ὑπο ἐμου του ἁμαρτολωτατου Ιωαννου, του θεοδωρου υἱου, ἐκ της μεγαλης ρωσιας, ἐν θεοφυλακτη πολει ὀστροβια. ἐτει ἀπο κτισεως του κοσμου ζπθ καὶ ἀπο σαρκοσεως του κυριου θεου καὶ σωτηρος ημων Ιησου χριστου αφπα. βοδρημιωνος ιβ ημερα.* h. e. Hæc præſentia ſacra ſancta & animam ducentia biblia, veteris & novi Teſtamenti typis exſcripta ſunt a me peccatis maxime conſtricto Johanne Theodori filio, ex magna Ruſſia in Deo cuſtodita urbe Oſtrovia &c.

Quod

Quod ad externam hujus, ex Celeberrimi *Fabricii* noſtri bibliotheca ſplendidiſſima accepti, codicis formam attinet, paulo ſpiſſior eſt, quam Moſcuenſis, chartisque candidioribus ac ſubtilioribus impreſſus. Minus tamen correctus. præter varia enim, quæ in textum irrepſere, menda typographica, e Moſcuenſi poſtea editione ſublata, voces ſæpe vocibus, literæ literis implicantur, interpunctionum quoque parum diligenter habita ratione. quæ lectionem nonnihil obſcurant ac impeditam reddunt. Cæterum verſionem ipſam a Moſcuenſi non differre, legendo animadverti, præterquam quod una & item altera vox interdum vel mutata vel addita ſit. Poſſeſſorem quondam Ruthenum habuiſſe Fabricianum hunc codicem: partim ex inſcriptis coriaceo integumento verbis, *Biblia Slovenskaja* h. e. *Biblia Slavonica*, partim ex Ruſſice adſcriptis in margine adnotatis, non obſcure conjicitur. Idem etiam indicant guttæ cereæ plerisque Jeſaiæ & Jeremiæ capitibus, in principio pleræque allitæ. Sic enim apud Ruthenos ubique in more poſitum eſſe accepimus, ut cereis hisce fruſtulis, ex conſecratis in templo candelis, quæ vel altari imponi, vel ſanctorum imaginibus appendi ſolent, deſumtis, ceu notis quibusdam & characteribus lectionem ſuam diſtinguant. Quæ cum in veteri codicis hujus Teſtamento paſſim videantur, ſedulamque poſſeſſoris, utpote Rutheni hominis, lectionem, in veteri æque, ac Novo Teſtamento

prodant: erroris aperte illi convincuntur, qui de Russorum sacris non bene edocti, vetus Testamentum, ut sordidum, multisque obscoenis rebus scatens ab iis reputari, ne dum legi inque manus sumi, in scriptis passim tradunt. Ita e. g. *Heineccius* in libro, *Eigentliche und wahrhafte Abbildung der alten und neuen Griechischen Kirche* inscripto Part. II. p. 43. *Bey den Russen*, inquit, *finden wir hierin eben diesen Misbrauch. Ihre vornehmsten Priester lesen dem Pöbel das neue Testament in ihren Sprachen vor: das alte Testament aber halten sie, weil es nach ihrer Meynung ausser den Psalmen Davids viel ärgerliche Dinge in sich begreifft, nicht einmahl würdigen in die Hand zu nehmen, geschweige denn öffentlich dem Volck vorzulesen.* confer quæ supra ad calcem primi libri, super hac controversia contra clarissimũ *Olearium* disseruimus. Quanta cæteroqui raritate Ostroviensis hæc editio, vel in Russia ipsa hodie vix investiganda, se commendet: ex superioribus jam satis constat: probatque hoc *Johannis Sauberti* illud in prolegomenis ad *varias Matthæi lectiones* pag. 46. *Moscovitica lingua translata ac impressa typographicis characteribus prodierunt integra biblia Ostrobiæ anno Christi 1581. & hanc ipsam editionem licet videre eam non contigerit mihi, puto esse illam, quam fide dignissimis testimoniis accepi quondam in publicum promovisse illustrissimum Principem Radzivilium.* Quamquam binos hic tamen errores auctor commiserit. Falsum enim primo est Moscoviti-

cam

cam in linguam translata hæc biblia esse: deinde *Radzivilium* editorem nunquam habuerunt. Prodiere & hujus quidem auspicio biblia: at non Ostroviensia, nec pura Slavonica, sed Slavonicæ tantum dialecti lingua composita. quæ viginti propemodum integris annis ante Ostroviensem codicem in lucem exierunt. Sic enim intelligere est ex catalogo celeberrimi quondam Lipsiensis bibliopolæ, *Thomæ Fritschii* in cujus parte prima pag 2. num. 39. hic codex, si quis alius rarissimus, sic inscriptus legitur. „Biblia svvieta „tho jest ksiegi starego y novvego sakona „vvlassine z zudovvikiego Greckiego y la„ciuskege novvo na Polski irsyk z pilnoscia „y vviernie vvulzone drukovvano vv Brces„ciu Lotevvskim z vvskazai na a Nakladen „Osvviconego Pana Mikolaica Radzvvila „&c. fol. maj. 1563. gebunden und rahr. De his Radzivilianis bibliis raram a scriptoribus mentionem injectam video. Libellum tamen mecum communicavit clarissimus doctissimusque Vir, Kiloniensis Academiæ Professor historiarum inclutus, *Philippus Fridericus Habnius*, ab atavo suo *Stephano Habnio*, Scholæ quondam Gustroviensis Rectore, conscriptum ac Rostochii ann. 1643 8vo. editum, hoc titulo: *memoria secularis translationis bibliorum Lutheri Germanicorum.* qui pag. 30. de supra commemoratis bibliis curiose hæc observat. *Nec minoribus impensis Nicolaus Radzevilius Dux Lithuaniæ, cum Vilnæ religionem puriorem*

rem recepiſſet, curavit S. biblia in Polonicam dialectum transferri & imprimi. ſed poſtea exempla adverſariorum malitia ſunt coëmta & Vulcano tradita. quam ſortem etiam experta eſt editio Bibliorum Polonicorum ex Hebraicis Græcisque fontibus verſorum, quam Henricus Strobandus, Conſul Torunenſis ſumbtibus ſuis in uſum Eccleſiarum Polonicarum apparaverat. Quæ res Polonis propterea tanto magis eſt lugenda, quod etiamnum bibliis orthodoxis careant. Quibuscum *Thuani* illa ex parte conſentiunt: *Nicolaus Radevilus Olicæ dux & Palatinus Vilnenſis Proteſtantium doctrinam amplexus, Vilnæ in Lithuania propriis ſumtibus ſ. biblia ex Hebraicis & Græcis fontibus translata ſarmatis ſuis lingua populari dedit.* Ad Oſtrogienſem codicem ut redeamus: æque raro ejusdem auctores meminere. ſaltim pauciſſimis, oculis eum uſurpare licuit. De *Uſſerio* ipſo hoc teſtatur clariſſimus *Whartonus* cit. loc. p. 464. *Biblia*, inquiens, Moscovitica (ſcribere debuiſſet Slavonica) *illuſtris Primas nequaquam viderat.* Ac dubito ſane an *Whartonus* ipſe illa inſpexerit. Tam parcus certe in iis recenſendis eſt, ut linguæ qua conſcripta ſunt, non adeo gnarum fuiſſe appareat. Atque idem forte judicandum ſit de clariſſimis Viris *Godofredo Henſchenio* & *Daniele Papebrochio*: vidiſſe ſequidem in *Actis Sanctorum Menſe Majo Tomo I. in Ephemeridibus Græco-Moſcis* pag. 16. affirmantibus, at hæc pauca tantum de iis afferentibus: Ea hodieque (ſcil. Methodiana verſio) In uſu eſt, qualia anno 1581. Oſtroviæ,

viæ, quæ Volhiniæ caput eſt, posſidet Plantinianæ Typographiæ digniſſimus heres, Balthaſar Moretus, Balthaſaris filius inter rariora domeſticæ ſuæ bibliothecæ cimelia, ubi invenitur addita Græce & Slavonice præfatiun„cula: Ego Conſtantinus &c. quæ biblia di„ligenter inſpiciens & literas cum forma „capitalium ſeu quadratarum apud Græcos „literarum conferens, omnino credes, quod „initio dixi, literas Slavonicas, quando eas „Cyrillus adinvenit, uſu potius quam forma „novas fuiſſe, ſi paucas excipias, quas ad „Græcarum ſimilitudinem difficulter retra„xeris, quasque in Græcis harum Ephemeri„dum nominibus non reperio, ideoque puto „excogitatas quod Slavonica lingua ſonos „nonnullos habeat peregrinos a Græca, qui„bus exprimendis condendæ novæ literæ fue„rint.

Quæ cum ita ſint: ægre minus laturum lectorem benevolum ſperamus, ſi in hoc tam raro tamque paucis viſo codice *Fabriciano* exponendo fortaſſe extitiſſe videbimur paulo longiores.

ad p. 9.

Scripſimus hac pagina in notis, verum *Bernhardiani* libri, quem ſub titulo *de convenientia linguæ Britannicæ cum Slavonica* celeberrimus *Loeſcherus* citat, titulum hunc eſſe: *Orbis eruditi literatura a charactere Samariticc deducta.* Verum nec hunc libri titulum eſſe, nosque bina *Eduardi* ſcripta confudiſſe: ex *Eduardi*

ardi Bernardi vita, quam *Thomas Smithus* quondam edidit, postea cognovimus. Aliud enim Bernhardi, celeberrimi quondam in Oxoniensi Academia Astronomi, scriptum est *Orbis eruditi literatura a charactere Samaritico deducta.* Aliud: Etymologicon Britannicum, quod idem illud est quod doctissimus *Loescherus* indicat. Illud separatim editum, aliquot tantummodo plagulis majori forma impressis, constat: hisque verbis a modo laudato *Smidtio* p. 38. exponitur. „Inter libros ab „eo scriptos & editos sese offert orbis eruditi „literatura a charactere Samaritano deducta: „quam tabula amplioris formæ elegantissime „& accuratissime juxta scripturæ suæ exemplar „æri incidendam propriis sumtibus curavit. „Hinc uno intuitu, & quidem absque labo-„riosa indagine intueri est varias pro varia „temporum & seculorum ratione literarum „figuras, quarum usus olim erat apud Phoeni-„ces, deinde apud Samaritas, Judæos, Syros, „Arabas, Persas, Indorum Philosophos Brach-„manos, populumque Malabaricum, Græcos, „Coptitas, Russos Slavosque, Armenos, qui „ex Græcis, uti Æthiopes a Coptitis sua alpha, „derivarunt, & denique apud veteres latinos, „e quorum literis Francos, Saxones, Gothos, „aliasque gentes septentrionales suas quoque „traxisse, ille ad oculum ostendit. &c. Hoc vero scriptum Grammaticæ *Hickesianæ*, quæ Oxonii 1689. prodiit, annexum est. De quo supra commemoratus auctor cit. loc. p. 40. „hæc

„hæc affert: *Etymologicon Britannicum*, ſive vo-
„cabulorum Anglicorum & Britannicorum
„origines Ruſſicæ, Slavonicæ, Perſicæ & Ar-
„meniacæ, quas ex ampliſſima, ut videtur
„ex præfatione de orbis eruditi literatura,
„diſſertatione, quam ſedulo molitus, decer-
„ptas ad calcem Grammaticæ Hickeſianæ
„Oxonii 1689 editæ, ſub iſto nomine com-
„parere voluit. Hoc autem nobile argu-
„mentum ſub juſto Gloſſarii titulo magno
„volumine facile quidem explicare poterat,
„niſi ad alieni operis, neutiquam grandio-
„rem molem admiſſuri, fuiſſet acceſſio. Plu-
ribus hæc expoſita legas in ſupra laudata *Eduardi Bernhardi* vita D. *Roberti Huntingtoni*, Epiſcopi Rapotenſis epiſtolis adnexa & Londini 1704. in 8vo edita.

ad. p. 11. lit. (e) in not.

Circa veram vocis hujus ſcriptionem fateor me fluctuaſſe. Rectius autem ſine dubio ſcribitur *Oſtrovia* ſeu *Oſtrovium*, quam *Oſtrogium*. In ipſis enim, quæ Oſtroviæ prodierunt, bibliis, Slavonicis typis editis, ὀςροβία Græce hæc urbs vocatur, quam propterea ſcritionem ſequi præſtat.

ad p. 27. lit. (c) in not.

Duo ſigna illa, quæ in fine vocabulis Slavicis apponi ſolere, eorumque tonum moderari diximus *Jeri* & *Jer* (non *Jad*) vocantur. *Jad* enim diphtongi quaſi vicem præſtat, idemque valet quod *ja*.

ad p. 62.

De hac Chrysostomo falso tributa Armenica bibliorum versione, aliisque adulterinis ac suppositititiis versionibus, in cæteris de latina manuscripta ad Hieronymum falso relata (cui & alii Italicam nescio quam affingunt) consule Richardi Simonii Bibliothecam Criticam Gallico idiomate conscriptam Tom. III. p. 411.

ad pag. eandem.

De hoc *Theodoreti* loco consuli quoque meretur celeberrimus Vir, *Christianus Kortholtus* in libro *de lectione bibliorum in linguis vulgo cognitis, deque sacris publicis idiomate populari peragendis* Ploenæ 1692. in 4to edito. p. 72. § 94. Ibidem contra *Bellarminum* aliosque disputans, eximium hunc Theodoreti locum præque cæteris notandum vocat, verbaque hic occurrentia ἡ ἑβραίων φωνὴ cum *Zenobio Alciaiolo* inter Pontifices scriptorum veterum interprete, recte exponi putat per *Hebraicos libros*. Pervertere hunc locum satagit Erbermannus, nec de V. Testamento, sed generatim de libris Ebræorum agere obvertit. At illi respondens *Kortholtus* contrarium ex scopo auctoris demonstrat: quem talem esse ostendit. Non propositum ipsi fuisse de sacris translationibus ex instituto agere, sed eo potius tendere Theodoreti disputationẽ, ut indicet, non esse cur Græci præ aliis nationibus lingua sua tantopere se efferant, cum linguarum atque idiomatum differentia nihil quidquam generi humano vitii afferat &c. Atque

que in hoc argumento dum occupetur, varisque rationibus & exemplis assertioni suæ fidem conciliare studeat, inter alia & hoc urgere, quod, cum multa præcipuorum, etiam e Græcia auctorum monumenta flocci non fiant amplius, contra libri biblici, qui idiomate Hebraico, Græcis barbaro conscripti, tantam celebritatem & auctoritatem per universum orbem nacti sint, ut non in Græcam modo sed in tot insuper alias fuerint conversi. Unde perspicuum, quare solorum V. T. librorum hic fiat mentio, nempe quod cæterorum nihil attineret meminisse, quippe non ex barbaro in aliam linguam translatorum, sed Græco. Affert deinde Kortholtus similem quendam *Theodoreti* locum: quem, quia in rem nostram facit, & huc transscripturi sumus. Scilicet hic legitur 8. libro: his verbis. *Cum corpora induti inter homines versabantur Apostoli; modo ad hos modo ad illos populos accedebant, & nunc Romanos nunc Hispanos aut Celtas* alloquebantur, *postquam vero ad eumse receperunt, a quo missi fuerant, omnibus illis continue perfruuntur nonsolum Romani, quique Romanum jugum amant* & *ab illis gubernantur, sed & Persæ & Scythæ & Massagethæ & Indi & Aethiopes, atque ut semel dicam ἅπαντα της οἰκȣμενης τα τερματα* h. e. c. omnes fines terræ &c.

ad p. 85 & 86.

Per Sarmaticam Scyticamqne illam in arctiori significatu acceptam linguam, Tomitanam

nam Geticamque intelligendam esse, affirmare nobiscum videtur doctissimus *Stephanus Habnius*: dum in supra citato lib. p. 28. *ab hodiernis etiam Scythis Sacram Scripturam Tomitano sermone legi*, tradit.

ad pag. 87.

Bergius citat libri III. cap. XXIX. *Socratis*, verum substituendum est cap. XXI. cujus hoc argumentum est, ὡς οἱ Μακεδονιαν Φρονȣντες καὶ οἱ περὶ ἀκακιον ἐν τῃ ἀντιοχεια συνελθοντες την ἐν Νικεια πιστιν ἐισκυρωσαν. quo in capite non longe ab initio sic legitur. Μελιτιος Ἐπισκοπος Αντιοχειας ἐδωκα συναινων τοις προγεγραμμενοις. Ἐυσεβιος σαμοσατων, Ἐυαγριος Σικελος, απαμειας, ζωιλος λαρισων, ακακιος καισαρειας, Αντιπατρος ρωσȣ, &c. Per ultima verba Αντιπατρος ρωσȣ, h. e. *Antipater Rosi* scil. episcopus, *Imboferus* ipseque clarissimus *Bergius* Ruthenum quendam, qui Niceno concilio interfuerit Patriarcham, Antipatrum appellatum, significari putat. de quo tamen fortasse Socrates hæc scribens, ne per somnium quidem cogitavit.

ad pag. 105.

Cum his quoque facit *Andreas Schottus* in libro de Scripturæ interpretibus. *Dalmatica*, inquiens, *biblia in hunc usque diem summa cum veneratione habentur a Dalmatis. quorum ipse meminit Hieronymus ad Sophronium.*

ad pag. eand. ad lit. (p)

Eandem sententiam tuetur *Kortholtus* in lib. *de lectione S. S. in linguis vulgo cognitis*, p. 166. ubi

a *Che-*

a *Chemnitio*, ad Sophronianam etiam epiſtolam provocante, diſſentiens. *Tametſi fortaſſe*, inquit, *Hieronymus per linguæ ſuæ homines*, *alios fortaſſe ibi non intelligit*, *quam qui idioma callerent latinum. Hac enim locutione nihil in ejus ſcriptis occurrit frequentiùs*, *ubi latinos deſignat græcisque opponit*, *qui legebant Origenis hexapla.*

ad p. 75.

De *Syriaca* quoque lingua, an eam ſcilicet calluerit *Hieronymus*, controverſia eruditos, in primis *Jacobum Triglandium* & *Waltonum* intercedit: quorum hic quidem negat, ille vero, ſcilicet *Triglandius* affirmat: hisce potiſſimum rationibus adductus. Primo omnium conſenſu Hieronymum fuiſſe patrem longe doctisſimum ac πολυγλωττώτατον. Deinde ejus diſcendæ occaſionem habuiſſe & facultatem maximam. In Syriam enim profectum, quam diutiſſime ibidem vixiſſe. nec probabile eſſe, per tot annos in Syria commoratum linguam & genti domeſticam, Ebraicæque linguæ, quam callebat, admodum vicinam non didiciſſe. Tertio denique ex Hieronymi ipſius ſcriptis non obſcure colligi poſſe cenſet. Et ſane probabilitate res non caret. Graviſſimum hoc me dubium tenet: quod teſte etiam Maſſilienſi, paucos illos, quos citat ſcriptores Syros, non Syriace, ſed in Græcum translatos legiſſe ait. *Ephremi* certe librum illum de quo infra pluribus commentabimur, Græce converſum tantummodo adducit. conf. *Jacobi Triglandii Volumen Diſſertation. Theologi-*

logicarum & Philologicarum Delphis 1728. recus. pag. 118. in dissert. *de tribus in cœlo testibus*.

ad pag. 119.

Idem propemodum effugium estCardinalis Bellarmini, ad objectionem nostratium : toti quondam Slavonicæ nationi aliisque populis domestico sermone sacra celebrandi potestatē a Pontifice concessam esse, respondentis. *Quia*, inquit, *totum simul regnum sit conversum, nec potuerint inveniri ministri, qui latine celebrarent, visum esse Pontifici melius, permittere ut Slavonice id fieret, quam nullo modo.* Primum autem falsum est uno eodemque tempore totum Moraviæ regnum conversum esse, in quo convertendo perplures annosDuumviros istos *Methodium* ac *Cyrillum* consumsisse scimus. Deinde verosimile non est, eorum,qui missas latine peragerent; ad quod sane faciendum eruditionis non multum requiritur, tantam tunc temporis inopiam fuisse.

ad pag. 120.

Affirmavimus hic quidem conventui Romæ habito Methodium ac Cyrillum interfuisse : cum vero de hac re non adeo certo constet, in medio potius hanc rem relinquendam esse putamus.

ad p. 132.

In supra adducto *Hahnii* libro, quem de versione Germanica bibliorumLutheri inscripsit, hanc observatiunculam in calce adscriptam reperi. *Bibliotheca Polotiæ apud Moscos libris e*

Græca

Græca in Slavonicam linguam a Methodio & Constantino conversis instructissima e doctoribus fere Græcis. Quænam autem bibliotheca hæc Polotiæ sit, me prorsus latet.

ad pag. 158.

Cum *Lelongio* hic conspirat laudatus *Habnius* cit. loc. p. 29. sic commemorans: *Donec tandem anno 1584. biblia prodirent in linguam Slavonicam traducta, latinis tamen literis scripta, auctoribus Georgio Dalmatino, & Adamo Bochorizio.*

ad pag. 161.

Rarissimus quoqne est Wittebergensis codex, nec unquam profecto illum in catalogis, præterquam in eo, qui Lyserianam, quæ Helmstadii nunc venditur, bibliothecam exhibet, offendi: ubi inter cætera biblia exotica hæc quoque deprehenduntur. Eadem ut pro me emeret, amico cuidam commiseram: sed nimio pretio constitisse nuper edoctus sum.

ad pag. 162.

Verba *Harduini* hæc sunt: Quelques uns ont cru, que cette inscription en langue Sclavone. Mais outre que l'explication, que nous venons de rapporter, detruit visiblement cette opinion, & que la copie sur la quelle on l'a jugée, par exemple: *Imago Domini in sudario*: il faudroit lire en Sclavon: *Pild* ou *Poldoben Gosdul vb' antuelo*: car c'est la vraie signification de ces mots dans les bibles Sclavones, dont ilya un exemplaire dans la bibliothe-

que du college des Jesuites & dans quoi il s' agit, il n'ya pas le moindre vestige d'aucun de ces mots Sclavons. Ad quæ celeberrimus ejus adversarius, Slavonicæ non minus quam reliquarum omnium linguarum mirifice peritus Vir, Doctissimus *la Crosius in vindiciis veterum* scriptorum p. 212. erudite ac solide sic respondet: hanc sententiam, quæ tota prodit ignorationem linguæ Slavonicæ, omnino excusabilem, nisi cum summa temeritate conjuncta esset, nullo negotio refutabimus. Quæ verba hic retulit ut Slavonica, ea sunt ex *corruptissima veteris illius linguæ dialecto desumta*, e Carinthiaca scilicet versione bibliorum *Georgii* Dalmatini, quæ prodiit Vitæbergæ anno Dom. 1584. Ita enim Capite V. Deuteron. hæc verba sacri contextus: Non facies tibi sculptile nec similitudinem: Georgius Dalmatinus interpretatus est. *Ti si nemash sturiti obeniga Pilda* v' obeni Podobi. ubi vox *Pilda* sculptile significat. quam vocem procul omni dubio Carinthii & complures alias e Germanica lingua mutuati sunt &c. Porro vetustas Slavorum voces in lingua Carinthiaca expiscari, perinde est, ac si quis e *Bruccioli* versione Italica bibliorum Gruteri inscriptiones Romanas interpretaretur. Revocabo igtur *Harduinum* ad veterem Slavorum linguam, *ad biblia nempe, quibus Bulgari, Servi & Mosci jam ab* 800 *annis utuntur*, ex quibus eadem Deuteronomii verba latinis literis, cum Slavonicæ desint, neque Græcæ suffici-

ſufficiant, exſcribam. Ea ſunt ejusmodi *in bibliis Moscuæ editis* anno Dom. 1663. *Da neſotvoriſchi ſebie vajania i nikoegodje obraza*, ubi vox Obraz eodem ſenſu atque in inſcriptione, de qua hic agimus, occurrit, &c. Tandem addit. At quid opus eſt? peregrinantur hodie per Europam Moscovitæ: periculum faciat *Harduinus* in quovis illorum liturgicæ Slavorum linguæ non rudi. niſi eam inſcriptionem ita interpretetur ut nos interpretati ſumus: nihil erit quod intercedamus, quo minus ſpondaicum *Harduini* verſum inter veterum inſcriptionum monumenta eruditi recipiant. hæc ſunt verba celeberrimi *la Croſii*, Viri inter doctiſſimos ſeculi noſtri facile referendi, ac πολυγλόττωτάτου, quæ quoniam ad inſtitutum noſtrum in primis ſpectant, integra huc adſcribere viſum fuit. conf. doctiſſimum ejus librum, quem data opera adverſus *Harduinum*, veterum multorum ſcriptorum fidem in dubium vocantem compoſuit, proptereaque *vindicias veterum ſcriptorum* inſcripſit, *Roterodami* ſub initium hujus ſeculi octava forma editum. p. 223. in notis, inque textu ipſo. p. 136. Ubi hæc addit. Eam ego inſcriptionem cum multis Moscovitis & erudito cuidam homini, qui in Servia peregrinatus eſt oſtendiſſem, ſtatim ſine ulla hæſitatione Slavonicam eſſe dixerunt & alii poſt alios his verbis quaſi uno ore interpretati ſunt: *Imago Domini in ſudario.* Confer etiam *Supplementa diarii eruditorum Gallici* de anno 1707. menſe

Martii: ubi ingeniosam hanc Patris explicationem ab eo insertam legis. Inscriptio ipsa hæc est ωβραc ΓΠΔΗ Hα ȣβρȣc. Hanc primo Græcam inscriptionem conjiciebat. quod cum minus feliciter illi procederet: versum, quendam Græcum & quidem *spondaicum*, sed grammaticæ æque ac prosodiæ regulis adversantem extundebat. Dignum hunc esse scribit celeb. *la Crosius* in quo interpretando æternum dasudaret tota natio criticorum, nisi labore eos sublevatos voluisset *Harduinus*.

ad p. 163.

Probabile Magis est Wendica seu Carinthiaca latinis characteribus scripta, quam antiqua Slavonica lingua versionem Hutterianam constare. Aut enim Slavonicæ ipsius linguæ cognitione, aut typis certe Slavonicis *Hutterus* (ut probabile est) caruit. præterea Biblia Wittebergensia a Dalmatino & Trubero latinis Characteribus edita jam tum extabant: nec alio opus erat, quam ea transscribere.

ad pag. 166.

Quam perfecte Slavonicam linguam calluerit *Ernestus Glückius*: ex eo etiam intelligitur, quod non exiguum cantionum sacrarum, quæ in Lutheranorum cœtibus frequentari solent numerum, ex Germanica in Slavonicam linguam ita transtulit, ut idem plane metrum, eadem pene verba, eundemque rythmum retinuerit. unde & eadem servata melodia perinde ut Germanice conscriptæ commode

mode cantari possuut. Harum cantionum plusquam triginta ipse vidi in libro quodam manuscripto, quem amicus, Slavonicæ linguæ in primis gnarus, perque complures annos in Russia quondam versatus, ad pervolvendum nuper mihi obtulit. In his Cantio illa satis pervulgata: *Dis sind die heiligen zehen Gebobt,* sic incipit.

Sei jest sakon ot Gospoda
I sapovviedi boschia
Sto Moysieom Darovval
Ina gorie Sinaistor dal
Gospodi Pomilui.
Hoc est:
Dis sind die heiligen zehn Geboht
Die uns gab unser Herre GOtt
Durch Mosen seinen Diener treu
Hoch auf dem Berge Sinai.
Kierie eleis.

Cantici illius poenitentialis: *Ach GOtt und HErr &c.* sequens est initium:

Och Gospodi!
Kass taschen!
Griesi stomi tvvorili
Niest Nissoje
Pridobschische
Welmi bo prestupili.
Hoc est:
Ach GOtt und HErr!
Wie groß und schvver!
Sind mein' begangne Sünde,

Da ist niemand
Der helffen kan
In dieser Welt zu finden.

ad pag. 181.

De hac divisione Psalmorum Ruthenis Græcisque usitata hæc refert clarissimus *Heineccius* in amplissimis suis de Ecclesia Græca Commentariis Part. III. pag 272. Der Psalter Davids ist bey ihnen in gevvisse Stüke eingetheilet, die sie *κατισματα* nennen, vveil sie bey deren Verlesung sich nieder setzen dürffen &c. solcher Stücke sind in dem Griechischen Psalter gemeiniglich 20. Ein jedes Stück, vvelches von den Anfangs Worten den nahmen führet, theilen sie vvieder in drey Absätze, vvelche sie *ςασεις* nennen: vveil sie nach deren Endigung aufstehen, und sagen: Ehre sey dem Vater und dem Sohne &c.

ad pag. 194.

De eximia, qua Novum testamentum Rutheni prosequuntur, veneratione & hoc testatur, quod, si Rex vel Imperator quidam eligitur ac coronatur, inter cætera homagii solemnia, caput primum Johannis osculari, inque illud jurare solent. quæ cerimonia hodieque viget.

Errata primi libri extantiora sic corrigantur.

p. 14, lin. 17. fœdus. p. 33. l. 27. Heinsium. p. 41, l. 7. scripta, p. 47. l. 21. judicium. p. 57. l. 15. quam. p. 61. post Cromerus inseratur qui. p. 62. l. 7. tribui. p. 69. l. 17. de voir. p. 76. l. 21. Quo. p. 114. l. 14 Commentariis suis. p. 131. lin. 22. libri. lin. 11. Huic. p. 134. l. 11. Theodoræ. p. 145. l. 10. Græci l. 11. quos. l. 29 & 30. pluribus observavi locis ut &c. p. 154. l. 3. causam. l. 11. opemque. l. 26. linguam & l. 33. ubi & novum Testamentum. p. 156. l. 7. Turcæ. p. 159. l. 6. post *eodem* deleatur *a*. p. 117. l. 5. suppellectili. p. 187. l. 8. corrigenda.

LIBER

LIBER II.

HISTORIA VERSIONUM EPHREMI SYRI IMPRIMISQUE VERSIONIS SLAVONICÆ.

CAPUT PRIMUM.

DE VARIIS EPHREMI OPERUM VERSIONIBUS.

CONSPECTUS PRIMI CAPITIS.

§ 1. Oſtendit majoris faciendam eſſe Slavonicam operum Ephremi Syri verſionem, quam clariſſimus TENTZELIUS eam fecit.

§ 2. De Scriptis Ephremi Syriacis, authentica lingua conſignatis agit.

§ 3. De verſione Ephremianorum operum Græca.

§ 4. De verſionibus Ephremi latinis, cum veteribus tum recentioribus.

§ 5. De verſione Arabica & Æthiopica.

§ 6. De verſione Gallica & Germanica.

Hiſtoriæ

§. 1.

Hiſtoriæ codicis ſacri in Slavonicam linguam translati, operæ pretium nobis videtur brevem quandam expoſitionem verſionis Slavonicæ, operum Ephremi Syri, celeberrimi quondam Syrorum doctoris, ſcriptorisque diſertiſſimi adjungere. Neque enim *Tentzelii* illud de hac verſione editum judicium, quo nimium profecto abjecte de ea ſentit, tantum apud nos valet, quin, Græca una excepta, reliquis hanc omnibus quacunque demum lingua confectis verſionibus, ſi minus præferendam, æquiparandam tamen putemus. Neque mirum cuipiam hoc eſſe debet: cum tanta ſemper in Ruthena Eccleſia *Ephremi*, gente quidem Syri, ſed cum Græcæ Slavonicæque Eccleſiæ placitis amice conſpirantis, fuerit auctoritas, tantaque æſtimatio, ut non ab homine illum, ſed Deo ipſo doctrinam ſuam plane admirabilem hauſiſſe Rutheni credant. Teſte enim *Oleario* in itinerario p.276. hanc a majoribus traditam fovent opinionem, *Ephremum*, quem Slavonice *Iefrem Sirin* vocant, aureis literis conſignatum librum ab Angelo accepiſſe, quem nemo niſi ipſe aperire potuerit, quo accepto tanta continuo dicendi ſcribendique virtute præſtitiſſe, ut in omnium animis admirationem ſui concitaverit. Quod factum miratu dignum, a Ruthenis Græcisque conſtanter creditum, etiamſi a plu-

plurimis in dubium vocetur: indicio tamen esse potest, quanti hic Vir Ruthenis æstimetur. Quamque inde sit verosimile, quem præ aliis doctoribus suis Rutheni tantopere extollunt, ejus in scripta fideliter accurateque transferenda præcipuam eos curam impendisse? Quominus clarissimi *Tentzelii* judicio hic standum est, quo sola conjectura ductus, in Exercitationum selectarum septima (a) quæ de *Ephremo Syro* agit, p. 287. non majorem fortasse Slavonicæ, quam *Germanicæ*, quæ parvi pretii est, auctoritatem tribuens, de ea sic pronunciat: *Versio Germanica Johanne Schvveigero interprete Moguntiæ prodiit anno 1565. in 8. monente Lambecio. quæ procul dubio ad normam latinarum versionum facta, parvique est momenti. Similiterque censebunt prudentiores de Moscovvitica versione, quam nonnulli ab Oleario significari volunt. Ut enim Russi Græcorum religionem sequuntur, Syriacæque linguæ dediti non sunt: ita in Ephremo transferendo alium profecto fontem, quam Græcum non agnoscunt.* Quam vere hanc conjecturam fecerit *Tenzelius*: ex ea, quam nunc dabimus, simplici plane omnique partium studio aliena Slavonicæ Ephremianorum operum versionis historia clarissime elucebit. Quam priusquam exordiar, non inconveniens proposito nostro facere videbor, Syriacis primum authenticis breviter enarratis: singulas, quæ in hunc usque diem extant, dicun-

(a) Separatim jam ante hoc scriptum in forma dissertationis nisi fallor, prodierat.

cunturve extare Ephremianorum scriptorum versiones ordine percensere.

§. 2.

Syriaco primum sermone *Ephremum* scripta sua, in gentis Syriacæ utilitatem composita, exarasse: non verosimile tantum sed etiam exploratum est. Græcæ enim linguæ, ut plerique opinantur, non erat gnarus: ad minimum non ita eam perfecte didicerat, ut vel loquendæ (a), vel scribendæ illi valeret. Quamquam Pontificiorum nonnullis; in his doctissimo *Aulisio*, in libro Italico, *de scholis Ebraeorum*, celeberrimo *Assemanno*, in Bibliotheca orientali, multisque aliis secus sentire placet. dum Græcæ non magis quam Hebraicæ linguæ eum expertem fuisse statuunt. Hinc omnia illa, in quibus contrarium scriptores Græci testari videntur, loca, ut supra adductum miraculum defendant, in alium detorquere sensum conantur. inprimis *Theodoreti* illud

(a) Provocant secus sentientes ad mutuum illum *Ephrami*, cum *Basilio Magno* congressum, in quo illum divino quodam numine afflatum *Basilio* Græcis verbis compellanti, Græce respondisse, ab eoque tempore Græcam linguam in promtu semper habuisse. quam suspecta hæc autem historia sit, vel hinc cognoscitur, quod in re ipsa, num Græce scilicet, an Syriace cum *Basilio* locutus *Ephremus* sit, scriptores mirum quantū discordent. Deinde *Ephremus* ipse nihil, nec de congressu ipso cum *Basilio* ipsi intercedente, nec de miraculosa illa qua Græcam linguam arripuisse fertur Θεοδιδασκαλια quidquam commemorat. Confer de hoc congressu *Assemannum* Parte I. Bibl. oriental. p. 43.

illud lib. IV. *Historiæ Ecclesiasticæ* cap. 26. quando *Ephremum* παιδείας ȣ̓ γεγευμένον ἑλληνικῆς, h. e. *literas Græcas non degustasse* refert, non de lingua, sed disciplinis tantummodo Græcorum, quas Ephremus non addidicerit, exponunt. Ita e. g. *Assemannus* (b), contra *Tillemontium*, (c) Pontificiæ religioni addictum & *Guilielmum Caveum* (d) qui præter vernaculum, id est Syriacum sermonem, haud ullum calluisse doctorem nostrum asserunt, in transcursu quasi disputans, ejus, inquit, *opinionis auctores faciunt Theodoretum lib. 4. cap. 26. & Sozomenum lib. 3. cap. 16. Verum nec Theodoretus, neque Sozomenus de Græco sermone ibi loquuntur, sed de Græcorum sapientia, seu institutione, qua sanctum Ephrem caruisse volunt.* Dein postea Nyssenum in Encomio, Amphilochium in vita Basilii, Metaphrasten in vita Ephremi, omnesque denique Syros scriptores in partem vocat: unanimi consensu fatentes, Ephremum Basilii magni precibus, Græcæ linguæ donum obtinuisse (e). Idem colligi posse putat ex ipsius Ephremi scriptis. quiquidem disertis verbis in *commentario in Jonam* versionis Græcæ septuaginta interpretum mine-

(b) In Bibliotheca Orientali P. I. p. 55. & 71.
(c) In Memoriis quæ historiæ Ecclesiasticæ inserviunt, Gallice conscriptis Tom. VIII. p. 743.
(d) In Historia literar. Tom. I. p. 133.
(e) Norunt autem isti, qui genuina scripta a spuriis & adulterinis dignoscere didicerunt, quam parum fidei his omnibus, ab *Assemanno* adductis scriptoribus tribuendum sit.

minerit (f). Verum enim vero clariora sunt Theodoreti verba, clariora reliqua, quæ Græcam Ephremo linguam abjudicant, testimonia, quam ut gravius quidquam iis obverti

(f) Et hoc argumentum admodum infirmum est. Quis enim verba illa in commentario ipsius in Jonam occurrentia: *in Græco legitur* &c. ab ipso Ephremo profecta, nec ab alio potius, qui commentarium descripsit, Græcæ fortasse linguæ perito, adscripta esse, cujusmodi multa, etiam in Syriacis, occurrunt, temere affirmabit? Frustra quoque provocat *Assemannus* ad sermonem illum Ephremi in Vossiana editione reperiundum, quo *Irenæum* citare dicitur. Perlegi ipse sermonem illum, qui Tom II. operum editionis versionisque Vossianæ p. 301. reperitur: sed nihil, quod contrariæ sententiæ faveat, deprehendi. Verba ibi sequentia leguntur: in tractatu de virtute Cap. 8. *ad quos* (scilicet hæreticos) *pulchre & magnifice quidam Sanctorum enunciavit, dum sic docens, ait &c.* ad quæ verba *Vossius: Irenæum hoc loco intelligit, apud quem libro primo adversus hæreses cap. I. ista eadem ad verbum adducuntur,* hincque tandem concludit Ephremum, latinæ linguæ penitus licet ignarum, Græcæ tamen peritum extitisse, idemque ex alio ejus sermone, in quo Athanasium, ut opinatur, citavit, elicere conatur. Sed facile ad hæc omnia est respondere. Nimirum *Assemannus* ipse *in prologo* Bibliothecæ orientalis, pagina secunda fatetur, jam olim in more positum fuisse Syris, ut eruditissimi quique viri interpretis munus obirent, scriptisque Græcorum in Syriacum vertendis operam navarent, quo factum, ut illi præcipue patres, qui vel origine & patria Syri, Græce scripserint, ut *Ignatius, Chrysostomus, Epiphanius, Theodoretus*: vel ab ipsis interpretibus ignorari non poterant, ut *Basilius, Athanasius, Cyrillus, Ambrosius* (addo & Irenæum) in Syriacum sermonem jam olim transferrentur, quid mirum itaque si *Irenæum* & *Athanasium* Ephremus, Græcæ licet linguæ ignarus, quandoque citaverit? cum & Syriace illi sine dubio extarent, patrioque sermone ab Ephremo legi possent.

ti queat. Quo majus itaque Syriacis Ephremi ſcriptis, nimirum authenticis, pretium merito ab omnibus ſtatuitur: eo gravius certe dolendum eſt, pleraque ejus Syriaca ſcripta hominum partim incuria, partim Syriacæ literaturæ neglectu, temporum denique injuria intercidiſſe. Bona enim parte Ephremianorum operum in Græcam jam olim linguam converſa: Syriaca ipſa negligi, vertique tandem blattarum tinearumque in pabulum cœperunt. Ex tot enim tantisque Syrorum auctorum ſcriptis (clariſſimus *Aſſemannus* inquit) etſi non pauca in bibliothecis monaſteriorum Ægypti & Syriæ condita ipſe vidi, teſtesque vivi & præſentes hic in urbe affirmant: plura certe perierunt. Celeberrimæ porro bibliothecæ, quæ in Italia, in Gallia, in Anglia, & in Germania exiſtunt, ex ampliſſima Syriacorum codicum meſſe aliquot manipulos exhibent. Syriacæ eruditionis neglectus id fecit, adeo Græcarum literarum ſtudium omnium latinorum mentem curasque omnes occuparat. Secus nunquam doctiſſimarum gentium (ut certe fuerunt Agyptii, Syri, Aſſyrii, Chaldæi) leges, ſacra, & ampliſſimus ad omnes ſcientias apparatus periiſſent. Quo majorem illi laudem merentur, qui & ſuperiori & hoc ſeculo noſtro ex tanto naufragio quaſi relictas tabulas, ubicunque potuerint locorum, colligere nec labori nec ſumtibus parſerunt. Cæterorum hic autem diligentiam induſtriamque in

con-

conquirendis magnisque ſumptibus comparandis Syriacis monumentis facile ſuperavit Romanus Pontifex *Clemens XI*, in rei literariæ incrementa natus. Hic enim, *Aſſemanno* teſte, comparandis orientalium gentium ſcriptis curas novas, nec ulli ſuorum Prædeceſſorum ſuſceptas adjecit, effecitque ut bibliotheca Apoſtolica (Vaticana) quæ Græcis latinisque codicibus affatim inſtructa videbatur, Hebraicis etiam, Syriacis &c. præter ea quibus antea donata fuerat, manuſcriptis ornaretur. Ad quam rem ex animi ſententia perficiendam Viros Orientalium linguarum peritiſſimos quoquo verſus in orientem miſit. Ac præter cæteros hanc ſibi a Pontifice demandatam provinciam cum magna ſua laude, inque eximiam Vaticanæ Bibliothecæ acceſſionem adminiſtravit clariſſimus Vir, in Bibliotheca nunc Vaticana linguarum Syriacæ & Arabicæ ſcriptor, *Joſephus Simonius Aſſemannus*, Maronita Syrus. qui anno hujus ſeculi decimo quinto, Roma profectus: civitates primo Alexandriam, Canopum, Cairum, Nitriæque deſerta petiit, omnibusque eorũ locorum monaſteriis ſedulo perreptatis: alia etiam, inprimis Syriæ loca, propoſito ſuo opportuna magis viſa, adiit: donec tandem re proſpere atque ex voto geſta, ſuisque & amicis & conſanguineis, quos in Syria invenit, ſalutatis: biennio poſt cum pretioſiſſimo codicum manuſcriptorũ theſauro Romam rediit. Horum non exiguam partem manuſcrita Ephremi Syriaca conficiunt. Quæ ſequen-

tia auctor ipse recenset (g) *Ephremi Syri commentaria in Genesin, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium, Job, Josue, Judices 1. & 2 Samuelis 1 & 2. Regum in Osee, Amos, Michæam, Joel, Abdiam, Jonam, Nahum, Habacuc, Sophoniam, Aggæum, Zachariam, Malachiam, Ezechielem, Jeremiam, in threnos ejusdem, in Cantica Canticorum; in Danielem, in Isaiam. Ejusdem sermo, quod tempore orationis non sit ridendum, aut obloquendum. Ephremi Carmina II.*

Non satis autem clarissimo *Assemanno* videbatur, Apostolicam bibliothecam tanta manuscriptorum rarissimorum copia locupletasse: sed & hanc inprimis operam sibi addendam esse putabat, ut, qualia quantaque in thesauro isto recondita essent, singulis pateret. Hoc consilio præter illos, quos Vaticana suppeditabat, codices, omnia quæ in Barberina, Collegiorum, Urbani de propaganda fide Medicea, Bononiensi aliisque bibl. diligenter perlustratis, investigare poterat, Syriaca æque ac Arabica manuscripta unum in volumen collecta, ordine recensuit, diligenter explicuit, doctissimeque illustravit (h) præfixo hoc titulo: *Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana, in qua*

(g) Omnium, quos ex oriente auctor advexit, codicum tum Syriacorum tum Arabicorum & Copticorum Catalogum, Bibliothecæ illius orientali annexum vides; qui duodecim foliis majori in forma constat.

(h) Negari prorsus nequit, omnes omnino, qui hoc saxum ante eum volverunt scriptores, ex veteribus *Hieronymum* & *Gennadium*, ex recentioribus *Hebedjesu*, *Abrahamum Echel-*

qua manuscriptos codices Syriacos, Arabicos, Persicos, Turcicos, Hebraicos, Samaritanos, Armenicos, Aethiopicos, Graecos, Aegyptiacos, Ibericos & Malabaricos, jussu & munificentia Clementis XI. Pont. Max. ex oriente conquisitos, comparatos, avectos & Bibliothecae Vaticanae addictos recensuit, digessit, & genuina scripta a spuriis secrevit, addita singulorum auctorum vita Ioseph. Simonius Assemannus. Totum opus in totidem partes, quot Tomis absolvetur, divisit. Prima auctores Syros orthodoxos, Jacobitas & Nestorianos, sive illi Syriace primum scripserint, seu ex aliis linguis in Syriacum sermonem translati fuerint, complectitur. Altera Arabas, tum Christianos tum Mahometanos. Tertia, Coptorum & Æthiopum libros: nec non Persarum Turcarumque præcipua ingenii monumenta. Quarta sacros Syrorum codices, Syriace vel Arabice scriptos, ut biblia sacra &c. Prima pars est hujus loci, quæ Clementi XI. Pontifici dedicata, anno hujus seculi decimo nono, majori in forma Romæ, satis splendide ornata prodiit. in eaque parte capite sexto Ephremi vita scriptaque ample ac dilucide ab auctore exponuntur. (i) Rarioribus, quæ hic afferuntur,

Echellensem, Faustum Nayronum, Caveum, Hottingerum, Herbelotium, cæterosque qui Syriacas res persecuti sunt, longo post se intervallo reliquisse. quorum quidem plerorumque auctorum in hac re publicati libri vix catalogi, nedum integræ bibliothecæ nomen sustinent.

(i) Præcipui & reliquis antiquiores codices hi sunt. Commentariorum in V. T. tres codices. Nitriensis unus. Alter

Ephremi ſcriptis annumeranda ſunt Syriaca Ephremi acta, quæ nemo hactenus publicaverat, ac ne extare quidem apud Syros credebantur, ex codice Vaticano annorum fere ſexcentorum deſcripta. quæ tamen ipſa an genuina ſint alii judicento. Præter commentaria in ſacram ſcripturam, quæ pro amiſſis aliqui jam olim reputarunt, compluresque hymnos, alia quoque hic Ephremi ſcripta, a nemine unquam viſa, multo minus expoſita ac recenſita, exhibentur. Nihilo tamen ſecius clariſſimus ipſe Vir fatetur pag. 61. longe plura Ephremum ſcripſiſſe, quam quæ in Vaticanis cæterisque a ſe conſultis codicibus reperiantur. (k) Sermonum certe, quorum maxima eſt in Syriacis codicibus, non plures quam

Syriacus ex oriente ab ipſo advectus. Tertius Carſciunicus, h. e. Arabico quidem ſermone ſed literis Syriacis exaratus. Inter alios etiam a *Barlahamo Edeſſeno*, qui circa annum Chriſti 550. vixit, ſcriptum codicem ſe habuiſſe refert: multo tamen fortaſſe, ſi recte inſpicias, juniorem. quis enim neſcit, quam ſæpe iſtiusmodi manuſcripti codices ætatem ſuam mentiantur, & vel doctiſſimis interdum, inque arte Critica & Diplomatica verſatiſſimis viris imponant? De horum autem aliorumque, quos clarisſimus Aſſemannus in auxilium vocavit, codicum, antiquitate creditaque γνησιότητι conf. Biblioth. ejus oriental. p. 63. 117. 118. & 133.

(k) Multo plura, quam quæ in bibliothecis Europæis nunc aſſervantur, Syriaca ſcripta Ephremum reliquiſſe, *Hieronymus*, qui libri ejus de Spiritu S. meminit, *Philoxenus Maburgenſis*, *Johannes Maro*, *Salomon Epiſcopus Boſtrenſis Dionyſius Barſalibaus*, cæterique ab *Aſſemanno* p. 56. 57 & 58. adducti ſcriptores, plura alia Ephremi ſcripta enarrantes, teſtantur.

quam triginta & unum continentibus penuria, multo majorem numerum ab eo confectum esse abunde liquet. Sunt tamen in his Syriace conscriptis sermonibus, nonnulli, vel nondum editi, vel ab editis insigniter differenter. Uti e. g. sermo I. *de Virginis annunciatione* p. 139. qui in reliquis deest II. *de incarnatione verbi*, qui a Vossianis p. 207. & 210. differt. IV. *de morte Aaron sacerdotis*, adhuc ineditus V. *de timore Dei*, *& consummatione seculi.* inedit. VI. *de jejunio* inedit. VII. in illud Psalmi: pone domine custodiam ori meo & custodiam labiis meis ined. IX. *In Bardesanem carmina duo* inedit. XI. *De laudibus Edessenorum.* ined. XII. *De pœnitentia sermones duo.* ined. XIII. *In illud Ecclesiastæ, omnia vanitas, & afflictio spiritus.* ined. XIV. *in illud Esaiæ: Tollatur peccator, ne videat gloriam Dei.* ined. XVI. *Paræneses duæ.* ined. XVIII *Deprecatio.* ined XIX. *De reprehensione & correptione.* ined. XX. *De Lazaro quatriduano* ined. XXI. *De Dominica Hosannarum.* ined. XXII. *De fide sermones tres.* ined. XXV. *De lucta spirituali.* ined. XXVI. *Parænesis.* ined. XXVII. *De peregrinatione.* ined. XXVII. *Deprecationes duæ.* ined. XXX. *Parænesis ad monachos.* ined. XXXI. *De paupertate.* ined. Hi, inquam, sunt sermones Syriaci in Vaticanis codicibus reperiundi, atque ab *Assemanno* nobiscum communicati: qui tamen, ut non omnes pro ineditis (l) facile haberi possunt: ita omnium

(l) Paucis exceptis, omnes modo commemoratos Ephremi ser-

fortasse fidem germanitatemque nonnulli Criticorum non admittent. Utcunque autem sit: multorum eruditorum, inprimis *Cavei* & *Dupinii* vota celeberrimus *Assemannus* impleret, si, quæ dantur in Vaticana aliisque bibliothecis Italicis, Batavis, Anglicis & Germanicis (m) Syriaca Ephremi opera genuina, cum Græcis codicibus diligenter collata latineque versa in lucem emitteret. Quantum enim literatis constat, nemo adhuc Syriaca, hujus doctoris monumenta singulari volumine complexus, typis exscripta dedit. Animo hoc quidem dudum agitavit, eruditus quidam Italus, *Maielli* dictus (quem *Carolum Maiellum*, Vaticanæ bibliothecæ præfectum esse credo) de quo ita referunt memoriæ Trevoltienses, (memoires pour l'histoire des sciences & de beaux arts : de anno 1717. mense Maji p. 836.) Deux pretres Syriens ont apporté ici des manuscrits Syriaques des ouvrages de S. Ephrem, qui serviront a perfectioner l'edition que l'abbé Maielli prepare &c. Nondum autem hæc editio a *Majello* parata prodiit, incertum an imposterum proditura. Verum

sermones pro ineditis videtur habuisse auctor: verum, si accurate Græcum latinumque impressum codicem perlustraverimus: non dubito quis plures ex iis editos, passimque reliquis sermonibus intermixtos deprehensuri simus.

(m) Non exigua pars Syriacorum Ephremi scriptorum, ut ex impressis catalogis videre licet, in publicis Europæ bibliothecis latitat, immo & in privatis passim ea deprehenduntur.

Verum ut in viam paululum relictam redeamus, & aliorum etiam in eruendis conquirendisque Syriacis Ephremi ſcriptis ſtudium ac laborem perſequamur: præter *Iacobum Golium*, qui varia ſecum ex oriente Syriaca manuſcripta reportavit, cæterosquæ viros celeberrimos, ſingulari hic præconio efferendus eſt doctiſſimus ille Anglus *Robertus Huntinghtonus, Epiſcopus Rapotenſis*. Hic mirabili quadam cupiditate, Syriaca Ephremi ſcripta, quotquot tandem inveſtigari poſſent, comparandi incenſus: non ipſe quidem eadem exquirendi gratia Orientem petiit: alias tamen poſt alias eo literas, deſiderii ſui internuncias, non ſine ſumptu miſit. Atque ea tandem uſus eſt felicitate, ut in Patriarchæ cujusdam Antiocheni, STEPHANI PETRI nomine, ſumma viri humanitate, literisque non leviter imbuti, amicitiam perveniret. Quæ tanto magis illi delectabilis ac jucunda accidit, quod illius beneficio varia, jamdudum expetita Ephremi ſcripta, commentarium ſcilicet in Pentateuchum, & homilias nonnullas Syriace exaratas, nanciſceretur. (n) Teſtis hu-

(n) Intelligimus hoc ex *Huntinghtonii*, quam *Thomas Smith* compoſuit, quæque, epiſtolis ejus præmiſſa. eſt, vita, Londini 1704. 8vo edita: ubi hæc refert; *Felicior autem fuit in libris Ephremi Syri venandis, quorum aliquos, in orbe Christiano, ut puto, ignoratos, Patriarchæ Antiocheni beneficio adjutus auſpicato nactus eſt. Inprimis vero recenſeri debet, illius in pentateuchum commentarius,* Totum in Pentateuchum commentarii hic memi-

jus rei eſt ipſius Patriarchæ epiſtola, qua Ephremianum in geneſin commentarium quærendo tandem inveniſſe ſe nunciat, Italice „conſcripta: "In quanto, inquit, al com„mento del Serafico Santo Efrem: ha certo, „ch' abbiamo adoprata tutta la diligenza, e „trovato il commento della geneſi, l'habbiamo comprato &c. Communicavit ſine dubio hunc ad ſe miſſum codicem *Huntinghtonus* cum erudito illo, quem tum temporis Ephremianorum operum (Syriacorum ut opinor) editionem meditatum, in epiſtola quadam ad *Michaelem Nau* Jeſuitam exarata, ſcribit. (o) At nunquam tamen poſtea nec Huntinghtonianus codex, qui cum aliis hujus Viri codicibus teſtamento legatis, in Bodlejana, ni fallor, bibliotheca nunc aſſervatur, nec meditata ab illo editio, interveniente fortaſſe auctoris morte, lucem vidit.

§ 3.

meminit, at minus recte, cum ex epiſtola quadam Huntingtoni ipſius pateat, non plures libros quam geneſin & exodum continuiſſe.

(o) In Hac epiſtola, qua inter alia etiam a *Nævio*, qui in oriente tum verſabatur, ut Ephremiana monumenta ſedulo ubique inveſtiget, ſibique mittat, petit, in ea inquam ſic ſcribit: *quid quid horum, conſcriptum eo, quo uſus eſt, idiomate Syriaco reperire potes, eme precor, & in uſum literati Chriſtianique orbis Halebum mitte in Angliam deportandum. Ibi enim Vir doctus & linguarum Syriacarum praecipue peritiſſimus editionem meditatur praedicti auctoris ex antiquiſſimis quaquaverſum manuſcriptis ſumma cum fidelitate exprimendam.*

§. 3.

Hæc de Syriacis præfati ſcriptis: ad varias eorum verſiones nunc progredimur. Harum omnium & antiquisſima & accuratiſſima ſine dubio eſt Græca. *Sozomeno* quippe, *Hieronymo* & *Nicephoro Calliſti* teſtantibus, vivente adhuc Ephraimo, , neque ita multa poſt, optima ac præſtantiſſima ejus ſcripta de Syriaco in Græcum converſa ſunt. περιόντος, inquit Sozomenus, αὐτοῦ καὶ ἐισέτι νυν, ἁ συνεγράψατο πρὸς ἑλληνίδα φωνὴν ἑρμηνεύουσι, καὶ οὐ πολυ ἀποδει της ἐν ᾧ πεφυκεν ἀρετης. h. e. *nam & ipſo ſuperſtite libri ejus in Græcum ſermonem translati ſunt, & usque ad hoc tempus transferuntur: nec tamen a domeſtica ac nativa præſtantia multum recedunt.* Græca igitur verſio cum Syriacæ propemodum coæva ſit: quanto hæc reliquis præſtantior meliorque etiam cenſenda, facillime perſpicitur. Ne dicam enim antiquisſima quæque Syriaca ſcripta fuiſſe correctiſſima: multo plures tum exiſtebant græcæ admodum linguæ periti, nec dum etiam a priſtina integritate Græca lingua tantum deſciverat. *Sozomeni* quidem certe ætate verſioni Græcæ plurimum tributum textuique illam authentico propemodum æquiparatam legimus. οὐ πολυ ἀποδει, inquit Sozomenus, της ἐν ᾧ πεφυκεν ἀρετης. ἀλλα καὶ ἑλλην ἀπιστης τω Συρος ἐιναι ταυμαζεται. h. e. *nec tamen a nativa ac domeſtica præſtantia multum recedunt. Sed dum Græce legitur, non minus admiratio-*

ni est, quam dum Syriace. Miror itaque *Tenzelium* quid impulerit, ut cum multis aliis antiquis græcis versionibus, Ephremianam etiam ceu parum accuratam, nævisque nescio quibus affectam reprehendat? Verum quidem est in temporum suorum interpretes graviter invectos jam tum esse *Hieronymum* & *Sozomenum*. At Ephremianæ versioni nihil hinc decedit, quam quidem uterque modo commemoratorum scriptorum laudat, peneque Syriacis parem ponit. Hæc autem antiqua versio hodieque an supersit, sique superest, quænam eo scripta, quotque numero referenda sint: difficile admodum dictu est. Verosimile tamen videtur, cum tanto semper in pretio æstimioque (a) Ephremi scripta apud omnes extiterint: non minimam, Græce olim versorum partem, mendis licet non plane nullis affectam, hodieque reperiri. Neque enim negari potest, in plerisque sermonibus Ephremi, qui hodieque impressi extant, Græcis, virtutes eas omnes, quas veteres in hoc Viro admirati sunt; clarissime enitere: spirareque eos antiquum illum Ephremi genium. Ut igitur ferendus non sit *Tenzelius*, dum Græcas plane omnes, quotquot manu exaratæ passim in bibliothecis servantur, versiones, ipsius tempore nondum editas, nec cum specie aliqua veritatis reprobat. Quod enim ex libris Græ-corum

(a) Tantæ auctoritatis olim Ephremi scripta fuisse veterum annales tradunt, ut in plurimis sacris cœtibus post Sacram scripturam legi sueverint.

corum lectionariis magna ex parte corruptis, plerosque ſacros ſermones quondam exſcriptos eſſe ait, idque Cardinalis *Bona* teſtimonio confirmat, in ſola poſitum eſt conjectura. Cui & libenter equidem concedam, fieri facile potuiſſe, ut aliorum Ephremorum (b) ſcripta perperam noſtro attributa ſint: at non omnia tamen protinus in hunc cenſum referenda eſſe putem. (c) Cum igitur & Græcæ Ephremianorum ſcriptorum verſioni ſua laus auctoritasque conſtet: magnas certe apud omnes eruditos iniit gratias, inſigniterque de doctore Syro eſt promeritus eruditus ille Angelus *Eduardus Thwaites*, in Academia Oxonienſi Græcæ linguæ Profeſſor, quod antiquæ Græcæ verſionis non pauca Ephremi ſcripta, ad

(b) Plures hoc nomine appellatos extitiſſe: partim ex *Aſſemanni* Bibliotheca Orientali partim ex celeberrimi Fabricii Bibl. Gr. conſtat. qua de re vix dubitandum, quin hæc nominum ἀμφιβολία Ephremo noſtro partim genuina aliqua ſcripta ſubduxerit, partim falſa aliqua ſubornaverit.

(c) PHOTII ætate Græca Epremi verſio paululum jam corrupta, ſaltim variis interpretationibus, ab indocta μεταφραςῶν turba profectis, defœdata fuiſſe videtur. Hoc enim conjicias ex PHOTII illis in bibl. cod. 196. ἡ δὲ λέξις καὶ τὰ σχήματα ȣ̓ θαυμαςὸν εἰ πρὸς τὸ κοινότερον τῆς ὁμιλίας καὶ ἠμελημένον νένευκεν. ȣ̓ γὰρ εἰς τὸν γεννήτορα τῶν νοημάτων, ἀλλ᾽ εἰς τὸν ταῦτα μεταφρασάμενον. ἡ αἰτία διαλαμβάνει. hoc eſt: oratio tamen ejus ac figuræ nihil mirum ſi ad conſuetum homiliarum uſum & inelaboratum dicendi genus vergant. Non enim in auctorem ſenſuum ſed in horum interpretem ea conferenda culpa.

ad codicum antiquorum, quæ Bodleiana ipsi suppeditavit, manuscriptorum fidem, quo potuit ordine, accurationeque in lucem dedit. Prodiit nimirum hæc editio Oxonii ex theatro Sheldoniano, anno hujus seculi nono in folio hoc titulo insignita. Τὰ τοῦ ὁσίου πατρὸς Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου πρὸς τὴν Ἑλλάδα μεταβληθέντα, e codicibus manuscriptis. Digna certe tam splendido, quo comparet, habitu: tantaque & chartarum & typorum munditie. Nam & in digerendis Ephremi scriptis non inconcinnus ordo, & in secernendis iis judicium, & in restituendis corrigendisque, industria non postrema deprehenditur. Nihilque plane laboris studiiq; intermisit auctor, quin ea omnia, quæ reperiri possent, manuscripta, ex bibliothecarum latebris prolata, sedulo inter se conferret, lacunas suppleret variasque lectiones partim in margine, partim ad calcem operis notatas, fideliter summaque cum diligentia in lectoris usum adduceret: ea denique omnia quæ subinde occurrunt sacræ Scripturæ loca ubique adnotaret. At nimis justo tamen diligens fuisse videtur in sermonibus quibuscunque, Ephremi nomen præferentibus, inque codicibus a se repertis, divulgandis. (d) quo factum est ut inter plurimos germanos Ephremi fœtus, adulterini quoque & ὑποβολιμαῖοι ali-

(d) Horum semonum, præter binas Ephremi vitas, in fine additas, centum & quinquaginta septem in oxoniensi codice reperiuntur, totusque liber quinque alphabetis constat.

aliqui, uti e. g. sermo qui inscribitur, κατα μιμησιν των παροιμιων, sermo item εις πατερες τελειωθεντας, Testamentum Ephremi, &c. intermisti passim reperiantur. Ad puritatem textus quod attinet: insignem quoque fateor a clarissimo editore adhibitam esse diligentiam, ut mendis plane omnibus intactum ac illibatum illum traderet. Nihilo minus tamen in tanta scriptorum, quæ perlegenda, corrigenda, riteque ordinanda erant, multitudine ac varietate, abesse vix poterat, quin aliqua hinc inde errata partim typographica, partim textualia irreperent. Horum ut nonnulla in transcursu quasi a me notata afferam p. Σπ. lin. 13. in his verbis: πως δε και τολμωσιν αφιεναι την συναξιν, και εξιεναι προ της απολυσεως διχα αγαγκης μεγαλης: αγαγκης pro αναγκης scriptum est. p. λ. l. 35. pro his verbis: οι ουν τελειοι και σοφοι εμποροι ετοιμοι εχοντες την εμποριαν μετα χαρας, εκδεχονται πνευσαι αυτοις τον ανεμον &c. teste Slavonica versione sic legendum est: οι ουν τελειοι και σοφοι εμποροι ετοιμον εχοντης την εμποριαν: μετα χαρας εκδεχονται &c. Huc pertinet locus ille p. Σο, in sermone, περι υπακοης, qui sic incipit: και περι του χρονου μη ολιγορει, ubi sequentia statim verba: τισι γαρ υποβαλλει ο εχθρος επιθυμιαν εις το σχημα παρα το καιρον, οπως μη φερων ο αδελφος το λειον της ηδονης, φυγη το σταδιον: ex loco parallelo p. Σϑ lin. 26. υποβαλλει ο εχθρος επιθυμιαν εις το σχημα παρα το καιρον· ινα μη φερων ο αδελφος το λιαν

της

της ἐπιθυμιας, Φυγη το ςαδιον sic corrigimus ut pro λειον, λιαν substituamus. sic & p. ϱλη lin. 14. corrupte legitur: ἀγαπα γαρ τȣς ἀκτημονας τȣς θλιψαντας, pro καὶ τȣς θλιψαντας. id quod ex loco paralello p. ϱιζ lin. 13. aperte intelligitur.

Monendum hic quoque arbitror, quem in sedulo perlustrandis Ephremi sermonibus, iisque cum Slavonico exemplari conferendis, errorem in Oxoniensi hac editione commissum, fortuito deprehendimus. Nescio enim quo casu acciderit, ut sermo ille, duo circiter folia complectens, *de secundo Christi salvatoris adventu*, cujus hic titulus est εἰς την δευτεραν παρȣσιαν τȣ Κυριȣ ἡμων Ιησȣ Χριςȣ, quique sic incipit, προσελθετε καὶ δευτε υἱοι Φωτὸς &c. in græcis bis reperiatur. Primo pag. ϱις. lin. 14. subjunctus illi, ad quam forte pertinere visus est, orationi parænetic æ, sic incipienti: προσεχε σεαυτῳ, ὠ νεοτης, ποθȣσα ἀσκησαι &c. Deinde pag. ϱλς v. 40. Diversam equidem argumenti pertractationem primum esse credidi; cum & alios sermones, iisdem verbis incipientes, inter se diversos tamen, invenerim: verum utrosque propius contemplatus, ejusdem non modo argumenti, sed & iisdem, si paucula excipias, verbis sententiisque conscriptos reperi. Hoc enim utriusque, quod apponere non abs re fore duximus, est initium.

p. 116. προσελθετε, δευτε υἱοι Φωτὸς, ἀκȣσατε της εὐλογημενης Φωνης	p. 14. προσελθετε, καὶ δευτε υἱοι Φωτὸς, ἀκȣσατε της εὐλογημενης Φω-

ἐκεινης, καὶ μακαρίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν της λεγουσης πρὸς ἡμας. δευτε υἱοι εὐλογημενοι του πατρὸς μου κληρονομησατε την τῶν οὐρανῶν βασιλειαν. βλεπετε ἀγαπητοι μου, μηδεις ὑμων στερηθη της μακαρίας ταυτης κληρονομιας. ἰδου γαρ ἐπι θυραις ἐστι. Φως ἐκ Φωτὸς κατεβη προς ἡμας, ἀνηνεγκε πρὸς το Φως. κατεβη πρὸς ἡμας γενομενος ὡς ἡμεις, ἱνα ἡμας ὁμοιους ἑαυτῷ ποιηση, Ὁ Ἀθανατος πρὸς τους θνητους κατηλθε, καὶ ποιησας αὐτους ἀθανατους ἀνεβη παλιν προς τον πατερα. Νυν ἐρχεται μετα δοξης του εὐλογημενου Πατρὸς, κριναι ζωντας καὶ νεκρους. Ὁδὸς ζοης γεγονεν ἡμιν, πληρης Φωτὸς καὶ δοξης, ἱνα ἡμεις ἐν τῷ Φωτι βαδισωμεν ἐν αὐτῷ πρὸς τον πατερα. Δευτε ἀγαπητοι βαδισωμεν εἰς την ὁδον, ἡν ὁ κυριος ἐδειξεν

Φωνης καὶ μακαρίας ἐκεινης του Σωτῆρος ἡμων της λεγουσης πρὸς ἡμας. Δευτε οἱ εὐλογημενοι του πατρὸς μου κληρονόμησατε την βασιλειαν των οὐρανων. βλεπετε ἀδελφοι μου, μηδεις ὑμων στερηθη της μακαρίας ταυτης κληρονομιας. ἰδου γαρ ἐπι θυραις ἐστι. Φως ἐκ Φωτὸς. κατεβη πρὸς ἡμας, καὶ Φωτισας ἡμας (e) ἀνηνεγκε πρὸς το Φως. κατεβη πρὸς ἡμας γενομενος ὡς ἡμεις, ἱνα ἡμας ὁμοιους αὐτου ποιηση. Ὁ ἀθανατος πρὸς τους θνητους κατηλθε, καὶ ποιησας αὐτους ἀθανατους ἀνεβη παλιν πρὸς τον πατερα. Νυν ἐρχεται μετα δοξης του εὐλογημενου Πατρὸς, κρίναι ζωντας καὶ νεκρους. Ὁδὸς ἡμιν γεγονε πληρης Φωτὸς καὶ δοξης, ἱνα ἡμεις ἐν Φωτι βαδισωμεν πρὸς τον πατερα. Δευτε ἀγαπητοι βαδισωμεν εἰς την ὁδον ἡν ὁ κυριος ἐδειξεν ἡμιν,

(e) Hæc sine dubio vera est lectio.

ἡμιν, ἱνα μετα χαρας φθασωμεν εἰς την αὐτȣ βασιλειαν. λαβωμεν ȣ̓ν ἐπισιτισμον καὶ ἐλαιον ἐν τοις ἀγγειοις ἡμων. ȣ̓κ ἐστι γαρ ὀλιγον το διαστημα της ὁδȣ ἐκεινης. Περιζωσαμενοι ȣ̓ν τας ὀσφυας ἡμων ἐν (f) εἰλικρινεια καὶ ἀληθεια ὡς ἀνθρωποι ἐκδεχωμεθα τον ἰδιον δεσποτην. ἁψωμεν τας λαμπαδας ἡμων, καὶ γενναιως νηψωμεν: προσδοκωμεν γαρ τον Κυριον ἡμων ἐκ των ȣ̓ρανων δεξασθαι. Μη ȣ̓ν νυσταξωμεν(g), ἱνα μη σβεσθωσιν ἡμων αἱ λαμπαδες. Ἡ γαρ κραυγη ἐκεινη ἀφνω γινεται. ἰδȣ ὁ Νυμφιος, ἐξελθετε εἰς ἀπαντησιν αὐτȣ παντες οἱ ἀγαπωντες αὐτον, καὶ ἑτοιμασαντες ἑαυτȣς ἰδειν αὐτον μετα δοξης.

ἡμιν, ἱνα μετα χαρας φθασωμεν εἰς την αὐτȣ βασιλειαν. λαβωμεν ἐπισιτισμον καὶ ἐλαιον εἰς τα ἀγγεια ἡμων. ȣ̓κ ἐστι γαρ ὀλιγον το μηκος της ὁδȣ ἐκεινης. περιζωσωμεν ȣ̓ν τας ὀσφυας ἡμων εἰλικρινεια καὶ ἀληθεια, ὡς ἀνθρωποι καὶ δȣλοι γνησιοι ἐκδεχομενοι τον ἰδιον δεσποτην. Αναψωμεν τας λαμπαδας ἡμων, καὶ γενναιως νηψωμεν. Προσδοκωμεν γαρ τον κυριον ἡμων ἐκ των ȣ̓ρανων δεξασθαι. μη ȣ̓ν νυσταζωμεν, ἱνα μη σβεννυνται αἱ λαμπαδες ἡμων.... (h). ἡ γαρ κραυγη ἐκεινη ἀφνω γινεται ἰδȣ ὁ Νυμφιος ἐρχεται. ἐξελθετε εἰς ἀπαντησιν αὐτȣ παντες οἱ ἀγαπησαντες αὐτον καὶ ἑτοιμασαντες ἑαυτȣς, ἰδειν αὐτον μετα δοξης.

(f) το ἐν rectius hic abest.

(g) Νυσταζωμεν omnino scribendum erat.

(h) Hic viginti circiter versus inserti sunt, in priori deficientes.

Hæc

Hæc inquam pars eſt ſermonis in codice Oxon. bis poſiti, ex quo ideo hæc, paulo prolixiora fortaſſe viſa cuipiam, adduximus, ut quanta ſit codicum manuſcriptorum vel in una ſæpe pagina differentia, quamque commode unus ex altero emendari ac reſtitui poſſit exinde cognoſcatur. Abſit tamen, ut propter hoc aliaque levioris momenti παροράματα, vel perſpicaciſſimis ſæpe non evitanda, Oxonienſi ſplendidiſſimæ editioni quidquam derogem. quam ſane, pro eo ut meretur, omni laudis genere proſequor, cunctisque Ephremianorum operum editionibus, quæ adhuc in lucem prodierunt, longiſſime antepono. Interea nec hoc diſſimulem, nec ipſe fortaſſe editor clariſſimus diffitebitur, poſſe huic editioni, non ornamenti nihil, augmentique aliunde fortaſſe accedere. Præſtantiſſimos equidem codices in Anglorum bibliothecis reperiundos, editori non defuiſſe ſcio. Defuere tamen alii, qui in Italia Galliaque paſſim latitant, illis fortaſſe antiquiores, multi. E Vaticana præcipue bibliotheca ornamenti non parum ſubſidiique peti poſſe quis dubitet? cum quidem clariſſimus *Aſſemannus* in bibliotheca orientali p. 156. ſequentia hæc inedita Ephremi opera Græce in ea extare referat:

I. *De ſecundo adventu Domini & conſummatione ſæculi.* Cod. Vatic. 272. fol. 324. ἀκούσατε ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ, ὅσοι τὸ ἅγιον βάπτισμα: *Auſcultate fratres cariſſimi, quicunque* ſanctum baptisma &c.

II. *De secundo Domini adventu & consummatione sæculi.* Cod. 1192. fol. 106. ἠρώτησαν τινες φιλόχριστοι, *Percontati sunt quidam Christum diligentes.*

III. *De consummatione sæculi, de Antichristo & de caritate.* Cod. Palat. 16 & 2669. ἀγαπητοὶ μηδὲν προτιμησώμεθα: *nihil anteponamus carissimi.* (i)

IV. *De quiete.* Cod. Vat. 442. fol. 269. ἀδελφοὶ κτήσασθε τὴν ἡσυχίαν. *fratres possidete quietem* (k)

V. *De monachis.* Cod. 704. fol. 53. τί δὲ ὁ προφήτης τρυγόνα χηρεύουσαν, *quare Propheta viduam turturem?*

VI. *Qualis debeat esse monachus.* cod. Alexand. 45. f. 138. Δεῖ τὸν νέον ἀσκητὴν ἀκτήμονα βίον ἔχειν: *Monachum novitium pauperem vitam agere oportet.* (l)

VII. *Exhortatio ad peccatores.* Cod. Vat. 1259.

(i) Ineditis hic sermo annumerari nequit, quippe quem in editione Oxoniensi, p. Υνϛ. e duobus manuscriptis Anglicanis jam typis mandatum videas: hoc titulo: λόγος περὶ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, καὶ μετανοίας, καὶ ἀγάπης, καὶ εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Idem inter Slavonice translata Ephremi opera typis mandata extat; sermo in ordine centesimus quartus; de quo vide inferius

(k) Jam editus reperitur hic sermo in codice Slavonico, ubi ordine est centensimus primus; eadem inscriptione, sic incipiens, *Cole frater silentium.*

(l) Neque hic sermo pro inedito haberi potest, in Slavonico codice reperiundus: inque appendice ordine nonus.

1259. fol. 125. πας χριστιανὸς ἀποτάσσεται τῷ Σατανᾷ: *Omnis Christianus resistit diabolo.*

VIII. *De vita stulta & de poenitentia* cod. 581. f. 159. ὅσοι τὰ τοῦ βίου μάταια *quicunque vitæ vanitates &c.*

XI. *De verbo otioso*: Cod. 497. fol. 202. τί ἐστιν ἀργὸς λόγος: *quid est verbum otiosum?*

X. *De vigilantia & compunctione.* Cod. Alexandr. 45. f. 173. τήρει σεαυτὸν ἀγαπητὲ ἀκριβῶς. *Diligenter custodi te ipsum carissime.* (m)

XI. *De poenitentia.* Cod. Palat. 68 ἐννοήσωμεν ἀδελφοί: *Recogitemus fratres.*

XII. *Preces pro septem diebus hebdomadæ.* Cod. Vat. 1190. *preces aliæ diversæ.* Cod. 790.

XIII. *Sententiæ per Paulum Monachum collectæ*: Cod. Palat. 258.

XIV. *Fragmenta in Pentateuchum, in Josue, in Judices, in Ruth.* Cod. Vat. 746. 747. 748. 751. Cod. Palat. 203. In Psalmos Cod. Vat. 752. *In Evangel.* Cod. Vat. 663. 733. & 1190.

Multo plura autem, quam quæ clarissimus *Assemannus* hic producit, inedita passim Ephremi opera in bibliothecis Imperatorum ac Regum asservari certum est. Non dubium, celeberrimus inquit *Fabritius*, ex Cæsareanis ms. de quibus Lambecius T. I. p. 117. seq. Tom. III. p. 104. Tom. IV. & V. plur. loc. itemque Tom. VIII. plura posse græce proferri, quæ Vossius tantum latine extulit, nonnulla etiam quæ ab

(m) Idem reperitur in codice Slavonico, hoc titulo, De pietate & sobrietate & tranquillitate animæ, in appendice sermo decimus tertius. Incip. Cave tibi ipsi dilecte bene.

eo sunt omissa. ut Tom. IV. Lamb. p. 170. memoratur S. Ephremi λογος περι της ενεργειας του μισοκαλου δαιμονος. incipit. πατερες και αδελφοι ακουσατε, πολλακις γαρ εχθρος υποβαλλει τω ανθρωπω, λεγων, ακμην νεωτερος ει, απολαυε των επιθυμιων σου. opus Ephremi de spiritu sancto, quod *Hieronymus* allegat, nusquam apparet, nec εις τον παραδεισον δογματικα, confer. Biblioth. Græc. Lib. V. p. 331. Inter cæteros autem codices, Græca Ephremi scripta complectentes, omnium facile judicio eminent & excellunt quinque illæ membranæ, in Imperatoria Moscuensi bibliotheca adhuc latentes. (n) quarum sive vetustatem, multum pretii codicibus addentem, sive γνησιοτητα, textusque puritatem, sive deniqne varium ineditorum scriptorum apparatum spectes: nulli cum his facile codices ubicunque latitantes conferri ac comparari possunt. Eoque magis obstrictum me esse fateor clarissimo doctissimoque Viro, catalogi manuscriptorum Moscuensium editori, *Athanasio Schiadæ*, Græcæ linguæ in Nefkiensi monasterio Professori dignissimo (o) quod horum ipsorum codicum

(n) Quinque hi codices reperiuntur in catalogo manuscriptorum Moscuensium Moscuæ primum edito, deinde a celeberrimo Lipsiensium Professore D. KAPPIO Lipsiæ recudi curato, pag. 31, & 41.

(o) Est hic Vir Græcus genere, patria Cephalonius. Officium primo auditoris, ut vocant, castrensis, in Ruthenorum exercitu perplures annos gessit. Hoc tandem abdicato: Moscuam concessit, scholæque, Imperaroris auspicio quon-

cum recensionem quandam non indiligenter a se olim factam (p) benevole mecum Petropoli cum essem, comunicare haud detrectaverit. Cujus etsi partem tantummodo descriptam possideamus non ultra dimidium primi codicis perductam: hanc ipsam tamen lectoris in gratiam attexere non gravabimur: cum vel ex hoc specimine de reliquis haud difficulter possit judicari. Recensio ejus, quam ex Græco vertimus, hæc est.

Πιναξ των περιεχομενων λογων, και παραινεσεων του άγιου Εφραιμ, του

Index contentorum sermonum & adhortationum sancti Ephre-

quondam ibi constitutæ cum aliis præfectus, Græcas in ea literas per aliquot annos non sine laude docuit. Inde Petropolin vocato juventutis, in monasterio Neskiensi, non procul a Petropoli urbe sito, erudiendæ, munus demandatum est, Græcæque linguæ Professoris titulus impositus. Vir cæteroqui est admodum ingenuus, comis, affabilis, atque ad inserviendum aliis promtissimus, unde nos eo familiariter Petropoli usi sumus; nec possumus non varia ejus in nos officia publice hic deprædicare. doctrina quoque præditus est non vulgari. græcorum in primis scriptorum monumenta diligenter legit, in quibus æque ac in studio antiquitatum, præcipue græcarum egregie est versatus.

(p) Erat enim illi ab Archimandrita quodam commissum, ut codices Moscuensis Bibliothecæ manuscriptos confuse hactenus jacentes, in ordinem redigeret inque catalogum referret. Cum igitur singula manuscripta perlustrandi copia ipsi daretur: non intermittendum simul putavit, quin præ aliis rara & antiqua sibi visa, qualia etiam sunt Ephremiana, reliquis diligentius inspiceret, eosque saltim, qui in iis continebantur tractatus, in usum suum enotaret.

Συρȣ ἐν πεντε τευχεσι, ὧν τα δυο μεν κειται ἐν τη της τυπογραφιας Μοσκοβιτικης βιβλιοθηκη, τρεια δε ἐν τη συνοδικη της αὐτης πολεως βιβλιοθηκη. Α τευχος τυπογραφικον περιεχον φυλλα μεμβρανικα τνε. το μεν αὐτȣ μηκος ποδος ἑνος και ἡμισι. οἱ δ' ἐν αὐτω χαρακτηρες, μικροι μεν καθαροι δε, ἐκ τε ȣ εἰδȣς ȣ μελανος, και ἀλλων διαφορων σημειων ἐχω τεκμαιρεσθαι ὑπερ τα ἑξακοσια ἐτη εἰναι ἀρχαιον.

mi Syri, in quinque codicibus, quorum duo quidem reperiuntur, in typographica Moſcuenſi bibliotheca, tres autem in Synodali ejusdem urbis bibliotheca. Primus codex in typographica domo aſſervatus, folia continet membranacea 355. cujus quidem longitudo pedis unius & dimidii. Characteres autem, qui in eo conſpiciuntur parvi quidem at ſatis puri, & diſtincti: quantumque ex nigra forma, aliisque variis indiciis poſſum conjicere, ultra ſexcentos annos habet.

Ἐπιγραφεται βιβλος των παραινεσων ȣ ἁγιȣ Εφραιμ και εἰς τον βιον αὐτȣ. ποιαν μεν ἐπιγραφην, και πως ἡ καθεμια παραινεσις ἀρχεται, ὡδε κατα την ταξιν κειμενην ἀν εὑρης.

Inſcribitur, liber admonitionum ſancti Ephraimi & in vitam ejus. qualis inſcriptio, & quomodo quæque admonitio incipiat, ordine hic poſitum invenies.

Φυλ-

Φυλλον α. πιναξ των παραινεσεων.	Folio (1) index admonitionum.
Φυλλ. β. τȣ̃ ἁγιȣ Εφραιμ ἐξομολογησις, ἠγȣν προσευχη προς τον θεον.	Fol. (2) Sancti Ephraimi confessio; nimirum preces ad Deum.
Ἧς ἡ ἀρχη. Ιασαι με κυριε και ιαθησομαι. in Oxoniensi codice, p. 135.	Cujus initium: sana me Domine, & sanabor.
Φυλλ. γ τȣ̃ αὐτȣ̃ βιος.	Ejusdem vita.
Ἧς ἀρχη: γεγενηται ἐν τη ἀνατολη, ὀνοματι Εφραιμ Συρος in Oxon. aliter incipit.	Cujus init. natus in oriente quidam nomine Ephraim Syrus.
Φυλλ. δ. τȣ̃ αὐτȣ̃ λογος παραινετικος.	Fol. (4) ejusdem sermo adhortatorius.
Ἧς ἡ ἀρχη. δοξα σοι Θεος, δοξα σοι. in Oxon. p. 264.	Cujus init. gloria tibi Deus! gloria tibi!
Φυλλ. ε, τȣ̃ αὐτȣ̃ παραινεσις. β.	Fol. 5. ejusdem admonitio (2)
Ἧς ἡ ἀρχη. ἀγαπητε χριστιανος ει δια της χαριτος &c. in Oxon. p. 264.	Cujus init. Dilecte, Christianus es per gratiam. &c.
Φυλλ. ζ. τȣ̃ αὐτȣ̃ παραινεσις γ.	Fol. 7. ejusdem admonitio (3)
Ἧς ἡ ἀρχη. ἐαν ἀποταξαμενος τω βιω εἰσελθης &c. in Oxon. p. 266.	Cujus init. Si nuncio tremisso huic vitæ, ingressus fueris &c.

Φυλλ. η. τοῦ αὐτοῦ περὶ κατηχουμένων, καὶ προτροπὴ διδασκαλίας ἐκ Θεοῦ, παραίνεσις. δ.

Ἧς ἡ ἀρχή. ἀγαπητέ, ἰδοὺ παρατίθημι σοι διαθήκην, in Oxon. p. 267.

Fol. 8. ejusdem de catechumenis: & exhortatio doctrinalis ex Deo, admonitio (4)

Cujus init. Dilecte, ecce propono tibi testamentum.

Φυλλ. θ. τοῦ αὐτοῦ περὶ διδασκαλίας καὶ νουθεσίας παραίνεσις ε.

Ἧς ἡ ἀρχή. ἀγαπητὲ ἐὰν βαλῆς ἀρχὰς καλάς. in Oxon. p. 268.

Fol. 9. Ejusdem de doctrina & admonitione, adhortatio. (5)

Cujus init. dilecte si jeceris bona fundamenta. (in oxon. βάλλης pro βάλης.)

Φυλλ. ι. τοῦ αὐτοῦ περὶ παραδόσεως κανόνος μοναχῶν, καὶ συνθεσίας παραίν. ζ.

Ἧς ἡ ἀρχή. καὶ περὶ τοῦ ἐργοχείρου μὴ ὀλιγώρει. in Oxon. p. 269.

Fol. 10. ejusdem de traditione canonis monachorum & foederis, admonitio. (7)

Cujus init. Et de manuali opere ne sis negligens.

Φυλλ. ιβ. διδασκαλίας καὶ νουθεσίας ὑπόθεσις: παραίνεσις. η.

Ἧς ἡ ἀρχή. καὶ περὶ τοῦ χρόνου μὴ ὀλιγώρει. in Oxon. p. 270

Fol. 12. Doctrinæ & adhortationis fundamentum. admonit. (8)

Cujus init. & de tempore ne sis negligens.

Φυλλ. ιβ. περὶ διδασκαλίας καὶ διέγερσις πρὸς τὸν Νῖφον παραίνεσις. θ

Ἧς ἡ ἀρχή. ἀδελφὲ ἀγωνίζου ὡραῖος στρατιώτης. in Oxon. p. 271.

Fol. 12. De doctrina & excitatio ad Niphum, admonitio. (9)

Cujus init. Frater certa ut strenuus miles.

Φυλλ.

Φυλλ. αὐτῷ. Νουθεσία περὶ ἀτυφίας παραινέσις. ι.

Ἧς ἡ ἀρχη. ἀδελφέ. ἐὰν ἀποταξάμενος τοῦ ματαίου βίου. Oxon. p. 273.

Folio eodem. admonitio de odio ſuperbiæ. adhortat (10)

Cujus init. Frater ſi reliquiſti vanam vitam.

Φυλλ. ις. περὶ τοῦ μὴ ὑψηλοφρονεῖν. παραιν. ια

Ἧς ἡ ἀρχη. δεῖ δὲ καὶ τοὺς ἐκ οἰκτροῦ καὶ μοχθηροῦ βίου ἐρχομένους &c. in Oxon. 173.

Fol. 16. De animo demiſſo; admonit.(11)

Cujus init. Decet autem & eos qui ex miſerabili & Iaborioſa vita egreſſi ſunt.

Φυλλ. ιζ. περὶ συστάσεως προεστώτων, καὶ περὶ ποιμαντικῆς ἐμπιστεύσεως παραινέσις. ιβ.

Ἧς ἡ ἀρχη. ἀδελφὲ ἐπιστεύθης ψυχὴν ζῶσαι ὥσπερ ἀνήρ. in Oxon. p. 274.

Fol. 17. De conventu præpoſitorum, & de paſtorali cura admonit. (14)

Cujus init. frater ſi credidiſti animam, circumcinge uti Vir.

Φυλλ. ιη. ἐξεικονισματα παραβολῶν πρὸς τοὺς προεστῶτας καὶ ὑποταττομένους παραινέσις.

Ἧς ἡ ἀρχη. κατὰ μέρος οἰκοδομεῖται πόλις. in Oxon. p. 275.

Fol. 18. alluſiones parabolicæ ad præpoſitos & ſubjectos, admonitio.

Cujus init. Ex parte (paulatim) ædificatur civitas.

Φυλλ. κ. πρὸς ἀγῶνας τοῦ μονήρους βίου καὶ ἀσκήσεως ὑπόδειγμα. παραινέσις. ιγ,

Fol 20. Ad certamina monaſticæ vitæ & exercitationis exemplum: admonit. (13)

Ἧς ἡ ἀρχή. ἀδελφὲ ἠξιώθης τοῦ ἁγίου ἐνδύματος τοῦ μοναχοῦ. in Oxon. p. 276.

Cujus init. Frater si dignus habitatus es sancto indumento monachi.

Φυλλ. κγ. περὶ φιλαυτίας καὶ κενῆς ἀπάτης. παραίνεσις. ιγ.

Fol. 23. De sui ipsius amore & vana deceptione, admonitio. 13.

Ἧς ἡ ἀρχή. τί πλανᾶσαι ἐνεργούμενος, (in Oxon. p. 278. τί πλανᾷ σε ἐνεργούμενον?)

Cujus init. quare deciperis superate a diabolo.

Φυλλ. κγ. περὶ διεγέρσεως ψυχῆς καὶ εὐταξίας, παραίνεσις ιε.

Fol. 23. De excitatione animæ, disciplina, admonit. (15)

Ἧς ἡ ἀρχή. ἀδελφὲ ὅταν κρούσῃ σοι ὁ ἀδελφός. (in Oxon. p. 279. ὅταν κρούει)

Cujus init. Frater si pulsaverit tibi frater.

Φυλλ. κδ. ὠφέλεια κοινὴ πρὸς διόρθωσιν, καὶ πόθον πνευματικὸν παραίνεσις. ις.

Fol. 24. Utilitas communis correctionis, & desiderii spiritualis admonit. (16)

Ἡ ἡ ἀρχή. ἀγαπητοὶ ἐννοηθῶμεν, τοὺς ἑστῶτας ἐνώπιον &c. in Oxon. p. 280.

Cujus init. Dilecti cogitemus stantes coram, &c.

Φυλλ. αὐτῷ. παραίνεσις. ιζ.

Eod. Fol. admonit. (17.)

Ἧς ἡ ἀρχή. ἀδελφοὶ λογίζομαι ὅτι τρεῖς εἰσιν νυσταγμοί. in Oxon. p. 280.

Cujus init. fratres existimo tres esse dormitationes.

Φυλλ.

Φυλλ. κϛ. ὑποτύπωσις πρὸς πειραζομένους ὑπὸ τοῦ ἰδίου λογισμοῦ παραίνεσις. ιη.	Fol. 26. instructio tentatrum a sua cogitatione admonit. 18.
Ἧς ἡ ἀρχή. Ἐὰν συμβῇ τινα ἀδελφὸν ἐλθεῖν εἰς τὸν μονηρη βίον.	Cujus init. Si accidat quendam fratrem pervenire in monasticam vitam.
Φυλλ. κη. Ὅτι οὐ χρὴ γελᾶν καὶ μετεωρίζεσθαι, ἀλλ᾽ ἀδιαλείπτως πενθεῖν, παραίνεσις. ιθ.	Fol. 28. Quod non oporteat ridere & gloriari, sed continue lugere, a monitio. 19.
Ἧς ἡ ἀρχή. ἀρχὴ καταστροφῆς ψυχῆς μοναχοῦ γέλως &c. in Oxon. p. 176.	Cujus init. initium subversionis animæ monachi, risus &c.
Φυλλ. λβ. πρὸς νεωτέρους περὶ ὑπακοῆς ἐν κατανύξει παραίνεσις. κ.	Fol. 32. ad juniores de obedientia admonitio. 20.
Καὶ ἡ ἀρχή: πρόσεχε σεαυτῷ ὦ νεότης, ποθοῦσα ἀσκῆσαι. in Oxon. p. 115.	Et init. cave tibi ipsi o juventus, desiderans asceticam vitam agere.
Φυλλ. λϛ. περὶ ὑπομονῆς καὶ κατανύξεως παραίνεσις. κα.	Fol. 3. De patientia & quiete admonitio 21,
ἧς ἡ ἀρχή. Ἀγαπητοὶ γενώμεθα ὡς καλοὶ στρατιῶται. in Oxoniensi deest.	Cujus init. Dilecti geramus nos ut boni milites.
Φυλλ. κζ. περὶ ὑπο-	Fol. 73. De succum-

τακτικων ἐπι την του ἐχθρου παλην. παραινεσις. κβ.	bentibus inimici pugna. admonitio. 22.
Και ἡ ἀρχη. τοις ἐν κοινοβιοις. in Oxonienſi p. 282.	Cujus init. In cœnobiis junioribus monachis.
Φυλλ. λθ. προς το, δι' ἡς εἰσοδου πολεμει ὁ Εχθρος, παραινεσις. κγ.	Fol. 39. in illud qua via nos impugnet inimicus. admonitio. 23.
Hujus initium non adſcriptum. forte in Oxon. p. 283.	
Φυλλ. μδ. προσβολη προβεβηκοτων.	Fol. 34. oppugnatio ſeniorum.
ἡς ἡ ἀρχη. ὑποβαλλει ὁ λογισμος τω ἀδελφω, τοσαυτα ἐτη ἐχεις &c. in Oxon. p. 287.	Cujus init. ſuggeritur cogitatio fratri, tot jam annos habes.
Φυλλ. με. προς ἀδελφους σαλευομενους ἀπο τοπου εἰς τοπον. παραινεσις. κϛ.	Fol 45. ad fratres volitantes ex uno loco in alium. admonit. 62.
ἡς ἡ ἀρχη. ἡ πιστις μητηρ ἐστι παντος ἐργου. in Oxon. p. 288.	Cujus init. fides mater eſt omnis boni operis.
Φυλλ. μη. περι ἀφοβιας και ἀμελειας παραινεσις. κζ.	De animo omni timore curaque vacuo. admonit. 27.
ἡς ἡ ἀρχη. ἀδελφος τις διηγησατο μοι λεγων. in Oxon. p. 293.	Init. Frater aliquis mihi narravit, dicens.
Φυλλ. ν. Εις το, τω	Fol. 50. In illud ha-

ἐχον-

ἔχοντι δοθήσεται, καὶ περισσευθήσεται. παραίνεσις. κη.

ἧς ἡ ἀρχή. γέγραπται γὰρ τῷ ἔχοντι δοθήσεται.

φυλλ. αὐτῷ. περὶ ἀκαταγνωσίας. παραιν. κθ.

ἧς ἡ ἀρχή. ἀδελφοὶ ἐάν τις τῶν εὐλαβεστέρων. in Oxon. p. 295.

φυλλ. νβ. περὶ ταπεινοφροσύνης. παραιν. λ.

ἧς ἡ ἀρχή. ἀγαπητὲ ἐὰν τύχης προκοπῆς. in Oxon. p. 297

φυλλ. νγ. ὅτι δεῖ τὸν μοναχὸν μακρόθυμον εἶναι καὶ ἀμνησίκακον. παραίνεσις. λα.

καὶ ἡ ἀρχή. Ἐὰν συμβῇ κακία, οὐ κάκιστον μέν, &c. in Oxonienſi. p. 298.

φυλλ. νε. περὶ παθῶν παραιν. λβ.

ἧς ἡ ἀρχή. ἐν ἀμελείᾳ διάγων τὰς ἡμέρας αὐτοῦ. in Oxonienſi. p. 298.

φυλλ. νς. πῶς δεῖ

benti dabitur & abundabit. admonit. 28.

Init. Scriptum eſt enim habenti dabitur.

Folio eodem. De non damnare. admonit. 29.

Init. Fratres, ſi quis eorum qui pietate alios ſuperant.

Fol. 52. De animo demiſſo admonit. 30.

Cujus init. dilecte ſi præ aliis dignitatem conſequeris.

Fol. 53. Quod oporteat monachum longanimem eſſe nec malorum memorem. admonit. 31.

Init Si accidat malitia non peſſimum quidem &.

Fol. 55. De paſſionibus admonit. 32.

Cujus init. Vir in negligentia tranſigens dies ſuos.

Fol. 56. Quomo-

παρακαλεῖν ὀλιγωροῦντας καὶ ὀλιγοψύχους παραιν. λγ. | do oporteat consolari desperatos quasi & animo dejectos admonitio. 33.

καὶ ἡ ἀρχή. Αδελφος ἐζήτει τον ἑαυτοῦ ἀδελφον, in Oxon. p. 30. | Init. Frater quærebat fratrem suum.

Φυλλ. ξ. ὅτι δεῖ τον ἀναγινωσκοντα ἐν ὠσιν ἀδελφων φιλοπονως ἀναγινωσκειν. παραινεσις. λ δ. | Fol. 60. quod oporteat legentem in auribus fratrum, lubenti animo legere. admonit. 35.

καὶ ἡ ἀρχή. Αδελφε, ἐαν προσταχθῃ σοι ἀναγνωναι. in Oxoniensi p. 303. | Initium. Frater si imponatur tibi legere.

Φυλλ. αὐτῷ. Αντιρρητικον περὶ παρθενιας, καὶ σωφροσυνης. παραινεσις. λε. | eodem fol. Controversia de virginitate, & temperantia. admonit. 35.

ἧς ἡ ἀρχή. τῳ ἀδελφῳ ἡ τῃ ἀδελφῃ ὑποβαλλει. in Oxoniensi. p. 304. | Incip. Fratri vel sorori in susurrat.

Φυλλ. ξγ. περὶ ἁγνειας καὶ καταστασεως, παραιν. λς. | Fol. 63. De castitate & tranquillitate. admonit. 46.

καὶ ἡ ἀρχή. παρεικαζε την ἁγνειαν ἀγαπητε ἀδελφε. in Oxon. 306. | Inc. Compara castitatem dilecte frater.

Φυλλ. ξδ. περὶ τοῦ μη ῥεμβεσθαι τους ὀφθαλμους | Fol. 64. Quod non huc illuc oculi cir-

ὧδε κακεισε, παραινεσις. λ ζ.

καὶ ἡ ἀρχη. ἐν τίνι καταργειται ὁ πολεμ☉;

Φυλλ. ξς. Περὶ πραυπαθειας. παραινεσις. λη.

ἧς ἡ ἀρχη. Μοναχε, ὅτω τῳ χριςῳ ἐπηγγειλας ἀρεσαι. in Oxon. p. 308

Φυλλ. ξη. πρὸς ἀνυποτακτους καὶ περὶ καταςασεως, καὶ Φοβȣ Θεȣ καὶ τȣ κριματ☉ τȣ μελλοντ☉. παραινεσ. λ θ.

καὶ ἡ ἀρχη. Αγαπητε ἐαν ἐλθων ἀδελφ☉ παρακαλεση σε. in Oxon. p. 309.

Φυλλ. ο δ. περὶ ἐυλαβειας. παραιν. μ.

ἧς ἡ ἀρχη. ἀδελφε προσεχε σφοδρως, μη ἀπολεσαι την ἐυθειαν ὁδον. in Oxon. p. 315.

Ψυλλ. ος. περὶ των ἐκπιπτοντων ἐξ οἰκειας ἀμελειας, καὶ προφασιζομενων προφασεις ἐν ἁμαρτιαις. παραιν. μ α.

ἧς ἡ ἀρχη. ἀδελφε τον

cumvolvendi sint, admonit. 37.

Incip. Quomodo aboletur bellum?

Fol. 66. De mansuetudine admonit. 38.

Cujus init. Monache ita Christo promisisti placere.

Fol. 68. ad inobedientes & de tranquillitate & timore Dei & judicio futuro. admonit. 39.

Inc. Dilecte si veniens frater roget te.

Fol. 74. de pietate admonit. 40.

Incip. Frater, cave diligenter ne relinquas rectam viam.

Fol. 76. De cadentibus sua desidia, ac prætendentibus varias prophases in peccatis, admonit. 41.

Incip. Frater si mo-

wo-

μοναχικὴν βίον ἐπιθυμήσας. in Oxon p. 317.	nasticam vitam concupivisti.
Φυλλ. πϐ. πρὸς ἀδελφὸν ἐκπεσόντα, καὶ περὶ μετανοίας. παραιν. μϐ.	Fol. 82. Ad fratrem cadentem, & de poenitentia admonit. 42.
καὶ ἡ ἀρχή. τοὺς ἐν ὑποταγῇ καθιζομένους. Oxon. p. 322.	Incip. in statu subjectorum sedentes.
Φυλλ. πθ. πρὸς ὃν ὁ λόγος εἴρηται, ὅτι κρεῖσσον γαμεῖν ἢ πυροῦσθαι. παραιν. μγ.	Fol. 89. ad quem sermo dictus sit, quod melius uxorem ducere quam uri. admonit. 43.
ἧς ἡ ἀρχή. ἄκουε τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος. in Oxon. p. 329.	Incip. audi apostolum dicentem.
Φυλλ. ϙ. περὶ ἀγάπης, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός. παραίνεσις. μδ.	Fol. 90. De amore, qui est Ghristus. admonit. 44.
καὶ ἡ ἀρχή. ἀγαπητὲ ἐὰν ἀξιωθήσῃ γνώσεως. in Oxon. 332.	Incip. Dilecte si dignus fueris habitus cognitione.
Φυλλ. ϙα, περὶ ὑπομονῆς. παραινεσ. με.	Fol. 91. De patientia. admonit. 45.
καὶ ἡ ἀρχή. ἔφη ὁ κύριος τῆς δόξης. in Oxon. p. 337.	Incip. Dixit Dominus gloriæ.
Φυλλ, ϙζ. περὶ κακοηθείας καὶ ἀμελείας. παραινεσ. μς.	Fol. 97. De mala consuetudine & negligentia. admonit. 46.
καὶ ἡ ἀρχή. ὃν τρόπον ξίφος νευροκοπεῖ ἵππον. in Oxon, 341.	Incip. Quemadmodum gladius nervos incidit equo.

φυλλ. ϙθ. περὶ διαφορᾶς τοῦ μοναστικοῦ βίου καὶ τοῦ κοσμικοῦ. παραιν. μζ.	Fol. 99. De discrimine monasticæ & secularis vitæ admonit. 47.
καὶ ἡ ἀρχὴ ἀγαπητὲ ἀδελφὲ ἐὰν ἀποταξάμενος τῷ βίῳ γένῃ μοναχός. Oxon. 342.	Incip. dilecte frater, si renunciaveris vitæ factusque sis monachus.
φυλλ. ρ. πρὸς εὐλόγιον. παραινεσ. μη.	Fol. 100. Ad Eulogium admonit. 48.
καὶ ἡ ἀρχὴ. εἰς τὸν τῆς ὑπακοῆς ἀφορῶν. in Oxon p. 333.	Incip. In illum obedientiæ respiciens.
φυλλ. ρε. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐμπαθῶς διαγόντων καὶ τιμὰς ἀπαιτούντων. λόγος.	Fol. 105. Ejusdem ad correctionem in cupiditatibus viventium, & honores appetentium.
οὗ ἡ ἀρχή. ἀγωνιῶ ἀδελφοί μου καὶ φρίττω. in Oxon. p. 76.	Incip. Laboro fratres & contremisco.
φυλλ. ρκγ. περὶ κατανύξεως καὶ σωτηρίας ψυχῆς. λόγος ν.	Fol. 123. De excitatione & salute animæ. sermo 50.
καὶ ἡ ἀρχὴ, Δεῦτε πάντες ἀδελφοὶ ἀκούσατε in Oxon. p. 19.	Incip. Venite omnes fratres audite.
φυλλ ρκγ. περὶ προσευχῆς. λόγος να.	Fol. 123. De precibus.
οὗ ἡ ἀρχή. μακάριον ὄντως τὸ μὴ ἁμαρτάνειν. in Oxon. non adest.	Inc. beatum omnino non peccare.

φυλλ. ρκζ. περὶ ἀγάπης λόγος να.	Fol. 127. De amore sermo 51.
οὗ ἡ ἀρχή. Καλῶς εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι τὸ φορτίον μου &c. deest in Oxon. extat autem in mst. Vindobonens. vid. Lambecium Tom. III. p. 108. laudatur hic sermo in oratione Nysseni in Ephrem.	Cujus init. bene dixit Dominus, quod onus meum &c.
φυλλ. ρκθ. περὶ ψαλμοῦ λόγος. νγ.	Fol. 129. De Psalmis sermo 63.
οὗ ἡ ἀρχή. καὶ περὶ μὲν τῆς ἀγάπης. in mst. tantum Vindobonensi extat.	Incip. Et de amore quidem.
φυλλ. ρλα. περὶ νηστείας λόγος. νγ.	Fol. 134. De jejunio sermo 53.
οὗ ἡ ἀρχή. ποθεστον τὴν πτωχείαν τοῦ Χριστοῦ. Deest in Oxon.	Incipit: expete paupertatem Christi.
φυλλ. ρλϐ. περὶ ὧν ἔχει ὁ βίος λόγος. νε.	Fol. 132. De iis quæ vita hæc habet. sermo 53.
καὶ ἡ ἀρχή. ἐννοήσωμεν ἀδελφοὶ, ὅτι οὐδὲν ἡμεῖς. in Oxon-deest. in Vindobenensi 32. extat. eodem tit. hoc init.	Incip. Cogitemus fratres, quod nihil nos &c.
ἐννοήσωμεν ἀδελφοὶ ὅτι	Cogitemus fratres quod nihil no-

ȣ̓δεν ἡμας ὀφελησει τα περατα τȣ κοσμȣ.

bis profuturum ſit, extrema mundi.

Φυλλ. ρλγ. περὶ φιλοπτωχειας λογος. νϛ.

καὶ ἡ ἀρχη. δευτε λοιπον ἀδελφοι περιφρονησωμεν.

in Voſſio tantum extat. F. 1. f. 15.

Fol. 133. De amore paupertatis ſermo 56.

Incip. ,Venite tandem fratres contemnamus.

Φυλλ. ρλε. περὶ των μακαριων τοπων λογος. νζ.

ȣ ἡ ἀρχη ταυτας τας ἐντολας &c.

Fol. 135. De beatis locis. ſermo 57.

Incip. Hæc præcepta.

Φυλλ. ρλη πως βλασφημειται το θειον, καὶ τίνα ἀπαιτει ὁ Θεος, ᾧ ἐςι τιμη καὶ κρατος, ὁ καὶ πασης ἁγιωσυνης δωτηρ; λογος νη.

ȣ ἡ ἀρχη. λεγει ὁ Θεος δια τȣ προφητȣ. tantum in Voſſ. & mst. Vindob. cod. 28.

Fol. 138. Quomodo blaſphemetur Divinum, & quænam repetat Deus, cui honor & potentia, quique] omnis ſanctificationis dator eſt. ſermo 58.

Incip. Dicit Deus per Prophetam.

Φυλλ. ρλθ. ἐρωτησις. τί ἐςιν ὁ λεγει ἀποστολος, δια της παραβασεως τȣ νομȣ τον Θεον ατιμαζειν, καὶ πως ἀτιμαζεται ὁ Θεος; ἀποκρισις

Fol. 139. Quæſtio, quid eſt quod dicat apoſtolus, per transgreſſionem legis Deum inhonorare, & quomodo inhoneretur Deus? reſponſio.

καὶ ἡ ἀρχη. ὥσπερ ὁ τὰ γραμματα τȣ βασιλεως.

Incip. Quemadmodum qui Regis literas. apud Voss. p. 180.

Φυλλ. ρμε. πως γεγραπται περι των αιρετικων, ὅτι τȣς μισȣντας σε ἐμισησα κυριε, καὶ ἀλλαχȣ ειρηται ὅτι ὡς τȣς ἐχθρȣς μȣ μισησας ἑαυτȣς; καὶ ἀλλαχȣ, ὅτι ȣ μισησεις παντα ἀνθρωπον. ἀποκρισις.

Fol. 145. Quomodo scriptum sit de hæreticis, quod odio persequentes te odi Domine & alibi dictum est, quod tanquam inimicos odio persequor eos? & alibi quod non odio persecuturus sis omnem hominem, responsio.

καὶ ἡ ἀρχη. τȣς αἱρησιωτας ὡς βλασφημȣς &c.

Incip. hæreticos ut blasphemos.

Φυλλ. αὐτȣ. ποια ἁμαρτια ἐστιν ἀσυγχωρητος? ἐρωτησις. ξ. ἀποκρισις.

Fol eod. Quodnam peccatum est irremissibile? quæstio & responsio.

ἧς ἡ ἀρχη. ἡ εἰς το ἁγιον πνευμα, καὶ ἡ παντων των αἱρετικων.

Incip. Illud in spiritum sanctum, & illud omnium hæreticorum.

Φυλλ. ρμζ. ἐρωτησις, ποια ἁμαρτια βαρυτερα, χωρις της αἱρεσεως; ἀποκρισις.

Fol. 47. Quæstio quale peccatum gravius præter hæresin: responsio.

καὶ ἡ ἀρχη. ὥσπερ πασων των ἀρετων.

Incip. Quemadmodum omnium virtutum.

Φυλλ. αὐτȣ. περι με-

Fol. eod. De poe-

τα-

τανοιας λογος: ξϐ. | nitentia ſermo 62.

ἡ ἀρχη. κατελθων κυριος ἐκ τȣ κολπȣ. | Incip. Veniens Dominus ex ſinu.

Φυλλ. ρνδ. περι θεοσεβειαν και περι μετανοιας και κατανυξεως και σωτηριας ψυχης και ἀποταγης τȣ βιȣ λογος παραινετικος. ξγ. | Fol. 153. ad pietatem, & de poenitentia & ſalute animæ & renunciatione vitæ ſermo adhortatorius. 63

ȣ ἡ ἀρχη. Εγω Εφραιμ ἁμαρτωλος, χαυνος &c. in Oxon p. 126. | Incip. Ego Ephraim peccator, debilis &c.

Φυλλ. ρνθ. περι μοναζοντας οἱποιοι ὀφειλȣσιν εἶναι λογος. ξδ. | Fol. 159. Ad monachalem vitam agentes, quales eſſe debeant. ſermo 64.

ȣ ἡ ἀρχη. δει τον νεον ἀσκητην. in Oxon. deeſt. reperitur in cod. Vaticano. | Incip. Oportet novum monachum.

Φυλλ. ρξα. κατανυκτικος λογος, ξε. | Fol. 161. Sermo excitans 65.

ȣ ἡ ἀρχη. Εν μια των ἡμερων ὀρθρȣ μιας &c. in Oxon. p. 110. ubi incipit ἐν μια των ἡμερων ὀρθρȣ λιαν ἀναστας. | Incip. Uno die matutino tempore.

Φυλλ. ρξδ. περι μετανοιας λογος. ξϛ. | Fol. 164. De pœnitentia ſermo 66.

ȣ ἡ ἀρχη. μαθωμεν | Incip. Diſcamus

ἁμαρτωλοὶ εὐσπλαγχνειαν. Deest in Oxoniensi codice.	peccatores misericordiam.
Φυλλ. ρξζ. περὶ τῶν παθῶν λόγος. ξζ.	Fol. 167. De passionibus sermo 67.
οὗ ἡ ἀρχη· Θελω εἰπειν ἐνωπιον της δοξης σου. in Oxon. p. 100.	Fncip. Volo loqui coram gloria tua.
Φυλλ. ρο. περὶ ἀληθους ἀποταγης καὶ ὃν τροπον εὑρησῃ ψυχη τον θεον, δι' ἣν καὶ ἦλθεν ὁ κυριος λόγος. ξη.	Fol. 170. De vera abnunciatione & quomodo inventura sit anima Deum, propter quam & venit Dominus: sermo 68.
ἡ ἀρχη. ὁ την ἡσυχιαν &c.	Incip. Qui quietem (expetit.)
Φυλλ. ροβ. περὶ φοβου κυριου λογος ξθ.	Fol. 172. De timore Domini. sermo 69.
οὗ ἡ ἀρχη. μακαριος ἀνθρωπος ἐκεινος. in Oxon. p. 2.	Incip. Beatus homo ille.
Φυλλ. ρογ. περὶ ἀφοβιας λογος. ο.	Fol. 173. De animo timore carenti.
οὗ ἡ ἀρχη. ὁ δε μη ἐχων φοβον. in Oxon. p 3.	Incip. non habens timorem.
Φυλλ. αὐτῷ. περὶ ἀγαπης, λογος. οα.	Fol. eod. De amore sermo 71.
ἡ ἀρχη. μακαριος ὁ ἐχων ἀγαπην θεου. in Oxon. p. 2.	Incip. beatus habens amorem Dei.
Φυλλ. ροε. περὶ τῶν μη ἐχοντων ἀγαπην λογος. οβ.	Fol. 175. De non habentibus amorem. sermo 72.

οὗ

ἧς ἡ ἀρχη· ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος &c. in Oxon. p. 3.	Incip. Miser & afflictus.
Φυλλ. αὐτῷ. περὶ μακροθυμίας λόγος. ογ.	Fol. cod. de longanimitate. sermo 73.
ἧς ἡ ἀρχη. μακάριος ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. Oxon. p. 3.	Incip. Beatus vere homo iste.
Φυλλ. ρος. περὶ τῶν μὴ ἐχόντων μακροθυμίαν.	Fol. 176. De non habentibus longanimitatem.
ἧς ἡ ἀρχη. ὁ μὴ ἔχων &c. in Oxon. p. 3.	Incip. Non habens.
Φυλλ. αὐτῷ. περὶ ὑπομονῆς.	Fol. eod. De patientia.
ἡ ἀρχη· Μακάριος ἀδελφοὶ, ὅστις ὑπομονὴν ἐκτήσατο. in Oxoniensi p. 4.	Incip. Beatus, fratres qui patientiam consecutus est.

Atque hæc hactenus de Moscuensibus aliisque rarioribus passim latentibus Ephremianorum operum Græcis manuscriptis. (q) ex quibus dilucide opinor apparebit, Oxoniensem Græcam editionem, satis accuratam illam quidem, magnoque cum studio confectam, multis tamen partibus adhuc augeri, re-

 stitui

(a) Teste enim *Combefisio* in biblioth. concionat. superiori jam seculo clerus Gallicanus in publico quodam conventu D. Joh. *Auberto* collegii Laudunensis præposito, ejusdem cleri interpreti demandaverat, ut S. *Ephremi* opera utraque lingua evulgaret. Ac cœpta etiam, *Combefisius* inquit est editio, Vitreanis typis, sed non ultra 60 folia perdu-

ſtitui ac locupletari poſſe, minimeque inanem illum operam ſumturum, qui de nova aliqua ad præſtantiſſimorum vetuſtiſſimorumque codicum fidem exacta, græco latina editione, quæ jam olim quidem incepta ſed non abſoluta eſt, conficienda cogitaret. Prima autem omniumque antiquiſſima ei cura eſſe deberet, ut quæ falſa ſunt, nomenque Ephraimi aperte mentiuntur ſcripta, a veris germaniſque diligentius circumſpectiusque, quam adhuc factum eſt, ſecerneret. ad quod recte faciendum, ſedula multaque ſcriptorum

perducta, cum ſegnius agenti *Auberto* mors incidit &c. De hac editione celeberrimus *Tillemontius* in memor. Gallic. Tom. VIII. p. 746 in not. le celebre, inquit, imprimeur Antoine Vitré a fait voir autre fois a M. Herman, un eſſai qu'il avoit imprimé du Grec de S. Ephrem, ſur un manuſcrit que le Cardinal Barberin avoit envoyé a Monſr. Aubert, qui nous a donné S. Cyrille d'Alexandrie; mais on ne croit point, que cette premiere feuille ait en de ſuite. Editionem hanc tamen Aubertianam perficiendi conſilium abbas quidam ceperat in Gallia, Burgeois gallice vocatus, ac ſine dubio eam perfeciſſet, niſi codicum mſt ſubſidio fuiſſet deſtitutus. quos licet totius cleri gallicani nomine e Vaticana ſibi expeteret; non potuit tamen accipere conf. *Tillemont*. c. l. Cæterum novam accuratiorem lecupletioremque Ephremianorum operum edit. requirere etiam videtur *Caſimirus Oudinus* in commentar. de ſcript. Eccleſ. p. 526. ſic tradens. *Hæc de manuſcr: a me obſrevata ſunt &c. ad futuram correctiorem ſimul & ampliorem omnium S. Ephremi operum editionem, quam nonnulli optarunt eruditi viri* Inprimis hanc exoptarunt *Bollandus* in actis ſanct. Tom. I. Febr. p. 52. Du Pin. in nova bibl. Eccleſ. Tom. II. p. 150. & 151. *Cotelerius* in monument. Tom. III. p. 151.

ptorum ipſius lectio, accurataque ſtili cognitio requiritur. Dehinc ſedulo in id incumbendum, ut inter plurimas variantes lectiones optima veriſſimaque ſemper eligatur, eaque ex parallelis etiam, ſi aliunde non liceat, locis quandoque eruatur. Neque minus opera danda, ut quæ ſuperflua vel bis poſita identidem occurrunt, ſedulo omiſſis, ineditorum præcipue ratio habeatur. Denique negligendæ non eſſent aliæ etiam Ephremi verſiones, inprimis Arabica & Slavonica. quippe quæ ex antiquiſſimis maximaque fide dignis codicibus olim translata dubium non eſt quin ad verum ſcriptoris ſenſum expiſcandum accuratamque latinam verſionem concinnandam plurimum conferre poſſint.

§. 4.

Miſſis nunc Græcis: ad latina Ephremi opera convertimur. quæ ut ætate, ita & ἀκρίβεια, elegantia, puritateque græcis longiſſime ſunt poſtponenda. Pontificiam merito hanc verſionem latinam dixeris, quam unice Pontificii venerantur, ſolique concinnarunt. Suo jam tempore ſermones aliquot latine verſos extitiſſe *Vincentius Bellovacenſis* in ſpeculo Hiſtor. lib. XIV, cap. 8. (a) & *Johann. Trithemius* in lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, comme-

(a) Ibi ſeptem opuſcula Ephremi Syri latine verſa ſuo tempore extitiſſe narrat, quibus *Trithemius* ſequentia adjungit: *de contritione cordis, de cogitationibus, de prædicatione*

morant. At neque auctorum, qui interpretati sunt, nomina, nec sermones fortasse ipsi ad memoriam nostram transmissi sunt. ut parum adeo nihilve de iis constet. quamquam *Casimirus Oudinus* cit. loc. has ipsas antiquas versiones a *Vincentio Bellovacensi* indicatas hodienum in manuscriptis Anglicis superesse credit. Utcunque ista se habeant: primus, qui nobis innotuit latinus Ephremianorum operum interpres ac μεταφραστης, *Ambrosius* quidam est, monachus Camaldulensis, seculo decimo quinto, & sexto clarus. quem magni nominis Virum *Oudinus* vocat. (c) Quod elogium tametsi merita illius quodammodo superare videatur: negari tamen nequit, in Græcis quibusdam scriptoribus in latinam linguam convertendis laudabilem operam præstitis-

tione dura, de celebratione dura, de planctu super Edessa urbe. conf. D. Fabr. B. G. Vol. V. p. 332. Cæterum quam barbaro & inficeto plane dicendi genere antiquæ illæ versiones conscriptæ sint, vel ex ipso sermonum titulo: de *prædicatione dura, de celebratione dura* &c. intelligitur. meminit & Tenzelius c. I. p. 280. codicis cujusdam ms. Lipsiensis, sex libros Ephremi de compunctione animæ continentis, qui ante Camaldulensis tempora scriptus ei visus sit. Cujusmodi & aliam versionem extitisse ex Floro Diacono colligi ibidem tradit.

(c) Eundem abbatem totiusque ordinis præfectum vocat; nescio antem quo fundamento cum & ipse se monachum Camaldulensem vocet, & ab omnibus, qui mentionem ejus inferunt, auctoribus hoc titulo afficiatur. Errorem itaque sine dubio hic commisit *Oudinus*: ex eo fortasse ortum, quod Venerabilis, ut vocant, abbatis Cluniacensis librum, qui *Ambrosii* translationibus annexus quandoque reperitur, ad Ambrosium ipsum pertinere credidit.

ſtitiſſe. Nam præter alia græcorum docto-rum ſcripta, *Johannis Climaci*, abbatis montis Sinai librum aſceticum quem ſcalam paradiſi vocat (d) & *Sophronii* Patriarchæ Hieroſolymitani libellum, pratum ſpirituale dictum, latine vertit. (e) Eandem in ſermones aliquot Ephremi Syri aſceticos transferendos curam impendit. qui tamen utrum ex Syriaco ipſo, an Græca μεταφρασει converſi rectius dicantur: dubium cuipiam videri queat. Poſtremum aſſerit celeberrimus Vir *Andreas Rivetus* in critico ſacro (f) *Ambroſius*, inquit, *Camaldulenſis monachus, ſermones ſub Ephremi nomine non paucos e Græco in latinum converſos emiſit, qui anno 1547. Coloniæ ex Noveſiana officina prodierunt.* Primum elici poſſe videtur ex vita *Ambroſii* hujus, ab Auguſtino Florentino contexta, hiſtoriæque ipſius Camaldulenſi inſerta: ubi hæc inter alia leguntur: *delatum ad eum eſt e Syria B. Ephremi, Eremitæ Syri volumen egregium, quod in latinum nunquam eatenus prodierat. Id igitur latinitate donatum ipſi Coſmo (Medici) obtulit.* Dubium hoc quidem omne ſolvere ſe putat

(d) Hoc ſcriptum, jam ante, ut ex præfatione colligitur, translatum correctiori tantummodo verſione aliqua donavit.

(e) Hæ duæ translationes Coloniæ Agrippinæ, ſumptibus Bernardi Gualtheri anno 1924, una cum ineptisſimis illis abbatis Cluniacenſis miraculorum libris octava forma junctim prodierunt.

(f) Vid. *Andreæ Riveti Criticum ſacrum* qui Lipſiæ 1690 8vo. editus. lib. III. cap. 21. p 335. ubi de Ephremi ſcriptis agit. in Operib. ejus Tom. II. p. 1041.

tat *Tenzelius* l. c p. 280. sic pronuncians. *Cave autem ex Augustini verbis colligas, Ambrosium ex Syriaco, nativoque Ephremi idiomate vertisse. nam ex Græco tantum illum transtulisse, ex ipsa præfatione* (g) *manifestissime colligitur*. Nescio tamen an dubio huic plane satisfactum sit. illa certe qua *Tenzelii* solutio nititur argumentatio non sufficit. Nimirum ad verba illa Camaldulensis in præfatione provocat, qua mera usus allegoria, Ephremum, ut senem aliquem e Syria profectum introducit, quem, cum in confabulando Græcum esse senserit, in cellam invitatum, latine etiam loqui ut discat, rogaverit. ac per verba illa, *animadverterit Græcæ locutionis gnarum*, nihil aliud, nisi versionem Græcam, quam in latinam converterit, indicari tenet. ad quam tamen meo quidem judicio non respexit, nihil aliud hic sibi volens, quam ut in græcam etiam linguam aliquando jam traducta esse Ephremi scripta innuat. (h) Verum hæc aliis dijudicanda relinquentes, de tempore quo versio hæc primum prodierit, dispiciemus. Oudino auctore prima editio prodiit Brixiæ 1490; recusa deinde Argentorati 1500 in 12. Coloniæque 1547, 8. At plerique alii scriptores Argentoratensem illam editionem anno 1509 divulgatam primam esse ajunt. Coloniensem autem

(g) Totam hanc præfationem operi suo inseruit, *Lambecius* in Bibl. Vindobon. citato loco.
(h) Conf. Tenzelii Exercitat. select: p. 280. seq.

tem anno 1547. impressam Ambrosianæ versionis esse propterea negat Tenzelius, quod & Vossius sermonem ex ea adducens incertum ejus auctorem pronunciat, & is ipse, quem adduxit, sermo (scilicet *de transfiguratione Domini*) in Vindobonensi codice non apparet. quo accedit, quod Centuriæ Magdeburgenses, dum Coloniensem hanc editionem commemorant, esse in ea addunt, quæ Camaldulensem auctorem non agnoscant. (i) Cæterum Ambrosiana hæc versio non plures quam novendecim sermones in latinum translatos complectitur. In his postremus est de laudibus Josephi, qui in Oxoniensi editione p. 234 reperitur, huncque titulum præfert τȣ̃ μακαρίȣ καὶ ὁσιωτάτȣ πατρὸς ἡμῶν Ἐφραὶμ καὶ οἰκȣμενικȣ̃ διδασκάλȣ λόγος εἰς τὸν πάγκαλον Ἰωσὴφ, quem e monasterio quodam acceptum reliquis tandem a se translatis adjecit. (k) Nec dubium est, quin, si vita illi diuturnior concessa esset, reliqua plura Ephremi scripta in latinam conversa linguam fuisset emissurus.

(i) Emendandus igitur & corrigendus præter Oudinum est RIVETUS, qui in crit. sac. p. 336. Coloniensem hanc editionem Ambrosianam versionem continere putat.

(k) Hunc pro inedito habuisse videtur Tenzelius, inque manuscripto Vindobonensi, quod Lambecio T. I. B. V. p. 119. testante præter viginti alios sermones ab Ambrosio translatos & hunc complectitur, tantummodo extare credidisse. Verum ex Bibl Græca. cit. loc p. 53. patet, impressis reliquis & hunc adjectum esse. Aliæ igitur sint necesse est binæ illæ, quæ in codice Vindobon. nondum impressæ continentur, homiliæ.

rus. Quod reliquum eſt verſioni huic non multum adeo eruditi tribuunt, eamque ad fontem licet accurate ſatis expreſſam, æque tamen ut latinas reliquas interpolatam ac depravatam cenſent. Verſionem ipſam inſpicere nobis non licuit, raro obviam. Quantum tamen ex aliis duabus, quæ hunc virum auctorem habent, verſionibus, a Venerando D. *Fabritio* nobis præſtitis, nimirum *Johannis Climaci* & *Sophronii* Patriarchæ intelligimus: in dicendo ſatis quidem eſſe videtur planus ac perſpicuus, nec in transferendo indiligens: dictio tamen ejus pura minus eſt ac caſtigata. barbara enim ſæpe minusque latina adhibet vocabula, interdum & ſolæciſmis aliisque orationis vitiis indulget. (l) Longe profecto hac parte eum antecedit, alter ille, cujus nunc quoque verſionem breviter expoſituri ſumus, interpres, *Petrus Franciſcus Zinus*, oppido ſane perſpicuus, elegans & diſertus. Hujus

(l) Exempli loco ſit initium Capit. III. Verſionis *Climaci*, gradus 16. quod tale eſt: *Spiritualem omnem operationem viſibilem ſive intellectualem præcedit propoſitum noſtrum optimumque deſiderium, quæ ex cooperatione Dei in nobis fiunt. Niſi enim priora præceſſerint, ſecundum ſubſequi non ſolet. Si tempus omni rei ſub coelo eſt, ut ait Eccleſiaſtes, inter homines vero noſtræ quoque converſationis ſacrata res conſtat: inſpiciamus diligentius* &c. Studuiſſe tamen aliquantulum ſermonis puritati, ſibique fortaſſe ipſi ſatis latinum ſuiſſe viſum; ex præfatione ejus in Climaci verſionem liquet; quam ſe latinius convertiſſe putat.

jus versionem aliqui Dillingæ anno 1562. curante auctore prodiisse putant. quibus contradicens *Tenzelius* Dillingianam illam, quam ipse possedit, editionem, cura *Jacobi Menchbu sii, Belstani*, qui ex duobus codicibus manuscriptis latinis eam correxerit, anno 1563 in lucem demum emissam refert. Aliam autem plane esse suspicor Dillingianam hanc editionem ab illa, quæ Venetiis anno 1574. impressa est. Quam enim in illa Ephremianorum opusculorum divisionem se invenisse refert *Tenzelius*, quorum prior pars libellis quinque de tremendo die judicii & resurrectione universali, de jucunditate & gaudio supernorum civium & regni cœlorum, de munditia animæ & laudibus Christi, posterior autem sermonibus de defectu religionis, de pœnitentia &c. constet, hanc inquam divisionem in illa, quæ mihi præsto est, editione omnino non reperio. Præmissis enim ibi de virtutibus ac vitiis, Ephremi sermonibus, sequitur homilia de linguæ morbo, cæterisque vitiis, hanc excipit sermo de pœnitentia & confessione, hanc Ephremi ipsius confessio, suique ipsius reprehensio, aliique varii generis sermones, quibus in fine tandem subjungitur Ephremi vita, Gregorio Nysseno adscripta. nulla hic binas in partes divisio, nullus hic sermo de resurrectione universali. nullus de munditia animæ & laudibus Christi, defectuque religionis occurrit. cujusmodi nec ullos unquam ab Ephremo conscriptos legisse memini. Unde in

cam

eam propemodum suspicionem adducor, ut credam, diversam plane non modo editionem sed & versionem *Tenzelium* incidisse. Magis fortasse illâ Venetæ nostræ respondet, quæ *Gesnero, Simiero, Labbeo*, aliisq; testibus 1562 Dillingæ prodiit. Quamvis enim hoc anno aliquam ibi Ephremi editionem in lucem unquam exiisse neget *Tenzelius*: fides hic tamen tribuenda omnino est B. *Ittigio*, qui in bibliotheca patrum p. 73 præsto se habuisse affirmat S. Ephremi opera, P. Francisco Zino interprete e Græca lingua in litinam versa, annoque 1562. apud Sebaldum Mayerum Dillingæ impressa. Idem etiam colligi posse videtur ex præfatione editioni Venetæ præmissa, cujus hoc est initium: *Quatuor hi sancti viri Augustine Pontifex humanissime, quos ego e Græciæ tenebris, quibus multis jam seculis delituerant, in latii lucem superioribus annis eduxi, & variis episcopis commendavi.* Saltim jam ante versionem hanc ipsam ab auctore editam, non nullisque episcopis dedicatam clarissime hinc perspicitur. Verum hæc alii, quibus & reliquæ editiones in promtu sunt, diligentius examinabunt. Nos de *Zini* versione ipsa paucula addemus. Titulus talis est. *Præclara ac divina quædam quatuor doctrina & sanctitate illustrium abbatum, Ephraem, Nili, Marci* & *Esaiæ* opera: e *Græco in latinum conversa, Petro Francisco Zino* Canonico *Veronensi interprete. Venetiis apud Bologninum Zaltenum* 4574. 8. Quod ad sermones attinet in hac Ziniana versione conten-

tentos, qui quadraginta circiter numero sunt, argumento nonsolum & dicendi genere sed & ordine aliisque circumstantiis ab Ambrosianis plane diversos ac discrepantes reperi.(l) stilus præterea quo uterque utitur est dissimillimus. obscuram ille minimeque cultam & emendatam dictionem passim sequitur, textuique ad verbum exprimendo accurate nimis studens, puritatem sæpe negligit, perspicuitatemque amittit. Hic vero majori in transferendo libertate usus, non adeo solicite quidem literæ inhæret: castitatis vero elegantiæque latini sermonis utique est observantissimus: omniaque in eo plana perspicua, & aperta sunt. nec dubitamus, quin hæc Zini versio, cum fructu ab eo, qui versionem aliquam Ephremianorum operum latino græcam aliquando concinnandam susciperet, posset adhiberi.

S Tertius

(m) Ambrosianæ, quod miror, versionis ne verbulo quidem meminit, nec aliter subinde loquitur, quam si nulla unquam latina Ephremi versio hactenus extitisset, primusque ipse esset, qui latine eum verterit. e. g. in his verbis præfationis, *dum sanctissimum quendam senem, qui multis jam sæculis poene mutus ac sordidus in tenebris jacebat, excitarem, ut latine a me loqui edoctus, & vestimentis paulo elegantioribus exornatus tibi meo nomine gratularetur.* Fortasse autem studio facit ut Ambrosianam versionem dissimulet, quemadmodum & Vossius, qui tamen multo eo impudentior, tota sæpe loca in versionem suam transscripsit. a qua culpa Zinum video alienum esse, nisi quod & ipse, perinde ac Vossius, inventionem illam de sene ex Syria profecto, latinoque loqui docto, in præfatione suam fecerit.

Tertius nunc ſequitur latinus Ephremi interpres *Gerardus Voſſius*, cum Gerhardo Johanne (ſive Johannis ſcil. filio) *Voſſio*, Rhetore ac Polyhiſtore apud Batavos, ſuperiori ſeculo celeberrimo non confundendus. Erat hic Vir literarum græcarum æque ac Romanarum admodum peritus multaque & aſſidua patrum lectione hoc fuerat conſecutus, ut in ſcriptis eorum accurate intelligendis, dextreque interpretandis egregie eſſet verſatus. Hinc maximam vitæ ſuæ partem in *Chryſoſtomi*, *Theodoreti*, aliorumque græcorum ſcriptis in latinum vertendis, ſcholiisque illuſtrandis contrivit. Præter cæteros autem omnes dignum habuit *Ephremum*, in quem egregie exornandum eque tenebris in lucem proferendum operam ſuam omnem induſtriamque conferret; eo lubentius ſuſceptam, quod ab ipſo Pontifice *Sixto V.* ad hanc ſpartam ſuſcipiendam fuerat incitatus. Iis igitur quæ ad rem tantam perficiendam requiri videbantur, ſubſidiis inſtructus, negotium eſt aggreſſus, quod quidem adeo feliciter illi, antiquorum multorum codicum auxilio adjuto, ſucceſſit, ut intra paucorum annorum ſpatium, totum hoc translationis opus abſolveret. Ac primus quidem latinæ hujus verſionis, majori forma impreſſæ Tomus anno 1589. prodibat. Hunc anno 1593. ſecutus eſt alter Tomus, tandemque anno 1597 Tomus tertius & poſtremus. Atque hæc nova Ephremi verſio tanto cum applauſu, commu-

munique approbatione, a Pontificiæ ſectæ addictis præcipue, excepta, tamque avide lecta ac coëmta eſt, ut intra viginti circiter annorum ſpatium vel quinquies recuderetur. Harum altera editio Coloniæ ad Romanum exemplar impreſſa 1603 eadem forma prodiit. Tertia Antvverpiæ 1609. Quarta iterum Coloniæ 1616. Quinta Antvverpiæ 1619 in lucem exiit. (n) Qua nos uſi ſumus editione, ex Viri ſumme reverendi, *Johannis Chriſtophori Wolffii*, Theologi inter noſtrates doctiſſimi ac celeberrimi ſupellectile deprompta, Colonienſis eſt anno 1616 apud Arnoldum Quentelium, tribus quidem tomis, ſed qui unum tantum volumen conficiunt, majori forma impreſſa; hoc titulo: *S. Ephrem Syri, patris & ſcriptoris Eccleſiæ antiquisſimi & dignisſimi opera omnia, quotquot in inſignioribus Italiæ bibliothecis, præcipue Romanis Græce inveniri potuerunt, in tres tomos digeſta, nunc recens latinitate donata, ſcholiisque illuſtrata, interprete & Scholiaſte Reverend. D. Doct. Gerardo Vosſio* (o) Borchlonio

(n) Wilhelm: Erneſtus Tenzelius primam Voſſianam editionem anno 1589 ab ipſo auctore publicatam, deinde 1593 auctius ab eo emiſſam putat, ſic ſcribens cit. loc. p. 279. „*plurima Vosſius* ex græco in latinum ſermonem convertit, „& Romæ 1589, auctiusque an. 1593 publicavit, quæ edi„tio poſtea Coloniæ ann. 1603 recuſa &c. ſed errat in eo auctor cum ex Voſſio ipſo p. 814. conſtet, ſingulos primum tomos, quo commodius comparari legique poſſent, ſeparatim ab auctore editos, junctim poſtea prodiiſſe.

(o) In fine totius operis ortum patriamque ſic deſcribit. Ego *Gerhardus Vosſius* al. Voskens Joanna, Voskens natus.

nio Germano, Præposito Tungrensi &c. Totum opus in tres tomos divisum est; quorum primus tomus tractatus Ephremi 89 alter 95, tertius 37 complectitur. Si, quid de hac Vossiana versione eruditi judicent, disquirimus: mirum quantum sententiis illi dissident. Pontificii nimis illi tribuentes, nihil in ea non laudandum magnique faciendum putant, omniaque inibi contenta scripta ceu genuina & authentica venerantur. Alii, nimirum plerique protestantium, nimis eam deprimentes, innumeris erroribus scatentem, nulla plane fide dignam, plurimisque in locis depravatam ac interpolatam versionem vocant. Hinc *Tentzelius* cit. loc. p. 285; *permittat nobis*, inquit, *tam diu de universis dubitare, donec Syriacum prodeat exemplar, manifestumque reddat, an & qui interpretes bona malave fide in transferendo* usi sint. & pag. 285. *Faciat igitur*, inquit, *periculum noster Dupin & Vossii versionem ad mss. græca in bibliotheca regis sui expendat, orbemque literarium deinceps reddat certiorem annon Augiæ stabulum purgandum susceperit?* Æque rigidum censorem se præbet *Andreas Rivetus*

oppido Borchloon, quod primarium est totius comitatus Lossensis, Diœcesis *Leodiens.*, patria Teutonicus, ibidem scripta græca a se translata editaque sequentia recenset (1) *Joh. Chrysost.* de laudibus Apostolorum Petri & Pauli, eorumque martyrio 1581 editum. (2) *Theodoreti* de charitate. 1581 edit (3) *Gregorii* Papæ IX. gesta, nonnullaque inedita de unione græcorum cum latin. Ecclesia 1586 edita cum quatuor canonizationum ejusdem Pontificis actis. De variis Vossianæ editionis versionibus confer inprimis D. *Fabricii* B. g. cit. loc.

vetus in *Critico* ſuo *ſacro*, dum ea omnia quæ translata dedit *Voſſius*, *Ephremi* opera pro genuinis nobis obtruſa pronunciat. Ut aliorum judicia de hac verſione nimis rigida nunc prætereamus. Media hic autem via inſiſtendum eſt. Nam non minus profecto temere ille ageret, qui nihil in hac verſione laudare vellet, quam qui omnia. Laudem utique meretur *Voſſius*, quod tanta, quanta nemo unquam diligentia curaque ex tota Italia, quotcunque indagare potuit, græca Ephremi ſcripta, in bibliothecis paſſim exarata manu exſtantia collegerit, inque latinam translata linguam, comunem omnium in utilitatem divulgaverit. Laudanda quoque Voſſiii in eo eſt induſtria, quod variis identidem lectionibus, ex codicibus, quos adhibuit, rariſſimis vetuſtiſſimisque (p) diligenter notatis: ſingulis E-

(p) Antiquisſimus ſine dubio optimæque notæ codex, quem adhibuit, eſt Sfortianus: de quo ita in præfat. ad lector. *Primum omnium exemplar & maximum & antiquisſimum vetuſto charactere græco in membranis deſcriptum, medio atque favore ſanctisſimi D. N. Xyſti V, ante ejus pontificatum ex Sfortiana bibliotheca, ubi ſub num.* 1. *reperitur, commodato accepimus, illudque jam totum transſcriptum cum plurimis Vaticanis optimus & eruditisſ: Cardinal. Sirletus ex incomparabili librorum ſuorum theſauro depromptis.* Duos quoque codices mst memorat Cryptoferratenſes, a Cardinal: Caraſa, bibliothecar. tum Apoſtol. ſecum communicatos, qnorum alter annum 531. in calce adſcriptum prætulerit: quem licet poſtremum multo juniorem eſſe *Montfeauconius* ipſe, diplomaticæ rei peritiſſimus, demonſtraverit: ſatis antiquum tamen eſſe inde colligo, quod pleræque variæ lectiones a Voſſio paſſim ex hoc codice notatæ cum Slavonica verſione, ex antiquisſimis codicibus translata conſpirant.

phremi ſermonibus, loca communia, ut vocant, hoc eſt græcorum æque ac latinorum patrum, ſimilis argumenti ſcripta, in eorum præſertim, qui ſacra tractant, ſanctisſimamque diſciplinam populo exponunt, uſum adjecerit, aliaque Scripturæ loca ex aliis clarioribus ac parallelis vel explicuerit, vel confirmaverit. Nec minus laudabilem in locis paſſim obſcuris illuſtrandis, corruptis emendandis, dubiis confirmandis operam exhibuit. In eo autem eſt reprehendendus, quod neſcio quam ob cauſam ea ſæpe quæ in manuſcriptis cohærebant ac conjuncta erant, diviſerit, ac disjunxerit, totasque ſæpe unius ejusdemque corporis partes divulſas ſeparaverit. *Tillemontio* teſte deceptus eo eſt, quod ſingulis ſermonibus, ſingulos eſſe titulos in manuſcriptis credidit (q) cum nihil tamen frequentius in codicibus manuſcriptis fieri videamus, quam ut diverſis unius tractatus partibus diverſi etiam tituli imponantur. Atque ex hac partium, quæ cohærebant, divulſione factum eſſe exiſtimo, ut plurima in hac Voſſiana editione

(q) Tillemont, in memoriis ſuis Tom. VIII. in not. p. 746. Je ne ſcay pas, inquit, comment excuſer ce qu'il avoüe lui meſme avoir fait, de demembrer des pieces qui ſont jointes dans les manuſcrits, d'avoir mis une partie d'un coſté, & l' autre d'un autre ſans dire ſeulement, qu'il y ait apparence que ce ne ſont pas des membres d'un mesme corps; eſt poſtea addit. Je ne ſcay ſi c'eſt de ce demembrement, que nous viennent pluſieurs traitez qui ne ſont que de veritables fragmens, & des bous de ſermons, dont on ne ſcait ou prendre ni le commencement ni la fin.

tione non tam ſcripta quam ſcriptorum fragmenta & detruncata quaſi corpora paſſim appareant. Alterum in Voſſiana verſione reprehenſione dignum eſt, quod nulla *Ambroſii Camaldulenſis* mentione plane facta, plurima tamen ex verſione ejus mutuatus pro ſuis venditavit. quod literarium ejus plagium præfatio inprimis prodit, quam Lambecio teſte (r) totam propemodum deſcripſit. Tertio hoc illi vitio vertitur, quod in transferendis in latinam linguam Ephremianis ſcriptis minime ſe fidelem, ac ſincerum interpretem præbuerit, ſed pro arbitrio ſuo nonnulla omiſerit, alia immutaverit, plurima etiam interpolaverit inque textum intruſerit: nullo id alio conſilio, quam ut Pontificiæ cauſæ velificetur, ſuæque ſectæ erroribus colorem aliquem inducat. Inprimis autem latinam hanc Voſſii verſionem malæ fidei ſuſpectam reddit intempeſtiva illa Pontificiorum in græcis Ephremi ſcriptis ſupprimendis diligentia. Quodſi enim ea, qua par erat fide ſincenritateque Voſſius græca convertiſſet: quid opus erat, hos ipſos, quibus uſus ille eſt, codices manuſcriptos, in hodiernum usque diem tam ſtudioſe cauteque premere, nec, ut plura alia patrum ſcripta, quæ ex Italiae officinis ſplendidiſſima pleraque prodierunt, publicari velle. Hujus rei autem in abbate Bourgoiſio, de quo jam ſupra mentio facta eſt, clariſſimum

(r) In memoires pour ſervir a l'hiſtoire Eccleſiaſtique de ſix premieres ſiecles. Tom. VIII. p. 746. in not.

mum habemus exemplum. Quantacunque enim diligentia, quamque ſedulis demum precibus codices aliquot manuſcriptos e Vaticana bibliotheca, ad novam ſuam, quam parabat, editionem Ephremi Græco-latinam, ab Auberto jam inceptam concinnandam, totius cleri gallici nomine efflagitaret: repulſam tamen pro codicibus accepit. Teſtem ejus rei Tillemontium ipſum adduco p. 746. citato loco ſic ſcribentem: *Cependant Mr. Bourgeois, Abbé de la chaiſe Dieu, Docteur tres pieux & tres digne de foy m'a aſſuré qu'on lui avoit refuſé a Rome le texte Grec, quoiqu' il le demandaſt au non des eveques de France qui le vouloient faire imprimer.* Nolim tamen interea fidem plane omnem Voſſianæ editioni cum *Riveto, Tentzelio,* aliisque derogare, quam ſane in plerisque locis cum Slavonica noſtra verſione ad vetuſtiſſimos quosque codices, quam fieri potuit accuratiſſime translata convenire intelleximus. Quarto in Voſſiana verſione hoc non probant eruditi, cum latinis non græca ſimul, quod fieri facile potuiſſet, Ephremi ſcripta edidiſſe: cum dubium non ſit, quin, ſi græca ipſa extarent, multo certius meliusque judicium de germanis ſpuriisque Syri ſcriptis ferri plurimaque penitius inveſtigari poſſent. Unde & recte *tillemontius* (s) *Aſſurement*, inquit, *Bollandus a raiſon de ſouhaiter qu'il nous euſt donné le texte grec, qu'il avoit entre les mains, & il eſt difficile de comprendre qu'il ait eu*

(s) Vid. Tillemont. Tom. VIII. memor. p. 318. & 319.

eu quelque bonne raison de ne pas faire une chose qui lui eté si honorable & si avantageuse a l'eglise. Sed nimirum veritus eſt Voſſius, ne, ſi græca prodirent, fraus detegeretur. Quinto denique *Voſſii* in ſcriptis Ephremi dijudicandis verisque ac genuinis a falſis ſuppoſititiisque ſecernendis ἀκρίβειαν diligentiamque merito hic requiras. Nam cœcus profecto ſit oportet, cui non plurima Voſſianæ editionis ſcripta ſpuria ac ſubornata videantur. Pontificii cordatiores ipſi hoc non negant. In his *Tillemontius*, accuratus, ſincerus, & ſi quis alius judicio pollens ſcriptor citato loco: Il ſuf-„fit, inquit, aſſurement de ſavoir, que ces ou-„vrages ſont traduits ſur une traduction, & „que nous n'avons ni le grec ni le ſyriaque, „pour ne leur pas donner une autorité en-„tiere, au moins dans les matieres conteſtées, „quand on ſuppoſeroit que les traducteurs „ont eu toute la fidelité & toute la capacité „poſſible (t) &c. & paulo inferius pag. 758. negari non poſſe ait, inter opera illa, quæ Ephremi nomen præ ſe ferunt, plurima, quorum auctor non ſit, ſcripta reperiri. Idem in textu ipſo paulo adhuc apertius affirmans, (u) „Il eſt difficile, inquit, de douter qu'il n'y ait „dans cette edition (ſcil. Voſſii) pluſieurs pie-„ces, qui ne ſont pas du grand S. Ephrem: mais „nous

(t) Hæc poſtrema verba Tillemontii propterea notanda ſunt, quod & ipſe Voſſii fidem in dubium vocaſſe quodammodo videtur.

(u) Vid. Tillemont. cit loco p. 747.

„nous ne craignons pas d'assurer qu'il y en a „plusieurs aussi, dont on ne peut douter qu'il „ne soit auteur &c. Quænam autem in Vossiana editione genuina, quæ spuria Ephremi scripta sint, difficile admodum & periculosum est, generatim pronunciare. Plerique germana ista censent, in quibus ingenii ista sublimitas, quam in Ephremiano de spiritu sancto tractatu, quondam legendo se deprehendisse *Hieronymus* testatur, eminet ac elucet. Verum minus accurate sic fieri nos quidem persuasi sumus. Quis enim ingenii hanc sublimitatem, hocque orationis ὕψος in sublimi tantummodo argumento locum habens, in reliquis omnibus Ephremi scriptis scrupulose quærat? Aliam utique pertractationem, aliud dicendi genus, alias sententias dogmatica, alias moralia exposcunt. Illa, quæ mysterii plena pleraque sunt, & sublimia, sublimem quoque stilum, ac sublimes sententias: hæc, quæ mysterii nihil continent, sed ad communem vitam spectant, stilum etiam submissiorem, sententiasq; minus exquisitas, nec tam alte petitas postulant. Nostro quidem judicio pro adulterinis Ephremi scriptis habenda illa sunt, in quibus solita illa ac familiaris plane Ephremo dicendi perspicuitas facilitasque non deprehenditur. Hanc enim, quam diximus, orationis virtutẽ, omniũ facile principem ac præcipuam noster adeo est sectatus, ut secure sineq; ulla dubitatione possis ea omnia quæ obscura nimis & impedita sunt ad spuria

&

& ἀποβολιμαια rejicere. Atque hæc ipſa nota eſt, qua omnium optime certiſſimeque vera a falſis ſcripta Epremiana dignoſci poſſe *Tillemontius* ipſe ſtatuit. (x) *il nous*, inquit, *aparu, qu'on peut dire être dignes de lui les uns qui ſont le plus grand nombre, ont plus de facilité & de netteté, & poſtea : Ceux qui ſont elevéz & faciles ont auſſi pour eux Sozomene, qui reconnoit de la facilité dans S. Ephrem* &c. Cum hac autem facicilitate mira quædam perſuadendi vis, eximius ſententiarum ſplendor, multaque dictionis amoenitas eſt conjuncta. quod his verbis teſtatur Photius (y) ἐν τετοις τοις παραινετικοις λογοις τε ἁγιε (ſcil. Ephremi) θαυμασειεν ἀν τις ὁσον μεν ἐμβαθυνεται το πειθον, ὁσον δ' αὐτῶν ἀποςαζει το ἡδυνον, και ὁλως εἰς ὁσον βρυει το ἠθος. hoc eſt : in his paræneticis ſermonibus ſancti (ſcil. Ephraimi) miretur aliquis, quam alte penetret perſuadendi vis, quantumque ab his fluat jucunditatis, quam denique affectuum copia abundet. Hæ igitur dicendi virtutes quibuscunque Ephremi ſermonibus & ſcriptis inſunt, omnium conſenſu ſineque ulla hæſitatione pro germanis haberi poſſunt. a quibus autem abſunt, ea inter ſpuria numerari. Hinc genuina pleraque exiſtimari debent, quæ in primo Voſſianæ edit

(x) Vid. *Photii* bibliothecam ex edit. Hoeſchelii Auguſtæ Vindelicorum 1701. publicatam p. 264 ubi de ſcriptis Ephremi ample diſſerit. vid. & Oudin. loc. cit. ubi totum hunc locum græce latineque diſſertationi ſuæ de ſcriptis Ephremi Syri inſeruit.

editionis tomo continentur : nec pauca secundi Tomi. Contra ea maxima pars eorum quæ in tertio Tomo extant scriptorum, suppositicia reputanda est. Spurius e. g. sermo primus, asceticus, ad imitationem proverbiorum conscriptus, quem etsi non plane fide dignum non plane tamen rejiciendum censet *Tillemontius* Sermo item in margaritam pretiosam, quam licet indubitatæ fidei *Tillemontius* existimet: nos tamen ut nimis obscuram ac subtiliter nimis philosophantem repudiamus. (*)

(*) Non germanum hunc esse Ephremi fœtum multa probant. inprimis curiosa illa ac sciolo conveniens in divinam Christi naturam investigatio, his præcipue in verbis: *margarita neque ut murex generatur, neque ut spiritus in figura procedit. Et Christus non permistus cum divinitate neque purus est homo, neque cum immissa divinitate permistus. Sed neque in figura spirituali factus est. Margarita in hypostasi & alium per se lapidem non generat. Christus quoque non est alius, nisi quod ex patre ab æterno genitus* &c. hæc enim aliaque divinam Christi naturam rimantia Ephremi homiliæ, qua filii Dei naturam curiose scrutari vetat prorsus sunt contraria : nec illum adeo auctorem habere possunt.

Ad adulterinos sermones quoque pertinet sermo iste decantatus, qui inscribitur *Confessio* &

& sui ipsius reprehensio. qui sic incipit: *cum in multis vobis fratres prodesse videar.* (*)

(*) Multis jamdudum eruditis non immerito hic sermo malæ notæ præbuit de se suspicionem. non postremum hoc νοθειας argumentum est, multa hic inepta, anilia, reliquisque Ephraimi scriptis in os contradicentia, multa denique ne Christiano quidem homine, ne dum viro tam sancto, qualis erat Ephremus, digna, nonnulla etiam fidei non analoga occurrere. quo pertinet e. g. illud: *Poenitentiam egi, sed an Deum mihi placaverim ignoro. etiam sanctos ut pro me intercedant imploro* &c. quæ profecto nullo Christiano, vereque credente digna est oratio. Obscura deinde multa cimmeriisque tenebris obvoluta passim sese offerunt. qualia sunt ista p. 667. *Et siquidem naturalibus ratio contenta sit, nihil solet exigere, modum enim naturæ definivit ac terminum ipsi aa subsistendum constituit.* ejusdem notæ sunt, quæ p. 611 sequuntur. *pelliceas vero habebant atque gerebant, tanquam ad exercitationem accommodatas. Temperantia enim colore indiget. vestimentique illud genus erat congruens tum domi, tum etiam foris* &c. Ea denique de se auctor ipse narrat, quæ nebulonibus potius pessimoque cuivis homini, quam integerrimæ vitæ scelerisque puro Ephraimo convenire

nire videantur. Citatur etiam pag. 603. homilia auctoris *de Verbo*, secunda trinitatis persona, tractatus item *de providentia*, in his verbis: *de providentia scripsi sed an Deo placuerint mea scripta, ignoro.* quæ tamen scripta nec hodie ipsa extant, nec a veterum ullo sub Ephremi nomine citata inveniuntur. ne dicam plurima hic deprehendi Scholasticorum more potius, quam Ephremiano disputata. Cujusmodi sunt illa. *Nihil sua sponte in rerum natura existit: quoniam se ipsum facere nemo potest. Nam si quis se ipsum faceret, is esset prius, quam fieret, & quo pacto postea talis factus esset? nam quod existit, antequam fiat, non indiget ut id fiat quod est, neque alieno opus habet auxilio, ad illius quod est, constitutiotutionem.* Porro ejusmodi hic occurrunt vocabula, quæ lingua originali græca non Syriaca, conscriptum hunc primum sermonem fuisse manifeste produnt. Omnium clarissimum autem νοθειας argumentum est, de processione spiritus sancti a solo patre sententiam apertis hic verbis propugnari. quæ cum longe recentioris sit ætatis, quam ut Ephremum vel auctorem vel asseclam habere queat: dubitationem vix habet quin a recentiori quodam græco hoc scriptum compilatum sit. a solo autem patre spiritus sancti processio

sio his verbis proponitur: & *quoniam prævidit, nihil eorum quæ fecit, ipsum capere posse: produxit filium sine principio ex substantia sua & spiritum sanctum non ex necessitate.* Idem paulo post apertius: Cæterum *spiritus sanctus non genitus est, sed processit ex substantia patris, non imperfectus, neque promiscuus*: itemque postea *aliumque pater consortem volens non quem genuit, sed produxit, spiritum sanctum ex substantia sua* En disertam processionis spiritus S. a solo patre assertionem! quibus illud p. 604. accedit. *Pater ergo neque tempore indiguit in generatione verbi, neque ullo temporis intervallo post verbum produxit spiritum sanctum* Obvertet hic aliquis tritum illud philosophorum dictum *posito uno non excludi alterum.* Verum quis non videt, in omnibus his locutionibus filium a productione spiritus sancti hic excludi? Miror itaque *Tillemontium* nihilo secius hunc sermonem pag. 757. pro genuino habuisse.

Eundem in censum refero sermonem p. 539 *de vita religiosa & monastica Tillemontio* ipsi suspectam visam. *lamentationes* item *gloriosissimæ virginis matris Mariæ super passione Domini* p. 697. *in mulierem peccatricem* p. 711. *De Mariæ laudibus* p 705 *in sanctum Basilium M.* p. 724. in quadraginta sanctos martyres p. 727. *Testamentum denique Ephremi*, quod in Vossianis est postremum, cujus

Jusque falſitatem pluribus infra demonſtrabimus.(y)

De verſione ipſa ut paucula ſub finem afferamus, non illa ubique ſibi conſtat. ſatisque claris indiciis apparet, nec ab uno illam auctore confectam, nec eadem induſtria elaboratam eſſe. plurima hic videas non indiligenter nec impuro adeo ac ina moeno ſermonis genere conſcripta: multa vero etiam oſcitanter ſatis nullaque adhibita diligentia, inculto admodum, obſcuro, barbaro, planeque inemendato ſtilo propoſita deprehendas. exemplo ſint iſta ſermonis in Voſſiana edit. p. 468. *Cæterum honeſtatis inimicus conſpiciens, nihil in obſidione ſanctæ civitatis eos valuiſſe abſtrahere a Domino, neque in via ut eſcis ſe contaminarent, inducere potuit. Quare in cor regis ſe immittit.* itemque illa p. 637. *ubi vero ipſa animadvertit artes ſuas & varios ornatus nihil apud juſtum valere atque præſtare, majore concupiſcentia ardore flagrabat ſollicitudineque anxia quid ampli* (pro amplius

(y) De his reliquisque Ephremi ſcriptis in Vosſiana verſione occurrentibus confer omnino *Tillemontium* in notis; ubi hæc ſcripta unum poſt aliud ordine examinat quæque vel ſpuria vel germana ipſi viſa ſint ac merito talia cenſeri debeant, ſincere non minus quam docte exponit, in qua ſparta obeunda, etſi omnium reliquorum ſcriptorum diligentiam longe ſuperaverit, cæterisque omnibus ſectæ ſuæ addictis partium minus ſtudioſus veritatem ingenue ut plurimum fateatur; dubium tamen non eſt, religioni interdum aliquid dediſſe, multorumq; ſcriptorum, quæ Vosſiana editio habet, falſitatem, ne odium ſibi ipſi conflaret, de induſtria celaſſe.

plius) *cum eo agendum foret, ignorabat.* Minima autem omnium in tertio Tomo concinnando ab editore diligentia præſtita videtur. in quo nullam propemodum paginam, quamplurimis vitiis partim grammaticis, partim textualibus non defoedatam conſpicias. & augiæ profecto ſtabulum purgandum is ſuſciperet, qui in hoc tomo præſertim, latine translata Ephremi ſcripta ſoloeciſmis, barbariſmis, græciſmis, aliisque, quibus ſcatent, ſermonis ſordibus liberare vellet. huic rei teſtimonio ſequentia, cujusmodi innumera alia deprehenduntur, loca eſſe poſſunt e.g. p. 542. *Qui exaltari optat, penitus ſe humiliet & qui vult ibi conſolari hic jam lugeat & fleat.* & paulo poſt. *Eſt civitas illa plena lætitiæ & jubilationis, plena felicitatis atque ſuavitatis, quæ æternæ conjuncta vitæ, in ea habitantibus jugiter manant,* & paulo inferius ead. pag. *unusquisque cum ſuis opibus ac mercedibus gloriatur & exultat* & p. 543. *& linguæ uſus, quibus cor perfrui deſideret, Chriſtone, an rebus* præſentis ſeculi, oſtendis & pag. 545. *nos vero miſeri, nos infelices ne usque ad verbum quidem invicem tolarare poſſumus.* & inferius: *an ignoras miſer, quia illic omnes cogitationes tuæ atque ſermones conſcripti erunt? aut neſcis quoniam omnis creatura cum horrore* tribunal adſtabit &c- Adeo non injurius in Voſſianam verſionem fuiſſe dicendus eſt *Tillemontius*, quando plurimis eam maculis nævisque contaminatam ſcribit! De negligentia auctoris & hoc teſtatur, quod eadem ſæpe, iisdem pene

verbis proposita recurrant. Duo nos tantum loca transcursim legendo observavimus, vix autem dubitamus, quin plura attento lectori se datura sint similia. Primus locus reperitur in duobus illis sermonibus: primo p. 442. in sermone *commonitorio & catechetico* (quæ verba auctoris sunt) *ad monachos*, qui sic incipit: *Venite dilecti mei, venite patres fratresque mei*, &c. deinde p. 554, in sermone qui inscribitur *sermo asceticus de vita religiosa atque monastica*, hoc init. *labor & dolor me ad dicendum & loquendum* (ecce hic tautologiam Vossianam) *impellunt.* evidentius ut error cognoscatur, meliusque ab aliis evitetur: utriusque bis repetiti loci initium attexemus.

Pag. 443. lin. 17. Quamobrem vos obsecro carissimi, supplexque oro, sobrii estote ac vigilate hoc tempore exiguo, & ad undecimam hanc horam contendite. Appropinquavit jam vespera & retributor mercedis cum gloria adveniet, redditurus unicuique secundum opera sua. Attendite vobis ipsis, ne quis vestrum honeste atque ex virtute vivens nimi-

Pag. 554. Sobrii igitur simus & vigilemus obsecro, fratres dilectissimi, in hoc brevi vitæ nostræ tempore & in hac undecima hora viriliter decertemus. Appropinquavit enim jam vespera & mercedis retributor Christus cum gloria venit, ut reddat unicuique secundum opera sua. Attendite itaque vobis ipsis, fratres, ne quis vestrum de bono opere præsumens

ne

um de ſe præſumat negligensque immenſam ejus munerationem deperdat. Similis enim eſt monachus agro ſeminato, qui pluvia ac rore rigatus in crementum capit, lætitiæque fructum fru ctificat: ſed cum jam ad ipſum fructum pervenerit, majorem ſo licitudinem bono agricolæ ingerit. ſollicitus namque pervigilat, timens, ne vel repentina grandine vel a peccatoribus (forte pecoribus) campi ſua ſata deſtruantur. Sic & monachus donec in hoc corpore vitam duxerit, quotidie de immortali vita curet ſollicitusque ſit neceſſe eſt, ne per ſegnitiem in vanum cucurriſſe reperiatur. Gloriatur exultatque agricola, quando ſuam meſſem jam congregarit & compenſatio-

negligenterque vivens immenſa illa ſalvatoris præmia deperdat. Similis enim eſt monachus agro alicui ſeminato, qui pluvia ac rore rigatus incrementum capit & fructum lætitiæ producit, ſed cum jam ad frugum tempus pervenerit: majorem curam bonæ agricolæ ingerit. ſolicite enim tunc advigilat, metuens ne vel repentina grandine aut a camporum jumentis ſegetes ipſius vaſtentur. ita etiam monachus quamdiu in hoc vivit corpore die nocteque de immortali æternaque vita ſollicitus ſit oportet, ne per negligentiam in vanum cucurriſſe deprehendatur. Gaudet exultatque agricola, ac Deo gratias agit, quando meſſem jam ſuam in horrea congregavit, & compenſationem la-

laborum recepe-rit.eundem in modum gaudebunt exultabuntque angeli Dei in cœlis, quando quis ti mens Deum consum maverit cursum suum &c. &c.	borum suorum perce-perit. Eodem modo lætantur & exultant in cœlis angeli Dei, cum quis timens Deum recte hic cursum suum consummaverit. &c. &c.

Alter locus occurrit in duobus illis sermonibus: primo p. 107. in sermone, *quod ludicris rebus abstinendum sit Christianis*, deinde p. 180 *in Ephremi interrogationibus & responsionibus* & quidem in illa interrogatione *quid sibi vult dictum illud Apostoli? &c.* Horum sequens est initium.

Pag. 107. Impletur quoque Pauli Prophe tia in nobis quæ sic ha bet: Veniet tempus quando sanam doctri nam non sustinebunt ----quis enim hodie sacram scripturam sustinet? quis sedulo Christi mandatis in tentus est? quis sapiens & custodiet hæc. Quis ostendet nos non esse prævaricatores legis? Multi potentes, omnes sapientes secundum carnem, inquit Apo	P. 180. Et ecce id quod ab apostolo dicitur, re ipsa jam cernimus comprobatum. Quis etenim tolerat scripturas divinas? Quis Christi præceptis est intentus? Quis sapiens & custodiet hæc? Quis ostendet non esse nos prævaricatores legis? omnes sapientes secundum carnem; multi nobiles, multi docti ac scribæ & legis periti, & reges & principes & divites & pau-peres

ſtolus. Multi ſcientes, ſcribæ, & legis periti, & doctores & pauperes, ſervi & liberi, ſolitariam vitam ſectantes & virgines & in cœtibus aliorum viventes & ſenes & juvenes. Quis autem horum omnium demonſtrare poterit, convenire Chriſtianis citharizare, aut tripudiare aut cymbala pulſare aut acclamare, aut haruſpicem agere, aut phylacteria, quæ vocant facere, aut eadem circumgeſtare, aut dæmonia conſulere? &c. &c. (z)

peres & ſervi & liberi & doctores & monachi & virgines, & aliis mixti. Quis horum omnium poterit affirmare aut oſtendere, Chriſtiano homini licere citharoedorum more ludere aut tripudiare, aut cymbala pulſare aut choreas ducere, aut acclamare aut haruſpicem agere, aut phylacteria quæ vocant, facere aut furari, aut dæmonas conſulere?

(z) Hæc paulo prolixius attulimus, ut de verſione Voſſiana, quomodo cum græca aliisque latinis verſionibus partem, ſecum ipſa conſpiret, eo melius judicetur. Quod reliquum eſt has aliasque repetitiones in Voſſiana editione reperiundas, inde ortas eſſe credo, quod qui bis repetiti ſunt ſermones aliis in codicibus aliter inſcripti aliudque initium forte habentes interpreti ſe obtulerint, ut adeo facile fuerit ſermones jam ante translatos novos eſſe credere. Verum hoc ipſum indicio eſſe quaut, non omnia Voſſium ipſum, ſed alios laborum forte adminiſtros tranſtuliſſe. Nam ſi ipſe omnia convertiſſet, errorem ſene dubio animadvertiſſet.

§. 5.

Tertia succedit versio Ephremi, nimirum Æthiopica. De qua *Tenzelius* (a) sic pronunciat: *Quid autem judicabimus de Arabica versione, quando Thomas Jamesius in catalogo bibliothecæ Oxoniensis refert, in ea adservari Ephremi parænesses, epistolas & sermones num. 52 manu exaratos? nihil sane aliud, quam sequendo Huetium. qui in libro de claris interpretibus erudite commonstrat, exiguæ fidei esse Arabum versiones.* Secus autem fortasse de hac versione judicasset *Tenzelius*, si, quem ex oriente secum *Assemannus* advexit, codicem, Ephremiana scripta in Arabicam linguam versa continentem, oculis usurpare licuisset. Hunc ita Assemannus recenset. *Paulo antiquiorem isto nacti sumus codicem, quum Ægyptum lustraremus, cui ad calcem fol. 281 hanc temporis notam Amanuensis apposuit: explicit die 20 Abib, anno sanctorum martyrum 1325.* Nimirum & alium codicem, Arabica lingua scriptum, minus antiquum præsto habuit *Assemannus*: totidem fere, quot suo tempore extitisse atque a se ipso lectos Photius testatur (b) sermones complectentem. Hic anno Christi 1329, quantum quidem ex verbis codici adscriptis colligitur, exaratus, deque Græco in Arabicum conversus est. (c) Eundem a superiori codice, cum quoad

(a) In exercitat. select. p. 287, 88.
(b) In Bibliotheca cod. 196.
(c) Patet hoc ex epigraphe quæ ad calcem Codicis bibliothecæ S. Petri in monte aureo legitur. *Transtulit hunc librum*

quoad verſionem, multis in locis ab illa abeuntem, tum quoad ſermones ipſos, eorumque ordinem ac numerum differre clariſſimus Aſſemannus obſervat, catalogum ſimul annectens ſermonum, (numero 56) in codice extantium. Optandum autem eſſet, ut & verſio Arabica in latinum diligenter translata extaret. Nam ſi ſermonem iſtum, qui *reprehenſio ſui & confeſſio* inſcribitur paucosque alios excipias: meris germanis atq; a nemine unquam in dubium vocatis Ephremi ſcriptis conſtat. (d) ut multum adeo ei, tum quod ad antiquitatem, tum quod ad puritatem germanitatemque tribuendum eſſe videatur. De *Æthiopica* Ephremi verſione nihil propemodum conſtat, niſi quod ad Arabicam ſine dubio verſionem expreſſam *Tenzelius* auguretur. Eſſe tamen Æthiopicam quandam Ephremi verſionem olim confectam, Ludolfi iſta teſtantur (e) *græcorum patrum ſcripta Æthiopice verſa, Habesſini legunt atque amant. Notiſſimi inter cæteros ſunt Baſilius, Chryſoſtomus, Cyrillus Alexandrinus, Ephrem Syrus & ni fallor etiam Irenæus.*

T 4 §6.

librum e Græco exemplari in Arabicum ſermonem Abraham, Johannis Antiocheni filius Protoſpatharius, ſcriptor Melchita, qui lectores auditoresque enixe rogat ut preces tum pro interprete, tum pro eo qui interpretationem procuravit, fundere dignentur Amen.

(d) *Teſtamentum* enim aliaque ſimilis notæ ſcripta ibidem non reperiuntur.

(e) *Jobus Ludolfus* in epiſtola ad *Hottingerum*, quam hic bibliothecæ orientali p. 326 inſeruit

§ 6.

Inter cæteras Ephremi versiones Gallica etiam & Germanica comparent. At neutra magni æstimanda est. in quibus concinnandis ne Græcam quidem versionem sed latinam interpretes secutos constat. De Gallica hoc ipse fatetur auctor *Franciscus Fevardentius* in „præfatione sic scribens. „Je me suis aidé en „ceste tranlation partie des livres imprimez a „Dilingen, partie a Paris, mais principale- „ment j'ai suiviz ceux qui ont eté imprimé a „Couloigne (f)„ Atque hæc versio Parisiis 1602, 8 apud *Michaelem Sonnium* impressa prodi- „it, hoc titulo: "Divins opuscules & exercices „spirituels du tres saint pêre Ephrem Archi- „diacre d'Edesse en Mesopotamie, escrit par le „dit autheur l'an trois cens cinquante en lan- „gue Syriaque & en mesme tems tournéz en „Grec: puis en latin par plusieurs autheurs, „maintenant mis en notre langue Francoise „&c. par F. Francois Fevardent de l'ordre de „S. Francois, Docteur en Theologie en l'uni- „versité.„ Errat igitur Tenzelius, quando hanc versionem, Parisiis 1579 editam, ad græcæ versionis, ut titulus habeat, normam confectam fuisse scribit. Plurimi tamen eam faciunt

(f) Addit quidem eodem loco auctor: *J'ai en recours en quelques endroits obscurs a quelques traitez a la main, qu'avec grand travail j'ay ramassez d'un costé & d'autre.* Verum non magni momenti sunt, quæ explicuit & emendavit.

ciunt Pontificii, in primis Labbeus: graviter ideo a nostratibus reprehensus. qui quidem omnes hanc versionem ut mancam mutilamque (g) merito rejiciunt. In his *Rivetus* cit. loco p. 339. *Multa*, inquit, *omittit Vossius, quæ Camaldulensis habet & contra: quæ fraus non solum patebit ex latinorum interpretum collatione, sed etiam ex impuri illius sycophantæ Fevardentii fraudibus & tricis Ephremi nomine Gallico idiomate evulgatis.* (h) Non multo majoris fortasse pretii habenda est germanica illa, quam *Johanne Swaigero* interprete, Moguntiæ 1565 in octavo dicitur prodiisse, versio. Quid enim de hac versione egregii sibi quis promittat: cum reliquæ omnes, quas habemus Germanicæ antiquæ versiones, ita pleræque comparatæ sint, ut vix legi á quoquam inque manus sumi mereantur?

(g) Mutilata utique dicenda est hæc versio, cum pro lubitu suo sermonum ordinem ac συνάφειαν turbaverit, ac divulserit: nulli religioni sibi ducens ex uno sæpe sermone tres pluresque misere quasi dilaniatos, efficere.

(h) Notandum hic est, jam ante Fevardentium nonnullos Ephremi sermones in Gallicum sermonem a *Petro Cueuret*, homine Gallo translatos Paris. 1520, sub tit. *la fleur de predication* in 8vo prodiisse.

CAPUT II.

DE VERSIONE EPHREMI SYRI SLAVONICA.

CONSPECTUS CAPITIS.

§ 1. Titulum Verſionis Slavonicum latine verſum ſiſtit.

§ 2. Sermones in Slavonica verſione contentos ordine enumerat, ſingulorum initio latinis æque ac Slavonicis verbis ſimul adſcripto.

§ 3. De iis quæ ad externam Slavonici codicis formam, ejusdem raritatem, reliquasque, circumſtantias ſpectant exponit.

§ 4. Breve judicium de hac verſione exhibet, ſpecimenque aliquod ex ea adducit.

§. 1.

Posteaquam singulas Ephremi Syri, quotquot hodie extant, versiones, ea qua fieri potuit brevitate, ordine exposuimus: reliquum est, ut & Slavonicam minus in vulgus notam, sed magna fide dignam versionem paucis persequamur. Quo primum tempore in Russia hæc prodierit, non liquet. Satis tamen antiquam eam esse: certum est. & memini me vidisse aliquando Petropoli editionem Ephremi Syri sub initium superioris seculi forma quarta impressam. Nulla autem editio vel accuratior, vel locupletior, vel splendida magis est, quam Moscuensis illa, quæ primo hujus seculi anno, Invictissimi Herois, Augustissimique Ruthenorum Monarchæ, gloriosissimæ memoriæ Imperatoris, in gloriam seculi suæque gentis salutem nati, *Petri Primi* auspiciis majori forma splendidissime impressa prodiit. Cujus quidem editionis cum & ipsi exemplum quoddam diu quærendo demum erutum, ac Petropoli comparatum possideamus: non erit opinor nec a proposito nostro alienum, nec lectoribus ingratum, comprehensa in eo Ephremi scripta, qua titulum initiumque breviter enarrare. Liber ipse Slavonice sic inscribitur.

Bo slavvu svviatiä jedinosuschtschnia, schiwotvvoraschtschia	In gloriam sanctæ unisubstantialis, vivificantis & indivisæ Tri-

i nerasdielimia Troizi, Otza, i ſina i ſvviatago Ducha. Povvelieniem blagotſcheſtivvieſchago vvelikago goſudara naſchego Tzara i vvelikago Knaſa, Petra Alexievvitza, vvſea vvelikia, i malia, i bielia Rosſii Samoderſchza. Pri blagorodnieïſchem goſudarie naſchem Tzarw tſchie, i vvelikom knaſie, Alexii Petrovvitzſchie: blagoslovveni emſche vvſego oſweſchtſchennago ſobora, meſchdu Patriarſcheſtvvom: Isdadeſa kniga ſia, blagöugodnich trudovv, Prepodobnago Otza naſchego Jephrema Syrina: Knëiſche i w novvo prevvedoſchaſa ſgretſcheskich charateinich knig outſchitelnaia jego i vvraſumitelnaja slovveſa, Monaſcheskomu i Mirskomu ſoſtoianiju

Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus Sancti. Juſſu religioſiſſimi, Magni Domini noſtri Tzaar & Magni Principis, Petri Alexievvitza, totius magnæ & parvæ & albæ Ruſſiæ autocratoris. ſub nobili ex ſtirpe genito Domino noſtro Zarovvitſchio & magno Principe Alexio Petrovvitſchio, benedictione autem totius conſecrati concilii, Patriarchatus loco conſtituti, editus eſt liber iſte Deo acceptorum ſcriptorum Ephremi, benedicti Patris noſtri Ephremi Syri: translatis denuo ad græca manuſcripta doctrina plenis & ſapientibus ejus ſermonibus, monachis æque ac reliquis cujuscunque ſtatus hominibus in eximiam utilitatem & ſalutem. cui accedit beati abbatis *Dorothei*, animæ ſalutaris liber. in Impe-

vvo iſradnuju polſu i ſpaſenie;ieſchtſcheſche i blagotſchennago Avvwi Dorothea Duſcheſpaſitelnaja Kniga: wTzarſtwujutſch tſchem vvelikom gradie Moskvvie. vvlieto ot ſotvvorenia Mira 6210. ot roſcheſtvvaſche po ploti boga slovva 1701 Indicta 10 *Meſetza Dekembria.*

Imperatoria ſede, magna urbe Moſcua. anno ab orbe condito 6210. poſt nativitatem autem incarnati Dei verbi 1701, Indicta decima, menſe Decembri.

§ 2.

Initium facit Ephremi Syri vita, ab Anonymo quodam compoſita, quæ etſi eadem eſſe videatur atque illa, quæ in Voſſiana editione p. 12. & in Oxonienſi p. ηλϑ inſerta reperitur: in multis tamen ab illa diſcrepat. e. g. pro verbis ipſo initio ſtatim occurrentibus, ὑπάρχων ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ τῶν ἀπ᾽ αὐτοῦ βασιλευσάντων: in Slavonico legitur: tempore Conſtantini Magni natus *pervenit* usque ad tempora Regis *Theodoſii* Magni. Deinde verba illa p. γμ lin. 7. πρὸς ὃν Θεοφόρος ἐκεῖνος usque ad ὅπερ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου τεθέαμαι τῇ νυκτὶ ταύτῃ in Slavonicis plane deſunt. Ut alia nunc loca, in quibus diſcrepantia nonnulla deprehenditur, prætercam. Vitam Ephremi exicipit ligno inſculpta affigies, in qua Ephremus menſæ aſſidens, libroque hæc verba inſcribens *ai Chrieſ-*

nim

nim Jebrim, h. e. ego peccator Ephrem, conſpicitur : ſubſcriptis his verſibus.

Jephrem ſvviat, kriepoſt glavvi po Davidu,
Schiſnototſchnich vvod i slia potſchinu
Tzerkvvi vvo kriepoſt, vvſpaſenie liudem
Da knigu jego Tſchtuſchtſche muk is budem.

h. e.

Ephrem ſanctus fortitudo capitis ſecundum Davidem:
Viventium aquarum fundit abyſſum
Eccleſiæ in fortitudinem, in ſalutem hominibus.
Ut librum illius legentes poenis liberemur.

Sequuntur ſermones ipſi : hac inſcriptione: *Kniga propodobnago Otza naſchego Iephrema Syrina, soderſchaſchtſchaia vv'ſebie slovveſa vv'nakaſania raslitzſchna kpolſie i ſpaſeniju vvsaköi duſchi Chriſtianskoi*, hoc eſt : *Liber ſanctiſſimi patris noſtri Ephremi Syri continens in ſe ſermones variæ diſciplinæ in utilitatem ſalutemque omnis animæ Chriſtianæ*.

Sermo I. inſcribitur. Nakaſanie o umilenii i ſpaſenii duſchi, i o otretzſchenii ſchitija p. 1. in Oxon. p. 126.	Inſtructio de pietate & ſalute animæ, & de abdicatione vitæ. apud Voſſ. p. *66*.
Incip. As Jephrem grieſchnii i neraſumnii, priſno slabii, i ou nilii.	Ego Ephrem peccator & inſipiens, ſemper debilis & remiſſus.

Ser-

Sermo II. Blagodarenie ko Spaſiteliu bogu. p. 5. in Oxon. p. 264

Gratiarum actio ad ſervatorem Deum. ap. Voſſ. p. 334.

Incip. Slavva tebie Boſche, slavva tebie.

Gloria tibi Deus, gloria tibi!

Sermo III. Poüitſchenie o blagotzſcheſtii, i k'chotaſchim vv' niti vv'monaſcheskoje. p 6 in Oxon. p. 264.

Inſtructio de religione & ad volentes inire monaſticam vitam.

Incip. Wosliublenne Chriſtianni li ieſi boſchieju blagodatiju;

Amantiſſime eſne Chriſtianus divina gratia?

Serm. IV. Nakaſanie k novvonatzſchalnim Monachom. p. 8. in Oxon. p. 266.

Inſtructio ad monachos recens factos.

Inc. Wosliublenne aſchtſche otvvergaſa ieſi ſchitia ſego.

Dilectiſſime ſi abnegaſti vitam hanc.

Sermo V. k'monachom o ieſche terpieti iskuſchenija. p. 9. in Ooxo. p. 287.

Inſtructio ad monachos ut fortiter ſuſtineant tentationem.

Inc. Wosliublenne ſe predlagaiu ti drugoje predloſchenie o goſpodie.

Dilectiſſime ecce propono tibi aliud mandatum (proprie depoſitum) a Domino.

Sermo VI. Nakaſanie o ieſche krotku biti monachu, p. 10. in Ox. p. 268.

Inſtructio ut mitis ſit monachus.

In-

Incip. Wosliublenne aſchtſche ſotvvoriſchi natzſchalo dobro.	Dilectiſſime ſi feceris bonum initium.
Serm. VII. Nakaſanie. o ieſche vv' trudiech prebivvati p. 11. in Oxon. p 269.	Inſtructio ut in laboribus ſemper verſetur.
Incip. I o rutzſchniem. brate dielie ne prenebregaï.	Et de manuali opera frater ne negligas.
Serm. VIII. Nakaſanie o ieſche nevvdawatiſa ſtraſtem. p. 12. in Oxon. p. 269.	Inſtructio ne ſuccumbat cupiditatibus.
Incip. O bivvaiuſchtſchem ſche ſoblaſnievviem rekſchago.	De exiſtente autem ſcandalo ſcimus dicentem.
Serm. IX. Nakaſanie. o ieſche vvſegdaſchiěje terpïenie ſtaſchati. p. 13. in Oxon. p. 270.	Inſtructio ut quotidianam patientiam exerceat.
Incip. Jo vvremeni vvosliublenne ne prene mogäi.	Et de tempore ne ſis incurioſus.
Serm. X. Nakaſanie o nachodaſchtſchich pomisliech p. 14. in Oxon. p. 271.	Inſtructio de incidentibus cogitationibus.
Incip. Wosliublenne ne ouklonäiſa ot litza nachodaſchich,	Dilectiſſime ne tergum des obviam euntibus cogitationibus.

In-

Serm. XI. Nakaſanie vvo ieſche treſvvubiti vvſegda p. 15. in Oxon. p. 272.	Inſtructio, ut ſobrius ſit ſemper.
Incip. Brate podvviſaiſa jako dobr vvoin.	Frater certa tanquam bonus miles.
Serm XII. Nakaſanie o jeſche ne imieti wo oumie kitzſchenia. p 16. in Oxon. p. 273.	Inſtructio ne habeat in mente arrogantiam.
Incip. Brate aſchtſche otvvergaſa ieſi ſuetnago ſchitia.	Frater, ſi dereliquiſti vanam vitam.
Serm. XIII. Nakaſanie o ſoſtojanii naſtoiatelei i o paſtirskom wvvierenii. p. 17. in Oxon. p. 274.	Inſtructio. de ſtatu præfectorum & de paſtorali cura.
Incip. Brate porutzſchilſa ieſi duſchi, prepojaſchi Tzſchresla tvvoia.	Frater ſi tradidiſti animam: cingas latera tua, ut vir.
Sermo XIV. Nakaſanie pritzſchami k' naſtavvnikom i podtzſchinennim p. 19. in Oxon. p. 275.	Inſtructio parabolica ad ſuperiores & ſubditos.
Incip. Po tzſchaſti ſoſidaietſa grad i po ſovverſcheni i bivva jet bran.	Per partes ædificatur civitas, & per imperium geritur bellum.
Serm. XV. Naka-	Inſtructio de certamini-

ſanie o borbie monaſcheskago i puſtinnago. p. 20. in Oxonien. p. 276.	minibus monaſticæ & eremitarum vitæ.
Incip. Brate aſchtſche ſpodobilſa ieſi ſvviatomu obletzſcheniju monaſcheskomu.	Frater ſi dignus fueris habitus ſancto indumento monaſtico.
Serm. XVI. Nakaſanie, ieſche ne biti tſchtſcheslavvnu p. 22 in Oxon. p. 278.	Inſtructio ne vanæ gloriæ ſit cupidus.
Inc. Brate potzſchto prelſchtſchaieſchia pobieſchdaiem diavvolom;	Frater cur ſeduci te ſinis, ſuperate a diabolo?
Serm. XVII. Nakaſanie o vvosdvviſanii duſchi vv molitvvu k bogu. p. 23. in Oxon. p. 279.	Inſtructio de elatione animæ in precibus ad Deum.
Incip. Brat iegda kleplet ti brat noſchtſchiju, jakoda vvoſtaneſchi.	Frater quando ad Januam tuam pulſet frater noctu, ut ſurgas.
Serm. XVIII. Nakaſanie ko ispravvleniju ſchelania duchovvnago. p. 24. in Oxon. p. 280.	Inſtructio in correctionem deſiderii ſpiritualis.
Incip. Wosliublennii, poraſumiem pred-	Dilectiſſimi, ſcimus ſtantes coram munda-

nis

ſtoiaſchtſchia predſemnim Tzarim.	nis regibus.
Serm. XIX. Nakaſanie o bdienie, i treſvvennoi molitvvie. p 25. in Oxon. p. 280.	De vigilia & ſobriis precibus.
Inc. Brate pomiſchlaiu, iako tri ſut dremania &c.	Frater exiſtimo tria eſſe ſomniorum genera.
Sermo XX. Nakaſko iskuſchaemim o ſvvoiego pomisla. p. 26. in Oxon. 281.	Inſtruct. ad tentatos a ſua cogitatione.
Incip. Aſchtſche slutzſchitſa kotoromu bratu priiti vv monaſcheſkoje ſchitie.	Si accidat fratrem quendam ingredi monaſticam vitam.
Serm. XXI. Nak. o brani vvraga k'novvonazſchalnim monachom i o rutzſchnom dielie. p. 28. in Oxon. p. 283.	Inſtructio de pugna inimici adverſus vitam monaſticam recens ingreſſos monachos, & de manualibus operis.
Incip. Wo obſche s ſchiwaſchtſchimi iounimi monachi raslitzſchno boretſa vvrag.	In communione viventes juniores monachos diverſe impugnat diabolus.
Serm. XXII. Nakikoim vvchodom ratuiet vvrag monachi, i o prechoſchdenii mieſtniem. p. 30 in Ox. p. 285	Inſtr. Quo introitu ſuperet diabolus monachos & de tranſitu ex uno loco in alium.

Incip. Raslitzſchno boretſa diavvol s ſuſchtſchimi pod duchovvnim otzem.	Diverſe pugnat diabolus contra eos qui ſub ſpirituali patre verſantur
Sermo XXIII. Jako podobaiet vvo iedinom mieſtie prebivvati monachu dokonzſchini ſvvoeia. p. 2. 34. in Oxon 288.	Quod oporteat uno loco manere monachum usque ad mortem.
Incip. Bloſchiht pomisl ſtartzu.	Imponit cogitatio monacho.
Serm. XXIV. Iako ne podobaiet monachu ſmiejatiſa ni glumitiſa, no ne preſtanno plakati. p. 35. in Oxon. 176.	Quod non oporteat monacum ridere ſcurramque agere, ſed continue lachrymari.
Incip. Natzſchalo raſvvraſchtſchenia duſchih monachovvie ſmiech &c.	Initium diſſolutæ vitæ monachi riſus &c.
Serm. XXV. Pooutzſchenie monachom Jounim, o posluſchanii, i ſmirenii &c. p 39 in Oxon. p. 330.	Inſtructio monachorum juniorum de obedientia & manſuetudine.
Incip. Wnemlih ſebie o iounoſti da ne kogda lienoſtiju i ſmiechom pogubiſchi twoe vvremia.	Cave ipſi geſti a juventute ne pigritia & riſu perdas tempus tuum.

Sermo XXVI. O Terpienii. p. 42. in Oxon. deeſt.	De patientia
Incip. Liubimntzi budem iako grabrii vvoïni.	Dilecti erimus ut magnanimi milites.
Serm. XXVII. O jeſche ne prechoditi monachu ot mieſta na mieſto. in Oxon. p. 289	Non oportere monachum ex alio loco in alium tranſire.
Incip. Wiera mati jeſt vvſakomu blagu dielu.	Fides mater eſt omnis boni operis.
Serm. XXVIII. O lioubvvi i miloſti k' pokaiavvſchemuſa p. 45. in Oxon. p. 291.	De amore & miſericordia in poenitentem.
Incip. Aſchtſche pri k l i o u z t ſ c h i t ſa bratu obſchtſchia ſchiſni otlutzſchitiſa.	Si accidat fratrem a communione monachali diſcedere.
Serm. XXIX. Okaſanie o Palladii Monaſie, jeſe bes ſtracha boſchia poſchivve vv' nepokorſtvvie. p. 48.; in Oxon. p. 293.	Narratio de Palladio monacho, qui ſine timore Dei vixit in inobedientia.
Incip. Brat niëkii povvieda mnie &c.	Frater aliquis narravit mihi.
Serm. XXX. Nakaſ. o jeſche imuſchtſchemu daſtſa. p. 49. in Ox. p. 294	Quod habenti datur.

Incip. Pischet bo i-muschtschemu dastsa. | Scriptum est autem: habenti datur.

Serm. XXXI. Nakas. o jesche iskuschajema ne sasirati no moliti gospoda o isbavvlenii jego. p. 49. in Oxon. 295. | Instruct. Quod cadentem in tentationem non oportet judicare sed pro eo orare.

Incip. Bratie ascht-sche kto ot govvien-nia bratii stojah vv so-borie. | Fratres, si quis ex religiosis fratribus stans in coetu.

Serm. XXXII. O smirennoi mudrosti. p. 52. in Oxon. p. 297. | De miti sapientia.

Incip. Wosliublen-ne aschtsche polutz-schischi predspieanie, jako stati &c. | Dilectissime si consequeris prærogativam, ut stes &c.

Serm. XXXIII. Ja-ko prodobaiet Christi-ainnu dolgoterpieliwu biti i ne slobivvu. pag. 52. in Oxon. p. 298. | Quod oporteat Christianum longam patientiam & mansuetudinem exercere.

Incip. aschtsche pri-kliutzschitsa sloba, ne vv'slobu oubo kloutz-schitsa. | Si præter spem ira te incesserit, non in iram. &c.

Serm. XXXIV. O-strastech. p, 54. in Ox. p. 299. | De cupiditatibus

Inc, Musch dni svvo- | Vir dies suos in pi-

gri-

ja vv'lienoſti ſchivvii. | gritia tranſigens.

Serm. XXXV. Kako podobaiet monachu outieſchati skortaſchago i isnemogavvuſchtſchago. p. 55. in Oxon. p. 300. | Quomodo oporteat monachum conſolari patientem & debilem.

Incip. Brat iskaſche ſvvoiego brat. | Frater quærens ſuum fratrem.

S. XXXVI. Kako podobaiet zſtuſchtſchemu vvo uſchi bratii prilieſchno tzſchitati. p. 59. in Oxon. p. 303. | Quomodo oporteat legentem coram fratribus, diligenter attenteque legere.

Incip. Brat aſchtſche povvelieno tebie budet tzſcitati vvo uſchi. | Frater ſi juſſum tibi fuerit legere in auribus.

Serm. XXVII. O Dievvſtvvie, i o tzielomudrii ſoprotivvno. p. ead. in Oxon. p. 304. | De cœlibatu & temperantia.

Incip. Bratu ili ſeſtrie bloſchith pomisl netzſcheſtivvii &c. | Fratri vel ſorori ſuggeret cogitationem ſceleratus.

Serm XXXVIII. O Tzſchiſtotie. p. 62. in Oxon. p. 306. | De caſtitate apud Voſſ. T. 1. p. 125.

Incip. Wosliublennii brate oupodobiſa Tzſchiſtotoju Phiniku. | Dilectiſſime frater compara caſtitatem palmæ.

Serm. XXXIX. O jeſche ne nametati | Non huc illuc oculos circumferendos, ſed otz-

otzſchima ſiemo i Owamo, no dolu imieti otzſchi. p. 63. in Oxon. p. 307.	in terram dejiciendos.
Incip. Boprostzſchim oupraſchnaietſa bran ?	Interrogatio. Quomodo componitur bellum.
Sermo XL. O Krotziĕi Strasti. p. 65. in Oxon. cod. p. 308.	De manſuetudine ?
Incip. Monaſche, Nieſi li obieſchtſchalſa Chriſtu ougonti ? to kako &c.	Monache, nonne promiſiſti Deo placere ? quomodo igitur. &c.
Sermo. XLI. K' neporivvim i o ouſtroienii, i o ſtraſie boſchi i o ſudie buduſchtſchem. p. 60. in Oxon. p. 310.	Ad inobedientes & de præparatione & de timore Dei & de judicio futuro.
Incip. Brate aſchtſche priſched brat mo lit ta, glagolia :	Frater ſi accedens frater roget te, dicens :
Serm. XLII. O blagogovvienii p. 71. in Oxon. p. 315.	De pietate.
Incip. Brate vv nemli ſielò, ne pogubí právvage putí.	Frater cave tibi diligenter, ne a recta via aberres.
Sermo XLIII. O otpadajuſchtſchich ot ſvvoeja lienoſti, i nepſchtſchujuſch-	De cadentibus ſua pigritiæ culpa & non ſentientibus cauſas peccatorum.

tſchſch vvini o grie-ſiech. p. 73. in Oxon. p. 315.	
Incip. Brate, mona-ſcheskomu li ſchiju pothotiel ìesì.	Frater cupiſne monaſticæ vitæ te tradere.
Sermo XLIV. O blaſchennich. p 78 in Oxon. p. 196.	De beatis.
Incip. Blaſchen iſche vvosne navvidit ſchitie ſiè tzſchelo-vvietzſcheskoje.	Beatus qui odio habet vitam hanc humanam.
Serm. XL. O Sudie i o molſtini. p. 81. in Oxon. & Voſſ.ed.deeſt.	De judicio & eleemoſyna.
Incipit. Bog ſii blagii tzſchelovviekoliubetz, mnogimam obraſovval jeſt puti na ſpaſenie &c.	Deus exiſtens bonus hominum amator, multas nobis propoſuit vias ad ſalutem.
Serm. XLVI. O Dievvſtvvie. p. 89. in Oxon. deeſt. in Voſſi an. ed. p. 126.	De virginitate (coelibatu.)
Incip O Dievvſtwie i o ſvviaſchtſchenii duſchevvniem glagolet Pauel apoſtol.	De coelibatu & ſanctitate animæ dicit Paulus apoſtolus.
Serm. XLVII. Ko ispravvleniju priſtrano fchivvuſchtſchim	In correctionem diſſolute viventium & ihonores appetentium.

tzſcheſti i ſanovv i muſchtſchim. p.93. in Oxon. p.76.

Incip. Podvviſchuſa bratie moia i trepeſchtſchie, i pezſchaliu.

Commoveor fratres mei & contremiſco & moereo.

Sermo XLVIII. Slovvo o ſtraſti ſpaſovvie. p.100. in Oxon. deeſt.

Sermo de paſſione Salvatoris, in Voſſio p. 692.

Incip. Bojuſa glago lati iaſikom, i kosnutiſa ſtraſchiei povvieſti ſpaſovvie.

Horreo lingua eloqui, & attingere tremendam hiſtoriam ſalvatoris.

Sermo. XLIX. Povvieſt o ſvviatiem Avvramou. p.104. in Oxon. p. 220.

Hiſtoria de ſancto Avvramio.

Incip. Bratie moia, choſchtſchu vvom povviedati ſchitie dobro i ſovverſchenno muſcha divvna.

Fratres mei cupio vobis exponere vitam boni & perfecti viri admirabilem.

Sermo. L. O pokajanii. p. 118. in Oxon. p. 102.

De poenitentia.

Incip. Schedii goſpod ot niedra otza i bivv nam put ſpaſenia &c.

Deſcendens Dominus ex ſinu patris & factus nobis via ſalutis.

Serm. LI. O poũtzſchenii i o pokajanii

De doctrina & poenitentia,

pag.

pag. 123. in Oxon. p. 28	
Inc. Boliesn nudet ma isreſchtſchih, i nedoſtoniſtvvo moje &c.	Dolor ſtimulat me eloqui & indignitatem meam &c.
Sermo LII. O pokaianie. p. 131. Deeſt in Oxon. cod.	De poenitentia
Incip. Poneſche ubo mira otvverglſa jeſi liubimitzſche &c.	Quoniam igitur renunciaſti mundo dilecte.
Serm. LIII. O pokaianii p. 136. in Ox. deeſt.	De poenitentia.
Incip. Wnemli oubo ſebie, ieda kogda vvo ouninie predaſi ſebe.	Cave igitur tibi, ne quando torpori te tradas.
Serm. LIV. O Pokajanii p. 141. in Oxon. deeſt.	De poenitentia.
Incip. Bes litza niſche; jeſt ſerzalo.	Sine facie coecum eſt ſpeculum &c.
Sermo LV. O pokajanii p. 147. in Oxon. p. 19.	De poenitentia.
Incip. pridite liubimizi moi, pridite otzi i bratijamoja.	Venite dilecti mei, venite patres & fratres mei &c.
Serm. LVI. Pochvvalà monachom, obſchtſche ſchivvuſchſchim. p. 148. in Oxon. deeſt.	Laus monachorum in communione viventium.

Incip.

Incip. Raï ispolnen ieſt plodà vveſela. | Paradiſus eſt plenus fructu lætitiæ.

Sermo LVII. O Schiteiskich pezſchaliech i vveſchtſchech. p. 149 in Oxon. deeſt. | De mundanis curis & rebus.

Incip. Iakoſche ſŏ ous nera ſrieſchenie orlu, tako i mirskaja petzſchal. | Quemadmodum vinculum indiſſolubile aquilæ, ita & mundana cura.

Sermo LVIII. O wiſokomudrii, i o diëliè ſavviſtnie i o prechéſchdenii ot mieſta na mieſto. p. 149. in Ox. deeſt. | De elatione mentis factisque ab invidia profectis, & de tranſitu ab uno loco in alium.

Incip. Iakoſche drevvo vviſokó i kraſno bes ploda, tako i monach &c. | Quemadmodum arbor alta viſuque pulchra ſine fructu: ita & monachus.

Sermo LIX Beſieda ſuiatago Jephrema jegda priidoſcha k'nemu bratija initovvinia i vvoproſiſcha jego o dieleſiech. p. 153. in Oxon. p. 1. | Sermo ſancti Ephremi quando venerunt ad eum Monachi *Iouvini* conſulentes eum de operibus.

Incip Blaſchu vvaſchu ſchiſn o Chriſtoliubzi jako blagodersnovvenne jeſt. | Laudo veſtram vitam o Chriſti amatores.

Serm. LX. O ſtraſie | De timore Domini.

bo-

boſchie. p. 154. in Ox. p. 2.	
Incip. Blaſchen ou bo tzſchelovviek toi iſche imat ſtrach bo ſchii vv ſebie.	Beatus igitur homo, qui habet timorem Dei in ſe.
Serm. LXI. O ne imuſchich ſtracha boſchia. p. 154. in Oxon. p. 2.	De non habentibus timorem Dei.
Incip. Ne imiejui ſtracha boſchia.	Non habens timorem Dei.
Serm. LXII. O Li oubvvi. p. 155. in Ox. p. 2.	De amore.
Inc. Blaſchen muſch imiejai liubovv boſchieiu, iako ſamago &c.	Beatus Vir habens amorem Dei: quoniam ipſius &c.
Sermo LXIII. O ne imuſchtſchich lioubvve. p. 155. in Oxonienſi p. 3.	De non habentibus amorem.
Incip. O kaianen ſche i ſtraſten, iſche ot lioubvve daletzſche oſtoiai.	Sceleratus autem & diſſolutus, qui ab amore longe abeſt.
Serm. LXIV. O dolgoterpienii. p. 156. in Oxon. p. 3.	De longanimitate.
Incip. Blaſchen poiſtinnie Tzſchelovvek, iſche dolgo terpienie.	Beatus vere homo, qui longanimus.

Serm.

Serm. LXV. O ne imuſchthſchich dolgoterpïenia. p. 126. in Oxon. p. 3.	De non habentibus longanimitatem.
Incip. Ne imiejai dolgoterpienii.	Non habens longanimitatem.
Serm. LXVI. O terpienii. p. 157. in Oxon. p. 4.	De patientia.
Incip. Blaſchen ieſt bratie takovvii, iſche terpienie &c.	Beatus eſt fratres, talis, qui patientiam &c.
Serm. LXVII. O ne imuſchtſchie terpienia p. 157. in Oxon. p. 4.	De non habentibus patientiam.
Incip. Okajanen ſche i ſtraſten, ne ſtiaſchavvu terpienija.	Maledictus autem & perverſus non poſſidens patientiam.
Serm. LXVIII. O besgnievvii, jeſche ne imïeti gnievva. p. 158. in Oxon. p. 4.	De animo ira carente, qui ſcilicet iram non fovet.
Incip. Blaſchen Tzſchelovvieck on iſche ne oudob rasgnievvajem bivvajet.	Beatus homo ille, qui non facile ad iram concitatur.
Serm. LXIX. O Naglodurſchii, rekſche o gnievvie. p. 158. in Oxon. p. 5.	De animo ira facile efferveſcenti.
Inc. Nagloduſchieru ſche derſchimii skoro,	Oxycholia autem quem tenet cito &c.

Serm.

Serm. O Krotoſti. p. 159. in Oxon. p. 5.	De animi demiſſione.
Incip. Blaſchen ieſti treblagoſchen vvoiſtinnu &c.	Beatus eſt & terbeatus vera.
Serm. LXXI. O Lukavvſtvvie. p. 159. in Oxon. p. 6.	De malitia.
Incip. Ridati oubo podobaiet i plakatiſa.	Ejulare igitur oportet & plangere.
Serm. LXXII. O Iſtinie. p. 160. in Oxon. pag. 6.	De veritate.
Incip. Blaſchen jeſt iſche, vvo iſtinie ſchivvot ſvvoi outvverdi.	Beatus eſt re qui in veritate vitam ſuam conſtituit.
Serm. LXXIII. O Lſchach i o ne iſtini. p. 161. & in Oxon. p. 7.	De falſis, & non habentibus veritatem.
Incip. O kajanen ſche i ſtraſten vvesdie tſchai vvinu.	Maledictus autem & perverſus ubique exercens falſitatem.
Serm. LXXIV. O posluſchanii. p. 161. in Oxon. p. 7.	De obedientia.
Incip. Blaſchen jeſt iſche ſtaſcha ſebie posluſchanie.	Benedictus eſt qui præditus eſt virtute obedientiæ.
Serm. LXXV. O ne posluſchanie i roptanii p. 16[illegible]. in Oxon. p. 7.	De inobedientia & murmuratione.
Incip. Proklat i okajanen &c.	Rejectus & maledictus.

Ser-

S. LXXVI. O iesche ne imieti savvihsti i kvvnosti. p. 161. in Oxoniensi p. 8.	Non habere quemquam oportere invidiam & Zelotypiam.
Incip. Blagoschen iest ischi savvisti i revvnosti ne poslied stvvovva.	Benedictus est qui invidiam & Zelum non sectatur.
S. LXXVII. O savvihsti, i revvnosti. p. 163. in Oxon p. 8.	De invidia & Zelo.
Incip. W sichsche oujasvvivvii.	Qui in istis autem violatam conscientiam habet.
S. LXXVIII. Jesche ne biti klevvetniku p. 164. in Oxon. p. 9.	Ne quis sit calumniator.
Incip. Blaschen iest i treblaschen.	Benedictus est & ter benedictus.
S. LXXIX. O oklevvetanii p. 164. in Oxon. p. 9.	De calumnia.
Incip. Naslaschdajaisa vv klevvetach brata svvoiago.	Qui delectatur calumniis in fratrem suum.
Serm. LXXX. O vvosderschanii. p. 194 in Oxon. p. 10.	De continentia.
Incip. Blaschen woistinnu, i tre blaschen sochranivvii &c.	Benedictus profecto & ter benedictus custodiens.

Ser-

Serm. LXXX. O ne vvosderschanii. p. 165. in Oxon. p. 10.	De incontinentia.
Incip. A nevvosderſchaja iſa, i ne imiejai vvosderſchania.	At incontinens, & non habens continentiam.
Sermo LXXXII. O pokajanii. p. 176. in Oxon, p. 160.	De poenitentia.
Incip. Datel vvſiech blagich, i iſtotzſchnik istzielenii.	Dator omnium bonorum & fons ſanationis.
Serm, LXXXIII. O pokajanii i oumilenii, p. 171. in Oxon. 112.	De poenitentia & contritione.
Incip. Oumiliſa duſchė moja, oumiliſa, o vvſiech blagich.	Compungere anima mea, compungere.
Serm. LXXIV. O Sudie i o lioubvvi i o pokajanii. p. 134. in Oxon. p. 253.	De judicio & amore & poenitentia.
Incip. Priiditė vv ſebe bratie moia.	Deſcendite in vos fratres mei.
Serm. LXXXV. O nedieli, i jako ne podobaiet Chriſtianom glumitiſa poganskimi dieli. pag. 180. in Oxon deeſt.	De non faciendis & quod non deceat Chriſtianos pagana feſta & paganos ludos frequentare.
Incip. Iako ne podobaiet igrati.	Quemadmodum non licet ludere.

Serm. LXXXVI. O prinoſchenii ſuiatago pritſchaſchenia. pag. 184. in Oxon. deeſt.	De oblatione ſancti ſacramenti.
Incip. Glagolachu o niekoiem bratie, jako bivvſchu ſoboru &c.	Dixerunt de fratre quodam quod tempore coetus publici.
Serm. Ko bratu otpadſchu i o pokajanii p. 186 in Oxon. p. 222.	Ad fratrem cadentem & de poenitentia.
Inc. W pokorſtvvu ſiedaschtschu bratu &c.	Imperio ſubjecto fratri.
Serm. LXXXVIII. K'komu slovvo rezſcheno biſt: lutſche ſchenitiſa i poſagati, neſeli rasſchiſatiſa. p. 191. in Oxon. p. 329.	Ad quem ſermo dictus ſit, melius uxorem ducere, quam uri.
Incip. Poſchluſchai Apoſtola Paula glagoliuſchtſcha: &c.	Audi Apoſtolum Paulum dicentem.
Serm. LXXXIX. O Lioubvvi. p. 192. in Oxon. p. 332.	De amore.
Incip. Lioubimitzſche moi aſchtſche ſpodobiſchiſa raſumu.	Dilecte mi ſi praeditus fueris ſapientia.
Serm. LXXX. O Tzielomudrii i o terpienii i o pokajanii p. 193. in Oxon p. 337.	De caſtitate & patientia & poenitentia.

Incip. Retzſche goſpod slavvi &c.	Dixit Dominus gloriæ.
Serm. XCI. O Sloobitzſchniei misli. p. 199. in Oxon. p. 341.	De vitioſa mente.
Incip. Imſche obraſom metzſch ſchili preſieckajet.	Quemadmodum gladius venas diſſecat &c.
Serm. XLII. Iako ne podobaiet klatiſa. pag. 201. in Oxon. 227.	Quod non oporteat jurare.
Incip. Goſpoda i ſpaſu naſchemu Jiiſu Chriſtu reckſchu.	Domino & ſalvatore noſtro Jeſu Chriſto dicente.
Serm. XCIII. Ko Eulogiju. d. 203. in Oxon. p. 333.	Ad Eulogium.
Incip. Na plod posluſchanija vvſiraia brate.	Ad fructum obedientiæ reſpice frater.
Serm. XCIV. O blaſchenſtvvie. p. 207. in Oxon. p. 428.	De beatitudine.
Incip. Blaſcheni wosliubivvſchii boga.	Beati amantes Deum.
Sermo XCV. O pokaianii i o puduſchtſchem ſudie. p. 290. in Oxon. 347.	De poenitentia & de futuro judicio.
Incip. Priidite, lioubimitzi, priidite otzi &c.	Venite dilecti, venite patres.

Sermo. XCVI. O Pokajanii. p. 216. in Oxon. deest.	De poenitentia.
Incip. Ouvviedim grieſchnizi miloſerdie, kako bie &c.	Diſcamus peccatores miſericordiam.
Serm. XCVII. Piesn Tzſchinia ksogrieſchaiouſchtſchim i kaiouſchtſchimſa. pag. 220. in Oxon.	Oda decens ad peccantes & poenitentes.
Incip. Dokolie o Druſche derſchim wragom &c.	Quousqueo amice detentus a diabolo.
Serm. XCVIII. O ſtraſtech. p. 221. in Ox. p. 100.	De cupiditatibus.
Incip. Coſchtschu re ſchtschi pred slavvoiu tvvoëju Chriſte.	Volo dicere coram gloria tua Chriſte.
Serm XCIX. O terpienii, i o konztſchinie i o vvtorom priſcheſtvvii goſpoda naſchego Iiſa Chriſta i o poutzſchenii boſcheſtvvennich knig i zſchto ieſt besmolvvi polſa. p. 225. in Oxon. deeſt.	De patientia & de fine mundi & ſecundo adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti & de doctrina divinorum librorum & qualis ſilentii utilitas.
Incip, Svvietlo ſchitiè &c.	Laudo vitam &c.
Serm. C. O pokaja-	De poenitentia.

nii. p. 229. in Oxoniensi deest.

Incip. Moliu vvi oubo bratie.

Rogo vos igitur fratres.

Serm. CI. O besmolvvi. p. 232. in Ox. deest.

De silentio.

Incip. Staschi brate besmolvvie.

Consequeris frater silentium.

Serm. CII. O vvierié i o oupovvanii i o lioubvvi. p. 233.

De fide & spe & amore.

Incip. Moliu vvi oubo bratia.

Rogo vos igitur fratres.

CIII. O pokajanii, i o lioubvvi ieschtsche sche i o kreschtschenii i ispovviedanii, i krestu pochvvala i o vvtorom prischestvvii Christovvie i o buduschtschem sudie. p. 234. in Oxon. p. 455.

De poenitentia & amore, ut & de baptismate & confessione & crucis laude, & altero adventu Christi, & de futuro judicio.

Incip. Nitzschtosche predpotzschtim lioubimaja bratica.

Nihil existimemus dilecti fratres majoris.

CIV. O vvtorom prischestvvii Christovvie. p. 234. in Oxon. deest.

De altero adventu Christi.

Incip. Woslioublen-

Dilecti fràtres, de-

naia

naia bratia ouklonschesa vvsi slago puti | clinantes omnes a mala via.

CV. O prekrasnom Josiph. 158. in Oxon. p. 234. | De pulcherrimo Josepho.

Incip. Bosche Avvraamovv. | Deus Abrahami.

CVI. O Antichristie. 264. in Oxon. pag. 359. | De Antichristo.

Incip Kako as grieschnii Jephrem? | Quomodo ego peccator Ephrem.

CVII. O pokajanii, i o spasenii duschi, vv nedieliju malo pustnuju. p. 273. in Oxoniansi deest. | De poenitentia & salute animæ in hebdomate quadragesimali.

Incip. O tretzschenie, iesche vv presuiatiem kreschtschenii tvvorim. | Abnegationem quam in baptismate facimus.

CVIII. O svviatich i pretzschestich i schivvotvvora schtschi ch Christovvich tainach. p. 283. in Oxon deest. | De sanctis, venerandis & vivificantibus Christianis sacramentis.

Incip. Ne dovvolno oubo iest nam. | Non satis igitur est nobis.

CIX O Avvraam i Isaazie. p. 287. in Ox. p. 414. | De Abrahamo & Isaaco.

Incip. Preselaiet bog | Transmigrare fecit pra-

pravvednago Avvraama.	Deus optimum Abrahamum.
CX. Pochvvalah o ſvviatiem Waſilii Archiepiskpie keſarii kappadokiiskia. p. 292 in Oxon. 399.	Laus Baſilii Archiepiſcopi Cæſariæ Cappadoc:
Incip. Wosliublennii priklonite ko mnie.	Dilectiſſimi inclinate mihi.
CXI. Slovvo iſiavvilelnoie ſvviatago Jephrema o ſebieſamom, i is povviedanie, i o promislie. p. 299. in Oxon. p. 82.	Ephremi reprehenſio ſui ipſius & confeſſio, & de præſcientia.
Incip. Wo mnogich vvam bratie mnaſa potreben biti.	In multis vobis fratres mihi videor prodeſſe.
CXII. O otziech skontzſchavvſchichſa i vv poſtie proſijavvschich. p. 303.	De patribus defunctis & jejunio claris.
Incip. W ſii den pervii.	Hoc die primo.
CXIII. O otziech ſvviato poſchivvſchich i skontſchavvſichſa. p. 307. in Oxon. p. 119.	De patribus qui ſancte vixerunt & defuncti ſunt.
Incip. Outrobaiu moeju buliu.	Animi excrucior.

Sequuntur jam aliquot Ephremi sermones, qui novæ huic editioni accesserunt, de græco recens translati: hoc titulo: Ina slowesa novvoprevvedenaja togoschde suiatago Jephrema. hoc est, nonnulli sermones recens versi ejusdem sancti Ephremi.

Sermo I. Nakasanie o molitvvie. p. 310. in Oxon. deest una cum novem sequentibus.	Instructio de precibus.
Incip. Blaschenno vvoistinnu iesche ne grieschiti.	Beatum profecto non peccare.
Sermo. II. O Lioubvvi. p. 311.	De amore.
Incip. dobrie retzsche Gospod.	Recte dixit Dominus.
Serm. III. O Psalmopienie. p. 314.	De Psalmodia.
Incip. O Lieoubvvi oubo mnogo riechom i ninieschc.	De amore igitur satis multa diximus nunc autem.
Serm. IV. O postie. p. 316.	De jejunio.
Incip. Woslioubi nischtschetu Christovvu.	Amato paupertatem Christi.
Serm. V. O sujetnom semschitii p. 318.	De vanitate hujus vitæ.
Incip. Pomislim bratie, jako nitzschtosche	Cogitemus fratres, quod nihil conducat

nas vvolpolſuiut. | nobis.

Serm. VI. O niſchtſche lioubii. p. 318. | De amore paupertatis

Incip. Gradite protzſcheie bratie. | Venite cæteri fratres.

Serm. VII. O blaſchennich mieſtiech p. 300. | De beatis locis.

Incip. Sia ſapovviedi tvvoraſche. | Hæc præcepta facientes.

Serm. VIII. kako chulitſa bog i kogo iſtiaſuiet. p. 322. | Quomodo blaſphemetur Deus & quem judicaturus ſit.

Incip. Glagolet bog tzſchres proroka. | Ait Dominus per Prophetam.

Serm. IX. Nakaſanie k monaſcheſtvvujuſchim, jakovvi dolſchiſtvvujout biti. p. 328. | Inſtructio ad ducentes monaſticam vitam, quales eſſe oporteat.

Serm. X. Nakaſanie Oumilitelnoie. p. 329. in Oxon. p. 110. | Inſtructio de contritione cordis.

Incipit. W iedinom ot dnii, outra iedinego. | Die quodam, tempore mututino.

Serm. XI. Nakaſanie o iſtinnom ot retzſchenii i koim obraſom obraſchtſchet duſcha boga, ieſche radi priide goſpod. p. 333. in Oxon. deeſt. | Inſtructio de vera abnegatione & quomodo inventura ſit anima Deum cujus gratia venit Dominus.

Incip. Moltzſchanie ſlaſchavvii i oujedihe nie doſtiſajai.

Silentium tenens & ſolitudinem amplectens.

Serm. XII. Woſpominatelnoie o raſchnich dobrodietelnich ſoſtoianiich. p. 334. in Oxon. p. 130.

Admonitio de diverſis virtutum ſtatibus.

Incip. Wesden vvo oumie imam vvidienie, ieſche mnie povviedal.

Toto die mente agitabam viſionem quam vidi.

Serm. XIII. O blagotzſcheſtii i tresvvoſti i oumilenii duſchi. p. 338. in Oxon deeſt.

De pietate & ſobrietate & tranquillitate animæ.

Incip. Bliudi ſebe ſamago liubeſne &c.

Cave tibi ipſi dilecte.

Sermo XIV. Nakaſanie poleſno o ieſche kako ſtaſchati komu ſmirenomudrie; i matſche vv ſebie ſto glavv. p. 343. in Oxon p. 200.

Inſtructio utilis, de eo quomodo conſequatur quis manſuetudinem, continens centum capita.

Incip. Natzſchalo plodonoſia Zvviet.

Principium fructus flos eſt.

Serm. XV. O skvvernich pomisliech. p. 364 in Oxon. deeſt.

De malis cogitationibus.

Incip. Lioubesnii aſchtſche kogda

Dilecti ſi quando malæ cogitationes.

Serm.

skwerni pomisli &c.	
Serm. XVI. Nakaſanie tzſchres poslanie ouvvieſch tschatelnoie o dobrodieteli k' monaſcheſtvvuiuſchtſchim. p. 366.	Inſtructio per epiſtolam ſuaſoriam de virtute ad ducentes monaſticam vitam.
Incip. Liubeſnii pochvvalaju vvaſchu liuboro.	Dilecti laudo veſtrum amorem.
Serm. XVII. K monachom o puſtinnom i poſtnitzscheskom ſchitii. p. 374. in Ox. deeſt.	Ad monachos de eremitarum vita & jejunio.
Incip. Wnemli ſebie jounosche vvosliu bivvie monaſcheſtvvo vvati.	Cave tibi ipſi juvenis cupiens monachus fieri.
Serm. XVIII. O slogulanii i ſtraſtech. p. 175.	De turpiter dictis & cupidiatibus.
Incip. Rasſipani sut obschie vv ſa ſtraſti vvo vvſem tzschelovvietzscheſtvvie.	Diſperſæ vulgo omnes cupiditates in omni genere humano.
Serm. XIX. O outiesnenii duſchi iegda nemoſch tſchetvvuet vvo brani ot ratnika vvraga, i molitsa bogu p. 313. in oxon. 134.	De anguſtiis animæ, quando infirma in certamine cum inimico diabolo, & quomodo orare debeat Deum.

Incip.

Incip. Dulcha oskorblenaiah prochodit ktebie ſvviatii wladiko.

Serm. XX. O ſoſtojanii dobrodietelnago schitijah. 388. Deeſt. in Oxon.

Incip. Bratie blagoslovvenie oupotrevvim.

Serm. XXI. O ieſche ſovverschennu biti monachu. p. 394.

Incip. Nekogda ko mnie priidoscha nietzi, proſachtſche &c.

XXII. Poslanie ko Ioannu monaſche ſtvvuiouſchtschemu, o terpienii i ieſche ne prelſchtschatiſa pomis lami vvinoju opravvdanii i glagolati, iako paſtir ſchivvu, i o tzielomudrii. p. 409. in Ovon. p. 345.

Incip. Mnogaſchdi ouvvieschts chavvsche blagogovvieinieïschago Theodora.

Serm. XIII. K' no-

Anima triſtis accedit te ſancte Domine.

De ſtatu virtutis.

Fratres benedictione utamur.

Quomodo perfectus eſſe debeat monachus.

Aliquando me acceſſerunt aliqui quærentes &c.

Epiſtola ad Johannem Monachum de patientia & ne decipiatur cogitationibus, quaſi juſtus ſit, dicatque: ita ut paſtorem decet vivo & de temperantia.

Multoties perſuadebam religioſiſſimo Theodoro.

Ad novos monachos vvo-

vvomonaſcheſtvvoni-ouſchtschim o dobrodieteclech. p. 444. in Oxon 140. imatſche w ſebie Tzſchetire glavvi.	de virtutum exercitio: continet quatuor capita.
Incip. Goſpod na ſpaſenie Tſchelovviekovv priſched miru.	Dominus in ſalutem hominum venit in mundum.
Sermo. XXIV. O dobrodietelech. p. 426 in Oxon. p. 150.	De virtutum exercitio: habet capi ta decem.
Incip. Nusschdno oubo vvosmniech.	Neceſſario igitur cogitabam
Serm. XXV. Ojeſche vvnimai ſebie. p. 437. in Oxon. p. 160.	Ut noſcat aliquis ſe ipſum.
Incip. Dolſchni iesmi lioubesnii nautſchati &c.	Decet nos dilectiſſimi docere.
Serm. XXVI. Jako ne podobajet ſmiejatiſa i koſchtſchunſtwovvati, no plakati i ridati p. 455. in Oxon. p 170.	Quod non oporteat ſcurrari & cachinnari ſed plangere & ſingultire.
Incip. Natzschalo rasvvraschtſchenia duſchi monachovvi, smiech.	Initium perverſionis animæ monachi riſus &c.
Serm XXVII. O duchownom ſchitelſtwie	De ſpirituali vita ad novum monachum.

k'novvopoſtrischeno-mu monachu. p. 458. in Oxon. p. 179.	habet 93 verſus.
Incip. Pochvvalich tvvoju vvieru.	Laudabam tuam fidem.
Serm. XXVIII. O pravvom ſchitii p. 471. in Oxon. p. 257.	De recta vita.
Incip. Pravvago ſchitijah ſchelaieſchili.	Rectamne vitam expetis ?
Serm. XXIX. O blaschenſtvvach. p. 480. in Oxon. p. 191.	De beatitudinibus.
Incip. Blaschen iſche biſt ſvvoboden.	Beatus qui eſt liber &c.
Serm. XXX. Savviet svviatago Iephrema Syrina. p. 489. in Ox. p. 365.	Teſtamentum ſancti Ephremi Syri.
Incip. As Iephrem oumiraju, vviedomo oubo vvam da budet, muſchie Jedeſtii.	Ego Ephrem morior, notum igitur vobis ſit viri Edeſſeni &c.
Serm. XXXI. Wo svviatich Otzah naſchego Grigoria Jepiscopa Nysskago slowo pochvvalnoie prepodobnomu Otzu naſchemu Syrinu. in Ox. deeſt.	Sancti patris noſtri Gregorii Epiſcopi Nyſſeni oratio encomiaſtica in ſanctiſſimum patrem noſtrum Ephremum Syrum.
Incip. Dvviſchit ma	Excitat me ad præ-

k na-

k naſtoiaschemu pod-logu. | ſentem pertractationem.

Toti operi coronidem imponunt ſequentia ſex diſticha Slavonica, ab interpretibus confecta.

Triypoſtaſiu vv iedinſt vvie vvſiech bogu
Radoſtnim ſerdzem poiem chvvalu mnogu
Udoſtojeni vv knigach bogomudrich
Duchovvna muſcha Iephrema slovv mudrich
Blagonatzſchalo, konetz ſuiat ousrieti,
Obſchtſche ſovvietno, vv prevvodie ſiediti:
Gretzſcheskich slovves vv novvo prevvedenich
Otziem vvïernim, vv polſu predloſchenich
Duchovvni mirſti, vvolte protſchitati:
A truſchdſchimſa vv ſich miloſt proſtirati.
Raſumom ſvvoim, pripravvte lioubeſno,
Aſchtſche tſchſto vvdielie ſritza nepoleſno.

Hoc eſt:

Triſubſtantiali in unitate omnium Deo
Læto corde occinimus laudem multam,
Digni habiti in libris divina ſapientibus
Spiritualis viri Ephremi, ſermonum ſapientia refertorum
Felix initium ſanctumque exitum videre.
Unanimique voluntate translationem perficere

Græ-

Græcorum Sermonum denuo translatorum
Oculis fidelium, in utilitatem ſubjectorum.
Quotquot eſtis ſive ſacro ſive ſeculari ſta-
tu viventes hæc legite quæſumus
Et qui iſtis operati ſunt veniam concedite.
Sapientiaque veſtra benevole emendate
Si quid in translatione minus accuratum.

Hoſce verſus ſequuntur abbatis *Dorothei*, quem hodierni Græci perinde ac Rutheni *Doropheum* pronunciant, moralia ſcripta, centum & viginti ſex paginas occupantia: quorum quidem recenſionem, quoniam hujus loci non ſunt, ſed ob argumenti affinitatem Ephremi ſcriptis tantummodo annexa, alibi daturi ſumus.

§. 3.

Ephremianus hic codex quingentis & octodecim foliis majori forma impreſſis conſtat. moles tamen ejus quatuor digitorum ſpiſſitudinem non multum excedit. Chartæ non minus ac typorum, qui majuſculi ſunt, tantus nitor tantaque mundities eſt, quanta nullum unquam in Ruſſia impreſſum librum me conſpexiſſe memini. ut ſummo itaque jure hæc editio poſſit Imperatoria tantique Herois, qui imprimendam curavit, Majeſtate, amplitudineque digna appellari. Quæ enim ad externum alias libri cultum ſpectant, nihil eorum in hac editione facile neglectum eſt. in qua tam

ſplen-

ſplendida ſunt omnia, ut e Batava potius officina quavis inſtructiſſima, quam Ruſſica prodiiſſe credas. Pro tantis autem in hanc editionem factis impenſis, miror equidem non majorem quondam exemplorum numerum impreſſum eſſe. Quantum enim ex ſumma hujus codicis raritate, magnoque quo vulgo venire ſolet pretio conjicias, pauciſſima tum exemplaria prelum ſubierunt. Sicubi verum eſſet, quod Petropoli a neſcio quo mihi amico relatum eſſe memini: Ephremiana ſcripta, ceu eccleſiæ Ruthenæ ſcitis placitisque in nonnullis contraria iisque qui ab Eccleſia græca divortium fecerunt, hominibus, ſi non re vera, ad ſpeciem tamen faventia, legi vendique eſſe prohibita: non poſtremam hanc quoque raritatis cauſſam eſſe dicerem. Sed vix credibile eſt hoc factum. cum tanta ſemper in admiratione exiſtimationeque apud omnes Eccleſiæ græcæ ſacris addictos Ephremi ſcripta extitiſſe conſtet: ut auctoritatem illis, ſi a Sacra ſcriptura diſcedas, longe maximam unanimi conſenſu detulerint. Rutheni certe dici non poteſt, quanto amore quantaque veneratione doctoris hujus ſcripta hodieque proſequantur. quorum lectio tam mire eos tenet, ut nullum tempus melius collocatum exiſtiment, quam quod in legendis iis conſumatur. Ex omnibus autem Ephremi opuſculis nullum majoris æſtimant, cupidiusque ac majori cum voluptate legunt, quam ſermonem illius *de Antichriſto*, qui in codice Slavonico homilia

eſt centeſima ſexta. Hanc enim unicam manu etiam exaratam elegantiſſimeque deſcriptam paſſim apud eos invenimus. Tantam igitur ſui exiſtimationem cum apud omnes Ruthenis ſacris deditos Ephremiana ſcripta jamdudum conſecuti ſint: probabile non eſt lectionem eorum unquam fuiſſe prohibitam: & aliunde omnino codicis hujus raritatis cauſa repetenda eſt. Fortean Raskiolskiana illa, quibuscunque recentioris ævi libris in Ruſſia emiſſis tam inimica ſectta, cum multis aliis vel in Sclavonicam linguam translatis, vel Slavonice conſignatis Eccleſiæ libris plurima etiam Ephremianæ hujus verſionis exempla abſtulerit & aboleverit. Eſt quippe genus quoddam hominum in Ruſſia, hæreſi hac infectum, ut libros omnes ſacros & Eccleſiaſticos, poſt *Niconis*, Patriarchæ quondam Rutheni mortem vel in Ruſſia olim impreſſos, vel hodie correctius emendatiusque prodeuntes, antiquæ diſciplinæ contrarios multisque fidei erroribus contaminatos putent. Hinc ſumma illi diligentia curaque vetuſtiores quosque & antiquæ impreſſionis libros undique conquiſitos collectosque theſauri inſtar cuſtodiunt ac conſervant: recentiores autem omnes diris omnibus devoventes igni flammisque perſequuntur. Neque enim illi, experientia quotidiana teſte, religioni ſibi ducunt, eorum quos diximus, librorum magnum ſæpe numerum coëmere aliaque quacunque via comparare, poſtea flammis tradere.

Quo

Quo certe evenit, ut multi Ruthenorum libri ad ſacra pertinentes, ſi non perierint omnino, facti tamen ſint rariſſimi. (*)

§. 4.

Slavonicam verſionem ipſam duæ potiſſimum res commendant. Primum ſatis accurata interpretum, Slavonicæ non minus quam Græcæ linguæ bene peritorum (a) in transferendo diligentia. Deinde codicum quos ad manus illi habuerunt, inque vertendo ſecuti ſunt, antiquitas. Slavonica enim cum græcis, qui extant, ſermonibus ſedulo committentes, tantam plerisque in locis congruentiam ſimilitudinemque deprehendimus, ut iisdem pene verbis ac phraſibus ſingula expreſſa viſa ſint. Manuſcriptorum porro a translatoribus adhibitorum vetuſtatem ſatis illa arguit, jam ſupra a nobis indicata, codicis Slavonici cum antiquiſſimo illo Cryptoferratenſi, quo *Voſſius* uſus eſt, manuſcripto codice conformitas.

(*) Si quis alius Ephremianus hic certe codex rarus admodum & pretioſus dicendus eſt. multas ego privatorum bibliothecas, vario Slavonicorum librorum apparatu inſtructas viſitavi; at in nulla tamen Ephremum reperi. Tandem amici cujusdam opera, qui in taberna quadam mercatoria, inter cæteros ad vendendum expoſitos, Slavonice impreſſos libros eum invenit, ſexque imperiales pro eo ſolvit, auſpicato nactus ſum.

(a) Qui interpretum hic munus obieiunt, Græcos natione Slavonicam linguam in Rusſia edoctos, cujusmodi plures ſemper ibidem adſunt, probabile eſt fuiſſe.

tas. (b) Quo accedit clariſſimi doctiſſimique Viri, in Neſkienſi monaſterio græcæ linguæ Profeſſoris *Athanaſii Schiadæ* fide dignum teſtimonium. quippe qui non ſemel ſed ſæpius coram mihi, de variis mecum rebus differenti affirmavit, in uno ex quinque ſupra commemoratis codicibus, notatum ſe legiſſe: ad eorum ipſorum fidem, Slavonicam, qua Rutheni hodie utuntur, verſionem expreſſam olim, recognitam & emendatam eſſe. Quæ omnia ut Slavonicam translationem noſtram (c) faciunt inprimis commendabilem: ita non exiguum illi pretium apponunt varia, quæ in ea continentur inedita. quorum aliqua in græcis impreſſis, nonnulla in latinis operibus, multa etiam in utrisque non leguntur. Ea quæ in Græcis Ephremi operibus deſiderantur, ſunt ſequentia. I. Sermo in codice Slavonico XXVI. qui inſcribitur *inſtructio de patientia*. II. Serm. XLV. *de judicio & eleemoſyna*. III. ſermo XLVI. De coelibatu. IV. ſermo XLVIII. *de pasſione ſalvatoris*. V. ſermo LII. *de poenitentia* VI. ſermo LIII. *de poenitentia*. VII. LVI. *laus monachorum in communione viventium*. IX. LVII. *De mundanis occupationibus & rebus*. X. Sermo LVIII.

(b) Ita e. g. in ſermone de Antichriſto diviſio ſeu ſectio illa per metra, in alia aliaque iterum diviſa, quæ Vosſio teſtante, in nullo codice Græco manuſcripto, præterquam in antiquisſimo Cryptoferratenſi reperitur, ſimili plane modo in Slavonico noſtro extat. vid. Vosſii edit. p 226.

(c) Disſimulari tamen nequit, ſupereſſe nonnulla in Slavonica translatione, quæ limam, medicamque manum ſibi expoſcant.

LVIII. *De elata mente & invidia deque transitu a loco ad locum.* XI. LXXXV. *De nonfaciendis, & quod non oporteat Christianos paganorum ludis delectari.* XII. LXXXVI. *de celebratione sacræ coenæ.* XIII. Sermo XCVI. *de poenitentia.* XIV. X VII. *adpeccatores & pœnitentes.* XV. C. *de poenitentia.* XVI. CI. *De silentio.* XVII. CII. *De fide & spe & amore.* XVIII. CIV. *De altero adventu Christi.* XIX. CVII. *De poenitentia & salute animæ* &c. XX. CVIII. *De sanctis & puris & vivificantibus* Christi sacramentis. His accedunt ex recens translatis sermonibus (d) septendecim sequentes. I. *de precibus.* II. *de amore.* III. *de cantione Psalmorum.* IV. *de jejunio.* V. *de vana vita.* VI. *de amore paupertatis.* VII. *de beatis locis.* VIII. *quomodo blasphemia afficiatur Deus.* IX. *De vera abnegatione & quomodo anima inventura sit Deum* &c. XIII. *De pietate & sobrietate & tranquillitate animæ.* XV. *De pravis cogitationibus.* XVI. *Instructio per epistolam ad monachos* &c. XVIII. *De turpiter dictis & cupiditatibus.* XX. *De statu virtutis.* XXI. *quomodo perfectus sit monachus.*

Eorum qui nec in Græco Oxoniensi codice, nec in latina Vossiana versione extant, sermonum, quinque numero deprehendimus. I. in codice Slavonico sermo XLV. qui inscri-

(d) Hinc perspicuum est, non uno tempore Ephremi scripta in Slavonicam linguam esse translata. Nimirum primi centum & tredecim sermones antiquæ sunt versionis in nonnullis fortasse correctæ & emendatæ. Reliqui XXXII. in manuscriptis demum Græcis reperti, in Moscuensi codice postea accesserunt.

bitur. *De judicio & eleemosyna;* quique incipit *Deus existens bonus hominum amator* sex foliis constans. II. sermo LXXXVI. *De oblatione & celebratione sanctæ cœnæ*, qui sic incipit: *Dicebant de aliquo fratre.* constatque duobis foliis. III. sermo CVIII. *De sanctis & puris & vivificantibus sacramentis*, hoc initio. *Non satis igitur nobis est fratres* const. 4 foliis. IV. In appendice sermo IX. *adducentes monasticam vitam:* hoc initio: *Oportet novum monachum.* V. in appendice sermo XVII. *De virtutibus ad monachos*, hoc princip. *Dilecti laudo vestrum amorem.* constat septem foliis & dimidio. Hi inquam sunt sermones, quorum nec volam nec vestigium in græcis latinisque impressis Ephremi operibus, quantavis licet attentione a me perlectis, inveni. quique propterea sine ulla dubitatione τοις ἀνεκδοτοις annumerari possunt. De cætero notandum hic est, in codice nostro Slavonico, non centum quadraginta unum, sed centum & quadraginta tantum sermones comprehendi. Per interpretum enim errorem factum est (e) ut sermo ille Ephremi, quo immodicum risum in monacho reprehendit, bis positus occurrat. primo fol. 36. ubi est sermo vigesimus quartus, deinde fol. 455. ubi in appendice est sermo vigesimus octavus. Utrius-

(e) Miror hunc errorem non animadvertisse interpretes, cum eadem utriusque sit inscriptio, idem plane initium, forte in græco quem adhibuere, codice differentia aliqua eos decepit, quod eo facilius factu fuit, quod non ambos ipsi sermones, sed postremum tantum, pro novo habitum transtulerint.

usque Slavoniæ verſionis & antiquæ & novæ ut differentia cognoſcatur, habeatque lector, unde de hac ſæpe dicta translatione quodammodo ipſe ſtatuat: ſingulorum initia in latinum converſa, ſpeciminis loco ſubjiciemus.

Fol. 35. (b) Nakaſanie, jako ne podobaiet monachu ſmiejatiſa, ni glumitiſa, no nepreſtanno plakati. Natzſchalo rasvvraſchtſchenija duſchih monachovvie ſmiech i derſoſt. Jegdah ſche vv ſizevvich vvidiſchi ſebe o monaſche, vvieſchd ſebe jako vvo glubnije potoplajema, i neprestai molaſa bogovvi, jako da isbavviht ta ot ſmerti ſea. Smiech bo i derſoſt pogublaiet monacha. Retzſche bo nieckii ot ſtaretz o derſoſti jakoſche vvietr ſnoi ieſt raſtlievvaja plodih monachovv. o ſmieſie ſche ninie po-

Fol. 455. (a) Nakaſanie jako ne podobajet ſmiejatiſa i koſchtſchunstvvovvati, no plakati i ridahti. Natzſchalo rasvvraſchtſchenia duſchieh monachovvi ſmiech i derſoſt. jegdah vv ſich ousriſchich ſebe monache, vvieſchd ſebe vvo glubinich slich nispadſcha. Ne preſtaiſche molaiſa bogu, iako da isbavviht ta ot ſmerti ſea. Smiech i derſoſt pogublaiout plodih monaſcheskia. *ſmiech i derſoſt vv ſraſti ſramnia vvvvergaiouth monacha. ne totzſchiu mladago, no i ſtarago. Smiech i derſoſt ieſt.* (f) Retzſcheh niekto ot ſvvia-

(f) Hæc quibus linea ſubducta eſt, in primo ſermone deſiderantur. ſine dubio per errorem omiſſa, cum in latina æque ac græca verſione habeantur;

slusſchai: ſmiech bo blaſchenstvvo plazſchevvnoie vvon isgoniht. Smiech ne ſo ſidajet i ne graniht, no i pogublaiet, i ſoſidanijah rasruſchaiet. Smiech ducho ſvviata go petzſchaliht, duſchich ne polsujet, i tielo raſtlievvaiet. Smiech dobrodieteli progoniht, ne imat bo pamati ſmertnia, ni poutzſchenia mukam. otnmih goſpodin ot meneh ſmiech, darui mih platzsch i ridanie, jegoſche prisno iſchtſcheſchi ot mene. Nazſchalo ſche ieſt platzſcha, reſche vvie dati komuſchdo ſebe. Budi ſche platzſch naſch ne po tzſchelovvieku, ni jeſche vviedati Tzschelovviekom, no po boſie vviedusſchtſchem taini ſerdetzſchnia. Jako da tiem ſamiem blaſchi-

ſvviatich i obourevvaiouſchtſchii vvietr, i rastlievvaiouſchtſchii plodih monachovvi: O ſmiechſche ſeh sliſchi ſmiech oblaſchenstvvie sleſi otvvergajet. i jaſche ſoſtroiena rasruſchaiet. Smiech ducha ſvviatago oskorvvlaiet. duſchu ne polſuiet, tielo ſche raſtlievvajet. ſmiech dobrodieteli progonajet, ne imat pamati o ſmerti, niſche rasmischlenia o mukach. Otnmih ot meneh goſpodih ſmiech, i darai mi platzſch i ridanie, jegoſche iſchtſcheſchi ot mene boſche. Natzſchalo platzſcha, jeſche ſnati komu ſebe. Da budet ſche nam platzſch ne po tzſchelovvieku, niſche ko jeſche javvlatiſa tzſchelovvekom, no po bogu vviedouſchtſchemu vvſa tainaja ſerdza: jako da ot

nego

mi budem. Budem ſche oubo ſvvietli litzſchem radujouſchtſcheſe o duſie ſvvia tiem i o darovvaniich goſpodnich platzſchuschtscheſa i ridaiouſchtſche. Smislom boga molaſchtsche, jako da soblioudet nas ot wſakia slia vveschtschi, i da ne lischit nas Tzarſtvvia svvojego, i blagich jego, jakosche ougotovval jeſt lioubaschtschim jego; jakosche ougotovval jeſt lioubaschtschim jego.

nego oublaſchimſa. Boudem oubo svvietli lihzem, radoujouſchtſcheſa vv duſie ſvvatiem o darovvnotſch goſpodnich. Platzſchuſchetſche ſche i ridaiouſchtſche vv' mislech, boga oumolaiouſchtſche, jako da ſochranith nas ot vvſakago vvida lukavvago, jeſche ne liſchitiſa zarſtvvia nebesnago i blagich, iaſche ougotowah blagwugodiwſchim jemu.

Hæc ita ad verbum latine reddas. (g) *Inſtructio, quod non oporteat cachinnari & ſcurram agere, ſeaplangere & lugere.*

Initium perverſionis animæ monachi riſus & procacitas.(h)quando in his te conſpexeris, monache, exiſtimes te in abyſſum malorum irruiſſe. Ne deſiſtas autem orare Deum, ut

 eri-

(g) In translatione horum verborum poſteriorem ſermonem utpote magis accuratum ſecuti ſumus.

(h) Græcus interpres reddit γελως καὶ παῤῥησια: latinus: *riſus & impunitas atque licentia.*

eripiat te ex morte ista. Risus & procacitas in cupiditates perversas conjiciunt monachum, non solum juniorem (i) sed etiam seniorem. Risus & procacitas est. (k) Dixit aliquis ex sanctis: exæstuans ventus & evertens fructum monachi. De risu autem sic accipe. Risus beatitatem lachrymarum aufert, quæque ædificata destruit (l) Risus spiritum sanctum tristitia afficit. Animæ non prodest, corpus autem corrumpit. non habet recordationem mortis, nec meditatur supplicia. Aufer a me, Domine, risum & da mihi planctum & ejulatum, quem a me poscis Deus. Principium ejulatus est, nosse unumquemque se ipsum. Esto

(i) In Græco hic est pluraiis *οὐ μονον νεωτερους ἀλλα καὶ γεροντας* ita & latinus. Verba præcedentia *risus & procacitas perdunt fructum monachi* in Græco desunt, non item in latino.

(k) Hic aliqua omissa videntur in Slavonico. sed interpunctione tantum alia opus est: nimirum tali: *Risus & procacitas est, dixit aliquis ex sanctis, exæstuans ventus* &c. & hæc lectio magis certe placet quam quæ in græca latinaque versione deprehenditur, ubi verba paululum immutata sic sunt: *ὁ γελως καὶ ἡ παρρησια κατω φερει τον μοναχον. Ειπε τις των ἁγιων περι της παρρησιας. ἡ παρρησια ἀνεμω καυσουντι ὁμοια, διαφθειρουτα τους καρπους του μοναχου.*

(l) A græco latinoque *μεταφραστη* hæc ita efferuntur *ὁ γελως τον μακαρισμον του πενθους ἔξω βαλλει καὶ τα οἰκοδομηθεντα καταλυει.*

Esto autem luctus noster (m) non secundum hominem, neque ut videatur ab hominibus: sed secundum Deum, expiscantem omnia arcana cordis, ut ab eo gratiam consequamur. Simus igitur sereno vultu, lætantes in spiritu sancto bonis a Domino in nos collatis, lugentes iidem & plangentes in cordibus, (n) Deo supplicantes ut illibatos nos præstet ab omni specie etiam mala, ne privemus nos regno coelesti (o) benedictionibusque, quæ paratæ sunt gratis & acceptis ei &c.

(m) In Græcis hoc paulo aliter: ἐςω το πενθος ὑμων μη κατ' ἀνθρωπον in latinis autem: sit *vero luctus noster.*

(n) Hæc in priori sermone corrupte sic leguntur: *budem sche oubo suietli litzschem radovvionschtschesa o dusie suiatiem i o daravvaniich gospodnich radujuschtschesa i radaionschtsche. Smislom boga molaschtsche iako da soblindet.* h. e *Simus igitur sereno vultu, lætantes* (Vossius minus recte *gloriantes*) *in spiritu sancto, & de donis Domini lugentes et plangentes. In cordibus Deum orantes, ut custodiat* &c. verbum enim *smislom* ad priora pertinere quis non videt? Sic igitur Slavonica corrigenda: *radovvionschtschesa vv dusie suiatiem o darovvanniich gospodnich. Platzschtschusche sche i ridajouschtsche smislom: boga molaschtsche.*

CA-

CAPUT III.

I. Exhibet dissertatiunculam De falsitate Testamenti Ephremiani.

2. Continet duos sermones Ephremi Syri adhuc ineditos inque codice Slavonico repertos de sacra coena, Slavonicis latinisque verbis expressos, notisque quibusdam ab auctore illustratos. ex quibus simul demonstratur, Ephremianum seculum a sententia vel errore potius transsubstantiationis plane fuisse alienum.

I. De falsitate Testamenti Ephremiani Dissertatio.

Quod me facturum supra pollicitus sum: Testamenti Ephremiani νοθείαν falsitatemque brevibus demonstrare: in eo nunc solvam fidem. præsertim cum instituti id nostri ratio non modo permittere sed & postulare quodammodo videatur.

Ple-

Pleraque illa si non omnia, quæ testamenti titulum præ se ferunt, scripta pro falsis ac subornatis reputanda esse: multi jamdudum eruditi passim in scriptis suis observarunt. Inter cætera huc pertinet *Testamentum* illud *duodecim Patriarcharum*: latine primum a diversis, deinde a celeberrimo *Grabio* Oxonii Græce editum. quod etsi non aliter ac genuinum, ipsisque a patriarchis conditum, imperita monachorum turba semper æstimaverit: suppositititium tamen esse & falsum a nemine eruditorum hodie dubitatur. (a) Simile scriptum est *Gregorii Nazianzeni*, testamenti & ipsum titulo insignitum. quod a *Barnaba Brissonio* primum *in formulis*, deinde a *Leunclavio* aliisque (b) luci datum, nescio qua specie veritatis *Baronius*, *Sirmondus* nuperrimeque *Scipio Maffejus*, (c) pro germano quarti seculi momumento venditare audeant. Quisquis enim eorum, quos singula propemodum secula tulerunt, impo-sto-

(a) Inter cæteros eruditus Vir *Richardus Simonius* in bibliotheca Critica, malæ fidei hoc esse scriptum ostendit; sic inter alia tradens. *On ne doit nullement douter, que des les premiers siecles du Christianisme l'on ait fabriqué exprés plusieurs ouvrages qui ont eu cours, non seulement parmis les heretiques, mais aussi parmi les orthodoxes. Je mets dans ce rang celui qui a pour titre: Testament des douze Patriarches*: conf. ejusdem *bibliotheque critique ou recueil de diverses pieces critiques*. Paris. IV. Volum. in 8vo edit. Tom. II. p. 224. Cap. XIV.

(b) Reliquis accuratius hoc scriptum transtulit *Sirmondus*, annalibus etiam Baronianis insertum.

(c) Omnem operam dat *Maffeius* in historia sua diplo-

ſtorum fraudes, inque germanis antiqui ævi ſcriptis callide imitandis verſutiam probe novit, externa illa teſtamenti Gregoriani forma, antiquis Romanis teſtamentis plane ſimili, parum movebitur. Sed his aliisque ſimilis notæ ſcriptis de induſtria nunc prætermiſſis: ad Ephremianum teſtamentum me converto. Quem ingenii foetum quo accuratius perpendo: eo major certe admiratio me ſubit inventos eſſe aliquos, in iisque eruditione judicioque pollentes Viros (d), qui vel tironibus diſcipulisque indignum ſcriptum, magiſtro ipſi communique Syrorum doctori tribuere non vereantur. Verum & hic valet commune ac tritum illud: libenter homines quod volunt id facile credunt. In tanta enim veritatis luce quid aliud credulitatis hujusce cauſſam eſſe dicam non video. Vel unam hujus ſcripti perio-

matica ante biennium Italico ſermone edita, ut ab omni illud falſitatis ſpecie liberet. non dubitans antiquiſſimis quibusvis & fide dignisſimis ſcriptis hoc apponere. hinc lib. I. parag. 18. *Dal quarto,* inquit, *ſecolo abbiamo in greco il teſtamento di S. Gregorio Nazianzeno, che trovato nel Archivio di quella chieſa da un lettore e notaio, fu da lui traſcritto e dato fuori.* & paulo poſt p. 46 *in ſomma*, inquit, *la ſincerità di tal documento traluce in ogni parte, talche, ſe bene non coſi vane veramente e ſenza fondamento alcuno foſſero le difficoltà, come il dotto Tillemont giudicolle: non ſaprei con tutto ciò ſcuſare il Gotofredo del eſſerſi ſopra di eſſo moſtrato ambiguo ed incerto.*

(d) Uno ore Pontificii teſtamenti hujus veritatem aſſerere conantur, præter Natal. Alex. & Fleurium, Du Pinius in

periodum attento ad rem animo qui legit, cumque reliquis Ephremi ſcriptis, a nullo unquam in dubium vocatis comparat, fraudem quam vocant, piam hic ſubeſſe facillime odorabitur. Poſſunt autem illa, quæ ſcripti hujus Ephremiani veritatem ſuſpectam reddunt, vel falſitatem potius demonſtrant, ad quatuor potiſſimum capita vocari.

I. *Genus dicendi ipſeque ſtilus ac totius orationis per totum ſcriptum compages Ephremiano ſtilo neutiquam conſona ac conformis eſt.*

II. *Multa continet hoc ſcriptum, quæ in Ephremi prudentiam, gravitatem, orthodoxiam, ταπεινοφροσυνην, pietatem denique cum*

ſtr-

---

in Biblioth. Eccleſ. Tom. II. ubi de Ephremo agit: ipſeque, quod miror, judicii acrimonia pollens *Tillemontius* in *memoires Eccleſiaſtiques* Tom. VIII p 745. qui tamen non totam ab ipſo Ephremo, ſed extremam partem ab ejus familiari quodam compoſitam affirmat. *mais, quand il auroit*, inquit, *effectivement compoſé par avance le commencement de cette piece, céla ne ſe peut dire de la fin avec aucune vraiſemblance, & il eſt bien plus probable, ou plutoſt il eſt viſible que ces ſont les veritables paroles qu'*il *dit en mourant & qui furent recueillies & ecrites mot a mot par quelqu'un des aſſiſtans.* Ex recentisſimis qui teſtamenti Ephremiani veritatem adſtruere alloboravit eſt ſupra commemoratus *Aſſemannus in biblioth. oriental.* Tom. I. p. 141. ſequ. quamquam ille ipſe non diffiteatur quam plurima ab aliis eſſe aſſuta & intertexta. conf. eund. pag. 151. ubi hoc teſtamentum cum ſermone qui inſcribitur *reprehenſio ſui ipſius* conciliare ſtudet. Nuper etiam eruditus quidam in Anglia, ut amicus non pridem inde reverſus mihi retulit, ſingulari aliquo ſcripto teſtamenti hujus γνησιοτητα & αυτενθιαν defendendam ſibi ſumſit.

firma in Deum fiducia conjunctam minime convenient.

III. *Adſunt nonnulla in hoc teſtamento quæ in illum quo Ephremus tunc verſabatur vitæ ſtatum conditionemque non quadrant.*

IV. *Aperte ſibi aliisque Ephremi ſcriptis contradicentia in hoc ſcripto reperiuntur.*

Primo inquam orationis textura ac facies Ephremiano, quo in ſcriptis ſuis germanis utitur, non reſpondet. quod falſitatis argu„mentum manifeſtum facit *Caveus* in prole„gomenis ad hiſtoriam Eccleſiaſticam: ſic tra„dens: ſtilus totiusque orationis contextus „longe diverſus ab eo dicendi charactere, quo „in genuinis ſuis uſus eſt auctor, manifeſtum „præbet ſuppoſitionis argumentum. Stilus itaque Ephremianus cum argumento ipſo, ita eſt perſpicuus ac planus, ut vel infantiſſimus quisque intelligat. Contra in hoc teſtamenti ſcripto omnia tam ſunt obſcura, perplexa & difficilia, ut ne perſpicaciſſimus quidem legendo aſſequatur. Porro periodi in Ephremo omnes apte ſunt compoſitæ ſuisque partibus chærentes. In teſtamento hoc autem ſuppoſititio nulla periodus recte ſe habet, Illic ubique membra membris, commata commatibus partes partibus rite adaptantur. Hic omnibus ſuis membris ac partibus oratio ſcoparum inſtar disjecta ac diſſoluta interſiſtit ac claudicat. In germanis Ephremi ſcriptis utramque, ut ajunt, paginam faciunt

(e) ſa-

(e) ſacræ ſcripturæ dicta, quibus tanquam luminibus quibusdam (alia enim rhetorica ornamenta ſolicite non quæſivit) orationem ſuam diſtinguit, atque illa quidem adeo ad rem accommoda, ſuoque loco poſita plerumque afferuntur, ut non aliunde petita ſed ex argumento ipſo nata eſſe videantur. Hic in teſtamento vel nullum plane ſcripturæ dictum, vel haud commode ſaltim & ad præſentem materiam appoſite adductum vides. Ephremiana alioqui dictio non eſt ſterilis, non conciſa nimis, non hiulca: qualis in teſtamento maxima ex parte cernitur. In genuinis Ephremi ſingula pene verba cum judicio, nec ſine ratione poſita conſpiciuntur: contra ea in hoc falſo ſcripto plurima ſunt ἄτοπα & incondite plane ſcripta: ante omnia vero ineptis & plusquam anilibus taulogiis, eorundemque verborum ac phraſium tædioſis repetitionibus laborat. Obſcuritatis malæque cohærentiæ ſatis multa ſunt indicia. Inprimis illa, quæ apud Voſſium p. 789. lin. 24. leguntur. *Virum autem*

(e) Ad ſtilum proprie hæc non ſpectant: poſſunt tamen aliquo modo huc referri. Inter alios enim dictionis Ephremianæ characteres merito etiam numeratur frequens ſacræ ſcripturæ dictorum allegatio: quod hæc *Riveti* etiam teſtantur in Crit ſac. p. 340. & 341. *ſi diutius lector in ſcriptoris a Voſſio interpolati lectione verſetur: nullo negotio vel dictum Hardingi vanitatis arguet, dum art. 3. ſect. 5. ait, homilias Ephrami pene totas ex ſcripturis conſtaſſe, vel earum plerasqun quas latinitate Camaldulenſis & Voſſius donarunt, Ephremi genuinas non eſſe comperiet.*

tem inclytum ac gloriosum decent divitiæ, at pauperi humilitas convenit: & generosos quidem decet regnum, infimis vero militiæ convenit consolatio, discernens consolationis gratiam. item illa quæ paulo post sequuntur. *Non autem hæc adfero tanquam gratiam spernens: nam & loquor quæ scripta sunt clementissime Christe. Quæ enim utilitas in sanguine meo si in ignem ardentem missus* „*fuero*? &c. Præcipue autem in his verbis quæ „pag. 785. linea ultima occurrunt connexio„nem justam merito desideres. *in tota vita* „*mea nemini prorsus maledixit* (f) *& cum nullo fi*„*deli unquam contendi. siquidem cum apostatis o*„*mnibus docens, eosque objurgans ac admonens* „*cunctis diebus meis non obtorpui in sanctorum* „*sententiis atque consiliis.*" Atque hinc tandem sic concludit. *Scitis igitur, fratres, virum sapientem*

(f) Hic tanquam sorex se ipsum scripti hujus compilator prodit: dum in tertia persona loquentem Ephremum introducit. *in tota* inquiens *vita nemini prorsus maledixit,* pro maledixi. quod apertum imposturæ vestigium jam alii notarunt. Cæterum in his verbis nescio plane quid sibi velit: *cum apostatis omnibus docens* &c. Slavonica versio paulo aliter hæc exprimit: *cum apostatis autem omnibus docui & objurgavi (scil. eos) in omni vita mea impigre admonens ex sacris libris.* Græcus ita vertit μετα γαρ των ἀποστατων παντων διδασκων καὶ ἐπιτιμων τας ὁλας ἡμερας μου &c. forte in Græco ita legendum est. μετα δὲ τους ἀποστατους παντας διδασκων, per tmesin, pro μεταδιδασκων παντας ἀποστατους, h. e. in viam reducens: vel pro ἀποστατων substituendum erit ἀποστολων.

entem odio neminem perſequi. quæ quomodo ex antecendibus fluant, aut cum iis cohæreant: divinare plane non poſſum. Non bene quoque cohæret, quando is qui non multo ante de ſpe plane omni dejectus ac deſperabundo ſimilis ſua ſcelera deploraverat, & inſtantem mortem ceu quarumcunqae calamitatum principium fuerat averſatus, idem paulo poſt immemor quaſi ſui, a ſe exemplum ſanctitatis omniumque virtutum capere ſuos jubet, ſeque omni plane vitio carentẽ jactitat. Quam ſterilis, jejuna, interſiſtens ac hiucla ſit oratio: initium taſtamenti ipſum liquido declarat. in qua tamen orationis parte elaboranda diligentius alioqui ſcriptores verſari ſolent. Initium autem teſtamenti hoc eſt. *Ego Ephrem morior. Notum igitur cunctis ſit, o Viri Edeſſeni, taſtamentum quippe vobis relinquo, ſymbolum monumenti doctrinæ veritatis &c.* Tautologiæ ineptiſſimæ hoc indicium eſt, quod phraſin illam moriendum mihi jam eſt, vel undecies una eademque pagina incondite repetitam videas, hoc modo. *Laquei mortis prævenerunt me. dies vitæ deſeruerunt me. veſtimentum corporis detritum eſt. tela perfecta jam eſt. defecit oleum terreſtris meæ lucernæ, qui demerſuri ſunt ſcapham modo appropinquant, meos implevi annos. incola terræ hinc abeo ac migro. Defecit in me ſpiritus. Ea quæ ad me pertinent modo finem habent. terminus advenit.* Ut innumeras duriores metaphoras, aliaque orationis vitia, ab Ephremi ſtilo prorſus aliena taceamus. Ad alterum nunc pergimus

νοθειας argumentum, quo plura in hoc ſcripto incondita, inepta ac puerilia, pietati denique & ſanæ doctrinæ contraria contineri diximus.(g) Et quid quæſo abjectius eſt, judiciique imbecillitatem magis prodit, quam quod indefeſſum ſuum in ſacris tuendis ſtudium dilucide declaraturus, cani ſe paſtoritio ipſum comparat? quid imprudentius, quam tot tantisque diris eos devovere, qui vel ſub altari vel alio templi loco mortuum ipſius corpus collocaverint. Hæc enim auctoris verba ſunt pag. 786. lin. 50. *ſi quis vero fallacibus rationibus auſus fuerit ſub altari me collocare: ſupremum ac cœleſte altare talis nunquam videat.* Judicium prætera in eo quis requirat, quod tantis ſe juramentis adſtringit, Deorumque ac hominum fidem teſtatur, ſe nunquam a vera fide vel latum unguem declinaſſe, cum nemo unquam auditorum, quos in hoc ſcripto præcipue alloquitur, de eo dubitaſſet. Nec minorem in eo judicii lapſum committit, quod, ſi quis pannos ſuos, reliquiarum inſtar, in materiam ſuperſtitionis forte converterit, impieque coluerit, ceu gravisſimum hoc in ſe peccatum ne vindicaturus aliquando Deus ſit timet: his contra ſe uſus verbis: *O Ephrem plus in*

(g) Scilicet hoc tertium νοθειας argumentum pronunciat *Caveus* cit. loc. *Fabulæ*, inquit, *inanes, nugæque ineptiſſimæ ab ævo apoſtolico vel ſcriptoris alicujus antiqui ingenio & gravitate abhorrentes librum, quo continentur, cujuscunque tandem nomen gerat, ſuppoſititium eſſe clamant, ſaltem juſtam de eo dubitandi rationem exhibent.*

in te, quam in me homines crediderunt. nam si a te monumenta sibi sumere velint, fortasse in mandatorum observationes quæ ipsis tradidi non crediderunt. quasi vero tam injustum se erga homines gerat Deus, ut quæ præter culpam nostram nobisque insciis ac invitis fiant, nobis imputet? Ut plura alia ineptiarum genera inconditasque plane nugas tacitus prætereaam. Quam multa nunc etiam eximiæ sancti Ephremi pietati firmæque inDeum fiduciæ, cum vera orthodoxia conjunctæ penitus repugnantia ex testamento afferri possent! sed uno alteroque exemplo erimus contenti. pietate Ephremi indigna illa est oratio, qua mortem instantem reformidans deprecansque ait. *Hei mihi quoniam laquei mortis prævenerunt me! heu quoniam dies vitæ defecerunt!* hiccine Christiano homine, ne dicam tam sancto Viro, qualis Ephremus erat, dignus sermo est? siccine in Christum salvatorem pie credentes se gerere sic se itineri ad cœlum accingere morientes solent? quin gaudent illi potius & exultant, ex hac vitæ miseria, in sempiternæ tranquillitatis domicilia se transituros. non illi mortis adventu expavescunt: sed læto eam vultu animoque erecto exspectant, certissima spe nitentes, ab omni tandem malo liberatos, in angelorum Deorumque immortalium jucundissimum consortium brevi se venturos. Non igitur in Ephremum cadunt, hæc verba plane desperantis: *Utrinque circumdederunt me lictores atque satellites, severi exactores ad sub-*

jiciendum cervices meas tanquam hominis maleficatoris gravissimo supplicio. Quid igitur? ploremne? at non est qui attendat. clamemne? at ubi est qui me exaudiat? Hei mihi ab increpatione judicii exspectatio mihi gravis! Doctrinæ qua Ephremus imbutus erat saniori inprimis hoc repugnans deprehenditur, quod pro se, aliquando defuncto, preces fieri oblationesque institui efflagitat, his usus verbis. *Et nunc volo fratres mei commonefacere* &c. ut post *meum exitum ac transitum assidue memoriam mei in precibus vestris faciatis*: & postea p. 786. lin. 43. *Reminiscamini autem mei, vilis & abjecti in sanctis vestris precibus cunctisque deprecationibus. jam in vanitate & peccatis vitam meam complevi* &c. hæc inquam aliaque verba Ephremo tribuuntur, de quibus nunquam ipse ne somnians quidem cogitavit. In vita quidem dum esset: amicos & auditores sæpe suos, ut preces precibus suis jungant, Deumque sibi eo propensiorem reddant conciliëntque rogat: uti e.g. Tom. I. version. Voss. p. 67. *Omnes eos*, inquit, *rogo* obtestorque *amici Dei, & fratres mei carissimi, ut pro me homine peccatore & minimo apud Deum intercedere velitis* &c. atque has viventium pro viventibus fusas preces, licitas non minus quam utiles judicabat p. 68. sic scribens: *fratres compatimini mihi, qui commiserationis habetis viscera:* non enim otiose *divina dixit scriptura. frater qui adjuvatur a fratre, quasi alta ac munita civitas* &c. Viventium autem pro defunctis preces Ephremus nusquam in scriptis licitas esse dixit, ne-

dum

dum sibi ipsi expetiit. Has & in vanum fieri putasse: manifeste passim indicat, ut si in laudato sermone p. 69. *preveniant me*, inquit, *commiserationes Dei vestra deprecatione, antequam pertrahar una cum operantibus iniquitatem*: quibus verbis quid aliud significatum vult, quam post mortem nullum precibus relictum esse locum? Hinc post mortem etiam poenitentiam agere non licere tam sæpe commonet. Nec est quod putes a seculi sui contagio labem fortasse aliquam traxisse nostrum. Eo enim quo Ephremus vivebat seculo nondum hæc pestis invaluerat hominumque animos occupaverat. sed multo hæc postea opinio, quatenus scripturæ sacræ protinus est contraria, foveri in ecclesia publiceque defendi coepit. (h) Adsunt quoque in hoc testamento aliqua solitæ Ephremi, planeque eximiæ ταπεινοφροσύνῃ minime respondentia. inprimis huc illud spectat, quando se ipsum discipulis suis omnibusque Edessenis exemplum pietatis, sanctitatis omniumque virtutum, quod in oculis semper habeant, proponit. e. g. in his verbis: *memoriam vobis omnibus relinquam*-

(h) Et hoc igitur clarissimum falsitatis testamenti argumentum est. merito enim, *Caveo* auctore νόθευσεως *damnatur liber, in quo reperiuntur dogmata iis plane contrariaque in genuinis & indubitatis operibus verus auctor tradidit*. egregie igitur illi falluntur, suaque ipsorum vineta cædunt, qui nescio quæ purgatorii vestigia in hoc testamento se deprehendisse credunt.

quam ac ſpeculum immaculatum &c: minime hæc inquam arrogantia ſuperbiaque in demiſſi animi Ephremum cadit. Tantopere enim huic, quam ταπεινοφροσυνην Græci vocant virtuti ſemper ſtuduit Ephremus, ut ipſi propria quaſi dici queat. Unde *Tillemontius* cit. „loco pag. 312. „La vanité, inquit, eſt le „vice qu'on pouvoit le moins ſoupçonner y „avoir de part, puisque l'humilité eſtoit le „propre caractere de ſaint Ephrem: Elle eſt l'ame de tous ſes ecrits.

Reperiri quoque nonnulla in hoc teſtamento diximus, quæ in eum quo hæc ſcribens verſatus fuiſſe dicitur, vitæ ſtatum minime conveniunt. Et ſane non aliter ſe res habet. Nam morti vicinus teſtamentum ſcripſiſſe vel ore protuliſſe fertur. Quem autem unquam morientem ejusmodi tam prolixis nugis adeo oporoſe excogitandis conſarcinandisque vacantem vidimus? Quis unquam moribundus orationem tam longam ſtudioſeque meditatam recitavit? Brevia ſunt & interrupta quæ morientes proferunt. De aliis rebus cogitant in limine mortis conſtituti, quam ut oratores agant, variisque ineptiis tempus terant. (i)

(i) Nonnulli varia quæ ex hoc teſtamento Ephremo tributo abſurda fluunt prævidentes, non ab ipſo Ephremo ea, qua nunc eſt, forma compoſitū aiunt: ſed a diſcipulis potius ejus in formam redactum: qui ea quæ beatus vir breviter tantum

Sed & multa in hoc teſtamento obveniunt, quibus & ſibi ipſi & aliis Ephremi ſcriptis aperte contradicit. quando alibi np. pag. 788. lin. prima & ſequ. eum ſeſe eſſe fatetur, *cujus in corpore cunctæ iniquitates & peccata aſſidue regnaverint*. alibi autem in ſe tanquam virtutum omnium exemplum intueri, ſeque imitari diſcipulos ſuos jubet. Reliquis Ephremi ſcriptis varia quoque in os contradicentia occurrunt. ita e. g. p. 786. nullum ſe unquam marſupium, nullum baculum geſtaſſe, nullius argenti aurive poſſeſſionem habuiſſe gloriatur. at contra ea in ſermone *qui confeſſio & ſui ipſius reprehenſio* inſcribitur p. 606. *in explebilem* ſuam *munerum accipiendorum aviditatem* ipſe accuſat. Idem in hoc teſtamento in ſe tanquam virtutū ſpeculum inſpicere quoscunque mandat. in ſermone autem: *de vita religioſa & monaſtica*, apud Voſſ. p. 551. auditores ſuos ad diligentes preces aliasque Chriſtiano dignas virtutes excitans & exſtimulans, alios potius ſanctitate conſpicuos viros quam ſe imitari jubet. „ne otio, inquit, atque deſidia ob„torpeſcas neque ad me pigrum ac ſegnem „attendas. Mihi enim ſufficit confuſio vul„tus mei. qui dico & non facio, moneo, & „non intelligo. Cæterum imitator eſto per„fectorum ac ſpiritualium patrum, & regu-

 lam

tum præceperit & prolocutus fuerit, diductius perſecuti ſint. Verum hac ipſa reſponſione Teſtamenti fidem non ſalvant, ſed potius deſtruunt ſuamque cauſam produnt.

„lam iſtorum exquire ac ſequere, eorumque „decretis inſiſte." Neque non illa cæteris Ephremi locis contradicunt, quando idcirco mortuum ſuum ac inanime corpus templo inferri ponique ſub altari vetat, quod foetidum cadaver ſit, nec deceat vermem putredine ſcatentem (quæ *Voſſii* verba ſunt) in templo & ſanctuario reponi. alio enim loco & quidem in ſermone *de morte*, quem non *Baſilio* ſed *Ephremo* tribuendum eſſe poſtea probabimus, longe aliter de corporibus eorum qui in Chriſto ſalvatore pie ſancteque obdormiverunt judicat, tantumque abeſt ut cadevera ea impura vocet ut ſancta potius omnique honore digna arbitretur. Sic enim ille „pag. 204. „at exitus, inquit, & vitæ diſceſ„ſus pretioſus & illuſtris habetur, non qui„dem in genere omnium hominum ſed eo„rum duntaxat qui ſancte & juſte vitam hanc „tranſegerunt. Pretioſa itaque mors eſt. & poſtea: Antea quidem in mandatis „datum erat ſacerdotibus & Nazarenis ne ſe „aliquo mortuo inquinarent, &c. nunc au„tem ille qui oſſa martyris contingit, quan„dam ſanctificationis communicationem, & „eam gratiam quæ corpori inſidet aſſumere „creditur: pretioſa enim coram Domino „mors ſanctorum ejus. (k)" Eant nunc adver-

(k) Hunc locum ii notare debent qui corpora defunctorum ſine diſcrimine cadavera vocanda putant; quos ut ab

versarii atque hæc loca inter se pugnantia in concordiam reducant & concilient. Quod antequam fecerint, reliquaque dubia contra veritatem germanitatemque falso crediti Ephremiani testamenti mota solverint ac diluerint, nunquam profecto a nobis impetrabunt, ut scripti hujus antiquitatem cum iis veneremur. (l)

ab aliis nostratibus Theologis ita a magnæ famæ Viro, Theologo consummatissimo, Professore apud Lipsienses Primario *Henrico Klausingio*, Præceptore quondam nostro Fautoreque maxime colendo in collegio mst. refutatos me legisse memini.

(l) Plures aliæ quæ falsitatem testamenti hujus arguunt, suppetunt rationes. in primis duæ (1) quod terminis plane obscurissimis, atque ab Ephremi ingenio ac consuetudine abhorrentibus passim scateat. in his e. g. verbis: *& per ignem illum trinonymum sanctissimæ trinitatis* &c. *per tres intelligibiles ignis subsistentias quæ sunt altitudo, & voluntas tua & unum atque idem.* quæ postrema verba, *altitudo, voluntas tua, & unnm atque idem*, equidem divinare non possum quid significent, nec alii credo me sagaciores. Certe si *Böhmii* aut aliorum Quackerorum tempore hoc scriptum primum prodiisset: ab horum aliquo consignatum crederem. In Ephremo quidem certe nusquam hujusmodi vocabula reperies, qui tanquam scopulos barbara ejusmodi, obscura, atque inaudita vocabula vitavit. (2) Quam maxime scripti hujusce fidem suspectam reddit, quod in variis antiquis codicibus

græcis manuſcriptis non reperitur. Arabica etiam verſio id non habet. nec in antiqua Slavonica verſione, ad vetuſtiſſimos græcos codices expreſſa legitur. Verum non opus eſt ad hæc & ſimilia argumenta confugere, cum alia per ſe jam ſatis gravia firmaque attulerimus. quæ & ipſa ad reliquorum etiam Ephremo falſo adſcriptorum ſermonum, qualis e. g. qui *reprehenſio ſui ipſius & confeſſio,* inſcribitur, aliorumque multorum futilitatem demonſtrandam valere poſſunt.

II.

II.

DUO SERMONES EPHREMI SYRI QUI NEC IN GRÆCO OXONIENSI CODICE, NEC IN OPERIBUS LATINIS VOSSIANIS REPERIUNTUR EX SLAVONICO VERSI INQUE LUCEM PRIMUM PROLATI.

Præfatiuncula.

Quo rarius plerumque in antiquis Græcorum æque ac latinorum patrum scriptis ejusmodi occurunt loca, unde illi qui transsubstantiationem in sacra cœna credunt, erroris aperte convincantur: (a) eo magis profecto mihi gratulor, inter cætera Ephremi Syri adhuc inedita invenisse, quæ si non reliquis omnibus quæ in hunc usque diem a nostratibus Theologis producta & adhibita sunt testimoniis, apertius ac dilucidius, æque tamen aperte ac evidenter transsubstantiationem in prima Ecclesia non esse creditam testantur. Non leve esse fateor nec reliquis facile postponendum testimonium illud *Chrysostomi* quod in epistola ejus ad *Cæsarium* (b) his præcipue in verbis reperitur: „an-

(a) Factum hoc inde est quod circa ecclesiæ incunabula inaudita res erat transubstantiatio, nec quemquam patrum vel in animum venit suspicari, fore ut ejusmodi opinionis monstrum aliquando ederetur. hinc de vera ac reali corporis ac sanguinis Christi in sacra cœna præsentia graviter quidem ac luculenter multa, de panis autem quam nemo omnium in dubium vocabat, veritate pauca ab iis disputata vides.

(b) Totam hujus epistolæ tantopere controversæ, atque a *Petro Martyre* primum inventæ posteaque ab *Emerico* Bigotio descriptæ & ad edendum paratæ historiam exponit illustris Vir, *Scipio Maffeius* in libro Italico ante biennium circi-

„antequam ſanctificetur panis, panem nomi-„namus, divina autem illum ſanctificante „gratia, mediante ſacerdote, liberatus eſt „dominici corporis appellatione, etiamſi na-„tura panis in ipſo permanſit: hoc inquam eſt teſtimonium *Chryſoſtomi* plerisque noſtratium non ſine cauſa magni æſtimatum (c) Majoris tamen adhuc ponderis eſſe noſtra in duobus quæ mox ſequentur Ephremi Syri ſermo-

circiter Mantuæ in 4to edito; cui titulum dedit *Istoria diplomatica, che ſerve d'introduzione all' arte Critica in tal materia, con raccolta de' documenti non anco divulgati* &c. pag. 127. ſeq. ubi & epiſtolam ipſam ex codice Florentino a ſe deſcriptam, quam una cum literis, variisque annotatis *Jacobo Basnagio* jam ante in Hollandiam transmiſerat, adjectis quibusdam obſervationibus inſeruit. Eandem hiſtoriam perſtringit *Wilhelm Ernest. Tentzelius* in *exercitat. ſelectar.* parte poſteriore; pag. 348. nec non celeberrimus Vir, Profeſſor eloquentiæ Lipſienſis longe meritisſimus *Joh. Erh Kappius* in binis de hac epiſtola Lipſiæ habitis diſſertationibus doctrina multa refertis.

(c) Quantum huic teſtimonio Chryſoſtomi noſtrates æque ac Reformati tribuant: inter cætera his verbis declarat *Maffeius* pag. 270. *Niun antico monumento fu forſe mai, come ſapete, tanto avidamente fra voi altri Signori da noi ſeparati abbracciato, ne ſi univerſalmente celebrato,, come il preſente* &c. & poſtea: *gran trionfo ſi cantò da tutte le communioni ſeparate dalla chieſa cattolica Romana a motivo di tale epiſtola, quaſi ſi foſſe ſcoperto per eſſa, eſſere ſtato S. Gio Griſoſtomo di ſento diverſo dal noſtro in materia dell' Eucariſtia.* neque hoc ſane negari poteſt, quidquid etiam *Harduinus, Le Quien, Maffeius* aliique Pontificiæ ſectæ addicti effugiorum quærant, qui quamvis reliqua omnia, ſuppresſionem tamen hujus epiſtolæ per ſe ſuſpicionis plenam in dubium vocare non poſſunt.

ſermonibus de ſacra cœna conſcriptis reperta teſtimonia: parum abeſt, quin mihi ipſi perſuadeam. Quæ enim adverſus illius epiſtolæ fidem auctoritatemque a Pontificiis vulgo moveri ſolent, dubia: locum hic plane non habent. Objiciunt e. g. incertam rem eſſe, utrum Chryſoſtomo an alii cuivis hoc ſcriptum tribuendum ſit. At hoc dubio Ephremiani ſermones carent. quos quidem apertis poſtea argumentis demonſtrabimus ad nullum alium quam Ephremum auctorē referri poſſe. Opponunt deinde adverſarii, non agere Chryſoſtomum in hac epiſtola proprie atque ex profeſſo, de ſacra cœna, ſed de longe diverſa materia: nec firmum adeo certumque inde teſtimonium peti poſſe: (d) præterea teſtimonium hoc ipſum eſſe tam obſcurum & ambiguum ut ad alia, cujusmodi multa ſint, clariora Chryſoſtomi loca neceſſario recurrendum ſit. Hæc autem omnia noſtris ſermonibus neutiquam obverti poſſunt. Nam & unice in illis dataque opera de ſacra cœna *Ephremus* agit, & omnia in illis ſatis plana tamq; perſpicua ſunt ut ambigui nihil contineant. nullus denique eſt in toto Ephremo locus, ex quo germana veraque auctoris ſententia de ſacra cœna apertius luculentius atque explicatius hau-

(d) *Jo dimando* Maffeius inquit, *perche trattando in più loghi il Griſoſtomo dell' Eucariſtia non in esſi; ma debba ſi la ſua dottrina in tal materia peſcare in epiſtola, che tratta d' altro, ed' in cui ſolamente d'una ſimilitudine ſi tocca* dell' *Eucariſtia*? vid. cit. loc. p. 292.

hauriatur. Quæ cum ita sint: non male me nec Lutheranæ causæ, nec commodo curiositatiq; lectoris consulturum credidi, si sermones hosce duos *Ephremi Syri* adhuc ineditos, ex fide digna Slavonica versione productos communi luci, omniumque oculis exponerem. (e) Nam etsi Lutherana religio, immotis Scripturæ sacræ fundamentis unice innixa, nullis ejusmodi præsidiis, nullis patrum testimoniis ad se tuendum penitus indigeat: (f) nulla tamen res magis valet ad immissa vibrataque adversariorum tela retorquenda eosque in viam revocandos, quam si hos ipsos, quos caussæ suæ patronos, sententiarumque asseclas constanter crediderunt, Lutheranis in castris militare vident. Nec vana fortasse est spes nostra fore, ut adversarii nostri, novum hoc Ephremi testimonium sane quam evidentissimum remoto omni præjudicio legentes suæ, de transsubstantiatione, sententiæ tandem valedicant. Quo minor autem cuiquam de testimonii hujus sinceritate dubitandi, interpretisque in subjunctis sermonibus transferendis vel fidem vel diligentiam requirendi ansa relinquatur: Slavonicum textum ipsum, latinis e regione positum afferemus, ut singula unusquisque examinare, veritatemque testimonii hujus cognoscere ipse queat.

(e) Merentur omnino & reliqui tres sermones in codice nostro Slavonico extantes, inediti, ut in latinam linguam translati prodeant. quoniam autem per temporis chartæque spatium hoc fieri jam non licet: in aliam occasionem ἔκδοσιν eorum differemus.

(f) Absit enim ut hæc aliaque patrum testimonia contra Pontificios urgentes, traditionem tamen eorum ceu fidei normam cum iis agnoscamus, auctoritatemve patrum nimis efferamus. quippe qua κατ' ἄνθρωπον duntaxat contra adversarios disputantes utimur. Parum igitur nos movet quod clarissimus *Maffeius* in epistola ad *Basnagium* Protestantium levitatem & inconstantiam sugillaturus cit. loc. scrib.: *Molto piace mi primieramente di vedere, come con questo trionfo mostrano pur anch' essi di riconoscere la fortza della tradizione conservataci da' padri e non so dunque perche altri volte anzi d'ordinario tanto poi l'annullificano e la disprezzino.*

Sermo Primus Ephremi Syri Instruct. de sanctissimis & vivificantibus Christianis sacramentis. (a)

Non satis igitur est, fratres, Christianos tantummodo nos vocari. cum opera quoque ipsa a nobis requirantur. Si quidem verum esse credatis, quod magnum Jacobum, fratrem Domini dicentem percipitis: fidem sine operibus mortuam esse. Minime itaque negligendum est præceptum de bonis operibus. Alioquin Christianismus solus nihil nos juvabit. Neque id profecto mirum. Quid enim militem pugnare juvat, nisi legitimo modo pugnet? Sic enim illum pugnare ac dimicare oportet, ut imperator mandat. Quodsi igitur & nos Christianorum tantum nomen profitemur: non autem spiritualibus, ut decet, armis præliamur, nulli nobis usui Christianismus futurus est. Verum nos neque pro aliis rite propugnamus, nec nostræ ipsorum animæ consulimus. Et quid tandem aliquando in formidabili illo judicii die respondebimus? At quomodo, inquies fieri potest, ut qui in mundo vivit, servetur? Quid ais? brevi hæc te, si vis, docebimus. Non locum quemquam salvare scias, sed sincerum cor, firmumque serviendi Deo propositum. In paradiso existens *Adamus*, maxima in tranquillitate, salutis naufragium faciebat, *Loth* autem interSodomitas agens

Nakaſanie o ſuiatich i pretzſcheſtich, i ſchivvotvvoraſchtſchih Chriſtovvich tainach. in cod. Slavon. pag. 283. ſermo 108.

Ne dovvolno oubo ieſt nam bratie, jeſche imenovvatiſa totzſchiu Chriſtianom, no i diela trebie ſut nam. Aſchtſche li ſche ne vvierujete to oubo sliſchite, zſchto glagolet vvelikii Jakovv brat boſchii, Jako vviera besdiel mertvva jeſt. i vvesdie oubo trebie jeſt nam, ſapovviedei dielanija. Semuſche ne ſuſchtſchu, Chriſtianſtvvo nam ni na kii sche ouspiech budet. niſche ſemu tzſchudiſa. Kii bo jeſt ouſpiech vvoinu & vvoinſtvva togo, aſchtsche ne boret po ſakonu, jakoſche podobajet bratiſa vvoinu po ſvvoiemu vvoievvodie; aſchtschsche i mi vv chriſtianſtvvo totzschiu odiejavvscheſa, i tiem oruschiim ne borem, jakosche podobaiet nam bratiſa, oubo ni nakuju sche polſu budet nam chriſtianſtvvo. Mische ni ſa iniech boremſa, ni ſvvoëja duſchi breschem. I ne vviem oubo Zſchto imami otvvieſchtsati na ſtraschnom ſudia, retschesche mi : kako posredie mira moschno jeſt ſpatiſa; zſchtò ſie glagolschi; aschtsche goſchtscheschi, as ti vvkratzie skaschu : jako ne mieſto spasaiet, no blagii oum, i jesche k bogu proisvvolenie. Adam vv rai ſii, jako vv' vvelizie tischnije, no potope. Lot sche vv ſo-

agens mediisque quasi fluctibus jactatus servabatur. *Saulus* ille regiis habitans in palatiis, hanc pariter ac æternam vitam amittebat. Contra ea *Hiobus* fimo immersus, magnisque ac prope innumeris miseriis & afflictionibus oppressus, coronam tamen iustitiæ consequebatur. Quam recte igitur fieri posse negabis, ut quis in mundo versans incolumis evadat? Enim vero hoc temere nimis affirmatur. At quare non sæpius in sanctis divinisque templis convenimus, unde maxima profecto in nos utilitas redundat? Nonne videtis eos, qui munere quodam a Principe, honoribusque ornari cupiunt, nequaquam desides ac oscitantes inveniri, tolerare hiemem, calorem æstatis ferre, nullaque plane incommoda refugere, omnem inserviendi occasionem quærere, nihilque magis curare, quam ut ne minimam quidem sui Principis offensionem incurrant. Hæc quidem in illos dicta volumus, qui vel templis intempestive se subducunt, vel eo, quo ineffabile illud ac tremendum sacræ cœnæ mysterium administratur, tempore, in illis stantes, variis indecoris sermonibus tempus conterunt, idque tam sancto venerationeque digno loco! Quid agis frater? non ne cum verbi divini ministro orante dixisti: elevemus ad Deum corda nostra? Nihilne metuis homo? nihil te putet tremenda hac hora mendacii crimen admittere? O rem admirandam! Cœlestis regis epulas apparatas! agnum Dei ipsum pro te mactatum! ignem cœlesti mensa

emi-

domiech jako vv vvolnach morskich no ſpasasa. Saúl, vv palatach Tzarskich ſii , i ſiju ſchisn, i onu pogoubi. Iouvvsche na gnoischtſchi ſieda, vv'vviedach i vv skorbiech vvelikich, no vvienetz pravvdnii prijath. Da jesche oubo ſia glagoleschi, jako ne moſchno jeſt posredie lioudei ſpastiſa; to ſei glagol nitzschtosche jeſt. Potzſchto sche oubo ne tzschaſto ſebe sobiraiem na boscheſtvvenia i svvatia ſobori, ponesche polsa vvelika ot ſich nam bivvajet; ili ne vvidite aschtsche kto choschtschet ſan vvſiati ou knasa, kako ne lienitſa, no prebivvaiet blis knaſa, ſimu terpa, i ſnoi podemla i iniech podvviſaia, jesche pomoschtschi jemu ko vvladizie o ſem, da bi ne pogrieschihl, jegosche ſchelaiet. Sie sche vvſa glagoliu as ische vvon is i tzerkwe ischodaschtschim, ili vv' nei ſtoiaſchtſchim, i vv tzschas sluschbi ſtraschnijatojah i trepetnija trapeſi, beſiedouiouschtschim beſiedi nepodobni ſvviatago ſego i tzscheſtnago mieſta! tzſchto tvvorischi o bratie; nieſi li ovvieschtschalſa ieſi, iegda retzschet Jerei: Gorie imieim ſerdza. Tische retzscheschi: Imam ko goſpoda. Ne bonschiliſa ot tzschelovvietſche, ni ſramlaieschiliſa, vv tzſchas ſei ſtraschnii losch obrietajaſa; o vvelikoie tzſchudo! trapeſa Tzara nebesnago prigotovvtena! Agnazu boſchiju tebe radi ſakalajemu, ochniju duchovvnomu ot ſvviatia trapeſi istekajemu! Seraphimom predſtoiaschtschim i cheruvvi-

dmicantem! adſtantes Cherubimos! & Seraphimos circumdantes, facieque alis obtecta cum omnibus cœleſtibus exercitibus una cum ſacro miniſtro pro te orantes! ſacrum ignem exeuntem! ſanguinem Chriſti, tui mundandi gratia ſacro calici infuſum! Nonne te pudet? non ploras? non tecum ipſe habitas? ut nec pro te ipſo, nec pro aliis Deum ores? Quid? conſcientia nonne ipſa te judicabit? Centum & ſexaginta octo horis hebdomas conſtat, hoc eſt ſeptem diebus, in his tu nec unam horulam Deo tuo dicabis? Quod ſi tu tamen tempus hujus vitæ occupationibus, quin & ridendo garriendoque conſumſeris: quo vultu audebis ad hunc divinum tremendumque ignem tanta immunditia conſpurcatus accedere? audeasne impuris manibus accedens, regis veſtes tangere? Vix crediderim. Ne putes quem hic panem, quodque vinum vides; eadem hæc exiſtere. Minime frater: nolito hoc credere. Precibus ſacerdotis ſanctique ſpiritus adventu panis fit corpus, vinum ſanguis Neque enim ut alius cibus ſeſe habet in hominibus, ita hic quoque. Sed quemadmodum candelam ceream ita exedi ac conſumi flamma vides, ut nullæ particulæ in cera relinquantur: ſic cum hoc myſterio quoque comparatum eſt. Totum enim in totum corpus (ſcil. hominis) abit (ſe digerit) inque ejus ſubſtantiam quaſi reſolvitur. (b) Corporibus enim carentes

mom paraschtschim ! Scheſtokrilatim litza svvoia ſakrivvaiouschtſchim, i vvſiem ſilam nebesnim ſo jereëm ſa ta molaſchtschimſa. Ogniju duchovvnomu ſchodaschtſchu krovvi Chriſtovvie vv tzschaſu tainuju ſa tvvoie otzschischtschenie vvlivvaiemie. Ne ſtidischilisa ni li obridaieschi ſebe, ne ſomnischisa, ni ſa ſebe oubo molaſa, nische ſa inago. i ſovvieſt tvvoja ne oſueschdajet li tebie, o tzschelovvetzsche; ſto i ſcheſt deſat, i osm tzschaſovv imuschtschi nedieli, eschejeſt sedm dnei. jedin sche totzschiu tschaſs sebie otlutzschihl ieſt bog. Jeda oubo i toi dielami ſejah schisni smiechi i beſiedami ſujetnimi preprovvoschdajeschi, i kako smiejeschi k tomu boscheſtvvennomu i ſtraschnomu ogniu priſtupiti, s takoju skvvernoju; jeda oubo smiejeschi priſtupiti i priati ſa riſu tzarévvu, gnoi derſcha vv ruzie svvoëi; mniu oubo nikakosche. Ne jakosche chlieb, vvidiſchi, ili vvinò, i tako mniſchi a ſuschtscha; Ni bratie moi, ne pomischlai tako. Molitwoju bo Jereevvoju i ſoscheſtvviem svviatago ducha tvvoritza oubo glieb ſei plotiju i wino krovviju. ne bo jakosche ino braschno bivvajet vv tzschelovveziech, takoschde i ſié. no jakoſche svvieschtschu vvoschtschanuju, ognem vvidischi isſutzschaiemu, i drasgu niekotorich ne oſtanuschtschich vv vvoſtzie: tako i pri tom tainstvvie bivvaiet. Wseh boh raſidetſa po vvsemu tielu i vvſia-

 knet

tes *Seraphim ardentibus carbonibus Esaiam sanctificabant. Ignis vero non unam habet naturam sed duplicem, ligno enim constat & flamma. Non aliter sacer panis non una panea natura constat, sed & divina.* (c) Corpus enim (scil. Christi) quod unius naturæ est cum divina, non una natura gaudet sed duplici. (d) Huc igitur si accedis Christum amans homo, tremendum illud sanctissimumque sacramentum accipis non ab homine vel sacerdote, sed ab ipsis Seraphimis, *eodem igneo cochleari, quod Esaias vidit.* Perpendite hoc igitur dilecti mei. Dominus noster Jesus Christus ea nocte qua prodi se voluit, discipulis hoc suis & apostolis testamentum reliquit: immo vero omnibus in se credentibus, quo tempore scilicet in sancto & celebri illo monte pascha vetus cum discipulis suis comedit, atque ita totum vetus Testamentum absolvit. Hoc facto discipulis lavavit pedes, in sancti baptismatis signum; fractoque pane discipulis obtulit, dicens: Accipite & edite, hoc est corpus meum, fractum pro vobis in remissionem peccatorum. Similiter vinum & aquam calici infudit (e) iisque dedit, inquiens: bibite ex hoc omnes: hic est sanguis meus Novi Testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in memoriam mei. Quoties enim hunc panem comeditis & calicem hunc bibitis, mortem filii hominis annunciatis. Verbum Dei itaque cum sit vivum & efficax, Deusque omnia quæ

knet na ſuscheſtvvo. *Besplotnii bo Seraphim ouglem goriaſchtſchim oſti Isaiju. Ogn ſche ne iedino ieſtestvvo imat vv ſebie, no dvva, drevvo bo ieſt, i ogn: takoſchde i glieb ſei ſvviatii ne iedino ieſteſtvvo imat chliebnoie, no i boſcheſtvvennoie.* Plot bo jedino jeſtvvenna s'boſcheſtvvennim, ne jedino jeſteſtvo imath, no dvva. Da oubo priſtoupajuschtschii Chriſtolioubzi, ne jako ot tzschelovveka priemlem ſtraschnoie onoje pritzschaschtschenie ili ot ſuieschtschennika, no jako ot ſamogo onago Seraphima, *ſo ognennija tejab tſchtzi jouſche vvidie Iſaia.* I ſe ſche raſumiei vvoslioublenne: Goſpod oubo nasch Jiſus Chriſtos, chota ſa nih pria ti ſmert vvolnuju, vv noſchtſch onu, vv'niuſche predatiſa vvoschotie, ſavviet poloschich outzschennikom ſvvoim i apoſtolom: i paki tiemi vvſiem vvierujouschtschim k nemu jegda na gornizie ſuiatago i slavvnago ſiona vvetchuju Phasku ſo outzschenniki ſvvoimi ſniel, i skontzschavv vves vvetchii sakon. Po tom sche oumih noſie outzschennikom svvoim priloſchenie svviatago kreschtschenia ſodievvaia, takoshde pedlomivv chlieb podadė ihm glagola: priimite i jaditzte, ſie jeſt tielo moie iesche ſa vvih lomimoie vvo oſtavvlenie griechovv. Takoschde naliavv tzſchaſu vvinah i vvodih dadeh ihm glagola: Piite ot ſeiah. vvſih, ſia jeſt krovv moia novvago ſavvieta, jasche ſa mnogia islivvaiema vvo oſtavvlenie griechom. ſie tvvorihte vv' moie vvospominanie. Jeliſchdi bo asch-

voluit, creaverit, ſic ut dicente eo, fiat lux confeſtim lux facta ſit : dicente porro fiat firmamentum: factum ſit: cum præterea verbo Dei coelum fundatum, cœlum, inquam, & terra aqua & ignis aër omnesque plane creaturæ in uſum hominis productæ ſint, cumque voluerit ſupra omnia venerandus Deus verbum, homo naſci: quomodo is quæſo ipſe efficere non poſſit, ut panis ipſum corpus Christi vinum ſanguis ipſius ſit. Principio terræ mandavit herbam producere : quæ propterea in hanc usque horam, pluviam mittente cœlo, vi divini, quod initio accepit, mandati, herbam emittit. Jam vero ſimili modo Deus dicit, hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, & hoc facite in memoriam mei. Cum igitur omnia omnipotenti ejus juſſu fiant: usque dum ipſe veniat, prout ipſe ait; dum venio: cumqne pluvia in terram decidente, gramen revireſcat : tum vero & ſpiritualis hæc pluvia, hoc eſt ſpiritus ſanctus, ſacerdotis precibus ipſiusque efficacia accedens panem hunc corpus & vinum ſanguinem aperte efficit. (f) Quemadmodum enim Deus principio quæque creans, ſpiritus ſancti virtute ea procreavit, ita & hodienum omnia virtute ſpiritus ſancti ſupernaturali modo facit· quod nemo tamen niſi per fidem intelligit. Dicente enim ad archangelum ſancta Virgine; quomodo hoc mihi eveniat, quæ nullius viri notitiam habeo ? reſpondebat Gabriel, ſpiritus ſanctus te ſuperveniet, virtus-

que

tsche glieb ſei iadihte, i tzſchaſchu ſiju piete, ſmert ſina tzſchelovvetzscheskago propowiedaiete. Jelma oubo slovvo boſchie schivvo ieſt, i dieiſtvvenno, i vv ſe ſieh, jelihko vvosgotie bog, i ſotvvorih. i aschtsche retzſcheh budi svvieht, i biſt ſvvieht. budi tvverd, i biſt. Jaschtsche slovvom goſpodnim nebeſa outvverdiſchaſa: i aschtsche nebo i ſemlah, vvodahſche, i ogn, vvosduch ſche i wſa tvvar slovvom boschiim ſovverschiſchaſa, i slovvuschtschii Tzschelovvjeku: i aschtsche vvoschotieh vvſiatzscheskich bog slovvo ſotvvoritiſa tzschelovvieku, toh oubo ne moſchet li proſphoruh ſijuh plotijuh ſvvoejuh ſotvvoriti i i vvinoh i vvoduh krovviju; vv' natzſchaltie oubo ſemlih travvu povveliel jeſt, i ſvveſtih: i daſche do ſego tschaſa doſchdiu bivvſchu abie isvvodiht ſvvoiah raschtſchenia boſchi ihm povvehlieniem, i iako ſchenohma gradet ihs ſemlih. ſihlu slovvom goſpodnim i hspervva priihmſchi. Retzscheh bo bog, ſia ieſt plott moia, i ſiah ieſt krovv moia i ſotvvorihte na moiu pamath. Da oubo vvſemoschtschnim iego povvehlieniem bivvaiet, dondeſche priidet, tako bo i glagohla, dondeſche priidu. I iakosche doſchd priſched na ſemliu abie vvosraſtit travvu: takoſchde i ſvviatii ſei doſchd, rekuſche ſvviatu duch, molitvvoiu Jereevvoju priſivvaiem, ſiloju ſvvoeju poſietivv, abie ſotvvoriht glieb ſei plotijuh, i vvinoh krovviju. Jakoſche bo ispervva ſotvvorihl ieſt bog, togo ſvviatago

ducha

que altisſimi te obumbrabit. Similiter quæres jam quomodo panis Corpus Chriſti fiat? en ſic habeto. ſpiritum ſanctum adventu ſuo hoc efficere, quod humana mens capere non poteſt. Immovero fratres mei, non aliter, mihi credite, accipimus ſanctiſſimum Chriſti corpus, ac ſi ora noſtra ad coſtas Domini ad moventes ex iis bibamus. Tam vère, inquam, accipimus vivificantem ſanguinem Chriſti. Quod reliquum eſt, quæſo vos fratres, ne templis vos ſubducatis, neve ſi in iis ſtatis aut verſamini, garriatis, hancque horam, quo cultus divinus celebratur, ſine terrore tranſigatis: ſed cum timore terroreque ſtantes, oculis dejectis animi ſenſa ad Deum elevemus, tacitique in corde Deum invocemus. Nonne quæſo animadvertiſtis, quomodo ii, qui in mortalium regum conſpectu verſantur, tremebundi eos circumſiſtant, pedem loco non moventes, non garriant, oculosque circumferant, ſed toti propemodum contremiſcentes, non aliter, quam ſi loco affixi eſſent, iis adſiſtant. hoc igitur homo, cum ſcias: quemadmodum ad terrenum regem accedendum eſt, tu quoque tremebundus ad Deum accede. Sæpius hoc dixi, fratres, nec dicere deſiſtam, quoad illi, qui ſanctum templum ingrediuntur, reſipiſcentes, ita, ut fas eſt, preces ad Deum concipiant. Accedamus igitur integri vitæ ſcelerisque puri, vere ut dicere queamus: & remitte nobis peccata noſtra,

ducha dieiſtvviem ſotvvorihl ieſt ſiah : da i nihnie duchovvnim dieiſtvviem vviſche ie-ſteſtvvah tvvoriht, iegoſche ne moſchet niktoſche domislitiſa, rasvvie vvieroju. Re-tzſchehbo ſuiatoja Dievva ko archangelu, kako mi ſe budet, ponesche muscha ne ſnaju; Otvvieſchtschah jei Gabriil, glagohlah: Duch ſvviatii naidet na ta, i ſihla vvihschiago oſie-niht ta. Tiſche ninie vvoproschaieſchi, kako chlieb plotiju chriſtovvoju moſchet biti; re-ku ti oubo i as: Duch ſvviatii tvvoriht ſija priſcheſtvviem svvoim, jegoſche Tzſchelo-vvietſcheskii ouhm domisſitiſa ne moſchet. Jei bratija mojah vvoslioublennaja, tako pri-emlem plot onu ſvviatuju, jakoſche ouſtih ſvvoimi prinikſche k rebru goſpodiniu, i pi-jouſchtſche ihs nego: tako i priemlem ſchi-vvotvvoraſchtſchouju onu krovv. Ne moſih-te moliu vvas ihs tzerkvve ihsgodihti niſche vv' nei ſtoiaſchtſche beſiedovvati, niſche tſchaſa togo slaſchebnago bes ſtracha prepo-vvoſchdati. No da ſtoim ſo ſtrachom i tre-petom, otſchihma dolu ſraſchtſche, oumom ſche gorie vvosnoſaſchtscheſa, i vvosdichan-mi besglas nimi vvopiem vv ſerdzi. Ne vvi-diſchi li o vvoslioublenne, predſtoiaschtſcia pred tzarem tliennim, kako oubo ſo ſtra-chom predſtoiaht, ne poſtupaiouſchtſche ſmieſta, ni beſiedoujouſchtſche, niſche otzſchi-ma ſiemo i onamo vvosmeſchtſchuſchtſche, no ſo ſtrachom, i s bojasniju predſtoiat, jako a vvodruſchemi. Sia oubo tſchelovvetſche

vvi-

noſtra, ſicut & nos remittimus peccatoribus noſtris. Aliter enim precari velle nefas eſſet. Simplici animo ſimplicique hac oratione Deum invocate: remiſi miſericors Deus peccatoribus meis, & mihi remittas velim: condonavi domine: & mihi condona gratia & miſericordia abundans. Veniam ego dedi, & mihi da veniam. Amico, qui in me peccaverat, indulgentem me præbui, & mihi ſervo tuo talem te præbe. Quandoquidem hæc igitur explorata, amici, habeatis: diligenter eadem animo vobiſcum reputantes, cum tremendum Dei judicium, ignisque inextinguibilis immineat: a deviis ſemitis noſtris in viam revertamur. Certum enim eſt adventare cœlorum regem, qui quidem adveniens terrena ipſe omnia abolebit, nec tum quisquam vel mercaturam ipſe faciet, vel alium qui cum intercedat, inveniet. Præſens hoc iis ſeculum datum eſt, qui a malo averſi ad bonam frugem ſe recipiunt. Futurum ſeculum ad interitum eorum comparatum eſt, qui male vixerunt. Hoc laboris, illud quietis, hoc certaminis, illud præmii ac mercedis diſtribuendæ eſt. Revertimini ergo, omniaque quæ dixi ad animum revocate. Secundum carnem vitam inſtituimus, ſecundum ſpiritum vivamus! in pigritia ſocordiaque viximus: ad laudem Dei in vitæ integritate vivamus! Heluati ſumus: ſupra alios nos extulimus: reſipiſcamus ergo! Ecquid autem efferimur? cum quidem

vvidievv, ponehjako k ſemnomu tzariou: tako i k'bogu priſtupih ſo ſtrachom i s' bojaſniju. Sia ſche mnogaſchdi glagoliu, i glagola ne preſtanu, dondeſche ouvvihſchdu iſpravvivvſchichſa vvchodaſchtſchich vvo ſvviatoju tzerkovv, iakoſche podobaiet vv chodihti na molitvvu k bohgu. Tako oubo dah vvchodihm neslobivva ſerdza ihmuſchtſche, dah vvosmohſchem i mih reſchtſchih: oſtavvi nam dolgi naſcha, jakoſche i mih oſtavvlaiem. Straſchno bo jeſt glagolemoie vvoslioublennii: i proſto vvopiet k bohgu glagohla ſitze: proſtich ſogneſchivvschago ko mnie goſpodi, proſtih mah i tih miloſtivve. oslavvich as vvladihko, oslavvi i tih mihloſerdze. Ouſtoupich as, ouſtoupih ih lih mnie. Rasrieschich as drucha mojego ſogrieſchschago ko mnie: rasrieſchich i tih mnie rabu tvvoiemu. Sieh oubo vviehdouſchtſche o druhſi, i ſia vvo oumnie ſvvoiem poluſchivvſche, chotaſchtſcheje bihti ſtraschnoie ono ſudiſchtſche i ogn neougaſihmii, obratimſa poneh ninie ot slago ſvvoego puhtih. Priiſtih bo imat Tzahr nebesnii iegdah poſoriſchtſche i torſchiſchtſche ſchitijah ſego rasruſchiht, i ktohmu ne budet nikomuhſche doſtoihno kupli tvvorihti, niſche buhdet s kihm. Sieh oubo ieſt vvrema pokajavvſchehmuſa ot slich, priahti proſchtſchenie, i potrudivvſchimſa vv neh, vvſahti ſchisn beskonetzſchnouju. Ono oubo vvremia na oſouschdenie, ihſche slabie i skvver-

dem pulvis, cinis lutumque ſimus. Ecquid contemtus aliorum ſuperbiaque nos tenet? cur noſtris honoribus divitiisque gloriamur? adeamus quæſo cæmeteria; miranda ibidem & terrifica arcana contemplabimur. Ibi naturam plane deſtructam ac diſſipatam, nudata oſſa, corpus putrefactum inque cineres redactum videbimus. Ad hæc oculos convertе, ſapiensque videri ſi vis, horum quis Dominus, quis ruſticus extiterit, expone. Quemnam hic nobiliſſimæ, quem mediocris, quem abjectiſſimæ infimæque ſortis fuiſſe dices? Ubinam hic Dominus? ubi ſervus? ubi ſapiens? ubi inſipiens? ubinam pulchra & blanda juventus? ubinam jucunda forma? delectabilis facies? ubinam pulchri lucidique oculi? ubinam jucundiſſimus viſu vultus? ubinam ſonora vox? Nonne pulvis omnia? nonne lutum ſordesque omnia? Hæc igitur, o miſeri, intuentibus nobis, ultimumque, dum in hoc corpore habitamus, vitæ mundique diem ſedulo meditantibus, graviſſima cauſſa ſubeſt, vitam primo quoque tempore emendandi. Avertamur a rebus hujus vitæ caducis, ejusque nimia conſuetudine, ne quando in futuro judicii die fruſtra nos hujus vitæ, per negligentiam actæ, pœniteat. Enimvero dilecti, de hoc cogitemus, inque nos ipſos deſcendamus, ne ſempiternos ipſi cruciatus ultro irruamus. Neque enim noſtrum interitum Deus quærit, non pernicie noſtra delectatur. Deus, æternus licet, noſtri gratia in

skvvernie ſchivvuhſchtſcham. Sieh vvremia nah trudih, ohno ſche na pokoi. Sieh nah dielanie: ono ſche na vvosdaianie msdam. Wosdvvigniteſa, i retzſchennoie vvſiem oumom ouslischihte. Schichom plotski, poſchiwem duchom. Schichom slaſtmi pochotnimi poſcihwem w ſoblioudenii duschevvniem. Schichom lienoſtiju i neradieniem, poſchiwem kriepzie na slawu bogu. Pitachomſa, i welizſchachomſa, to pokaiemſa o ſem. Tzſcheſo rahdi oubo vvelizſchamſa, pepel ſuſchtſche, i perſt, i ſmad; Potzſchotoh preſorſtvvo ih gordihniu ihmami, ih chvvalimſa slavvoju i bogoſtvvom. Iſihdem oubo vvo grobiſchtſcha, moliu vvas, i vvidim divvnia ih ſtraschnia taini: vvihdim jeſteſtvvo vvſeh rasſihpahno, koſtih obnaſcheni, plot isgnivvſchu i iſtlievvſchu. Prihnikni oubo tamo. iaſchtſche ieſi mudr, to povvieſchd mih: kto tamo vvladika; kto li radnihk; kto li dobra rohdai ktoh li prednago; ktoh li posliednago; ktoh lih rab; ktoh li goſpodin; ktoh lih mudr; ktoh li neſmislem; gdie dobraja ta i krasnaja jounoſt; gdieh osklablenoie, to i ſvvietloie litzeh; gdieh dobrii onih, i ſwietlo pomavvajauſchtschii otzschi: gdieh liepoie ono i krasnoie litzeh; gdieh dobrii onih ih ſwietlo pomavvaiouſchtſchii otzſchi; gdieh liepoie ono i krasnoie lihzeh; gdieh sladkii on glas; ne vvſeh li ſieh pepel ieſt; ne vvſeh li prach; ne vvſeh li gnoi i ſmad; Siah vvſah vvidievvſche mi oubosii, i po-

in terram venit. Omnium creator rerum, quo caput declinaret non habebat. Ipſe viventium æque ac mortuorum conſtitutus judex, in judicium abripitur; omnium creaturarum conditor, a ſua ipſius creatura flagellatur. is, quem angeli intueri non audent, ab cœno ipſo conſpuitur, doloribus omnibus injuriisque afficitur, in ſepulchro collocatur. At hæc omnia ex ſummo in nos amore propenſioneque perpetitur. Nos contra deſidia torpemus, eum ipſum deſpicimus, mandata ipſius non curamus. Pro quo ſi ſanguinem noſtrum cum vita profunderemus, ne minimam tamen ejus meritorum partem videremnr aſſecuti. Sanguis enim ab illo profuſus, creatoris, noſter ſervorum eſt. Longiſſimo autem intervallo domini & ſervorum ſanguis inter ſe diſtant. Quandoquidem igitur perſpectum hoc vobis eſt: quam primum revertamur, omni ſtudio ac contentione Deum, quoad ſpatium bene agendi, nobis conceditur, quærentes: ne forte ſol occidat, luxque pereat, nosque ipſi in tenebris occumbamus. Virtuti, agite, demus operam, ut æternis cruciatibus erepti, Jeſu Chriſto benedicente, regno cœleſti digni reputemur. Cui laus ſit & gloria & adoratio una cum patre & ſpiritu ſancto nunc & perpetuo & in ſecula ſeculorum Amen!

mislivvſche posliednii den ſmertnii, dondeſche jesmih vvſem tielie; naipatſche doſtoino jeſt nam pokajahtiſa. Bosvvratimſa oubo kajouſchtscheſa, ot ſuietnich diel i beſied, dah ne na ſtraschniem onom ſudiſchtſchi, vvo tscheh natſchnem kajatiſa, vvrema ſvvoie pogubivvſche. Jei bratia mojah vvoslioublennaja, vvospomianem ih priidem vv ſebe, ne dadihm oubo ſebe vv' vvietzſchnuju muhku. ih bog boh ne choſchtſchet naſchego sla, niſche kraſujetſa naſchim pogibeniem. Bog boſii prevviezſchnii, nas rahdi Tzschelovvieck nah ſemli javviſa, iſche vvſiu tvvar ſosdavvii, ne imaſche, gdieh glavvi pod klonihti. Sii ſudiah, ſchihvvim ih mertvvihm, na ſud vvedetſa tvvoretz ſii vvſatzſcheskich, ih sluſchenie ot ſvvoeja tvvahrih priemlet. jegoſche angeli ne vvidaht, toi ninie ot brenia plewanie, na litzih ſvvoiem priemlet, i goreſti vvkuſchaiet, i vvo grobie polagaietſa. Sia ſche vvſa priemlet, vvelmih lioubuh nas i mihluja. Mihſche potſchſtoh lienimſa ihli preſirajem jego, i poh vvohli jego ne ſchivvem; aſchtſche bichom krovv ſvvoju proliali ſanego, to i ſé ne vveliko tzſchudo tvvorihm: krovv bo proliannaja ſa nas tvvorzah naſchego ieſt, nascha ſche krovv rabia jeſt. i ina oubo ieſt krovv gospodske, ineſche rabia. vviedüſchtſchesche ſia, vvosvvratimſa oubo dobrie, i skoro predvvarihm vvsſiskati goſpoda, dondeſche vvrema ou nas jeſt podavvaia nam dobraja diejati; dondeſche ſolnze ne

ſaide,

Sermo II. de oblatione s. προσφορα sanctissimi panis.

De fratre relatum nobis est, eo, quo cultus publicus celebraretur, tempore, in templum, ut sueverat, ituro Satanam illudentem hæc insusurrasse: quid malum ibis in templum ad panem ibi vinumque, hoc est corpus & sanguinem Domini accipiendum? falleris. Quibus verbis ludibriisque aurem præbentem fratrem, non, ut solebat, coetum sacrum adiisse. Fratres igitur tam diu eum manere (sic enim fieri mos est in eremo illa, ut cultum divinum tantisper intermittant, precibusque tantum vacent, quoad omnes fratres convenerint.) Cum vero satis diu frustra expectassent: neque ille tamen adesset: egressos quosdam fratrum cellam ejus intrasse, de morbo vel morte quæ intervenerit, varie in via differentes. Qui cum in cellam pervenerint, quid causæ sit quod in templo non compareat, interrogasse. Hanc vero retegere eum puduisse. Animadvertisse statim fratres, malum illi consilium a diabolo suggestum, multisque cum precibus, ut sibi diaboli consilium aperiret etiam atque etiam rogasse. Tum fassum illum dixisse: veniam vos oro fratres: cum pro consuetudine mea templum peterem: hæc mihi in mentem venerunt: non adsunt ibi corpus & sanguis Christi, quo non nisi vulgaris panis ac vini accipiendi gratia nunc tendis. Quodsi igitur vultis ut comitem me vobis præbeam: de veri-

ſaide, dondeſche ſvviet jeſt, da ne omratſchiwſche pogihbnem. No blagaiah tworaſchtſche isbudem vvietzſchnia muhki i tzarſtvvia boſchia doſtoini buhdem blagodatiju goſpoda naschego Jiſa Chriſta. iemusche slavva, tzſcheſt, i poklonenie kupno ſo otzem i ſo ſvviatim duçhom ninie i prisno i vvo vvieki vviekovv Amihn.

Serm. II. in Slavon. cod. 86. p. 184.

Nakaſanie o prinoſchenia ſuiatago pritzſchaſchtſchenia.

Glagolachu o niekoiem bratie, jako bivvſchu ſoboru vvo vvremia nedieli, vvoſtav po obitzſchaju jeſche vvniti vv tzſcherkovv, i porugaſa iemu diavvol, glagola k nemu vv pomislie: jako kamo ideſchi vv Tzerkovv, da priimeſchi glieb i vvihnoh jahko tielo i krovv Chriſtovvu; ne rugaiſa. Bratt ſche davvii vvieru pomislu, ne ide vvtzerkovv bojeſt obitzſchaju. Bratiamſche ſchduſchtschim jego: takovv bo jeſt obitzſchaipuſtihni toiah, ne tvvorachu ſobóra, rekhſche molit vvih, dondeſche ſnidutſa vvſa bratija. Oſchidajouſchtſchim ſche jego pomnoſie, i onomu ſche ne priſchedſchu. nietzii ſche ot nihch vvoſtavvſche idoſcha vv kellijou iego glagolajouschtſche: jeda kako bolievv brat i oumre. i jegdah priidoſcha vv kellijou iego, i vvoproschachu iego potzſchtoh neh priſchel ieſih vv ſobor brate; onſche ſtidiaſcheſa povviedahti ihm. Raſumievvſche ſche onih diavvol slokosnennii ſovvieht, padoſcha je-

veritate sacræ προσφορᾶς me confirmate certumque facite. ad quæ illi respondentes, surge, inquiunt, nosque sequere: Deum rogabimus ut te juvet suaque recondita virtute, id quod videri nequit, oculis tuis aperte subjiciat. Sacris igitur inceptis, ac precibus peractis: medio in templo fratrem sistebant: quiquidem ardentissimas inter preces omni illo, quo sacra peragebantur tempore, totum os lachrymis opplere non desistebat. Finitis sacris, precibusque absolutis, patres fratresque eum ad se vocabant, dicentes: quid tibi Deus revelaverit nobis expone: ut & nobis prosit. Tum vero ille collachrymans, cum canticorum, inquit, sacrarum canon doctrinaque apostolica recitaretur (g) sanctumque Evangelium diaconus prælegeret: tectum templi apertum coelumque patefactum singulaque Evangelii verba quasi in ignem mutata ad cœlum adscendere & quaquaversum radios spargere conspexi. Evangelio recitato Clerici præcedebant, diaconi cum sacratissimis sacramentis sequebantur. Quo facto mihi cœlum videbar apertum cernere, sanctumque ignem cum innumeris sanctis angelis emicantem, ac desuper duas alias pulcherrimas facies, quarum splendor fulguri similis erat, quarumq; pulchritudo exprimi plane non potest, apparentes. Binas inter facies infans conspiciebatur cum angelis sanctum altare circumstantibus. Binæ illæ facies super sacra mensa: infans in medio illorum cernebatur. Sanctissimis

mu na nogu ſo oumileniem, dah ihm ispovvieſt diavvolii ſovvieht. On ſche ispovvieda ihm glagola: proſtihte ma bratie. jakoſche vvoſtach po obitzſchaiou itih vvtzerkovv, i retzſcheh mih pomisli, nieſt tielo i krovv Chriſtovva, kamo ideſchi priati glieba proſtah i vvinah; i aſchtſche choſchete da priiduh s vvahmi, outvverdihte mih pomislo svviatie i prosphorie. Oni ſche rieſcha i vvoſtahni i gradih s nami i pomohlimſa bogu dah tih pomoſchet, i tainujou ſihlu ſvvoju nevvidimujou vvihdimu javviht. i wostavv priide s nihmi vv tzerkvv. J bivvſchei molitvvie k bogu o bratie dah jahvvitſa jemu boſcheſtvvennich tain ſila. J jegdah natzaſcscha ſovverschahti ſobor rekſche molitvvo, poſtavviſcha brata posredih tzerkvve. Onsche i doh otpouſchtſchenia ſobora neh preſtah sleſahmi oumivvaja litze ſvvoie. Po ſoborie ſche rekſche poh otpuſchtſchenii molihtvvi prihsvvavvſche iego otzih i bratija, i vvoproſchachu jego glagolaiouſchtſche: ztſchto tih pokaſall jeſt bog povvieſchd nam, dah ih mih polsuiemsa; On ſche s platzſchem natzſchat glagolahti: iako iegdah biſt pravvilo piesnennoie, i protzſchteno biſt apoſtolskoie outzſchenie, ih natzſchah diakon, tzſcheſtih ſvviatoie Evangelie, togdah vvidiech pokrovv tzerkovvnii otvverſt. ih nebeſa iavvlaiouſchtſchaſa ih koiesdo slovvo evangeliskoie, jako ogn biſt: ih javvlaſcheſa doh nebeſeh. Ih iegdah biſt skon-

ſimis ſacramentis abſolutis, Diaconi a Clericis recedentes, ad panem, qui offerendus erat frangendum accedebant. Ac vidi tum egomet duas facies ſacræ menſæ ſupervolare viſas infantique ſuper menſa ſtanti pedes manusque colligantes: cultrum item habentes atque infantem iſtum mactantes, ſanguineque calici qui in menſa poſitus erat, infuſo, eandem diſſecantes, panique imponentes, qui corpus ſtatim fiebat. ibi tum recordabar verborum Apoſtoli 1 Cor. V. 7. & nos habemus paſcha, hoc eſt Chriſtum pro nobis ſacrificatum. Cumque fratres ad panem ſacrum ſumendum accederent, corpus illis porrigebatur, *& cum Deum invocarent, dicentes: Amen: panis in manibus eorum erat.* Accedenti & mihi tandem corpus præbebatur: quod cum tangere non auderem: vocem hanc perſonantem audiebam. cur non hoc, homo, vis accipere? nonne hic idem eſt, quem tu quærebas? Atqui ego, ignoſce mihi quæſo, domine, reſpondebam, qui corpus hoc tuum capere non poſſim. Iterum tum vox perſonabat, dicens: ſi corpus accipere homo poſſet: corporeum etiam illum inveniret, quem tu inveniſti. *Jam vero fieri non poteſt, ut corpus quis accipiat, ordinavit igitur Deus, ut ſacer panis altari imponatur.* Adam quidem quemadmodum in principio manu Dei factus, carneque indutus, vivificantis ſpiritus halitum accepit: ita in terram illa reſoluta, ſpiritus in eo non permanſit. Chriſtus autem

tzſchanie Evangeliskoie, naprediſche oubo poidoſcha klirizi, diakonom imuſchtſchim boſcheſtvvennich tain pritzſchaſtie i vvidiech nebeſah otvverſtah i ogn schodaſchtſch ſo mnoſcheſtvvom ſvviatich angel i vverchu ich ihna dvvah litza prekrasne jeasche nieſt moſchtſchno dobroti ispovviedahti, bie bo ſvvieht ich jako molnia. I posredie dvvoju litzn malo otrotzſchach. Angeliſche ſtaſcha o kreſt ſvviatia trapeſih. Litza ſche ona dwah vverchu ſuiatia trapeſi, ih otrotzſchah posredih. J ichiakoſche biſt kontzſchanie boſcheſtvvennich Tain pribliſchivvscheſa diakoni ot kliroſa, prelomihti chlieb predloſchenja, i vvidiech as dvvah litza, jaſche bieſta vverchu ſvviatijah trapeſi, ſvvaſavvſche rutzie i noſie otrozſchate ieſche bie vverchu ich. ih imieſta noſch, i Saklaſtah otrotzſchah. ih isliaſta krovv iego vv tzſchaſu, jaſche bie vverchu ſvviatia trapeſi. i ſodrobivvſche tiehlo iego, poloſchitſa vverchu chlieba, i biſt chlieb tielo. Togdah pomanuch apoſtolah glagolajouſchtſchah : ibo pascha naſcha ſa nih poſchreſah Chriſtos. I jakoſche pribliſchiſchaſa bratia prijati ſvviatia prosphorih. I da jaſcheſa ihm tielo. *ih jakoſche priſivvachu glagoliouſchtſche : amihn, ih biſt chlieb vvrukach ich.* Jas jakoſche priïdoch prijathi, dadeſa mih tiehlo ih ne moſchach iegoh priahti. Ih sliſchach glas vvoh ouſchijou moejou glagoliuſchtſch mih : Tzſchelovvetzſche tzſcheſo rahdi ne prihmeſchi ; nieſt li ſeh jegoſche

 jeſch

carnem cum spiritu sancto communem habet, cujus quidem carnis participem reddit hominem, cujus spiritus in corde sedem habet. Jam si credis, accipis quod in manibus habes: *cumque dicerem, credo Domine, ecce, me dicente Amen: corpus quod in manu mea videbatur, panis erat,* Deumque laudabam *sacrosque panes sumebam.* Finitis autem sacris cum clerici convenirent: inter duas facies infantem iterum videbam. Quo facto multa dona Clerici apportabant, videbamque templi tectum destructum, virtutesque divinas in coelum se elevantes, infantem denique inter facies versantem. His ego auditis in cellam revertebar Deumque Dominum laudabam. Amen!

h iskal; ih riech, miloſtivv mi budi goſpo-
, jako tiehla ne mogu prijahti. Pakiſche
zſcheh mi: aſchtſche bi mogl tzſchelowiek
ılo priimahti, tielobiſa, ih obrietahlo, ja-
che ih tih obretel jeſih: noh nihktoſche
ſchet tiehla priimati, ſego rahdi povvelieh
g bihti, gliebom predloſchenia. Jakoſche
isperyva Adam rukimah boſchiihmah biſt
tt, ih vvduhnubu vvon duch ſchivvohten
lott ot lutzſchiſa vv ſemliu, duch ſche ne
biſt vv nem. Noh Chriſtos ſvvoju plott
ſvviathim duchom ihmat, i plott oubo mih-
erduiet vv tzſchelovviehka, duchſche ſtoit
ſerdtzie, i aſchtſche vvierouieſchih, prii-
h ieſche imaſchi vv ruhkuh; *ihjako riech*
roujou goſpodihn, ih ſeh mih rehkſchu amihn, ih
tiehlo jeſche bie vv' ruku moeiouh chlieb, ih
chvvalihvv boga, prijach ſvviatoujou
ɔsphoruh. Jegdah ſche ſoborr otpieh, ih
idoſcha kliritzi vvkupie, ih vviediech pah-
otrotzſchah posredih dvvoju litzu. Kliritzi
e ſtreblajouſchtſche dahri, ih vvidıeeh po-
ɔvv tzerkovvnu otvverſt, ih boscheſtwen-
ſihli vvosnoſaſchtchaſa nah nebeſah, ih
rotzſchah posredie litzu. Sijah slischavv-
e bratie, ih mnogoie oumilenie priemſche
idoſcha vv kellii ſvvojah, vvosſilajouſch-
heh slavva bogu otzu, Amihn.

(a) Hujus ſermonis non eſſe alium auctorem, quam *Ephremum*: non una ratio evincit.

I. Syri ipſi teſtantur de ſacra cœna eum peculiaria ſcripta reliquiſſe. De quo ita clariſſimus Aſſemannus in bibl. Oriental. p. 86. *Laudatus*, inquit, *auctor Syrus vitæ Ephremi narrat, cum præter alia plurima edidiſſe commentaria in Geneſin .... de nativitate Domini, de baptiſmo ejusdem & jejunio ac reliquis ſalutaris diſpenſationis myſteriis &c.* Nulli autem, quod ſciam in Ephremi operibus reperiuntur tractatus, ſacræ coenæ myſterium data opera explanantes: dum ea omnia quæ ſparſim de hoc fidei articulo ab eo tradita deprehenduntur, non niſi aliis argumentis ſint intermixta, inque transcurſu quaſi allata. Speciem igitur veritatis habet non exiguam, ſermones hoſce ambos de ſacra cœna proprie tractantes ad Ephremum auctorem referri oportere.

II. Omnes illi dicendi characteres, quos cum veteres, tum hodierni Critici in genuinis Ephremi ſcriptis ceu germanos ac proprios dudum obſervarunt in his quoque ſermonibus, in priori præſertim cognoſcuntur. Sunt enim perſpicui, ſunt faciles, ſunt denique ad concitandos permovendosque lectorum animos non inhabiles. Porro interrogationis & exclamationis figuræ, creberrime in Ephremianis ſcriptis frequentatæ, identidem occurrunt. Non igitur

tur eſt, cur dubitemus, quin Ephremiani foetus ſint ingenii.

III. Hi ipſi ſermones, in vetuſtiſſimis, quos in Slavonica verſione conciñanda Rutheni interpretes ſecuti ſunt, codicibus manuſcriptis græcis, in Moſcuenſi Imperatoria bibliotheca, ut ex ſupra allatis conſtat, hodieque reperiundis, Ephremi nomine tanquam auctoris inſcripti extant.

IV. Iidem propemodum loquendi modi, eædemque formulæ quas in duobus hiſce ſermonibus, in priori præſertim auctor adhibet, in reliquis etiam ſcriptis ejus genuinis paſſim obveniunt. Ita e. g. locutio illa: *adſtantes ecce* (ſacro altari) *Seraphimos & Cherubimos circumdantes, facie alis obtecta*, ſimilis illi quæ in ſermone *de feſtis diebus* ap. Voſſ. p. 9. deprehenditur. *Angeli mundi cum tremore miniſtrant faciemque obtegentes, non audent reſpicere* &c. ſimilis item illi, quæ, *Aſſemanno* in *biblioth. oriental.* p. 67. recenſente, in commentario ejus in Exodum occurrit. *Ne quis ex eo ſedens comedat. nam ſi Seraphim cum tremore ei adſtant, quis eum audebit ſedendo manducare?* Item in hoc loco: *Adeamus quæſo cæmeteria, miranda ibi & terrifica arcana contemplabimur. Ad hæc oculos converte, ſapiensque videri ſi vis, horum quis Dominus, quis ruſticus extiterit, expone. Ubinam pulchra juventus? ubi ſerviens? ubinam ſapiens? ubi inſipiens? ubinam pulcher viſus? ubi jucunda forma?* Quibus ſimilia plane ſunt iſta ſer-

ſermonis de morte qui in editione Voſſiana p. 200 legitur (a) *circumſpice illos, qui ante te ſimilibus ſe ſplendoribus efferebant. ubinam illi, qui civilibus dignitatibus ornati erant? ubi invicti rhetores, ubi oratores? ubi duces? ubi poteſtates? Contemplare ſepulchra. vide num poteris diſcernere, quisnam ſervus? quis Dominus? quis pauper? quis locuples fuerit?* &c. His accedunt iſta ſermonis verba: *Nonne quæſo animadvertiſti, quomodo ii, qui in mortalium regum conſpectu verſantur, tremebundi eos circumſiſtant, pedem loco non moventes* &c. Quippe quæ paucis mutatis in ſermone, qui inſcribitur *ad incitamentum & amorem ſpiritualem,* quique apud *Voſſium,* p. 366. (b) reperitur, ita efferuntur: *Contemplemur mente ac conſideremus cariſſimi eos qui coram rege conſtituti ſunt terreno, thronoque mortali ac corruptibili miniſtrant, quomodo omni cum ſcientia* (c) *& timore Rege (legendum regi) ſuo adſiſtant?* Similiter antitheſis illa in ſermone noſtro obvia: *Hoc* (ſeculum) *laboris, illud quietis: hoc certaminis, illud præmii ac mercedis eſt.* in alio etiam Ephremi ſermone *de poenitentia* apud Voſſi-

(a) Ex hoc ipſo patet ſermonem hunc rectius Ephremo Syro quam Baſilio Magno tribui: quamquam poſterius defendit VOSSIUS.

(b) Idem ſermo in principio Tom. II. inter ſententias Ephremi ex collectione S.S. patrum deprehenditur.

(c) In prima hujus ſermonis verſione pro *ſcientia* legitur apud *Voſſium veneratione*; quæ lectio merito præferenda.

Vossium p. 145. hoc modo proponitur : *hic voluntas, ac fruitio, ibi tormenta & egestates : hic risus, ibi vero luctus & gemitus* &c. ut alia loca similia prætereamus.

V. Nulla vel νοθείας vel interpolationis suspicio in hos sermones cadit cum illi ipsi, quos transsubstantiationem in sacra cœna constanter credidisse Pontificii contendunt, nimirum Græcæ Ecclesiæ placitis addicti, ex antiquis Græcis, codicibus, e græcia ipsa allatis, in Slavonicam eos linguam transtulerint. ut verendum adeo non sit, ne Lutheranæ aliive transsubstantionem non admittenti sectæ dediti aliqua de suis addiderint.

(h) Ostendit in his verbis sanctus Ephraimus, non simplicis, nudi, communisque panis loco habendum esse panem Eucharisticum, sed cum sanctissimo corpore sanguineque Domini nostri Jesu Christi, vere ac realiter in sacra cœna præsenti arctissime conjunctum. Præcipuam in eo differentiam ponit, quod non aliorum ciborum instar in ventrem demissus per alvum postea egeratur : sed per totum hominis corpus se distribuens, in ipsam quasi hominis substantiam resolvatur : non aliter ac candelam ceream, ita flamma consumi cernimus, ut ne minima quidem ceræ particula relinquatur. Hunc enim esse auctoris sensum in his verbis : *totum enim* (scil. sacramentum s. panis consecratus) *in totum corpus* se-

se

se digerit, inque ipsam illus abit substantiam, clarissime alter ille Ephremi locus, in ejus de fide hymno occurrens, atque ab *Assemanno* cit. loc. p. 97. adductus, indicat: qui sic habet: *Corpus ejus* (scil. in sacra Eucharistia de quo hoc loco agit) *nova ratione nostris corporibus immistum est* (scil. mediante sacro pane) *ipsius quoque sanguis purissimus in venas nostras diffusus, ejus similiter vox aures nostras conspectusque oculos nostros perculit.* TOTUS IPSE NOS TOTOS PERVASIT: *& quia ecclesiam suam dilexit nimis, non illi dedit æmulæ ejus* (scili. synagogæ) *manna, sed ipse panis vitæ factus est illi, ut ipsum comederet.* Scilicet utrisque in locis admirabilis illa fidelium cum Christo sanctissimæ Eucharistiæ, interventu facta κοινωνία declaratur, qua tam arcte illi conjunguntur; ut in unum corpus quasi coëant.

(c) Hæc illa demum verba sunt, quæ Pontificiam transsubstantionem aperte impugnant quæque evidentissimum non creditæ ab Ephremo transsubstantiationis præbent testimonium. Comparans hic scilicet panem sacræ cœnæ consecratum cum igni (d) seu ardenti quavis materia, ita infert: quemadmodum ignis non una prædita est natura, sed duplici, ligno scilicet, seu materia igni, con-

(d) Aliis quoque in locis Ephremus Eucharistiam cum igni comparat: e. g. in *sermone de natura Dei curiose non scrutanda. Ignis,* inquit, *immortalis sunt mysteria Christi, cave ea temure scruteris.*

concipiendo apta, & flamma ipſa conſtans: pariter & ſacer conſecratus panis non ſola panea natura conſtat ſed & divina. Duo alias a Pontificiis ejusmodi, quæ noſtrates contra transſubſtantiationem e patribus adducunt, teſtimoniis opponi ſolent: ut vel de pane non conſecrato ſermonem eſſe, vel per naturam panis non ipſam ſubſtantiam ejus, ſed accidentales tantummodo proprietates deſignari contendant. Sic clariſſimus *Maffeius* contra illa epiſtolæ Chryſoſtomianæ verba *etiamſi natura panis* „*in ipſo permanſit* cit. loco hæc affert: Chi e „e aſſuefatto alla favella de'primi, conoſce „ſubito, che per natura del pane non al„tro vá inteſo, ſe non le proprietà natu„rali di eſſo, il ſenſo, l'apparenza, la fi„gura, la conſiſtenza, la virtu di nodrire, ,tutto ciò che umanamente fa chiamar quel„la coſa pane e tutto ció che ne' baſſi tem„pi ſi è poi detto accidenti del pane! &c. „*& poſtea*, niuna, *inquit*, diſcordanza ſi „potrebbe provare in lui dalla dottrina „cattolica, poiche per natura del pane ot„timamente puó intenderſi il compleſſo „delle ſue naturali e ſenſibili proprietà, a „tanto piu facilmente quanto che non ſi „erano ancora fiſſati in tal materia i ter„mini. Che ſecondo tal modo di parla„re ſia in fatti ſtato diſtinto anticamente „tra la ſoſtanza delle coſe e la natura &c. Neutram vero adducto huic teſtimonio

verti poteſt. De conſecrato enim pane Ephremum loqui: primum ex adjecto illi epitheto quo ſacrum eum vocat intelligitur. Deinde tale quoque hic panis prædicatum habet, quale nulli niſi conſecrato convenit. *divina* ſcilicet *natura conſtare*, hoc eſt Chriſti corpus & ſanguinem fidelibus offerre dicitur. quæ certe divina virtus pani propria eſt ſacramentali. Multo minus autem per *paneam* hic *naturam* accidentia tantum panis ſignificari poſſunt: Quo enim ſenſu accipitur *natura divina*: eodem etiam panea. Jam vero per divinam naturã, nemine non fatente (e), intelligitur ſubſubſtantia Chriſti ipſa. Ergo nec per naturam panis quidquam aliud quam ſubſtantia panis ipſa denotari poteſt. Non alium quoque hujus vocis ſenſum ſimilitudinis adhibitæ vis admittit. Cum enim ejusmodi ſimilitudo ignem panemque Euchariſticum dicatur intercedere, ut quemadmodum ille duplici natura, materia & flamma: ita hic duplici etiam natura, panea ac divina conſtet: flamma autem materiaque ad flammam alendam apta, nemine non conſentiente ad ſubſtantiam ignis ipſam pertineant, eumque in eſſe ſuo, ut philoſophi loquuntur, conſtituant: ea profecto

(e) Maximum enim hæreſis crimen in ſe admitteret, qui non ſubſtantialem & totum Chriſtum, ſed accidentalem tantum & partialem, ut ita dicam, in ſacra cœna diſpenſari que conſecrato pane fidelibus exhiberi tueretur.

fecto etiam consecrati panis constitutiva pars, quæ natura panea ab auctore hic vocatur, de nulla alia quam substantiali, hoc est substantiam panis consecrati ipsam ingrediente ac constituente explicari potest. Similium enim ex recepto illo Philosophorum canone similis est ratio. Accedit vocis ipsius quæ in Slavonica hic versione ab interprete adhibita est, quæque Græcum sine dubio vocabulum φυσιν exprimit, disertum testimonium. Legitur enim ibi Slavonica vox *jestestvva*. Jam vero unicuique vel qui prima Slavonicæ linguæ rudimenta posuit constat, nihil aliud vocabulum hoc significare quam *essentiam* vel *substantiam*: ut enim essentia ab esse, subsantia a subsistere, ita *jestestua* a simili verbo substantivo derivatur. ut impudens plane esset ac temerarius, qui aliam ei vim significationemque tribueret.

(d) His verbis auctor verum esse probat quod paulo ante affirmaverat: non solo pane sed & divina natura consecratum panem esse præditum, sic concludens: si in sacramento altaris in & sub specie panis Christus ipse vere exhibetur, Christus autem non humana tantum sed & divina natura gaudet: præter paneam naturam divinam quoque pani Eucharistico inesse sequitur.

(e) Quoniam in græca præsertim ecclesia mos obtinuit vino in Eucharistia adhibito frigidam affundere: suspicari aliquis hinc pos-

ſet, ab homine potius græco, quam ab Ephremo Syro ſermonem hunc eſſe conſignatum. Sed & in Syriaca eccleſia hanc conſuetudinem receptam ſcimus. Inter alios ſcriptores Syros hoc teſtatur *Severus* Alexandrinus quondam Patriarcha in libro *de ritibus baptiſmi & ſacræ ſynaxis* apud Syros Chriſtianos receptis, quam *Guido Fabricius Boderianus* Antvverpiæ 1572 in 8vo edidit, in quo hæc verba p. 109 occurrunt: *& quando miſcet calicem* (ſacerdos) *dicit: Dominus noſter Jeſus Chriſtus crucifixus eſt inter latrones Jeroſolymis & lancea confoſſus eſt in latere ſuo & ex eo defluxerunt ſanguis & aqua:* ubi per verba iſta *& quando miſcet calicem*, nihil aliud quam κραμα illud, ſeu vinum aqua mixtum denotatur. Eodem uſum eſſe dilectiſſimum noſtrum, cum ſacramentum cœnæ ſacræ inſtitueret, ſalvatorem, etiam ex noſtratibus Theologis nonnulli probabile eſſe opinantur. In his *Joh. Conr. Danhavverus* in μυϛηριοσοφια p. 454. „Crama „*inquit*, quod attinet, hoc eſt vinum, aqua „(vel etiam nive, more veteri, de quo „Dempſterus ad Roſin.) mixtum, ut repu„diandum illud non eſt, dummodo ſub„ſtantia vini non ſit mutata, quia proba„bile eſt hac temperatura uſum ſalvatorem „ex more gentis Hebreæ Prov. IX. v. 25. „Apoc. XVIII, 6. conf. lib. Miſchnaioth de benediction. 7. probabile inquam non certum, fatentibus Thoma, part. 3. quæſt. 74 art.

„art. 6. & Lyrano ad 1 Cor. 2. poſteaque „hæc addit. alias in antiquitate crama no-„tum eſt. Juſtinus apocalypſ. 2. fecit men-„tionem ὕδατος καὶ κράματος. Irenæus „lib. 5. c. 2. mixtum calicem dixit. Denipue ideo etiam repudiandum non eſſe κρᾶμα putat; quod οἰνοκαπήλων malitia id fierie hodie quoque poſſit. Cæterum jam Ephremiano ſeculo hunc morem viguiſſe *Heineccii* illa in libro de *Eccleſia Græca* P. II. p. 221. teſtantur. *Im vierten Seculo fing man an das Waſſer vor ein nothvvendiges Stück des Sacramnnts auszuruffen, man vvolte es aus der heiligen Schrifft und zvvar aus dem Evangelio Johannis bevveiſen. Cap. XIX. 34.* Originem hujus conſuetudinis idem auctor ſic deſcribit. ad aliam, inquit, quæſtionem nunc venimus, utrum primi Chriſtiani vinum aqua miſcuerint? & omnino hoc factum fatendum eſt. Nam non ſolum ex Juſtino martyre conſtat, Eccleſiæ præfectum panem, vinum & aquam in coenam ſacram conſecraſſe, ſed idem etiam Irenæus aliique ſcriptores teſtantur &c. Non illa autem perſuaſione adducti hoc faciebant, quaſi ad ſacramenti ſubſtantiam aqua pertineret, multo minus ex ſuperſtitione, quaſi ſingulare myſterium ſubeſſet ſed ſola neceſſitate compulſi! quoniam tam forte erat orientale vinum, ut ab hominibus ſobrietatis paululum ſtudioſis non ſine admixta aqua bibi poſſet.

(f) Fateor in hoc & ſequenti ſermone de vera ac reali Chriſti in ſacra cœna præſentia passim ita loqui, ut at Pontificia transſubſtantiatione parum abfuiſſe videatur. At huic dubio tollendo ſufficere illa poſſunt, quæ clariſſimus *Heineccius* docte non minus quam vere P. II. p. 224. ſcribit. Die patres, inquit, *reden öffters alſo daſs man gevviſs meynen ſolte, ſie hätten eine transſubſtantation geglaubet. Hingegen führen ſie an andern Orten ſolche Redens-Arten, vvelche den Evangeliſchen beyſtimmen;* & poſtea. *Man ſtritt nicht einmal über dergleichen Frage, ſondern man blieb bloſs bey dem einfältigen Glauben, daſs in ſ. cœna der vvahre Leib und Blut Chriſti vvahrhafftig zugegen ſey. Weil man ſich nun bey ſolcher Beſchaffenheit der Sachen nicht beſorgen dürfte, daſs man einer oder der andern Parthey zu gefallen oder zu vvider redete, ſo bedienten ſich die Väter in ihren expreſſionen einiger Freyheit, und redeten alſo vvie es mit ihrem Begriff, oder dem Zuſtand ihrer Gemeinde am beſten übereinzukommen ſchiene. Zum Exempel, vvenn ſie merckten daſs ihre Zuhörers dieſes ſacrament für ſchlecht Brodt und Wein halten möchten, ſo lehrten ſie das Gegentheil, zuvveilen mit ſolchen Worten, die faſt zu hart ſchienen.* Idem de Ephremo noſtro dicas, qui etſi interdum κρυπτο παπιζειν panisque transmutationem credere videatur, plane tamen ab illa ſententia alienus fuit. & quid apertius quæſo hoc evincit, quam ex eo ipſu pra adductum teſtimonium, tam grave certe,

certe, ut, nihil habeant adverſarii, quod obloquantur. Accedit alter ille locus quem ex hymno ejus de *ſempiterna verbi generatione de ejusdem incarnatione* & reali in Euchariſtia præſentia Clariſſ. Aſſemannus in biblioth. oriental. p. 101. adducit: *In pane tuo latet ſpiritus qui non comeditur, in vino tuo ardet ignis, qui non bibitur. Spiritus in pane tuo, & ignis in vino tuo.* quibus verbis quid aliud ſignificat Ephremus, quam in *ſub & cum* pane & vino, ipſum Chriſti corpus & ſanguinem exhiberi?

(g) quidnam ſit *canonem Pſalmorum recitare vel canere* clariſſimus *Heineccius* cit. loco Part. III. p. 27. ita explicat. *Jetzo iſt dieſes noch zu mercken, daß ſolche Geſänge in eigene Geſang-Bücher zuſammengetragen vvorden, vvelche man ſovvol bey den Früh-Metten, als bey der Meſſe brauchet. Dieſe vvaren unterſchiedlicher Gattung: etliche vvurden genannt* ἀναςάσιμα, *die zum Gedächtniß der Aufferſtehung Chriſti geſungen vvorden, andere* ςαυρανάσιμα, *andere* ἀνατωλικα &c. *Wannn nun unterſchiedliche ſolcher Geſänge zuſammengehäuget, und in einer ſuite abgeſungen vverden, ſo vvird ſolches* κανων *genennet.* conf. *Joh. Caſpar. Suiceri theſaurum Eccleſiaſt.* Amſtelod. 1728. duob. tom. in fol. recuſum in voce κανων. κανων, inquit, *eſt Pſalmus & canticum certis diebus ordinarie & certis diebus cani ſolitum.* Aliam tamen dat hujus vocis derivatione *Zonaras* ad canon. Anaſtaſ. Damaſcen. κανων, inquit, λεγεται ὅτι ὡρισμενον καὶ τετυπωμενον ἔχει το ἐμμετρον ἐννεα ωδαις συντελȣμενον. h. e. *canon appellatur quoniam certum & formatum habet metrum quod novem melodiis abſolvitur* &c.

INDEX

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM IN HOC LIBRO CONTENTARUM.

ejus-

ipſe

De

P.

R.

S.

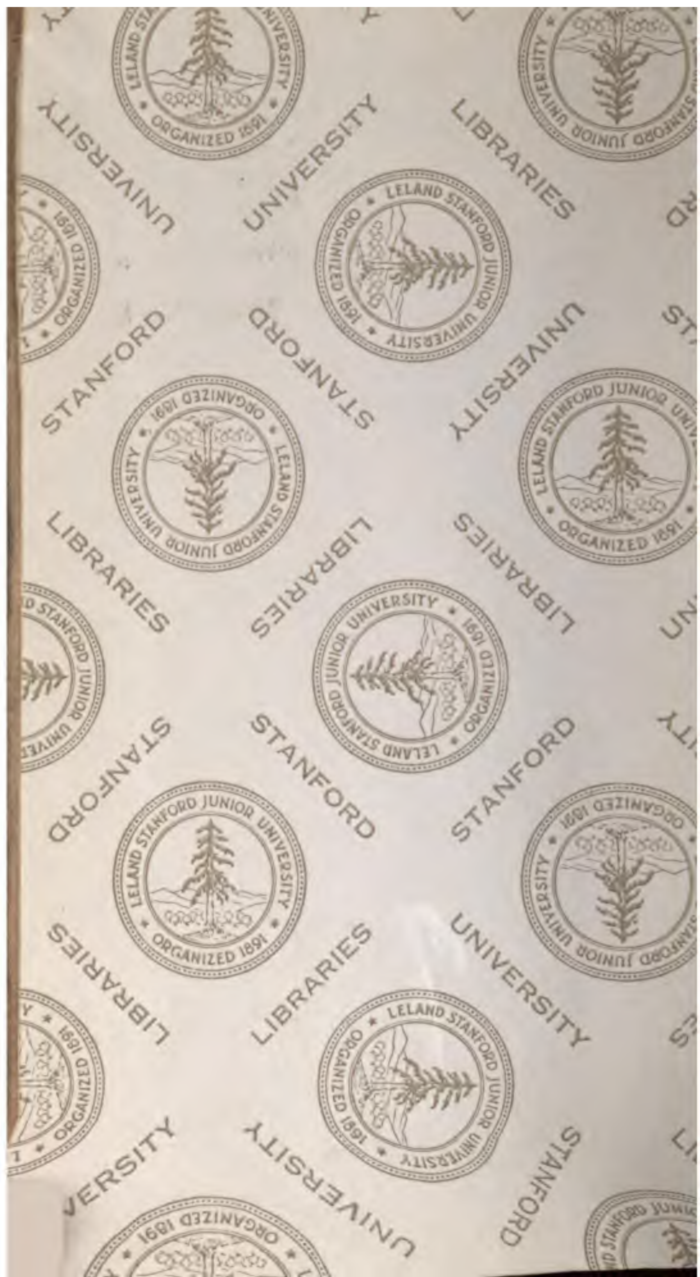
T.

Te-

Corrigenda restant.

Pag 12. lin. 1. *cura*. p. 58. lin. 14. post itemque inseratur, *inquiens*. p. 71. lin 25. *demonstratur*. p. 73. lin. 28. inseratur § 4. quæ hic incipit. p. 100. lin. 12. deleatur *versione*. p. 111. lin. 14. *nomina*. p. 139. lin 16 *Mutius Pansa*. p. 154. lin. penult. deleantur *novumque Turcicum* &c. p. 167. lin. 7. *Trivoltino*. p. 176. lin. 12. *Croaticæ dialecti* p. 220. lin. 28. *videbor* p. 268. lin. 28. lin. tota nota (c) deleatur: re enim penitius indagata a me potius quam clarissimo *Oudino* errorem commissum esse animadverti. vidi enim in bibliotheca hac Hamburgensi ὁδοιπορικον Ambrosii a Niclao Bartholini Florent. in 4. editum, ut & antiquam Dionys. Areopagitæ versionem ab eo concinnatam, in quibus abbas totiusque Camaldulensis coenobii præsul appellatur. p. 295. lin. 22. (in not.) lege *versionibus partim, partim secum ipsa conspicet*. p. 299. lin 11. *quæ Johanne Schwvaigero* p. 352. lin. 17. *credulitatis caussa esse dicam*.

FINIS.

STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES
LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891